STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05332

TUVYE HAYKEL SHLIMAZL

A. D. Oguz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

טוביה חייקעל שלים־מזל

אבוך פול מיט הומאר.

— פון —

א. ד. אגוז.

(פערפאסער פון „חנה־פעסיל'ס מענה־לשון").

פרייז 30 סענט.

היברו פאבלישינג קאמפאני

83-85-87 קאנאל סטריט, ניו־יארק.

HEBREW PUBLISHING COMPANY,

83-85-87 Canal Street, New York.

אינהאלט־פערצייכניס:

1. אַ ציגיינערקעס פאַלשע נביאות.

2. וועגען פרויען און הייראַטה.

3. אין גלות צוליעב אַ מלמד'ס טעות.

4. דער מכּחר מיט'ן אמת.

5. זיין ערשטע רבנות אין אַמעריקאַ.

6. פון רבנות צו חזנות.

7. צרות צוליעב אַ מאוס'ן בלבול.

8. דער פערשטערטער יום-הדין.

9. אַן עסק מיט כפרות.

10. אַ פערבלאָנדזשעטער צימעס.

11. די גרויסע געווינס.

12. געכאַפּט שעהנע שדכנות=געלד.

13. בעקלאָגט לעבעדיגערהייד.

14. אַ קאָמעדיע מיט טהעאַטער.

15. ברוך=הבא, דער פעטער מענדעל איז דאָ.

16. זיין אָבשניט ביי אַ חברה=קדישא סעודה.

17. אַ מעשה מיט אַן אינדיק.

18. אַ שלים=מזל'דיגער פאָוקער.

19. ער ווערט אַ גראָסערי=מאַן.

20. דער גראָסערי־באָי און די קאָסטי=מערקע.

21. אַ נס אַזוי ווי מיט לוט'ס ווייב.

22. טוביה חייקעל סטרייקט.

23. מען האט איהם געקידנעפּט.

24. נאָ מאָר גראָסערי.

25. ער איז שוין אַ הויז=קיפּער.

26. אַ טענערקע הענגט אויפ'ן וועש=ליין.

27. עפּטער דהי באָלל.

28. געוואָרען אַ קאַפּוליער דייטש.

29. פערקראָכען אויף אַ פרעמדען קבר.

30. געהאַט אַ גוטען פּדיון.

31. ער מיט זיין אידענע אין אָפּעראַ.

32. אַ קאָמעדיע מיט לייסענס.

33. טוביה חייקעל דער פליישיגער.

34. צוויי שלים=מזלות אויף איין חתונה.

35. געווארען אַ גביר גדול.

36. אַ גרוס פון דער בוטשער=סטאָר.

37. ער איז געווארען אַ וואַטשמאַן.

38. טוביה חייקעל קעטשט אַ קאָלד.

39. פערוויזען פון קראַנקען=בענעפיט.

40. ער ווערט אַ היברו טיטשער.

41. ער מאַכט צו מופען דעם שוסטער.

42. אַ יאַזדע קיין קוני=אַיילענד.

43. צדקה־תציל־ממות־ביזנעס.

44. די רייזע אויפ'ן הייליגען אָרט.

45. ער נעהמט זיך ווידער צו'ם קול.

46. צוויי נייע דורכפעלע.

47. די שלים=מזל'דיגע שמשות.

48. ער זוכט ווידער פרנסה.

49. פערזאָרגט אי אַ קבר אי אַ מצבה.

50. מיסטער טאָביאַס סאָלאָמאָן.

טוביה חייקעל שלים-מזל

.1

אַ ציגיינערקע'ס פאַלשע נביאות.

טוביה חייקעל דערצעהלט ווי אזוי ער איז געקומען צום נאָמען „טוביה חייקעל" און צום ביי־נאָמען „שלים־מזל". ווי ער האָט געזאָלט געבוירען ווערען אַ אינגעל און איז געבוירען געוואָרען אַ מיידעל. — זיין ביאָגראַפיע איך קורצען פון וויעגעלע ביז דער חופה.

אַט ווי איהר קוקט מיך אָן, בין איך... וואָס אַ שטייגער מיינט איהר בין איך? אויב איהר דענקט, אז איך בין טאַקע אַ שלים־מזל, ווי די אידענע מיינע זאָגט אויף מיר, האָט איהר, במחילת כבודכם, אַ גרויסען טעות. איהר קענט ניט די ווייבער? ביי זיי איז אבי וואָס, דער מאַן אַ שלים־מזל, אַ לעמעשקע, אַ שלומיאל, אַ שלאַק, אַ גולם, אַ טויגעניכטס און אַלעס וואָס איהר ווילט הערען און געדענקען. אויב אנדערע זאָגען עס אפילו ניט ארויס בפירוש, דענקען זיי אָבער אזוי.

נעהמט איהר אונטער עפּעס אַ זאַך און עס געלינגט אייך ניט, זיינט איהר אַ שלים־מזל; בעזיצט איהר וויעדער ניט קיין אונטערנעהמונגס־גייסט און איהר האָט מורא צו ריזיקירען, זיינט איהר אַ טויגעניכטס; זיינט איהר איינגעהאַלטען אין רייד, זיינט איהר אַ לעמעשקע; רעדט איהר וויעדער און איהר פאַלט דורך מיט אַ וואָרט, זיינט איהר אַ גולם; טרעפט אייך אמאָל אַ סיבה אויפ'ן גלאַטען וועג, זיינט איהר אַ שלאַק; האָט איהר ליעב צו פערשווייגען ווען אימיצער טרעט אייך אָן, זיינט איהר אַ שלומיאל; שווייגט איהר ניט, זיינט איהר אַ גולם. אַט אזוי איז עס מיט די ווייבער. ניחאַ־זשע וואָלטען זיי צייגען זייער בריה־שאַפט, דאָס ניט.

אַלזאָ, וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איך בין ניט דאָס וואָס מען זאָגט אויף מיר. מען האָט מיך נור אין אַ שלים־מזל'דיגע וויעגעלע איינגעוויעגט.

איך אליין בין שוין ניט קיין שלים־מזל; אבער איך ווער פון שלים־מזל פערפאלגט.

אט ווי איהר קוקט מיך אן, בין איך א מענש מיט לייטען גלייך. בין אזוי קלוג ווי אנדערע, אזוי שעהן ווי אנדערע און אזא בריה ווי אנדערע, ערגער חלילה געווים ניט, אזוי הייסט עס דאכט מיר; טאמיר דאכט זיך אייך אנדערש, האט אייך א גוט יאהר און איך א בעסערען. איך קען אייך שווערן ביי מיין שלים־מזל'דיגע אידישקייט, אז איך האב גענוג שכל, ענערגיע, מוטה און געדולד, פערשטעה אלעס און וויים אלעס און איך וואלט מיין וועלטעל גאנץ שעהן דורכגעפיהרט, ווען איך זאל נור האבען א שטיקעלע הצלחה, אט דאס איינציגע, רבותי, פעהלט מיר. ווען איהר האט, רבותי, קיין מזל ניט, מעגט איהר זיין אזוי קלוג ווי שלמה המלך, שעהן ווי די ווענוס אליין און שטארק ווי שמשון הגבור, טויגט איהר אלץ אויף כפרות. אהן מזל איז אייער חכמה קיין חכמה ניט, אייער שעהנהייט—קיין שעהנהייט ניט, און אייער גבורה — קיין גבורה ניט.

פאר דעם שעהנעם טיטול „שלים־מזל“, האב איך צו פערדאנקען מיין מאמע, עליה השלום. זי האט מיך מיט דיזען נאמען בעקרוינט באלד ווי איך בין געבוירען געווארען. זי האט זיך אין א שלים־מזל'דיגע שעה אויס־געקערט און איך בין ביים שלים־מזל פערבליעבען עד היום.

די מאמע מיינע האט ביז א יאהר צוועלף נאך איהר חתונה מיט מיין טאטען ניט געקינדעלט, און עס האט שוין געהאלטען דערביי, אז זיי זאלען זיך גט'ן. הלואי וואלטען זיי עס אבגעטהאן, וואלט פאר מיר א סך גלייכער געווען; אבער דער שלים־מזל האט מיך אנגעהויבען פערפאלגען נאך מיט יאהרען פריהער איידער איך בין געבוירען געווארען. עס קען זיין, אז טאקע צוליעב דעם האבען זיי זיך ניט גע'גט, כדי אויף מיר זאל פאלען דער שלים־מזל'דיגער גורל אז איך זאל זיין זייערס א קינד און די מאמע זאל ביי מיין געבוירען ווערען מיר געבען א שלים־מזל'דיגען קבלת פנים.

אז עס איז בעשערט, טרעפט עס אויפ'ן גלאטען וועג: האט צו אונז אין שטעדטעל געדארפט ארונבפאהרען א בעל שם, א געוואלדיגער בעל מופת און מיין שלים־מזל האט אנגעטראגען דער מאמע, זי זאל געהן צו איהם בעטען אויף א בן זכר. דער בעל שם האט עס איהר מבטיח געווען און כך הוא: אין א פאאר יאהר ארום איז געבוירען געווארען מיין עלטסטער

ברודער משה און פון דאַן אָן איז עס אַוועק אַזוי ווי אַ מזמור. דער בעל מופת האָט הפנים (אַלץ צוליעב מיין שלים־מזל) פערגעסען דעם מלאך הממונה על ההריון הייסען סטאַפּען און די מאַמע מיינע האָט אָנגעהויבען שיטען מיט אינגלעך כמעט אַלע יאהר.

זעקס שטיקלעך האָט זי געהאַט. איך בין געווען דער זיעבענטער און דער לעצטער.

געקומען בין איך גאָר אונערוואַרטעט. עס הייסט, ניט די מאַמע מיינע, ניט דער טאַטע האָבען זיך געריכט, אַז איך וועל געבוירען ווערען „איך“. זיי האָבען געדענקט ניט אַנדערש, אַז איך וועל געבוירען ווערען אַ מיידעל, ווייל אַזוי האָט אַ ציגיינערקע, וואָס האָט געוואָרפען קאָרטען פאַר מיין מאַמע, איהר צוגעזאָגט. אין אמת'ן האָבען זיך די אינגלעך זיי צוגעגעסען. זעקס אָהן עין הרע זיינען שוין געווען, איינס קלענער פאַר דאָס אַנדערע, — טאָ וויפיעל איז דער שיעור?

אַז די ציגיינערקע האָט דער מאַמע אויסדריקליך געזאָגט, אַז זי וועט האָבען אַ מיידעל, איז עס ביי דער מאַמע און ביים טאַטען געווען אַ מיידעל ווי אין קעשענע, נאָך זיכערער ווי אין קעשענע; מען קען זאָגען אַזוי זיכער, ווי די באַנק אָוו ענגלאַנד. זיי האָבען שוין אַפילו געהאַט אָבגערעדט ווי מען וועט די מיידעלע אַ נאָמען געבען. צוליעב דעם נאָמען איז צווישען זיי ארויסגעקומען אַ שטיקעל מחלוקות: דער טאַטע האָט געוואָלט, מען זאָל איהר אַ נאָמען געבען חיה, נאָך זיין מאַמע, מיין באָבע הייסט עס, און די מאַמע האָט געוואָלט, אַז מען זאָל זי רופען טויבע, נאָך איהר מאַמען, מיין צווייטע באָבע. ענדליך האָבען זיי זיך פערגלייכט, אַז מען זאָל די ביידע באָבעס צוזאַמענלעגען און מען זאָל די מיידעלע, וואָס וועט געבוירען ווערען, אַ נאָמען געבען טויבע חיה. דאָס, הייסט עס, האָט די מאַמע מיינע אויס־געפיהרט, אַז איהר מאַמע'ס נאָמען זאָל זיין פריהער פון טאַטענס מאַמעס נאָמען.

אַ יש אומרים איז פאַראַן, אַז די מאַמע מיינע האָט נאָך פריהער, גאָר פריהער, נאָך איידער וואָס ווען, אָבגעשמועסט מיט גרוניע דער מילכיגער, אַז ווען זי וועט האָבען אַ מיידעל און יענע אַ אינגעל, זאָל עס זיין אַ שידוך; אָבער דאָס איז אַ סוד וואָס קיינער ווייס ניט בעשטימט.

הכלל, די עלטערן מיינע האָבען געמאַכט אַלע פאָרבערייטונגען פאַר

א מיידעל. דער טאטע מיינער, כאטש ער איז ניט געווען קיין נגיד, האט שוין געהאט בעשטעלט פאר מיר, עס הייסט, ניט פאר מיר, נור פאר דער מיידעלע וואס די ציגיינערקע האט צוגעזאגט, א פאאר גאלדענע אוירינגלעך, און די מאמע האט אנגעזאגט שפרינצע דער באבע, די איינציגע בעריהמטע העבאמע אין אונזער שטעדטעל, אז למעה"ש באלד ווי די צוקינפטיגע בת יחיד'קעלע וועט געבוירען ווערען, זאל זי איהר אויסשטעכען די אויערלעך. אז מען שטעכט אוים די אויערלעך אין קימפעט, פיהלט דאס עופה'לע ניט קיין שמערצען, אזוי זאגט מען, — היינט צו וואס דארף מען עס שפעטער מוטשען? א רחמנות א קינד, בפרט נאך אזא משיח'טע וואס מען ווארט שוין דארויף יאהרען. און נאך אלעמען, נאך די אלע הכנות, זעהט איהר דאך, אז איך האב אבגעטהאן אויף טערקיש און בין געבוירען געווארען א אינגעל. נו, ווי פערשטעהט איהר, ווי דער מאמע מיינער האט עס געשמעקט?

באלד ווי איך בין ארוים אויף דער ליכטיגער וועלט, און די באבע שפרינצע האט מיין מאמע אנגעזאגט די בשורה: „מזל טוב, א אינגעל“, האט זיך די מאמע שטארק פערקרימט, מיר פערקוקט אין מיינע פיצינקע אויגעלעך און גאנץ ברוגז בעמערקט: „שלים־מזל, שלים־מזל, ניחאי וואלסטו געווען געבוירען ווערען א מיידעל“.

נו, ווי געפעהלט אייך אזא מין ברוך הבא? איך בין שולדיג, אז די ציגיינערקע האט ניט געטראפען! ווען עס זאל זיך ווענדען אן מיר, וואלט איך כאטש היינט געווארען א מיידעל! א מיידעל איז דאך בעסער ווי א אינגעל, בפרט נאך אין אמעריקא, אין דעם לאנד פון ליידים פויררסט.

אבער וואס האב איך געקענט העלפען, אדער וואס האבען די טאטע־מאמע מיינע געקענט העלפען? זיי האבען נעבעך געמוזט פראווען א ברית. דעם נאמען טויבע חיה, וואס זיי האבען בעשטימט פאר אמיידעל, האט מען איבערגעלעגט אויף טוביה חייקעל און מען האט מיר אזוי א נאמען געגעבען, און די אוירינגלעך וואס דער טאטע האט בעשטעלט זיינען פערבליעבען ביים גאלדשמיעד.

אט די אלע זאכען האט מיר שפרינצע די באבע דערצעהלט, ווען איך בין עלטער געווארען און זי איז געווארען מיין רביצין, עס הייסט, דער מאן איהרער, מאטיע נח פאנפאטש איז געווען מיין רבי און איך בין געגאנגען צו איהם אין חדר.

ווען איך בין געווען אן עופה'לע, פלעגט שפרינצע די רביצין דערצעהלען, פלעגט מיך מיין מאמע לאזען וויינען. איך פלעג צוריסען ווערען שרייענדיג און אנשטאט מיך איינצושטילען, פלעגט זי האבען צו מיר טענות: שלים־מזל, ווער האט געשיקט נאך דיר; ווער דארף דיך; שלים־מזל, ניחאי וואלסט געווען געבוירען א מיידעל.

גערופען האט מען מיך „דער וויסקרעבאטש". אויב איהר ווייסט ניט וואס וויסקרעבאטש איז, וועל איך זאגען: וויסקרעבאטש הייסט א בולקעלע וואס מען מאכט פון די טייג וואס מען שאבט אויס פון מולטער. די דאזיגע בולקעלע איז, פערשטעהט זיך, ניט אזוי בע'טעם'ט ווי א ריכטיגע בולקע און מען האט עס ניט אזוי שטארק ליעב. פאר וואס מען האט מיך גערופען וויסקרעבאטש ווייסט איהר דאך מסתמא, ווייל איך בין געווען דאס לעצטע קינד; מעהר האט מיין מאמע געדענקט וועט זי שוין ניט האבען, און זי האט טאקע ניט געהאט.

ביי לייטען רופט מען א איננסטע קינד, מוזיניק, און מען האלט עס נאך טהייערער ווי די עלטערע קינדער; אבער מיט מיר איז עס געווען אנדערש. ביי יעדע געלעגענהייט פלעגען מיר די מאמע, דער טאטע און די ברידער ווארפען אויפ'ן קאפ דעם פערברעכען וואס איך האב געטהאן און בין געבוירען געווארען א איננעל, און קיין אנדער נאמען ווי וויסקרעבאטש און שלים־מזל האב איך פון זיי ניט געהערט.

בין איך געגאנגען, במחילה, אין צוריסענע הויזקעס, פלעגט מיר נאך די מאמע, זאל זי מיר מוחל זיין, שיטען זאלץ אויף די וואונדען: שלים־מזל, פלעגט זי זאגען, ווען דו וואלסט אבער געווען אמיידעל, וואלט מען דיך געקליידט אין סאמעט און אין זייד; שלים־מזל, ווען דו וואלסט געווען א מיידעל וואס וואלט דיר געפעהלט? מיט איין ווארט — רק שלים־מזל און שלים־מזל.

שפרינצע די באבע, וואס איז שפעטער געווען מיין רביצין, פלעגט מיך טרייסטען: ווארט, טוביח חייקעלע, פלעגט זי זאגען, דו וועסט נאך אמאל זיין א לייט, און אפט פלעגט זי מיך אליין אויך רופען שלים־מזל.

פלעג איך נעהן בארוועס און אימיצער פלעגט מיר אנטרעטען אויפ'ן פוס, פלעגט זי באלד זאגען: „צו א שלים־מזל טשעפעט זיך"; פלעג איך

ווידער אימיצען אַנטרעטען, האָט זי שוין מיט איינמאָל שלים־מזל ניט געֿפּטר׳ט.

איהר מיינט אפשר, אַז איך פּלעג אַנטרעטען אַ מענשען? נאָ סער! פון אַנטרעטען אַ מענשען האָב איך זיך פון שטענדיג אָן געהיט און איך היט זיך היינט אויך. אַנטרעטען יענעם איז ביי מיר קיין קאַטאָוועס ניט? ווארט, איהר וועט מיט מיר מעהר בעקאַנט ווערען, וועט איהר זעהן, אַז איך קען סאָם טיימס אַזוי אַנטרעטען, אַז עס זאָל אַזש בלוט געהן; אבער אַלץ ניט קיין מענשען. דער וואָס איז אַ מענש ברענגט ניט דערצו, אַז מען זאָל איהם דאַרפען אַנטרעטען. איהר פערשטעהט דאָך מסתמא וואָס איך זאָג. איז וועמען פלעג איך אַנטרעטען? איך פלעג אָפט, ניט ווילענדיג, אַנטרעטען דער קאַץ אויפ׳ן עק, ווען די רביצין פלעגט זיצען ביים טעפּעל פּעדערן און דרעמלען; די נארישע קאַץ פלעגט אַ קוויטש טהון און זי, די רביצין פלעגט זיך אויפכאַפּען. נו, נו, פרעגט שוין גאָר ניט. פלעגט זי מיר אָנ׳שלים־מזל׳ן אַ פולען קאָפּ, און אַזוי איז דער נאָמען שלים־מזל פאר מיר פערבליעבען אַ בכיה לדורות, אַ צרה אויף אימער.

שפרינצע די באָבע האָט געהאַט אַ סך מלאכות, זי איז געווען אַ העבאַמע, אַ תכריכים נייערקע, אַ בעטערין אויף חתונות, אַ סאַרווערקע, און ווען זי האָט קיין אנדער ארבייט ניט געהאַט, פלעגט זי זיצען און פליקען פּרעמדע פעדערן, אויך פון פּרנסה וועגען.

אויף מיין חתונה איז זי געווען אי אַ בעטערין, אי אַ סאַרווערקע, אי אַ מחותנת׳טע, ווייל ביי מיר איז געווע אַ מצוה חתונה, — איך בין צו יענער צייט געווען שוין אַן עלענדער יתום אָהן אַ טאַטען און אָהן אַמאַמע. מיינע ברידער זיינען געווען צוזעעט און צושפּרייט. צוויי האָבען גערירענט פאָניען און די איבריגע זיינען געווען ווייס איך וואו. אגב האָט עפּעס דער נאָמען שלים־מזל געלעגט אויף מיר אַ רחמנות און ווילד־פרעמדע האָבען געטאַנצט אויף מיין שלים־מזל׳דיגע חתונה.

.2

וועגען פרויען און הייראַטה.

טוביה חייקעל שטעלט פאַר זיין אידענע. — רעדט אַ ביסעל וועגען דעם ענין פון חתונה האָבען, וועגען ליעבע און אַנדערע ענינים וואָס אַנבעלאַנגען צום פער־הייראַטען לעבען. — ער קריטיזירט אַ ביסעל חוה'ס טעכטער און דוקא ניט זעהר קרום אָדער שלים־מזל'דיג.

אַז מען רופט מיך טוביה חייקעל, ווייסט איהר שוין. איך האָב אייך שוין דערצעהלט, ווי אַזוי דער דאָזיגער נאָמען איז צו מיר געקומען, און אַז איך האָב חתונה געהאַט, ווייסט איהר שוין אויך; אָבער איך האָב אייך נאָך ניט דערצעהלט, אַז איך בין אַ מטופל מיט קינדער. איך קען אייך ערשט זאָגען, אַז אויב איהר ווילט, קענט איהר מיר אָבגעבען זעקס מזל־טוב'ן צוזאַמען, — פון דריי ברית'ן און דריי ברית'ניצעס. אין דיזען פאַך בין איך גראָדע ניט אַזוי שלים־מזל'דיג ווי מיין מאַמע, ביי מיר געהט עס בערבוביא, אויסגעמישט, סענדוויטש־מעסיג: אַ מיידעל, אַ אינגעל און ווידער אַ מיידעל וחוזר חלילה און נאָך אַמאָל דאָס זעלבע איבערגע'חזר'ט.

אַלזאָ, ווייסט איהר שוין אַלעס. ווייסט איהר אָבער ווי מען רופט מיין אידענע? מסתמא ניט. פון וואַנען זאָלט איהר עס וויסען? איך וויים עפּעס אַ סך ווי מען רופט אייערע אידענעס? דער גוטער ווייסט זיי, מען רופט זיי מסתמא ווי מען האָט זיי אַ נאָמען געגעבען.

אָפּט שפּיעלט אַ נאָמען אַ גרויסע ראָלע. איך מיין ניט אַן איינפאַכער נאָמען, דאָס איז גראָדע גאָר ניט, ווארום וואָס מאַכט עס אויס, אויב מען רופט אייך בעריל צי שמעריל? אָדער אויב מען רופט אייער פּלונית'טע טריינע צי ברײנע? אַ נאָמען איז אַ נאָמען! דאָס וואָס איך וויל זאָגען, איז דיזעס: אַז אַ שעהנער ביי־נאָמען, אַ טיטול, אַ שעהנע מורינו, קומט אַמאָל יאַ צונוץ.

איך וויים ניט ווי איהר, אָבער איך האָב, אין אמת זאָגענדיג, ניט קיין גרויסע אמונה אין נעמען. פאַראַן מענשען מיט גרויסע נעמען און זיי זיינען אין מיינע אויגען קיין האַלבען פּיטאַק ניט ווערטה. אַ וואַזשנע

מציאה א נאמען! פאר געלד וועל איך אייך קויפען וועלכען נאמען איהר ווילט, און אמאל אהן געלד אויך. נעמען זיינען פאראן ביי גאט א סך און איהר קענט אייך אויסקלייבען וועלכען איהר ווילט. איהר קענט זיך רופען סוחר, גביר עצום, בעל צדקה, בעל יושר, בעל טובה, כלל פערזארגער, גוטער, פרומער און אפילו קינסטלער, דאקטאר און פראפעסאר אויך. אויב איהר ווילט, אז דער ביי־נאמען, וואס איהר האט זיך אויסגעקליבען, זאל אייך פערבלייבען, דארפט איהר עס נור, ווי מען זאגט אין אמעריקא, אונטערפושען, דאן געהט עס ווי געשמירט.

ווען איך זאג עס מיין צווייטע העלפט, זאגט זי איך בין א שלים־מזל! דאס גיט זי מיר הפנים אנצוהערענים, אז איך זאל מיר אויך שאפען א שעהנעם קלינגענדען נאמען; דאס וויים זי אבער ניט, די נארישע אידענע, אז ווען קיין מזל איז ניטא, מעגט איהר אפילו אין אמת'ן זיין וויים איך ווער, טויגט איהר אלץ אויף כפרות.

מילא בכן, על כל פנים, גאר נישט. פון דעסטוועגען שאדעט ניט, אז איך זאל אייך מיין בריה פארשטעלען מיט איהר איינפאכען, כשר'ן נאמען, פילייכט וועט עס אמאל צונוץ קומען צו וויסען.

אלזא, רופען רופט מען איהר פייגע, ווילען וויל זי איך זאל איהר רופען „פעני“; אבער איך רוף איהר סאם טיימס סתם „מיסעס“ און ווען זי רופט מיך שלים־מזל, רוף איך איהר שלים־מזל'יכע.

קיין גרויסע יפת תואר איז זי ניט, די אידענע מיינע. צו די בעריהמטע שעהנהייטען קען מען איהר געוויס ניט צורעכענען (מיינע רייד זאלען למעה"ש צו איהר ניט אנקומען, עס פעהלט מיר נאך צו מיין שלים־מזל'דיגע דאליע, זי זאל עס וויסען). איהר ווייסט דאך, אז א פרויענצימער וויל זעהר ניט ליידען, אז מען זאגט אויף איהר, אז זי איז ניט שעהן. דאס איז ביים שעהנעם געשלעכט ערגער ווי אין טאטען אריין געשאלטען. ווען איהר מאכט א מיידעל אדער א ווייבעל א בעמערקונג, אז זי איז ניט אזוי אי־אי־אי, וועט זי אייך אנזידלען. סאם טיימס וועט זי אייך פערשווייגען; אבער מוחל זיין וועט זי אייך פאר דיזען חטא קיינמאל ניט.

די ריכטיגע נקמה נעהמען זיי פון שטומען, אונשולדיגען שפיגעל. מיט איהם רעכענען זיי זיך אב כדבעי. וואס מעהר פעלערן ער, דער שפיגעל האט אנטקעגנען זיי אויסצוזעצען, אלץ מעהר קריכען זיי איהם אין די אויגען.

ווי איינער רעדט: דו רייצט זיך מיט מיר, דו צייגסט מיר אָן די פּימפּעלס צי די זומער־שפּרינקלעך אויף מיין געזיכט; דיר געפעלט ניט מיינע גרויסע ציינער, מיין ברייטער נאָז, מיינע גראָבע ליפּען, מיינע מאָדנע קעצישע אויגען, מיינע פּרה אדומה'דיגע האָאר, טאָ ווער צוזעצט, ווער צופוקעט, וועל איך דוקא שטעהן אנטקעגען דיר און טהו זיך אין פוטער אריין.

איך דארף עס איך ניט דערצעהלען, איהר ווייסט עס אליין. אויב איהר זעהט עס ניט פון אייערע ווייבער, זעהט איהר עס פון אייערע טעכטער אָדער פון אייערע שניר; אויב איהר זעהט עס פון זיי אויך ניט, זעהט איהר עס פון אייערע באָרדערקעס, פון די געסט וואָס קומען צו אייך אָדער ביי אייערע פריינד און בעקאַנטע, וואו איהר קומט צו גאַסט.

אָרימער שפּיגעל, נעבעך, דו האָסט גענוג אויסצושטעהן פאר דיין שלים־מזל'דיגע נאַטור אויפצוצייגען דעם אמת, — א שני בשני מיט מיר. איך האָב אָפּט אויך דערפון געברענטע ליידען, און ווען אזא פאַל פּאַסירט מיט מיר, אז איך כאַפּ אמאָל א פּסק פאר'ן אמת, זאָגט די אידענע מיינע: רעכט אויף דיר, שלים־מזל, א מצוה אויף דיר, מיש זיך ניט וואו מען דארף ניט.

איך וואָלט וועלען וויסען, וואָס א שטייגער וואָלט געווען, ווען עס זאָלען זיין אזעלכע שפּיגעלען, וואָס זאָלען צייגען די אינעררליכע פעהלערן פון א מענשען, די פעהלערן פון דער נשמה. איהר מיינט נשמות זיינען ניטאָ קיין העסליכע? אהאָ! פאַרן נשמות מיט פּימפּעלס, מיט זומער שפּרינקלעך און מיט גרויסע פלעקען אויך; אָבער דאָס זעהען ניט אַלע, ווייסען ניט אַלע, אפשר מאַנכע וואָס בעזיצען נשמות פערזעהענישען, פיהלען עס אליין אויך ניט.

ווען מען זאָגט אזעלכען, וואָס האָט א העסליכע נשמה: סעי, דיין נשמה האָט פּימפּעלס, דיין נשמה האָט פלעקען, ווערט ער אויף אייך בייז און גראבעלט אייך אָפּט אויס די אויגען. מעגליך, אז א שפּיעגעל וואָלט ער בעסער געגלויבט.

ווען איך זאָג א מאָל די זעלבע ווערטער פאר מיין אידענע, שאָקעלט זי מיט'ן קאָפּ. אי, שלים־מזל, — זאָגט זיא, — צו וואָס טויג דיר אזעלכע חקירות און וואָס ווענסטו האָבען פון אזעלכע נארישע פילאָזאָפיעס? אָט א

אידענע! אַלץ הייסט ביי איהר חקירות און פאַר אַלצדינג רופט זי מיך שלים־מזל.

ווי אַזוי איך בין צום שידוך מיט מיין פלונית'טע געקומען און צוליעב וואָס פאַר אַ צוועק איך האָב גאַר אין גאַנצען חתונה געהאַט, ווייס איך אַליין אויך ניט. אי'ל בעט יו, אַז איהר ווייסט אויך ניט גענוי די אורזאַכען וואָס האָבען אייך געטריעבען חתונה צו האָבען.

אין דעם ענין פון חתונה האָבען זיינען פאַראַן חלוקי דעות. איינער צום ביישפּיעל, וועט אייך דערצעהלען אַ מעשה, אַז ער האָט זיך אין זיין איצטיגע ווייבעל אַ מאָהל שטערבליך פערליעבט. אין איהר האָט ער געפונען זיין אידעאַל; אָבער ווען ניט זי, וואָלט ער פערבליעבען אַ בעטשעלאָר לעולם ועד. טאָמער ווייסט איהר אָבער, אַז ער איז היינט מיט זיין אַמאָליגע עוויג־ליע־בענדע ניט אַזוי שוה בשוה און איהר וועט איהם פרעגען אַ תירוץ דערויף, וועט ער אייך ענטפערען, אַז די ליעבע איז ניט מעהר און ניט וועניגער ווי אַ היץ־קריינק, וואָס מיידעט מיט דער צייט. אי, סוחר, וואו ביזטו פריהער געוועזען? בלייבט אַ קשיא.

אַן אַנדערער ווידער וועט אייך דערצעהלען, אַז ער איז געוועזען און איז נאָך היינט אויך אַן אידעאַליסט, אַ דענקער, אַן אויפגעקלעהרטער און האַלט די הייראַטה פאַר אַ נאַרישקייט, זאָגאַר פאַר אַ פערברעכען; אָבער די טאַטע־מאַמע זיינע האָבען געוואָלט דערלעבען נחת פון איהם, און זיי צוליעב האָט ער חתונה געהאַט.

נאָך איינער, אויב ער וועט אייך וועלען זאָגען דעם אמת, וועט ער אייך דערצעהלען, אַז ער האָט חתונה געהאַט אויס נויטה, אויס דלות אָדער אויס פוילקייט, ווייל ער האָט ניט געקענט אָדער ניט געוואָלט פערדיענען, האָט ער גענומען אַן „עזר", אַן ארויסהעלפערקע, וואָס זאָל איהם פריהער ארויס־העלפען מיט איהר נדן, נאָכדעם מיט פערשוואַרצט ווערען מיט איהם צוזאַ־מען און ליגען אַכצעהן איילען טיעף אין דער אדמה.

גאָר אַנאַנדערער ווידער וועט אייך ערקלעהרען, אַז ער האָט חתונה געהאַט ווייל דער סדר עולם איז חתונה צו האָבען. צו עס איז גליך פאַר איהם צו ניט, דערויף האָט ער גאָר ניט איבערגעקלערט.

איך קען אפילו איינע פון די דערמאָהנטע אורזאַכען ניט אַנגעבען. ניט איך האָב געהייראַטה אויס ליעבע, ניט אימיצער האָט מיר געצוואונגען, ניט

אוים נויטה און ניט צוליעב דעם סדר עולם, און אז איך וויל קען איך זאָגען, אז איך האָב גאָר ניט חתונה געהאט, נאָר מען האָט מיר חתונה געמאַכט. בעל מצוה׳ניקעס און בעל מצוה׳ניצעס האָבען מורא געהאט, אז איך, טוביה חייקעל, המכונה שלים־מזל, זאָל ח"ו ניט פערזיצען א בחור, האָט מען מיך פערשלייערט. אי פון דעם שלים־מזל וועלען ארויסקומען נאָך שלים־מזל'אך און זיי וועלען דארפען עסען, — דארויף איז גאָט א פאָטער.

ווען איך רייד זיך א מאָל פאַנאַנדער מיט מיין אידענע און מיר קומען ארויף אויף דעם שמועס מכח אונזער שלים־מזל'דיגער חתונה, בעמערקט זי שטענדיג: א שלים־מזל בלייבט א שלים־מזל.

האָט איהר געהערט אויף אייער לעבען? אז איך האָב זיך ניט געקענט שפּיעלען אין ליעבעס און ניט פעהיג געווען צו בלאָפען, דערפאר בין איך — א שלים־מזל!

.3

אין גלות צוליעב א מלמד'ס טעות.

א מעשה מיט אידען, וואָס זיינען אַרעטירט געוואָרען אלס רעוואָלוציאָנערען, ווערהרענד זיי זיינען געגאַנגען מקבל פנים זיין א גייעם רב. — און אונשולדיגער בריוועל פון א פריינד שלעכט אויסגעטייטשט און טוביה חייקעל האָט געמוזט אַנטלויפען נאָך אַמעריקאַ.

איהר ווילט וויסען ווי אזוי איך בין געקומען קיין אמעריקא? דער שלים־מזל האָט מיך אהער געבראַכט. איך, אָהן שלים־מזל, טהו זיך ערגיץ ניט א קעהר, ווי אנדערע צוויי לעבען מיר. עס הייסט, פון מיין צד וואָלט איך איהם, דעם שלים־מזל, מיין איך, מוחל געווען זיין פריינדשאפט, איך קען מיין שטעדטעל אליין בעשטעהן; אָבער ער פאָלגט מיר נאָך אויף יעדען שריט און טריט, ער נעהמט פון מיר די אויגען ניט אראָב, אקוראט ווי אן אייפערזיכטיגער בעל הבית'ל פון זיין יונג ווייבעלע. ווען מענער מיט זייערע פרויען וואָלטען האָבען אזא גוט לעבען, ווי ער מיט מיר, וואָלטען קיינע גט־פּראָצעסען פאָרגעקומען און קיינער וואָלט גאָר ניט וויסען וואָס אַן עגונה איז,

אבער דאָס זיינען ביי־זאַכען, איהר ווילט דאָך מסתּמא וויסען דעם עיקר, און דאָס גאָה איך אייך דערצעהלען.

אייגענטליך האָב איך אַ גרויסע שטיק פון מיין ביאָגראַפיע דורכגע־לאָזט. איך האָב אייך ניט דערצעהלט ווי אַזוי איך בין ערצויגען געוואָרען, ווי אַזוי איך האָב זיך אויפגעהאָדעוועט ביז איך בין אַ שטיקעל מענש גע־וואָרען; אָבער איך דענק, אַז אַזאַ ענין איז ניט פאַר אַלעמען וויכטיג. פאַראַן אַ סך מענשען וואָס אינטערעסירען זיך ניט ווי און אויף וואָס פאַר אַן אַרט אַ קינד ווערט ערצויגען. פאַראַן מענשען וואָס גאָהען מיט דער מעטהאָדע, אַז אַ מענש וואַקסט אויף אַליין פון דער נאַטור. כי האָדם עץ השדה, אַ מענש איז געגליכען צו אַ בוים, אַזוי ווי אַ בוים וואַקסט אויף אַליין, אַזוי וואַקסט אַ מענש אויך אַליין, אַזוי זאָגען אַנדערע.

זעהט איהר, איך בין ניט מיט דיעזער מיינונג. איך זאָג, אַז אַ קינד טאָר מען ניט לאָזען וואַקסען מיט דער נאַטור און ווען מען לאָזט עס וואַקסען אַליין אַזוי ווי אַ וואַלד־בוים און מען היט עס ניט, וואַקסט עס טאַקי אויס ניט מעהר ווי אַ פּלאָקען, ניט מעהר ווי אַ שטיק האָלץ. אַ קינד, זאָג איך, איז ווי אַ יונגע פרוכט־בוימעלע, מען דאַרף דערויף האָבען השגחה, מען דאַרף עס בעגיסען, מען דאַרף אַרומקלייבען די ווערים דערפון — איהר מיינט אַ מענש האָט ניט קיין ווערים? אַ מענש האָט אויך ווערים, וואָס פערדערבען איהם — פליעגען אין נאָז, רופט מען עס, און ווען מען קלייבט די דאָזיגע פליעגען ניט אַרוס, ווען דאָס בוימעלע, דאָס קינד, מיין איך, איז נאָך יונג, פערבלייבע זיי ביי איהם אויף שטענדיג.

אָט די דאָזיגע פליעגען אַרומצוקלייבען דאַרף מען קענען, מען דאַרף זיין אַ גוטער גערטנער דערצו. מען דאַרף פערשטעהן, מען דאַרף לערנען און שטודירען ווי מיט די לעבעדיגע בוימעלעך אָנצוגעהן. אָפט דאַרף מען די פליעגע פון די בוימעלעך טרייבען מיט שטעקענס און אָפט דאַרף מען זיי שמירען מיט האָניג. איהר פערשטעהט דאָך מסתּמא וואָס איך מיין?!

ווען איך רעד אַמאָל איבער פונקט די זעלבע ווערטער פאַר מיין אַלטע, גיט זי מיר קודם־כל אָב מיין עהרען־טיטול „שלים־מזל“ און זי מאַכט פון מיר אַזוי ווי פון אַ משוגענעם — אַ אידענע בלייבט אַ אידענע!

מילא בכן, על כל פנים, גאָר נישט. צוליעב דעם ווייל ניט אַלע זיינען מיט מיר אין דעם ענין פון האָדעווען קינדער, איינפערשטאַנדען, וועל איך

דיזען וויכטיגען קאַפּיטעל פון מיינע אייגענע לעבענס־בעשרייבונג איבער־היפּען. איך וועל אייך בלויז אַביסעל דערצעהלען וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט נאָך מיין חתונה. נאכהער וועלען מיר אַרויפקומען אויף אַמעריקאַ.

ראשית הכל מוז איך אייך זאָגען, אַז נאָך אַלעמען בין איך געוועזן אַ בעל־הבתי׳שער יונגערמאַן. עס הייסט, קיין בעל מלאכה בין איך ניט געווען און קיין פּראָפעסיאָן אין האַנד האָב איך ניט געהאַט, זאָנסט וואָלט פּיניע דער קרעמער (אַזוי האָט מיין שווער געהייסען) מיך ניט גענומען פאַר איין איידעם. די שוויעגער מיינע פלעגט זאָגען, אַז קיינע בעלי־מלאכה זיינען אין איהר משפחה ניטאָ, הלואי ווייטער. ניט איין שדכן האָט פון איהר געקראָגען אָנגעזידעלט דערפאַר וואָס ער האָט געהאַט די חוצפּה צו רעדען אַ שידוך איהר פּייגע׳ן, מיין אידענע הייסט עס, מיט אַ בעל מלאכה. אבער ניט דאָס בין איך אויסען.

קעסט האָט מיר דער שווער צוגעזאָגט, און ניט אַבי וואָסערע קעסט, נור טאַקע כמנהג בעלי הבתים חשובים, אַזוי האָט מען בפירוש געשריעבען אין די תנאים און ער האָט זיין צוזאָג מקיים געווען, אמת ניט אין גאַנצען; אבער וואָס מאַכט עס אויס?

קעסט האָב איך געהאַט כיד המלך. איך עס אסור היינט אום שבת, דאָס וואָס איך האָב זיינענדיג ביי מיין שווער אויף קעסט געגעסען. איך זאָג אייך אַז דער טעם פון די קעסט ליגט מיר נאָך היינט אין מויל. שטעלט זיך פאַר: בראַנפען מיט צובייסען, פיש, פלייש, יויך, צימעס, און אַלעס ביד רחבה, מיט׳ן פולען הויפען, טאַקע כמנהג בעלי הבתים חשובים. איך בין חלילה ניט קיין פרעסער, קיין זויפער; אבער אַ גוטען ביסען האָב איך ניט פיינד. — און איהר האָט פיינד אַ גוטע זאַך?

אָט אַזוי האָב איך מיר געלעבט, טאַקע ווי מע זאָגט, כמלך במסיבו, אנו, טרעפט וויפיעל? איך שעהם זיך עס אייך צו זאָגען. איהר טרעפט ניט, האַ? ווען איהר וועט אפילו זיין מיט צעהן קעפּ, וועט איהר אויך ניט טרעפען! אַלזאָ איך וועל אייך דערצעהלען; אבער איהר זאָלט ניט זאָגען, אַז דערפאַר בין איך אַ שלים־מזל.

ויהי ערב ויהי בוקר יום שני, אויפ׳ן צווייטען טאָג נאָך מיין חתונה האָט מיך דער שווער אַריינגערופען אין אַלקיר און גאַר אָהן צערעמאָניעס געזאָגט: טוביה חייקעל, קח את אשתך ולך, — נעהם דיין ווייב, מיין

טאַכטער פייגע, הייסט עס, און געה זיך ערגעץ זוכען פּרנסה. איך בין אַן אָרימאַן און איך פערמעג ניט אויסצוהאַלטען דיך מיט דיין ווייב.

האָב איך דאָך אָנגעהויבען טענה׳ן: סטייטש שוועהר לעבען, איהר האָט דאָך מיר צוגעזאָגט קעסט? ענטפערט ער מיר, וואָלט איהר הערען: ניט אומזיסט רופט מען דיר שלים־מזל, ווען דו וואָלסט קיין שלים־מזל ניט געווען וואָלסטו געוואוסט פון דעם כּלל, אז צוזאָגען און איינרעדען קאָסט קיין געלד ניט; ווען דו וואָלסט שׂכל געהט, וואָלסטו געוואוסט, אז מען קען רעכענען יום לשנה, א טאָג פאַר א יאהר. נו, ווי געפעלט אייך אַן עסק? דערפאַר וואָס איך בין א פיינער מאַן און האָב איהם געטרויט אויפ׳ן וואָרט, רופט ער מיך שלים־מזל!

מילא קורץ דערפון, איך האָב איינגעזעהן אז ער, פיניע דער קרעמער, דער שעהנער איד, דער מיוחס, מעג זיינע ווערטער צוריקציהען און איך אָרימער, שלים־מזל׳דיגער טוביה חייקעל, קען שוין אויפ׳ן „הרי את" קיין חרטה ניט האָבען, און מען מוז עפּעס זוכען א תּכלית.

וואָס טהוט א בעל־הבתּי׳שער יונגער מאַן, ווען ער געהט אראָב פון קעסט? עפענט ער א קרעמעל. הכּלל איך האָב געעפענט א קרעמיל און געגעניבער מיין קרעמיל האָט בערעלע, מאָטיע דעם מילכיגער׳ס איידעם, וואָס איז נור וואָס אראָב פון קעסט, אויך געעפענט א קרעמעל.

בערעלע איז געווען א פיינער יונג, א ביסעל א היינט־וועלטיגער, א סימן האָט איהר, אז מען אָט איהם גערופען בערעלע, ניט בעריל. דער „ע" וואָס מען לעגט צו צו דעם נאָמען בעדייט אמאָל זעהר פיעל, און לאו כּל אדם זוכה אז צו זיין נאָמען זאָל צוגעלעגט ווערען אַן „ע". איך האָב אמאָל די זכיה גערופען צו ווערען טוביה חייקעלע, אָבער דאָס קאָסט מיך גוטעס געלד. ווען די אידענע מיינע וויל א נייע קלייד, א נייעם העט, אָדער ווען זי וואַרפט אַן אויג אויף א שטיקעל ציערונג, דאַן ווערט זי אזוי ליעבליך, אזוי צערטליך און אנשטאט טוביה חייקעל אָדער שלים־מזל רופט זי מיך „טוביה חייקעלע", און פאַר דעם „ע", וואָס זי לעגט צו צו מיין נאָמען, גיב איך איהר נאָך די שמד און זי פיהרט אויס אַלעס וואָס זי וויל. און ווי איז ביי אייך? ניט אזוי?

מילא גאָר נישט. האָב איך געעפענט א קראָם אין איין זייט גאַס און בערעלע אין אַנדערן זייט גאַס, עקראָם דהוי ווער, ווי מען זאָגט עס דאָ.

קיין שאַרפֿע פּרנסה האָבען מיר ביידע ניט געהאַט, ניט איך, ניט בערעלע. ווייטער בין איך גאַנצע טעג געזעסען ביים פייער־טאָפּ און אויס־געקוקט אַ קונה און ער איז געזעסען די הענד אין די אַרבעל פֿון פוטער (איהם האָט דער שווער געמאַכט צו דער חתונה אַ טהייערען פעלץ) און אויך אויסגעקוקט אַ קונה. זומער פלעג איך אַרויסשטעלען אַ בענקעלע ביים טהיר פֿון קראָם און זיצען און טראַכטען, און מיין אַנטקעגענדיגער פלעגט אויך אַזוי טהון. איך האָב געגלעט די באָרד און געטראַכט און ער האָט געדרעהט די וואָנצעס און געטראַכט. איך האָב אָפּט אַריינגעקוקט אין אַ ספר, און ער אין אַ ביכעל; איך פלעג כאַפּען אַ דרעמעל, און ער פלעגט כאַפּען אַ דרעמעל; פלעגט אַריינגעהן אַ קונה צו איהם, האָב איך איהם מקנא געווען; פלעגט ער ווידער זעהן אַז אימיצער געהט אַריין צו מיר, האָט ער מיך מקנא געווען. און וואָס האָבען לייטע דאַרויף געזאָגט? הערט־זשע וואָס מען האָט געזאָגט:

אַ שלים־מזל קען, אוועקגעזעצט זיך ווי אַ מכה אין זייט, אַליין לייזט ער ניט און מאַכט נור אַן אַנדערען קאַליע. אויף וועמען האָט מען עס געזאָגט? עס פערשטעהט זיך אויף מיר, ניט אויף בערעלען! נו, פרעג איך אייך, אדרבא, פון וואַנען איז עס געדרונגען, אַז איך בין דער שלים־מזל און מאַך יענעם קאַליע, אפשר איז גאָר יענער דער שלים־מזל און ער מאַכט מיר קאַליע? אבער געה מאַך מיט זיי, אַז מען האָט מיך איינגעוויעגט פֿאַר אַ שלים־מזל, בין איך שוין שטענדיג אַ שלים־מזל, צי איך האָב דיזען נאָמען פערדיענט צי ניט, און אַזוי געהט עס עד היום.

מילא, וואָס זאָל איך אייך פיעל ברייען, איך האָב זיך געמוטשעט אַ לאַנגע צייט, ביז איך האָב זיך אַרומגעזעהן, אַז איך האַלט שמאָל. אַ קראָם, דאַרפט איהר וויסען, איז ניט קיין ברונען — עס שעפּט זיך אויס. און ווען די אַלטע סחורה שעפּט זיך אויס און עס איז ניטאָ פֿאַר וואָס צו קויפען נייע, איז מען קאַפּוט מיט די ביינער. דערצו איז ביי אונז אין שטעדטעל געוואָרען די רעוואָלוציע. דאָס איז געווען אַ צוגאָב צו די צרות. איך דאַרף עס אייך ניט דערצעהלען, איהר ווייסט עס אַליין.

פון דעסטוועגען איז מיר אַמעריקא אפילו אין דער לינקער פּאה ניט געלעגען. אַז קרעמעריי טויג ניט, האָב איך געטראַכט, וועל איך ווערען אַ מלמד. דאָס איז דאָך געווים קיין קונץ ניט. איהר ווייסט דאָך וואָס פאַר

א חכמות עס שטעקט אין מלמדות, — א וואזשנע תורה! ווער קען עס ניט זיין א מלמד? דאס איז א ביליגער מסחר, קיין אויסלאג דארף מען דערצו ניט. און אי מען נעהמט געלד, אי די סחורה פערבלייבט. ווי זאגט איהר? ניט אזוי?

וועט איהר מיך דאך פרעגען, ווי אזוי בין איך פארט געקומען קיין אמעריקא? וועל איך אייך נאך אמאל זאגען, אז דער שלים־מזל האט מיך אהער געבראכט. אט וועל איך אייך דערציילען.

דא אין אמעריקא האב איך געהאט א שטיקעל קרוב, ער איז נאך היינט אויך דא. אין דער היים איז ער געווען א גמרא־מלמד, הערשקע קאלטון, האט מען איהם גערופען, דא רופט מען איהם אנדערש. איז זיך מישב יענער קרוב מיינער און שרייבט מיר אריין א בריעף. איך ווייס ניט צי האט ער עס געטהאן אויס גוט־פריינדשאפט אדער ער האט בלויז געמיינט זיך צו בעריהמען — א איד האט אפט ליעב צו בעריהמען זיך אז ער איז גוט אב, כדי אנדערע זאלען איהם מקנא זיין. — ווי די זאך איז, האט ער מיר אין בריעף געשריעבען אז ער איז דא א גאנצער קנאקער און פערדיענט א סך געלד. צום ענדע פון בריעף האט ער זיך אויסגעדריקט בזה הלשון:

— גאט זאל געבען איך זאל הערען פון אייך גוטעס און קיין צאר זאל ביי אייך ניט זיין." מיינען האט ער געמיינט, אז קיין „צער" זאל ביי מיר ניט זיין, נור ווייל ער איז אביסעל טעמפליך אויף די עברי, האט ער געשריעבען „צאר" אנשטאט „צער". מילא גאר נישט.

דערווייל האט זיך געמאכט, אז דער רב פון אונזער שטעדטעל איז ארויסגעפאהרען און מען האט אנגעהויבען זוכען אן אנדער רב. זיינען אויפגעשטאנען די יונגווארג און געזאגט, אז עס איז רעכט אהן א רב, — אדער א געבילדעטער רב האט זיך זיי געוואלט. מיר בעלי בתים האבען זיי מסתמא געהערט ווי די קעץ, און מיר האבען גענומען א רב וועלכען מיר האבען געוואלט.

אין דעם אבענד וואס דער רב האט געדארפט אנקומען, דאס איז געווען אין סאמע פייער פון דער רעוואלוציע, זיינען מיר בעלי הבתים ארויס־געגאנגען הינטער'ן שטאדט מקבל פנים זיין אונזער גאסט. פלוצלונג זיינען אונז בעפאלען א מחנה פאליציייסקע, בכן וואס איז? מיר זיינען מורדים במלכות, מיר געהען שיסען דעם גובערנאטאר, צי ווייס איך וועמען —

קורץ ! געטראָפען דעם אָרט, שעהנע פלאַקען־שיסערם זיינען מיר געוועזן דערפון, ווער עס האָט געקענט איז אנטלאָפען, און מיך מיט נאָך עטליכע בעלי הבתים האָט מען ארעסטירט. מען האָט נאָכדעם געמאכט אָביסקעם אין אַלע הייזער און ערגעץ גאָר ניט געפונען, בלויז ביי מיר האָט מען יא געפונען — טרעפט וואָס? דעם בריעף וואָס איז מיר אָנגעקומען פון אמעריקא.

געזאָגט האָט מען, אַז דאָס האָבען די עכברושים, די יונגאטשעס, עקסטרא אונטערגעשיקט די פאָליציי כדי צו פערשטערען די שמחה פון נייעם רב; אָבער וואָס האָבען זיי אויסגעפיהרט? עס איז אראָבגעפאָהרען עפעס א גרויסער נאטשאלניק, געמאכט א גאַנצע חקירה ודרישה, און ווען ער האָט אויסגעפונען אַז מיר זיינען אונשולדיג, האָט מען אונז בעפרייט. כאָטש א גוי, פון דעסטוועגען איז ער ניט קראַנק אויפ'ן שכל! וואָס דען! מיר עלטערע בעלי הבתים וועלען זיין רעוואָלוציאָנערען?

דעם בריעף וואָס מען האָט ביי מיר געפונען, האָט מען פון דעסטוועגען אוועקגעשיקט אין גובערניע. עפעס האָט זיך זיי, צו מיין שלים־מזל, געדאכט, אַז אין בריעף איז עפעס דאָ, און כך הוא, זיי האָבען טאַקע געפונען.

מסתמא א משומד האָט דאָרט דעם בריעף איבערזעצט אויף רוסיש און די ווערטער „קיין צאר (צער) זאָל ביי אייך ניט זיין“, האָט ער פערטייטשט: שטאָב צאריא או וואָס ניע בילא, — קיין קיסר זאָל ביי אייך ניט זיין. נו, פערשטעהט איהר? איהר ווייסט וואָס עס קומט ביי אונז פאַר האַלטען אזא טריפה זאַך אין הויז? עס שמעקט מיט קאטאָרגע, שמעקט עס, און אפשר גאָר מיט שיסען.

הכלל ווי מען זאָגט, צום שלים־מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל. ווען מען איז מיך געקומען זוכען, בין איך גראָדע אין דער היים ניט געוועזן. מען האָט מיר די בשורה טובה אָנגעזאָגט, און איבערנאַכט איז בעשאַפען געוואָרען א שיפסקארטע מיט רייזע־קאָסטען און טוביה חייקעל היידא קיין אמעריקא.

.4

דער מסחר מיט'ן אמת.

טוביה חייקעל וויל זיין א חכם אין אמעריקא. ער פאלט אויף אן אידעע, וואס טאקע נור א שלים־מזל קען פאלען און ער כאפט א מפלה. — פאלגט ניט די עצה פון א קלוגען פריינד און ער האט נאכדעם טויזענד חרטות.

הייסט עס, אז איהר ווייסט שוין אז געטריעבען קיין אמעריקא האט מיך דער שלים־מזל. אייגענטליך קען איך זאגען, אז ניט ער האט מיך געטריעבען, נור ער האט מיך געשלעפט, ער איז געלאפען פאראויס און האט מיך געשלעפט נאך איהם. ווען דער שלים־מזל זאל זיך מיר אבשטעלען פון הינטען, וואלט איך זיך אפשר פון איהם אויסגעדרעהט, די צרה איז אבער וואס ער לויפט פריהער פאר מיר, אזוי ווי א געטרייער הינטעל, ער האט שטענדיג קפיצת הדרך און וואו איך קום טרעף איך איהם.

דערצעהלען אייך פון מיין רייזע, רעכען איך פאר איבריג. איהר זיינט דאך אויך אהער געפאהרען און איהר ווייסט דעם טעם דערפון. אויפ'ן וועג קיין אמעריקא איז דער שלים־מזל זעהר ־שולט. דארט זיינען ניט נור פראפעסיאנעלע שלים־מזל'ניקעס זיינע קרבנות, זאנדערן אפילו העלדען, חכמים, סמארטע יונגען, ווי איהר רופט זיי, פאלען אפט אויך אריין אין שלים־מזל'ס הענד און ער רעכענט זיך מיט זיי אב כדבעי. זעלטען ווען איינער קומט איבער דעם וועג אהן אירגענד וועלכע סבה, עטוואס ־שלים־מזל'דיגס מוז יעדען איינעם טרעפען. נאטירליך האט מיך געטראפען מעהר ווי אנדערע, כי לכך נוצרתי, ווייל דארויף בין איך בעשאפען געווארען, אז דער שלים־מזל זאל זיך רייבען ארום מיר און האבען א סטעדי דזשאב.

ווען איך בין געקומען אין עלליס איילענד, דער טהויער פון אמעריקא, האט מען מיר געשטעלט פראגען: מאין באת ולאן אתה הולך? פון וואנען קומען זי? צו וועמען פאהרען זי? און וואס דענקען זי צו טהון אין אמעריקא? די לעצטע שאלה איז מיר אויסגעקומען קאמיש. א קלאץ־קשיא דאס איז, וואס איך דענק צו טהון אין אמעריקא! און וואס דענקט א איד ניט צו טהון? א איד איז א פאנטאזיאר, ער דענקט, ער קלערט, ער

טראַכט. עס דאַכט זיך איהם, ער וועט אַלעס טהון, ער וועט די וועלט איבערקעהרען, ער וועט אויפטהון מי יודע וואָס. איך האָב אויך אַזוי געטראַכט. אָבער פאַרלויפיג געהט עס מיר וחלקלקות, מיט די פוטער אראָב, שלים־מזל׳דיג, ניט פאַר אייך געדאַכט.

אָבגענומען פון קעסעל גאַרדען האָט מיך הערשקע קאַלטון, דער געוועזענער גמרא־מלמד, וועלכער האָט דורך זיין שלים־מזל׳דיגען בריוועל גורם געוועזען אַז איך זאָל קומען קיין אמעריקא. ווען איך האָב איהם דערצעהלט די געשיכטע ווי אַזוי איך בין דורך זיין טעות אריינגעפאַלען און בין צוגעפאַלען צו איהם מיט אַ געוויין: גזלן! איהר האָט דאָך מיך געקוילעט, איהר האָט דאָך מיך אונגליקליך געמאַכט. לאַכט ער, דער קרוב מיינער, און זאָגט: ניט איך האָב אייך געקוילעט, ניט איך האָב אייך אונגליקליך געמאַכט; פערקעהרט, אויב איהר וועט נור ניט זיין קיין שלים־מזל און אויב נור איהר וועט שכל האָבען, שטעהט אייך ערשט פאַר אַ גליק. אַט די גאַנצע געשיכטע וואָס איהר האָט מיר דערצעהלט, זאָגט ער, איז פאַר אייך אַ גאָלדענער פינגערל, בעשערט אפשר אַז איהר זאָלט דורך מיין בריעף געהאָלפען ווערען.

פרעג איך: ווי אַזוי? ענטפערט ער מיר מיט אַ געלעכטער כהאי לישנא: איהר זאָלט ניט דערצעהלען, אַז איהר זיינט געגאַנגען מקבל פנים זיין דעם רב. זאָגט, אַז איהר זיינט טאַקע געגאַנגען שיסען דעם גובערנאַטאָר. דערמאָהנט פאַר קיינעם ניט אַ וואָרט פון מיין בריעף מיט׳ן גרייז, זאָגט אַז איהר האָט טאַקע ביי זיך געהאַט רעוואָלוציאָנערע שריפטען; איהר זאָלט פאַר קיינעם ניט דאַכטען, אַז מען האָט אייך אַרעסטירט און בעפרייט, זאָגט אַז איהר זיינט געזעסען אין טורמע געשמידט אין קייטען און איהר האָט זיך ארויסגע׳גנב׳עט. אַז איהר וועט מיך פאָלגען, זאָגט ער, וועט אייך אַזוי גוט און אַזוי וואויל זיין.

קוק איך איהם אָן און פערשטעה ניט אַ וואָרט וואָס ער רעדט. חזר׳ט ער איבער דאָס זעלבע נאָך אַמאָל: געגאַנגען, מאַכט ער, זיינט איהר מיט נאָך אידען הינטערן שטאָדט? טאָ זאָל זיך אייך דאַכטען, אַז איהר זיינט געגאַנגען היגריכטען אַ רוסישען טיראַן. געפונען האָט מען ביי אייך עפּעס? טאָ זאָל זיך אייך דאַכטען, אַז דאָס איז געווען רעוואָלוציאָנערע פּאַפּיערען.

אנטלאפען זיינט איהר? טא זאל זיך אייך דאכטען, אז איהר האט צובראכען קייטען און אנטלאפען פון טורמע. פערשטעהט איהר מיך, ר' טוביה חייקעל, זאגט ער, אז אנטלאפענער רעוואלוציאנער איז דא זעהר חריף. אזעלכען רופט מען דא: א מארטירער פון א טיראנישע הערשאפט, א קרבן, הייסט עס, פאר'ן טובת הכלל און דער וואס איז זוכה בעקרוינט צו ווערען מיט דיזען נאמען, איז שוין מיט חיונה פערזארגט. איהר וועט שוין זעהן, מען וועט אייך אויפכאפען אזוי ווי א גוטען אידען און עס וועט אייך איה"ש גאר ניט פעהלען.

מאך איך צו איהם: סטייטש, ר' הערש, גלאט נעהן אויסטראכטען א ליגען? לאכט ער וויעדער, דער קרוב מיינער און זאגט צו מיר, אז אין אמעריקא איז אלעס בלאפס. (איך האב נאך דאן ניט געוואוסט וואס דאס מיינט, האט ער עס מיר פערטייטשט.) אלעס, זאגט ער, וואס איהר זעהט דא און הערט, איז בלאפס. דא זיינען פאראן געבלאפטע עשירים און געבלאפטע קבצנים; געבלאפטע כלל־פערזארגער און געבלאפטע דרך ארץ לערנער; געבלאפטע דאקטוירים און געבלאפטע פראפעסארען. אין די געשעפטען אין בלאפס, אין די סטריטען איז בלאפס, מיט איין ווארט: הימעל און ערד און בלאף! אפילו דאס וואס ער בעריהמט זיך אז ער איז גוט אב, האט מיר דער קרוב מיינער פערטרויט אויפ'ן אויער, איז אויך א בלאף. מילא, דאס האב איך איהם חושד געווען, אז ער זאגט עס עקסטרא כדי איך זאל ביי איהם ניט בעטען בארגען א פאאר דאלאר. אבער אויף די איבריגע האב איך איהם געגלויבט.

קורץ דערפון, די רעדע זיינע איז מיר גוט אריין אין נאז, און אין מיין שלים־מזל'דיגען מח האט זיך אריינגעכאפט א זאנדערבארע, אבער זעהר א קלוגע אידעע, עס הייסט, אזוי האט זיך מיר אויסגעוויזען. אבער אויס־געלאזט האט זיך דערפון א בוידים, ווי איך וועל אייך באלד דערצעהלען.

מיין קרוב'ס רייד, ווי געזאגט, האבען אויף מיר געמאכט א שטארקען איינדרוק. וואס איך האב געזעהן, האט זיך מיר אלץ אויסגעדאכט, אז עס איז א בלאף, א פאלשקייט, א שווינדעל. איך האב זאגאר אנגעהויבען צווייפלען אויב די אלע מענשען וואס איך זעה זיינען ווירקליך מענשען, — אפשר זיינען גאר צווישען זיי פאראן פערשטעלעניסען, מאנקים אדער ווייס איך וואס, א קשיא אויף אמעריקא!

מילא בכן, על כל פנים, גאר נישט. אז איך האב מיר אזוי איינ־געבילדעט אז אלעס איז פאלש און אז קיין אמת קריעגט מען דא אפילו אויף א רפואה ניט, האב איך מיר געטראכט, אז דער אמת וואלט דא געווען א גוטע און גאנגבארע סחורה. דיזער רעיון איז מיר דורכגעפלויגען אין קאפ דאמאלס נאך ווען דער קרוב מיינער האט מיר פארגעשטעלט אמעריקא אלס א בלאפערשע מדינה און וואס א טאג ווייטער, איז מיר די אידעע אלץ פער־שטארקערט געווארען. נאך מיין שלים־מזל׳דיגען שכל איז אויסגעקומען, אז פון טהון עפעס מיט׳ן אמת, מיט די ריינע וואהרהייט, דארף מען דא מעשיר ווערען. א קלייניגקייט איז עס? זיין א חד בדרא, איין זכר אין מאסקווע! איך וויים, אז בערקע חוה ביילעס, דער איינאונאיינציגער שניט־קרעמער אין מיין שטעדטעל איז א נגיד; מענדעל דער בייגעל־בעקער איז רייך ווי קרח, ווייל ער איז איינער אין שטעדטעל, היינט וויפיעל עשירות קען מען אנקלייבען זייענדיג איין איש אמת אין אזא גרויסע שטאדט ווי ניו יארק?

איך בין געווען שטאלץ אויף דיזער אידעע. מען רופט מיך שלים־מזל, האב איך געטראכט, אין אמת׳ן אבער זיינען זיי אלע שלים־מזל׳ניקעס, פערד, בהמות זיינען זיי, אז זיי פערשטעהען ניט, אז א סחורה וואס איז ניטא אין מארקעט איז שטענדיג טהייער, און נור דערמיט דארף מען האנדלען. א מענש וואס האט א ידיעה אין מסחר דארף זיך קיינמאל ניט כאפען צו אזא זאך וואס ער זאל האבען קאנקורענטען. פרעגט ניט דעם רופא, פרעגט דעם חולה, איך בין געווען אין דער היים א קרעמער און איך וויים וואס קאנקורענציע הייסט.

דא האט זיך אבער געשטעלט די פראגע: ווי אזוי קען איך מיין אידעע פערווירקליכען? געהן גלאט און שרייען אין די גאסען: „איך בין אן איש אמת“, וועט מיר קיינער דערפאר גאר ניט געבען און מען וועט מיך גראדע אננעהמען פאר א גרויסען בלאפער. אזא זאך מוז מען צייגען בפועל, מען מוז עפעס טהון, מען מוז עפעס האנדלען און צו האנדלען דארף מען האבען געלד, אן ארטיקעל וואס איך האב פון דער היים ניט מיטגעבראכט, און איך וויים ניט וואו צו בעקומען עס דא.

איך בין אוועק צו מיין ווייטען קרוב און איהם דערצעהלט, אז איך האב אויפ׳ן רעיון א גליקליכען פלאן פון וועלכען איך קען רייך ווערען, נור איך

דאַרף דערצו געלד. וואָס מיין פּלאַן איז, האָב איך איהם ניט געוואָלט זאָגען — אַ סוד טאָר מען פאַר קיינעם ניט ענטדעקען, אפילו פאַר'ן בעסטען פריינד אויך ניט. הכלל, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ער האָט זיך געקריממט, געקוויינקעלט, געהאַמפּערט זיך, איהר זיינט אַ גרינער, האָט ער געזאָגט, מען וועט אייך אָבבלאָפען, מען וועט ביי אייך דאָס געלד ארויסנאַרען; אבער איך האָב זיך געהאַלטען ביי דאָס מייניגע. ענדליך האָט ער מיר אַ וואָרף געטהאָן צוויי צעהנערלעך און בייז אויסגעשריען: נאַט, אָט דאָס האָט איהר; אבער איהר זאָלט מיך לאָזען צורוה און מעהר צו מיר ניט קומען.

אייגענטליך איז עס ניט אַזאַ סומע וואָס מען קען דערמיט אין אמעריקא עפּעס אויפטהון; אבער איך האָב מיר געפונען אַן עצה. איך האָב אַנאָנסירט אין צייטונגען אַז איך זוך אַ שותף. די אַנאָנסע האָב איך אַליין ניט געשריעבען, אַ היגער תושב האָט עס מיר אָנגעשריעצען, וויל איך בין נאָך געוועזן אַ גרינער און ניט געוואוסט דעם נוסח ווי מען שרייבט עס. די אַנאָנסטע האָט זיך געלעזען אַזוי:

„אַ זעלטענער סקים, וואָס זיין גלייכען איז אין גאַנץ אמעריקא ניטאָ. אַ וואונדערבאַרער מיטעל ווי צו מאַכען גאָלד פון עני ביזנעס. אַ גליקליכע אידעע וואָס קיינעם איז ביז יעצט ניט איינגעפאַלען. געזיכערט פון קאָנקורענץ. דער ערפינדער זוכט אַ פּאַרטנער. זיך ווענדען צו מר. טוביה חייקעל אַ. ז. וו."

דעמזעלבען טאָג וואָס דער אַדווערטייזמענט איז ערשיענען, אהאַ! מען קלאַפּט אין טהיר. קומט אַ איד און הייבט מיך אָן אויספרעגען, וואָס? ווען? זאָג איך איהם, אַז דאָס איז אַ סוד וואָס איך קען קיינעם ניט מגלה זיין, נור באופן, אַז ער וועט מיר ארויסגעבען כתוב וחתום אַז איך וועל זיין אַ שותף אין זיין געשעפט, אין וועלכען געשעפט עס איז, — וועל איך איהם אַלעס אויסזאָגען. טהוט ער אַ שפּיי און מאַכט מיט כעס: איהר זיינט אַ פּייקער, אַ בלאָפער! און אַ קלאַפּ מיט'ן טהיר און — ניטאָ.

באַלד נאָך איהם קומען אריין אַנדערע צוויי. אויך די איינגענע מעשה: איך זאָל זיי פּאַראויס זאָגען אין וואָס בעשטעהט מיין ערפינדונג, און ווען איך האָב זיי ניט געוואָלט זאָגען האָבען זיי אויך, ווי דער ערשטער אַ שפּיי געטאָן און אוועקגעגאַנגען.

נאָכדעם איז אַריינגעקומען אַ יונגערמאַן מיט אַ פּאָאַר געקרייזעלטע

וואַנצעס און ברילען אויפ'ן נאָז. ער האָט מיר דערלאַנגט אַ קאַרד און אָהן ווערטער געבליעבען שטעהן. „וואָס וועט איהר זאָגען, מיסטער? — האָב איך איהם געפרעגט. „איהר ווייסט, זאָגט ער, אַז אויף אַ נייע ערפינדונג דאַרפט איהר ארויסנעהמען אַ פּעטענט; ווען ניט וועט מען אייך נאָכטהון, מען וועט אייך קאָנקורירען. איך בין, זאָגט ער אַ פּעטענט לאָיער. איך וועל אייך אייער ערפינדונג פּאַטענטירען ביליג, בלויז פאַר 75 דאָלאַר." איך ברויך ניט, האָב איך איהם געענטפערט, און ער איז אַוועקגעגאַנגען.

ער האָט נאָך די שוועל ניט אריבערגעטרעטען, ערשט נאָך אַ פּאָאַר אידען זיינען אריינגעקומען. און ווידער די אייגענע מעשה: מיר קויפען ניט קיין קאַץ אין זאַק, האָבען זיי געזאָגט, איהר זיינט אַ בלאָפער, אַ שווינדלער און אז איהר וועט פראַווען דאָ אזעלכע ביזנעס, וועט מען אייך ארעסטירען אויך. וואָס זאָל איך אייך פיעל ברייען? עטליכע צעהנדליג אזלעכע יונגע, מיטעליעהריגע און אַלטע האָבען זיך דורכ'ן טאָג דורכ־געוואָרפען, און אַלע מיט'ן זעלבען פּזמון. אַ פּאָאַר יונגע לייט האָבען מיר זאָגאַר געבאָטען פּעטש און איך האָב זיך קוים אויסגעדרעהט.

עס געהט מיר שלמי־מזל'דיגק, טראַכט איך ביי זיך, עס וועט גאָר ניט העלפען און איך וועל מיין סוד מוזען מגלה זיין. ווי איך טראַכט אזוי, קומט אריין אַ מאַן און פרעגט אויב איך בין טוביה חייקעל. דער איז שוין ניט געווען אזא קאַפּריזנע ווי די פריהעריגע. ער האָ מיט מיר גערעדט גאַנץ געלאַסען און איז דוקא ניט געווען אזוי נייגיעריג צו וויסען מיין סוד. ער האָט מיר דערצעהלט זיין גאַנצע הארץ, אז ער איז אַ מענש וואָס וואָלט פאַר'ן אמת וויים איך וואָס געטהאָן און ער קען ניט צוזעהן די בלאָפס וואָס דאָ געהט אָן, און אזוי ווי ער דערקענט אָן מיר, אז איך בין אויך פון זיין חדר, איז ער וויליג צו שטעהען מיט מיר אין פּאַרטנערשיפּ אין אירגענד וועלכע אונטערנעהמונג. ווענען געלד, האָט ער געזאָגט, וועט קיין מניעה ניט זיין. די הויפּטזאַך, איז וואָס ער וויל מיך האָבען פאַר אַ שותּף.

ענדליך געטראָפען דעם ריכטיגען מאַן! האָב איך געטראַכט, און איך בין געווען העכסט צופריעדען וואָס מיין אידעע וועט פערווירקליכט ווערען. איך בין מיט דעם מאַן ארויס אין סטריט און געשמועסט מיט איהם ווי מיט אַן אַלטען גוטען פריינד. געהענדיג האָט ער מיך געבעטען אפשר קען איך איהם באָרגען אויף אַ ווײַלע עטליכע דאָלאַר. ער האָט זיך גראָדע דערמאָהנט,

אז ער דארף איינעם אָבגעבען אַ גמילות חסד און ער האָט פערגעסען מיט זיך נעהמען געלד פון דער היים. איך האָב איהם אָבגעגעבען מיין גאַנצען פערמעגען וואָס איך האָב געהאַט. ער האָט מיך געבעטען איך זאָל וואַרטען אביסעל, און אַליין אין ער אַריין אין אַ הויז און... און צוריק איז ער ניט געקומען. האָט איהר איהם געזעהען? אַזוי האָב איך איהם שוין אָנגעזעהן.

ווען איך האָב די געשיכטע דערצעהלט פאַר מיינע לאַנדסלייט, האָבען זיי געזאָגט: אַ שלים־מזל בלייבט אַ שלים־מזל. דיזען מאָל זאָג איך אַליין אַז איך האָב דעם נאָמען שלים־מזל פערדיענט. איך האָב זיך אַליין אָנגעפייפט, און נאָך ווי אָנגעפייפט, — טאַקע מיט אַ תקיעה גדולה! ווען איך זאָל געווען פאָלגען מיין קרוב הערשקע דעם גמרא־מלמד, וואָלט איך אפשר בעסער אָב געווען.

.5

זיין ערשטע רבנות אין אַמעריקא.

עטליכע אידען קויפען אָב איין און דעמזעלבען קנעלונג. — טוביה חייקעל אויך איינער פון די קויפער. — דער צעטעל פון די תלמידים, געשריבען פון אַן אַלטען מלמד. — אַ ביסעל קריטיק וועגען דעם צושטאַנד פון מלמדות.

נאָכדעם ווי די לאַנדסלייט מיינע האָבען מיר ערקלערט, אַז אין אַמעריקא דאַרף מען טרייען, סטאַרען זיך הייסט עס, האָב איך זיי געפאָלגט און אָנגעהויבען טרייען. אָבער אַז קיין מזל איז ניטאָ, העלפט ניט קיין טרייען, קיין זוכען. דער שלים־מזל איז פאַראַן אומעטום, ער איז פול אין גאַנצען חלל פון דער וועלט און ווי אַ בעהאַלטענער שונא לויערט ער אויף זיינע קרבנות; וואו זיי קעהרען זיך און וואו זיי ווענדען זיך געפינט ער זיי, און ווען מען זאָל אפילו זיין מיט צעהן קעפּ, קען מען זיך פון איהם אויך ניט איינבעהאַלטען.

מיין ווייטער קרוב, דער געוועזענער גמרא־מלמד, האָט מיר אַן עצה געגעבען איך זאָל טרייען רבנות. ניט רבנות ממש, אמת'ע רבנות, הם מלהזכיר! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, אַז נאָך מיין שלים־מזל'דיגען

שכל קומט אויס, אַז זיין אַ רב אין אַמעריקא איז גאָר ניט אַזאַ גרויסע מציאה. ביי אונז אין דער היים איז אַ רב עפּעס אַנדערש; אָבער דאָ, עס! זיינט איהר אַזוי אַ מענש, איז גאָר ניט; זיינט איהר אָבער אַ רב. דאַרפט איהר אויסשטעהן זידלעריי און זלזולים, אַזש חלשות. עס לוינט זיך אסור צו יאָגען זיך נאָך דעם, ווען אפילו איהר זיינט מסוגל דערצו.

אַלזאָ הייסט עס, האָב איך ניט געטרייט קיין רבנות, הלואי ווייטער. נור וואָס דען? איך בין געוואָרען אַ מלמד. אַ מלמד אין אַמעריקא רופט מען אויך „רבי", און ניט נור רופען איהם די תלמידים אַזוי, זאָנדערן אפילו זיינע בעלי הבתים, בעלי הבית'טעס און סתם אַזוי מענשען רופען איהם אויך „רבי". קוים ווערט איהר אַ מלמד, פערגעסט מען זיך אָן אייער אמת'ן נאָמען, איהר פערליערט דעם טיטול „מיסטער" און מען רופט אייך נור „רבי".

קיין גרויסע חכמות ליעגט ניט אין די דאָזיגע רבנות, אין מלמדות, מיין איך. איהר קענט אויך זיין מלמדים, אויב איהר ווילט. קיינע סמיכות דאַרפט איהר דאַרויף ניט, קיין עקזאַמען אָבגעבען אודאי ניט. קיינער פערהערט אייך ניט וואָס איהר קענט און פיעל איהר קענט; קיינער זאָגט אויף אייך ניט קיין מבינות, און קיינער קריטיקירט אייך ניט. תורה איז די בעסטע סחורה. די תורה איז געגליכען צו טהייערע שטיינער, און זעהר ווייניג מענשען קענען אָבשעצען דעם ווערטה דערפון...

די איינציגע זאַך וואָס מען דאַרף צו מלמדות, איז אַ ביסעלע שכל. מען דאַרף פערשטעהן ווי צו עקטען, מען דאַרף טרייען צו נושא חן זיין ביי די מיסעסען, מעהר גאָר ניט. די מענער מישען זיך דערינגען ניט; די קינדער־ערציהונג ליעגט אין די הענד פון די פרויען: זיי דינגען די „רבּיים", זיי צאָהלען שכר לימוד אויב זיי ווילען — הכל במזלא תליא מלתא, דאָס הענגט אָב פון מזל. איז דער „רבי" אַ בעל מזל קריעגט ער אַזעלכע בעלי הבית'טעס וואָס צאָהלען איהם פּינקטליך; האָט ער ניט קיין מזל, שיקט איהם גאָט צו אַזעלכע וואָס קלייבען אָן שכר לימוד פאַר עטליכע מאָנאַטען, און נאָכדעם מופען זיי אַוועק מיט די תלמידים צוזאַמען און געה זוך זיי.

יעדענפאַלס אָבער, איז מיט דעם שוואַכען געשלעכט, ווי מען רופט די פרויען, בעסער צו האַנדלען ווי מיט די מענער. זיי קויפט מען אָב מיט אַ גוט וואָרט, מיט אַ חניפה'לע, און אויב איהר קענט זיי נור אונטער'חנפ'ענען, זיינט איהר אַ טהייערער „רבי", איינער אין דער וועלט.

וזה סדר המלמדות. אויף דיזען אופן ווערט מען אין אמעריקא א מלמד אדער א „רבי“.

אנפאנגס ווערט מען א „פעכאטנער רבי“, א טרעוולער. מען דארף אומגעהן פון הויז צו הויז, פון טהיר צו טהיר מיט'ן סידור אונטער'ן ארם און א טייטעל אין קעשענע און קענוועסען, מאכען בעשטעלונגען, הייסט עס. רעדען דארף מען נור מיט די מיסעסען, די מיסטערס, ווי גזואגט, האבען ניט קיין דעה אין די זאכען. ווען די עקרת הבית הייסט אייך קומען לערנען מיט איהר אינגעל, מעג זיך אפילו דער בעל הבית קרימען, זיינט איהר זיכער, אז דער תלמיד איז אייערער, און אויב איהר ווערט האבען לייטזעליגקייט אין איהרע אויגען, וועט זי אייך צושארען נאך תלמידים.

ווען איהר קריעגט עטליכע תלמידים, דארפט איהר געהן פון תלמיד צו תלמיד און מיט יעדען איינעם לערנען אביסעל, לויט די קענטנים וואס גאט האט אייך געבענשט. אויב דאס קענוועסען געהט אייך ניט גוט און איהר קריעגט ניט קיין תלמידים, דארפט איהר ביי זיך ניט זיין געפאלען, ווייל סוף הכבוד לבא, אז איהר וועט טרייען וועט איהר אייערס געפינען. דער רבונו של עולם אליין האט אויך אומגעפעדעלט מיט דער תורה און קיינער האט זי ניט געוואלט נעהמען, ביז ער איז געקומען צו זיין פאלק ישראל און זיי האבען זי צוגעכאפט מיט ביידע הענד.

מילא דערפון איז אבגערעדט, פריהער, שפעטער, תלמידים קריעגט מען. די הויפט־קונץ איז צו קענען צופריעדענשטעלען די בעל הבית'טעס. אז איהר זיינט א „רבי“, טארט איהר פאר קיין מיסס ניט זאגען, אז איהר באי איז שלעכט. פאר יעדע איינע דארפט איהר דערצעהלען, אז אלע אייערע תלמידים טויגען אויף כפרות, בלויז איהרער איינער איז אלל־רייט, ער נעהמט זיך צום לערנען און וועט אויסוואקסען א „כלי“. ווען א מיסעס מסר'ט פאר אייך אויף איהר מיסטער, מעג עס זיין אין מיסטער'ס אנוועזענ־הייט, זאלט איהר שטענדיג איהר געבען גערעכט. האט קיין מורא ניט, ער דער בעל הבית קען אייך גאר ניט טהון. ווען א מיסעס וויל בשתיקה אוועק־שיקען אפאאר דאלאר איהרע עלטערן אדער פריינד קיין יוראפ, דארפט איהר זיין דער שליח. איהר מוזט שכל האבען ווי אויסצודרעהען זיך ווען א בעל־הבית'טע פרעגט אייך א שאלה אין הלכות טעפעל ולעפעל. זאגען: זנאט ניע זנאיו, איך וויים ניט — דאס טויג ניט. מיט איין ווארט: איהר דארפט אזוי

עקטען, אז די מיסעסען זאָלען אייך האַלטען אויב ניט פאַר א גאַנצען רב, איז כאָטש פאַר א חצי רב, און ביי וואָס עס זאָל ניט פּאַסירען, זאָלט איהר שטענדיג שטעהען אויף זייער האַנד.

ווען איהר טרייעט איין א „ראַוד“, עס הייסט, ווען איהר האָט שוין היבשע עטליכע תלמידים צו לערנען מיט זיי אין דערהיים, דאַרפט איהר טהון ווי יענער שטאָדט־שמש האָט געטהאָן. איהר ווייסט דאָך מסתמא די מעשה מיט דעם שטאָדט־שמש וואָס אנשטאט צו געהן פון שטוב צו שטוב און קלאַפּען צו סליחות, האָט ער אויפגענומען די לאָדענס פון אלע הייזער צו זיך אהיים און דאָרט אין אלע צוזאַמען געקלאַפּט מיט איין מאָל. איהר דאַרפט אויך מאַכען די זעלבע קונץ: אנשטאט צו געהען פון תלמיד צו תלמיד און האַקען יעדען איינעם אין קאָפּ אריין בעזונדער, דינגט איהר זיך אָב א בייסמענט, א שטיקעל קאַרנער אין א בית־המדרש אָדער וואו עס איז, איהר גיט עס א נאָמען „חדר מתוקן“ און איהר לערנט דאָרט מיט אלע תלמידים צוזאַמען, און דאַן זיינט איהר שוין א פאַלשטענדיגער מלמד אָדער „רבי“.

אָט די אלע כללים האָט מיר מיין קרוב, דער געוועזענער גמרא־מלמד געלערנט, און איך בין ארויסגעגאַנגען טרייען.

איך האָב מיר איינגעקויפט א סידור מיט גרויסע אותיות. אין רעסטאָראַנט וואו איך האָב געגעסען, האָב איך גענומען עטליכע טוט־פּיקס, איך זאָל האָבען מיט וואָס צו טייטלען און מיט די ביסעל טולס בין איך ארויס זוכען ארבייט.

בעגעגענט מיך א איד מיט א שעהנע אויסגעקאַמטע באָרד, קענטיג שוין ניט קיין גרינער און ער רעדט זיך מיט מיר פונאַנדער. דערצעהל איך איהם, אז איך בין נאָך כמעט א גרינער און איך געה טרייען מלמדות. מאַכט צו מיר דער איד יענער: „וואָס דענקט איהר, מיסטער לעבען, אזוי גיך מאַכט מען עס אין אמעריקא א קנעלונג? עס וועט אייך, זאָגט ער, די פּיס געשוואָלען ווערען ביז איהר וועט איין תלמיד קריגען. איך וועל אייך, זאָגט ער, א בעסערע עצה געבען. אויב איהר ווילט, וועל איך אייך פעקויפען א פּאַרטיגען קנעלונג. איך בין אליין א מלמד, נור ערשט גיב איך עס אויף, איך וועל אייך איבערגעבען מיין צעטעל מיט די בעלי הבתים, מיט די תלמידים און איהר דאַרפט גאָר ניט טהון, נור געהן לערנען און נעהמען געלד.

מיר איז די זאַך זעהר געפעלען געוואָרען. אין אמת'ן א פּאַרטיגע זאַך,

אַן אָבגעשיילטע אייעלע, וואָס דאַרף מען בעסער? איך בין אַוועקגעלאָפען צו לאַנדסלייט און זיי דערציילט מיין גליק, איך האָב געפועל'ט מען זאָל מיר בארגען עטליכע דאָלאר און איך האָב די מציאה איינגעהאַנדעלט. דער עקס־מלמד יענער האָט מיר איבערגעגעבען זיין ביכעלע און מיר געהייסען געהן אויף די אָנגעגעבענע אדרעסען און זיך נעהמען גלייך צו דער ארבייט. איך וועל אויף אַ טשיקאַוועס געבען אַן אויסצוג פון דעם ביכעלע מיט דעם זעלבען לשון ווי דאָרט איז געווען געשריעבען, בלויז מיט קליינע אויס־בעסערונגען.

נומער... לודלאָף סטריט, סטופ, איין יעלעד לערנען איווריע, צוויי טאָלער אַ ביידעש.

מיסעס פופיק, נומער... עסיג סטריט, לייענען איווריע טייטש אין צענא ווערענא, צוויי טאָלער אַ ביידעש און אַ מאטאָנה.

הכאָסין מייק, נומער... עסטער סטריט, לערנען די האַף טוירע, איין טאָלער מיט 75 סענט אַ ביידעש.

נומער... אָטשער סטריט, טאָפּ פלאָר, צוויי בסולעת לערנען שרייבען פון וואָך, צו 40 סענט אַ שטיק.

נומער... סטריט רישיינא, דריטער פלאָר, באַל מיצווע דראשה, ניין טאָלער פאַר פינף כאַראָשים.

נומער... נאָפעק סטריט, ערשטער פלאָר, זאָגען קאדעש מיט אַ באָכער אלע שאבעת, אַ קוואָדער אַ מאָל.

נומער... סטריט כאמישים, בייסמענט, צוויי יעלאָדים האסכאלאת כומעש, און אביסעל איווריע, דריי טאָלער מיט אַ קוואָדער אַ ביידעש

אין דער זעלבער באיית ערשטען פלאָר, איין יעלעד טאנאח און טארגום, אַ טאָלער מיט 75 סענט אַ ביידעש.

האכאזען פעמפיק, נומער... עסיג סטריט, לערנען קאָל נידריי, מאכזער און טפילעת, זיעבען טאָלער פון נאָך טישא בייאָוו ביז סליכעת.

נומער... קריסטע סטריט טאָפּ פלאָר דריי יעלאָדים לערנען שרייבען לאָשען קיידעש, פיר טאָלער ווייכאָצי אַ ביידעש.

דאָס איז בלויז אַ קיצור פון דעם גאנצען צעטיל תלמידים. אין ביכעל דאָרט איז געווען פערשריעבען נאָך אַ סך אזעלכע און לויט דעם חשבון האָט עס אויסגעטראָגען אַ קימא לן אויף קרוב פון 30 דאָלאר אַ מאָנאט און בע־

צאָהלט האָב איך דערפאר בלויז צעהן! נו, איז עס ניט א ווילדע מציאה? הערט זשע אָבער וואָס דער סוף איז געווען.

מיט'ן ביכעל אין קעשענע און דעם סידור אונטער'ן אָרים בין איך אוועק אויפ'ן „ראוד". איהר האָט דאָך שוין געזעהן וואָס פאר א למדן יענער מלמד וואָס האָט מיר דיא תלמידים פערקויפט, איז געווען, הייגט אז איך בין אין אמת'ן א שטיקעל יודע ספר, האָב איך געמיינט אז איך וועל מאכען א גלענ־צענדע ביזנעס, לסוף א נעכטיגער טאָג!

צוערשט בין איך אוועקגעגאנגען אין לודלאָוו סטריט. ווען איך בין געקומען אהין, האָב איך געטראָפען א אידען לערנענדיג מיט מיין געקויפטען תלמיד. „וואָס איז דאָס? — טהו איך א פרעג — „איך האָב דאָך געלד בעצאָהלט?" ענטפערט מיר יענער, אז ער האָט אויך געלד בעצאָהלט. זאָג איך: „וויא אזוי קען דאָס זיין? איך האָב דאָך דעם צעטעל פון יענעם רבי'ס אלע תלמידים?" צייגט מיר דער איד, אז ער האָט אויך דעם זעלבען צעטעל.

פערשטעה איך שוין, אז מען האָט מיר אָנגעפייפט. דער מלמד יענער האָט איינע און דיא זעלבע סחורה פערקויפט צו מיר און צו נאָך איינעם; אָבער וואָס קען איך העלפען? כל הקודם זכה, ווער עס כאפט אריין אויף פריהער, יענער האָט, ווען איך זאָל געווען קומען פריהער, וואָלט דער לודלאָוו סטריטער תלמיד געווען מיינער, און אז דער אנדערער סוחר האָט פערכאפט, איז אויך פערפאלען.

טראכט איך ביי זיך, מען דארף לויפען שנעלער פערכאפען דיא אנדערע תלמידים. איך קום צולויפען אין קריסטי סטריט, דאָרט וואו דריי תלמידים זיינען צוזאמען, ערשט איך טרעף דאָרט צוויי אידען, קענטיג מלמדים, קריעגען זיך. אז איך בין אָנגעקומען האָבען זיי ביידע איינגעשטימט צו פערלאָזען זיך אויף מיר, אויף אן אונפארטייאישען מענשען. זיי האָבען מיר דערצעהלט, אז מען האָט זיי ביידען בעשווינדעלט. איינער פון זיי האָט ביי א מלמד אָבגעקויפט א „ראוד" און דער זעלבער מלמד האָט דעם זעלבען „ראוד" פערקויפט צו א צווייטען און אצינד האָבען זיי זיך ביידע אויפגע־קומען און יעדער איינער קליימט, אז די תלמידים בעלאנגען צו איהם.

זאָג איך: „גם אני בחלומי", איך האָב אויך דעם זעלבען „ראוד" גע־קויפט און איך צייג זיי דאָס ביכעלע; אָבער פערליערען צייט, האָב איך

גערענקט, לוינט זיך ניט און איך בין אוועקגעלאָפען מציל זיין כאָטש פיעל עס איז.

איך בין געקומען אויף אַן אנדער אָנגעגעבענעם אדרעס, האָב איך דאָרט געטראָפען דעם זעלבען אידען וואָס איך האָב געטראָפען אין לודלאָו סטריט. איך בין געקומען נאָך אין אַ פּלאַטץ, האָב איך געפונען איינעם פון דיא צוויי וואָס האָבען זיך געקריעגט. קורץ דערפון, יענע האָבען אויסגעכאַפּט אַלע תלמידים און איך בין געבליעבען אָהן געלד און אָהן אַ קנעלונג, אויס „רבי“ און צוריק „מיסטער“.

געוויס איז עס מיר געווען אַ וועהטאָג אין הארצען און נאָך מעהר האָט מיר געקרענקט, וואָס פאר ווערטער איך האָב עס דערצעהלט, איז מען אויף מיר אָנגעפאַלען: „שלומיאל, גולם, טויגעניכטס, שלים־מזל, דונער, שלאַק“, און נאָך אַזעלכע זיסע נעמען, אקוראט וויא איך זאָל שולדיג זיין וואָס איך האָב קיין מזל ניט. ראקעפעלערען וואָלט אסור יענער מלמד און אפילו צעהן אַזעלכע מלמדים ווי ער, אָבגענארט. ווייסט איהר פאר וואָס? ווייל ראַ־קעפעלר איז אַ בעל מזל און איך ניט.

.6

פון רבנות צו חזנות.

אַז פון טוביה חייקעל'ס קנעלונג האָט זיך אויסגעלאָזען אַ בוידים, פערדינגט ער זיך צו דאוונען ימים הנוראים ביי אַ חברה. ער דאווענט אלע תפלות, לייגט אַוועק די כחות און אַז עס קומט צו געלד נעהמען, איז ניטאָ ביי וועמען.

אַז עס געהט ניט, איז כאָטש צורייס זיך. ווען איהר האָט קיין מזל ניט, העלפט קיין זאַך ניט. נאָך מעהר קוניץ, דער שלים־מזל רייצט זיך מיט אייך; ער פיהרט אייך דאכט זיך ארויף אויפ'ן דרך און ער פערשלעפּט אייך אין בויבעריק. אייך דאכט זיך, אַז איהר געהט אויפ'ן גלייכען וועג, אין אמת'ען בלאָנדזשעט איהר. איהר לאָזט זיך פערפיהרען אזוי לאנג ביז דער שלים־מזל צייגט אייך אַ פייג אונטער'ן דעכעלע און שטעלט אייך אויס אַ יונג: בע, איך האָב אייך אָבגעבלאָפט.

אָט אַזוי איז מיט מיר אויך. שוין פיעל מאָהל האָט ער מיר אַזוי

אָבגעטהאָן, דער שלים־מזל. ער האָט מיר, דאכט זיך, אָנגעציינט די וועג צום גליק, לסוף האָט זיך אויסגעלאָזט בוידים מיט פּאַליצע.

אַז איך בין געבליעבען אָהן אַ קנעלונג, ווי איך האָב אייך דערצעהלט, האָט מיר די זאַך זעהר באנג געטהאָן; אָבער שטארק אָבהענגדיג בין איך ניט געוואָרען, ווייל איך האָב געוואוסט, אז די השגחה העליונה האָט מיך פערזאָרגט מיט אַ שטיקעלע טאַלאַנט וואָס איז אין אמעריקא אַ גאַנגבארע סחורה, און עס פעהלט מיר נור צו געפינען אַ פּלאַץ וואו דיעזען טאַלאַנט מיינעם אויסצונוטצען.

גאָט האָט מיר געבענשט מיט אַ שטיקעל קול נגינה און אַזוי ווי עס איז געווען פאַר ימים נוראים, די צייט ווען מען זוכט בעלי תפלה מיט ליכט, האָב איך געדענקט, אז די „העלדזיל" מיינע וועט מיר ארויסנעהמען פון אַלע צרות.

אויף ווי ווייט איך האָב אויסגעפונען, דאַרף מען דאָ ניט זיין קיין גרויסער קינסטלער אום צו קריגען אַ שטעלע צו דאַוונען פאַר אַן עמוד. דער עיקר איז עס זאָל זיין הקול קול יעקב, מען זאָל האָבען אַ שטיקעל „כלי" און איבערהויפּט אַ ביסעל מזל, ווען איהר זיינט אַ בעל מזל, מעגט איהר אפילו זיין טעמפּלאָך אויף די עברי, וועט איהר אַלץ זיין אַ וועלט בעריהמטער חזן און ווען איהר האָט קיין מזל ניט, מעגט איהר אפילו זיין דער גרעסטער מנגן, דער שאַרפסטער בעל עברי, וועט עס אייך אויך גאָר ניט העלפען.

מילא האָב איך אָנגעהויבען זוכען אַ חזנות שטעלע. צווישען די אַנאָנסען אין די צייטונגען האָב איך געפונען פאָלגענדע אַנאָנסע:

פערלאַנגט אַ חזן פיר ימים נוראים. מוז זיין אַן עהרליכער איד, האָבען אַ שעהנע שטימע און זיין אַ גוטער בעל עברי. זיך מעלדען צו דער קאָמיטע; נומער... לודלאָו סטריט, ערשטען פלאָאָר.

איך בין אוועקגעגאַנגען אויפ'ן אָנגעגעבענעם אדרעס און דאָרט געטראָפען דריי אידען זיטצענדיג. איך האָב זיך פאַר זיי פאָרגעשטעלט אַלס בעל תפלה און נאָכדעם ווי זיי האָבען מיר בעטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס, האָט זיך איינער פון זיי, אַ איד מיט אַ שפּיציג בערדיל אָבגערופען:

אָלל־רייט. איהר ווילט ביי אונז דאַוונען, וואַהאי נאָט? אָבער פיורסט טהינג דאַרפט איהר וויסען, אַז מיר זוכען אַ בעל מלאָכה ניט קיין לאַטוטניק. אַ באַטשער האָבען מיר פיינד; ביי אונז, יו נאָו, דאַרף אַ שטיקעל ארבייט געמאַכט ווערען איי וואָן, קאָסטאָם ארבייט. אויפשטשאָבען אַ מוסף ווי

תכריכים, וועט ביי אונז ניט געהן. מיר ווילען האבען גוט געאפערייטעט, גוט געבייסט און גלאט געביגעלט, איהר פערשטעהט וואס מען מיינט?

„איהר הערט, ר' חזן" — רופט זיך אב דער צווייטער, א איד מיט א ברייטען קארק און א פאאר געזונדע ידים, קענטיג א בעל עגלה פון דער היים — „ביי אונז אז מען מאכט א דזשאב, דארף מען איהם מאכען ריכטיג. עס דארף זיין געדאווענט, ניט געבאמקעט; ביי אונז דארף מען זאגען עברי, טאלקא דערזשים (די ריש'ן האט ער מתיז געוועזן פא מאסקאווסקי); אויב איהר ווילט דאוונען א ריכטיגען מוסף, וויא, גא אהעד, און אויב איהר דענקט בלאפען, פררו, געהט זוכט אייך ערגיץ אנדערש".

„שור" — כאפט אונטער דער דריטער, קענטיג א שוסטער — „ביי אונז אז מען לייגט א פעטש דארף עס בליאסקען. ביי אונז אז מען לייגט א פאאר האלבע זעילען, דארף זיין געלייגט א פאאר האלבע זעילען, מען זאל הנאה האבען! א קונץ אבקלאפען א מוסף, דא א טשוועקעל, דארט א טשוועקעל? פוי, דאס וועט ניט הולכ'ן".

„וועל" — מאכט דער ערשטער, משמעות דער פרעזידענט פון שוהל — „קומט שבת און גיט א סאמפעל, וועלען מיר זעהן. אט ווי איהר קוקט מיך אן, בין איך א שניידער באס; אבער א מבין אויף דאוונען בין איך אזוי גוט ווי אויף א שטיקעל ארבייט."

„מיר זיינען קיינער קיין הינקעדיגע שניידער" — רופט זיך אב דער שוסטער — „אויף וואס ווי אויף וואס; אבער אויף דאוונען און אויף עברי, זיינען מיר מבינים".

די דאזיגע „מבינים" זיינען מיר אפילו ניט אזוי געפעלען געווארען; אבער וואס העלפט עס? צוליעב פרנסה וועגען, מוז מען זיך פערלאזען אויף זייערע „מבינות".

שבת בין איך אין יענער שוהל געקומען דאוונען. פאר „שוכן עד", האט מיר דער שמש געזאגט אויפ'ן אויער, אז נאך צוויי חזנים זיינען געקומען אויף פראבע, לכן וועט מען דעם דאוונען איינטהיילען אין דריי חלקים, אום יעדער איינער פון אונז זאל צייגען וואס ער קען, און אויף מיר איז געפאלען דער גורל, איך זאל דאוונען שחרית.

האט איהר א מאהל געזעהן וואס פאר א זויערע מינע א דאקטאר מאכט, ווען ער איז ביי א חולה און מען רופט אריין נאך א דאקטאר? אט אזא מינע

האָבען מיר אַלע דריי חזנים געמאַכט ווען מיר האָבען זיך איינע פון די אַנדערע דערוואוסט. איבערהויפּט איז מיר געווען קלאָגעדיג אויפ'ן הארצען, ווייל איך בין געווען אויפ'ן ערשטען פייער. ווער ווייסט? אפשר זיינען יענע צוויי טאקע חזנים מפורסמים און איך וועל בלייבען אין ביוש! ווען אַ בעל תפלה שטעהט ביים עמוד אַ צושראָקענער, דאַרפט איהר וויסען, איז ער אויף צרות; עס איז בקל, אַז ער זאָל אין „ישמח משה" פערקריכען אויפ'ן ניגון פון „אתה אחד" און פערליערען זיין גאַנצע רעפּוטאַציע; אָבער וואָס העלפט עס? אַז דער שלים־מזל האָט דאָך אָנגעטראָגען נאָך צוויי, מוז מען ליידען.

הכלל, איך האָב געדאַוועגט. אויב איך האָב געדאַווענט גוט אָדער שלעכט ווייס איך ניט. אַ מענש איז אויף זיך אַליין קיין מבין ניט; אָבער דאָס קען איך אייך זאָגען, אַז די אַנדערע צוויי חזנים נאָך מיר האָבען נאָך מיין מיינונג, ניט אַזוי גוט גע־דרשן'ט. נאָך די עברי זייערע, האָט מען געקענט דערקענען, אַז זיי האָבען אויפ'ן דאַווגען געמעגט מאַכען שהחיינו, ווייל זיי האָבען עס זיכער אַ גאַנץ יאָהר ניט פערזוכט. מילא גאָר נישט, דאָס איז מיר ניט מעלה, ניט מוריד.

נאָכ'ן דאַוונען האָבען זיך יענע צוויי חזנים עפּעס געשושקעם מיט די „מבינים" און צו מיר איז צוגעגאַנגען איינער פון די קאָמיטע לייט און גע־זאָגט: „האָט קיין פאַראיבעל ניט, מיסטער, איהר קענט אייך זוכען אַן אַנדער פּלאַטץ."

איך בין אוועקגעגאַנגען אבל וחפוי ראש און דערצעהלט די געשיכטע פאַר מיינע לאַנדסלייט. „שטיק יאָלד, שלים מזל" — זיינען זיי אַלע אָנ־געפאַלען אויף מיר — „איהר האָט געדאַרפט שכל האָבען און צוזאָגען די מאַכערס אַ גוטען קאָמישיאָן, וואָלט איהר דאָרט געדאַווענט, אַז מען שמירט, פאָהרט מען."

טראַכט איך ביי זיך, איך וועל שוין ווייטער קליגער זיין, און איך בין אוועק זוכען אַן אַנדער פּלאַטץ. געפין איך אין די צייטונגען אַזאַ מין אַנאָנסע:

„די חברה תמול שלשום אנשי בלאָפאָווקע פערלאַנגט אַ גוטען בעל־מוסף, גוט בעצאָהלט צו דער פּאַסענדער פּערזאָן, זיך מעלדען צום פּרעזידענט מר. פייקערמאַן, נומער... אָרטשאַרד סטריט".

איך בין אוועק אהין און געפונען דארט א איד א גלות, וואס האט זיך פאר מיר פארגעשטעלט אלס דער גבאי אדער פרעזידענט, און נאך צוויי אידען. איינער, האט מיר דער גבאי געזאגט, איז דער שמש פון דער קהילה און דער אנדערער איז דער בעל שחרית. די לייטע האבען מיר געבעטען זיטצען און געהייסען „זאגען א שטיקעל". איך האב געזאגט א שטיקעל „וכל מאמינים" און איך האב ביי זיי אויסגענומען.

וועגען פרייז האב איך מיט זיי ניט געדארפט פיעל ריידען. איך האב געבעטען צוויי פינף און צוואנציגער און מען האט עס מיר באלד בעוויליגט. קיינע סאמפעלס האב איך מעהר ניט געדארפט געבען. די לייטע האבען מיר געזאגט, אז זיי האבען די פולע מאכט צו נעהמען וועלכען חזן זיי ווילען און די חברה פערלאזט זיך אויף זייער מבינות.

איהר קענט זיך גאר ניט פארשטעלען ווי דערפרעהט איך בין געווארען, ווען איך האב די שטעלע בעקומען. א קלייניגקייט איז עס, 50 דאללאר ביי א גרינעם אידען! דאס איז דאך א היימישער הונדערטער! וואו פערדינט מען עס א הונדערטער אויף איין הויפען?

כדי צו מחזק זיין דעם ענין, האב איך דעם פרעזידענט צוגעזאגט, אז איך וועל איהם בעפריעדיגען און דערוויל האב איך זיי אלע דריי אריינגע־רופען אין א סאלון מאכען צו שנעפסלעך. חברה האבען זיך אבער דארט אוועקגעזעצט ביי א טישעל ברייטלאך און מען האט געמאכט א גאנצע סעודה. דער סאלון קיפער האט מיר נאכדעם צוגעטראגען א ביל אויף א דאלאר מיט סענטען און איך האב געמוזט משלם זיין פון די לעצטע וואס איך האב געהאט. מילא — האב איך געטראכט — איז נאך א דאלאר, פון ווייניגער רווחים ווערט מען ניט בדלות.

אויף מארגען האב איך געלייענט אין די צייטונגען אזא מין אנאנסע:

„קול החזן טוביה חייקעל בכח, קול החזן טוביה חייקעל בהדר, קול החזן טוביה חייקעל חוצב להבות אש. דער וועלט בעריהמטער חזן טוביה חייקעל, דער גוט בעוואוסטער ארי נוהם וואס האט אויפגערודערט גאנץ יוראפ מיט זיין דאוונען, וועט פארבעטען ביי דער חברה תמול שלשום אנשי בלאפאווקע, בעזארגט אייך בעצייטענס מיט טיקעטס."

עס איז אפילו א ביסעל איבערטריעבען, האב איך ביי זיך געטראכט ווען איך האב די שבחים מיינע געלייענט אין די צייטונגען; אבער הנאה

האָט עס מיר געטהאָן. איך האָב איינע פון די אַנאָנסען אויסגעשניטען און אוועקגעשיקט אהיים צו מיין פרוי — זאָל זי אויך וויסען ווער איהר מאַן איז. דערצו האָב איך איהר אויסגעשריעבען, אַז איך וועל איהר אין גיכען ארויס־שיקען אַ מאַטניא מיט געלד, און איך בין געווען גליקליך איבער גליקליך. ווען איך האָב אויף מיין שוהל געזעהן הענגענדיג אַ סיין מיט גרויסע אותיות, מיט דעם זעלבען נוסח ווי די אַנאָנסע אין די צייטונגען, האָב איך פשוט פון זיך אליין אַנגעקוואָלען, איך האָב אליין ניט געגלויבט אַז מיר זאָל אַזא גליק טרעפען. לא כל אָדם זוכה, ניט יעדער מענש קען האָבען די זכיה צו פערדיענען אַ געלד אַ כבוד.

קורץ דערפון, איך האָב אָבגעדאַווענט דיביידע ראש השנה'דיגע מוספים און כל נדרי און אַלעס איז געגאַנגען כשורה. יום כפור אין דער פריה האָט זיך דער שטן אריינגעמישט און עס איז געוואָרען אַ שטיקעל סומאַטאָכע. דער בעל שחרית איז ניט געקומען, און ווען עס איז געקומען צו „המלך" איז דער עמוד געבליעבען שטעהן לעער. מען האָט אָנגעהויבען פּאַטשען, ליארמען, ביז דער פּרעזידענט איז געקומען און מיר געהייסען דאַווענען שחרית. דער בעל שחרית, האָט ער געזאָגט, איז ניט מיט אַלעמען; אָבער ער וועט שפּעטער קומען און ער וועט דערפאַר דאַווענען נעילה.

איך האָב אָבגעדאַווענט שחרית און מוסף און בין געפאַלען ווי אַ פליעג. געקומען צו נעילה, דער בעל שחרית איז אַלץ ניטאָ און דער פּרעזידענט מיט'ן שמש זיינען אויך פערשוואונדען געוואָרען. וואו איז דער פּרעזידענט? — האָבען לייטע אָנגעהויבען פרעגען — קיינער ווייסט ניט! דער פּרעזידענט, זאָגען זיי, איז אין וואשינגטאָן. איך אַליין האָב גענומען נאָכפרעגען: היתכן אַז קיינער זאָל ניט וויסען וואו דער פּרעזידענט פון שוהל איז נעלם געוואָ־רען? ענטפערען מיר אַלע, אַז זיי זיינען פרעמדע און זיי בעלאַנגען ניט צו דער חברה. לויף איך שוין אַליין צו איהם אהיים און געפין דאָרט די טיהר פערשלאָסען. הכלל וואָס טהוט מען? איך האָב זיך געשטעלט און קוים מיט צרות אָבגעדאַווענט נעילה אויך; אָבער איידער איך האָב געענדיגט די תפלה, איז שוין אפילו קיין פּוס פון קיינעם ניט געווען. עס איז שוין געווען שפּעטלאך און דער עולם האָט זיך ניט געקענט דערוואַרטען ביז'ן סוף.

דער גאַנצער עסק איז מיר אריין אין נאָז. ווי געשיקט זיך עס, אַז אַ פּרעזידענט, אַ שמש און אַ בעל שחרית זאָלען אַלע פּלוצלונג נעלם ווערען?

נאָך איידער איך האָב אָנגעביסען, בין איך אוועקגעלאָפען צום פּרעזידענט אהיים. איך לויף אַריין אין הויז העגדים, פּענדים און טהו א פרעג; איז מר. פייקערמאן דאַ? „ניט זיין זאָל ער שוין, טאטע זיסער“ — רופען זיך אָב א מאַן און א פרוי, וואָס איך האָב דאָרט געטראָפען — „העגד און פיס זאָל ער צודרעהען אויפ׳ן נייעם יאָהר, דער ימח שמו׳ניק. ער האָט דאָך אונז בדלות געשטעלט. מיר זיינען אוועק אין שוהל, האָט ער אונז בע־גנב׳עט און איז אנטלאָפען. לאַ די וואָס ער האָט אָבגעוואָהנט ביי אונז צוויי מאָנאטען און א סענט ניט געגעבען, האָט ער נאָך אונז בע־גנב׳עט. אויסקרענקען, אויס־כוואַריען זאָל ער עס, רבונו של עולם.

איך האָב באלד פערשטאַנען, אז איך בין אין די ראָסעל און איך האָב שיער ניט גע־חלש׳ט. איך האָב זיי דערצעהלט פון מיינע חזנות און זיי האָבען זיך פון מיר אויסגעלאַכט. ניט — האָבען זיי געזאָגט — עס איז פאַראן אזא חברה און ניט זייער באַרדער איז געווען א פּרעזידענט. דאָס האָט ער מיט נאָך א פּאָאַר זשוליקעס, ווי ער, געמאַכט פּארטנערס א שוהל פאר ביזנעס און געקראָגען א גרינעם וואָס זאָל זיי נאָך דאווגען אומזיסט.

אויף מאָרגען בין איך געקומען אין שוהל, האָב איך דאָרט גאָר געטראָ־פען א שניידער שאַפּ, און ווען איך האָב פאַר׳ן בעל הבית דערצעהלט מיין געשיכטע, האָט ער מיר אויך דאָס זעלבע געזאָגט, אז דריי לייטע האָבען ביי איהם די שאַפּ געדונגען איבער ימים נוראים פאר ביזנעס, וואו זיי זיינען וויים ער אליין ניט.

איך האָב זיך נאָכדעם געשעהמט צייגען מיינע אויגען פאר לאַנדסלייט און מיר איז אויסגעקומען כאַטש שפּרינג אין טייך אריין.

7.

צרות צוליעב א מאוס׳ן בלבול.

אין זומער פון יאָהר 1907 איז אין ניו יאָרק ארויס א קלאַנג, אז באַנדיטען שנײ־דען קליינע מיידעלאך, האָט די פּאָליציי אזא בלבול געמאַכט אויף טוביה חייקלען און מען האָט איהם ארעטירט. דער סוף אָבער האָט זיך אויסגעלאָזט א שעהנע קאָמעדיע.

וועל, איהר ווייט אויף מיר קיין פאראיבעל ניט האָבען, וואָס איך וועל

איבערהיפּען שעהנע עטליכע קאַפּיטלאַך פון מיין לעבענס־בעשרייבונג. איך וועל דורכלאָזען אַלעס וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט אין אַמעריקא די גאַנצע צייט וואָס איך בין דאָ געווען סינגעל און איך וועל אָנפאַנגען פון דער צייט, וואָס איך האָב שוין דאָ געהאַט מיין פאַמיליע. פון יענער צייט אָן וועל איך אויך האָבען געגוג צו דערצעהלען און דערצעהלען.

אַלזאָ איך פאַנג אָן פון חצי אלול שנת תרס"ז און אזוי וועל איך שוין געהן כסדר.

דארפען דאַרף אפילו אַ מענש היטען דעם סדר און ניט כאַפּען די שפּע־טעריגע אויף פריהער; אָבער, האָט מיר קיין פאַראיבעל ניט, איהר היט עפּעס אַ סך אָב די געזעצע פון מוקדם ומאוחר? פון פוירסט און נעקסט? אויב איהר וועט מיר זאָגען, אַז איהר האַלט דערפון, למאי זשע כאַפּט איהר זיך אַרויף פריהער אויף אַ קאַר אין דער צייט ווען איך שטעה און וואַרט אויף איהר צוויי שטונדען? אַט האָט מיט מיר לענגער פּאַסירט אַזאַ געשיכטע:

איך בין געשטאַנען און געוואַרט אויף אַ האַמבורג עוועניו קאַר אפשר צוויי שטונדען און זיך ניט געקענט דערוואַרטען אויף מיין נעקסט. הונ־דערטע מענשען וואָס זיינען געקומען שפּעטער פון מיר האָבען מיך אָבגע־שטויסען, זיך אַרויפגעכאַפּט אויפ'ן קאַר און אַוועקגעפאָהרען און איך בין אויסענגעבליעבען. איך בין אַזוי לאַנג געשטאַנען און געוואַרט אויף דרך־ארץ ביז אַ פּאָליסמאַן האָט מיך אַרעסטירט אַלס אַ סוספּישאָס פּוירסאָן, אַלס אַ פערדעכטיגטע פּערזאָן. איך האָב די נאַכט געמוזט נעכטיגען אין סטיישאָן הויז און אויף מאָרגען האָט מיר די אידענע מיינע איינגעצאָהלט אַ פּאַרציע, פרענגט שוין גאָר ניט. שלים־מזל, גולם, מנוול, שלומיאל, לעמשקע, און וואָס פאַר אַ נעמען איהר ווילט האָט זי מיך דערפאַר אויסגערופען.

מילא גאָר נישט, קיין גרעסערער אונגליק זאָל ניט זיין, אַ נאָווינע אַז אַ ווייב שרייט אָן אָדער זידעלט אָן, וואָלט קיין גרעסערע צרות ווי דאָס ניט געווען, וואָלט געווען אָלל רייט, עס פּאַסירט מיט מיר אָבער ערגערעס.

קיין צרה, ניט פאַר אייך געדאַכט, מיידט מיך ניט אויס. ווערט עפּעס אָן איבערגאַנג אין שטאָדט, מוז טוביה חייקעל דערפון פערזוכען. וואָס פאַר אַ צרה עס זאָל ניט געשעהן, קריגט טוביה חייקעל זיין חלק, און דוקא ניט געקאַרגט, נור טאַקע אַ חלק וואָס אַ חלק הייסט, דערויף האָב איך דאָך עפּעס

א צד אין טיש — דעם שלים־מזל. ער סטאַרעט זיך שוין אויס פאַר מיר א פּאַרציאָן, אז איך זאָל הנאה האָבען.

אין דער שרעקליכער סומאַטאָכע צוליעב פערברעכער וואָס שענדען מיידלאַך, אין דעם געוואַלדיגען „בום" ווענגען ראַיעלע און געבלאָפּטע סענסיישאָנס פון דיעזען סאָרט, וואָס בושעוועט ווי אַן עפּידעמיע אין ניו יאָרק, בין איך אויך אריינגעפאַלען אין א היבשען טראָבעל. ווער נאָך איז אזוי ענטייטעלד דערצו ווי איך, טוביה חייקעל שלים־מזל? עס קען זיין, אַז דער גאַנצער „בום" איז נור געוואָרען צוליעב מיר, כדי איך זאָל האָבען א פּעקעל צרות, וכיון שנתן רשות למשחית, און ווייל מען האָט געגעבען דעם שלים־מזל רשות ער זאָל זיך מיט מיר אָברעכענען, האָבען אַנדערע אויך געליטען. הערט אדרבא וואָס עס איז געווען.

לעצטע וואָך איז עס געווען, בין איך מיר אזוי אַרוים פון הויז און גאָר אונגעריכט האָבען מיר פיער געזונדע לאפּעס, צוויי פון א פּאָליסמאַן און צוויי פון א דעטעקטיוו, אָנגעכאַפּט, אָנגעטהאָן הענד־קאַפס אויף מיינע הענד און מיך גענומען שלעפּען. שטעלט אייך פאָר א פרייער מענש, וואָס געהט אַרוים פון זיין הויז מיט גוטע האָפנונגען, מיט פרעהליכע פאַנטאַזיעס און פּלוצלונג שמידט מען איהם אין קייטען! דאַרף מען האָבען א גרעסערע שרעק, אַן ערגערען עגמת נפש ווי דאָס איז? פון פרעגען וואָס זיי ווילען פון מיר איז דאַמאָלס קיין רייד ניט געווען, דער אָטהעם האָט מיר פערכאַפּט און איך האָב א וואָרט ניט געקענט ריידען. האָט איהר א מאָהל געזעהן ווי א קעלביל קוקט דעם שוחט אין די אויגען ווען ער שטרעקט אויס דעם חלף איהר צו קוילענען? אזוי האָב איך געקוקט אויף די צוויי מענער מיט די פיער געזונד'ע לאפּעס, וואָס האָבען מיך געפיהרט; אָבער אָהן ווערטער, אָהן לשון; שטום ווי א פיש ווען ער ווערט אריינגעכאַפּט אין נעץ. האָב איך זיך געצאַפּעלט, געוואָרפען און מיינע אונטערפיהרער זיינען געווען צופריעדען, מלא שמחה, פונקט ווי זיי וואָלטען געפונען דעם גרעסטען אוצר.

איך האָב א קעהר געטהאָן מיינע אויגען אין א זייט, ערשט ווער איז מיר! א גרויסע מחנה מענשען לויפען מיר נאָך, מענער, פרויען און מיידלאַך, א לעבעדיגע לויה! לינטשט איהם! לינטשט איהם! — הערען זיך פּיעלע קולות. „אזא באנדיט, אזא בעסטיע, ווי א הערינג דאַרף מען איהם צורייסען און זאָל ער ווייטער וויסען."

איך האָב פערשטאַנען, אַז מען מיינט עס מיך, און עס איז מיר געווען פרעהליך אויפ׳ן הארצען.

„אַ בראָך איז מיר, אַ קלאָג איז מיר" — הער איך אַ פרויען־שטימע פון הינטען — „אודאי מיין ענילע, לאָזט מיר, איך וועל איהם צורייבען אין פּיסעס, וועל איך איהם צורייבען" און אין די רייד: באַך, באַך, באַך! צוויי קולאַקעס האָבען אַנגעהויבען באַראַבאַנעווען אין מיין פּלייצע, איך וואָלט שווערען אַז דאָס זיינען ניט געווען קיין הוילע קולאַקעס, נור עפּעס שטיינער זיינען אין זיי געלעגען. די אויגען זיינען מיר פערלאָפען מיט בלוט און איך האָב קוים געזעהן וואָס אַרום מיר טהוט זיך.

יענע האָט נאָך געהאַלטען אין באַראַבאַנעווען און נייע פּזמונים האָבען זיך געלאָזט הערען. „וועה איז מיר, ווינד איז מיר געווים, מיין מינילען אונגליקליך געמאַכט." — הער איך אַ בעקאַנטען קול — „אַ דונער האָט מיך געטראָפען, אין גאַנצען איז דאָס קינד פינף יאהר אַלט, לאָזט מיר, איך וועל איהם די אויגען אויסגראַבלען, איך וועל איהם צובייסען, איך וועל איהם צורייסען דעם מערדער, דעם רוצח."

אָט די דאָזיגע בעקאַנטע שטימע קומט אַלץ נעהנטער און נעהנטער, און פּלוצלונג טראַך! איך בעקום מיט עפּעס אַ שטאַרקען קלאַפּ אין זייט, אַז איך האָב זיך אַזש פערצאַפּעלט. איך האָב אָבגעדרעהט דעם קאָפּ, ערשט די ווייב מיינע לויפט מיר נאָך מיט אַ שטיק האָלץ אין האַנד. איהרע אויגען זיינען רויט, די ליפּען בלוי און אָט, אָט פערמאַכעוועט זי זיך צו שענקען מיר נאָך אַ מתנה אין זייט. „פייגעלע!" — האָב איך אויסגעשריען און אָנגעהויבען כליפּען ווי אַ קינד. „טוביה חייקעלע!" — האָט זי אויסגעשריען און אויך אָנגעהויבען וויינען אויפ׳ן קול.

„וואָס איז דיר געוואָרען מיין מאַן?" —האָט פייגע מיינע גע׳טענה׳ט—

„פאַר וואָס פיהרט מען דאָס דיר אַזוי. איך האָב געמיינט אימיצער האָט אונזער מינילען עפּעס געטהאָן. אַ צרה האָט מיך געטראָפען, איך אַליין האָב דיר דערלאַנגט אַזאַ שנייד מיט אַ שטיק האָלץ, וועה איז מיר, ווינד איז מיר; אידען, האָט רחמנות, ראַטעוועט! עס איז אַ בלבול, לאָזט איהם ניט אַריינפאַלען אין גוי׳שע הענד!"

די אונטערפיהרער מיינע האָבען זיך אפילו ניט אומגעקוקט און מיך ווי טער געשלעפּט. איך ווייז און זי, די ווייב מיינע וויינט. זי איז ניט

קיין שלעכטע, פייגע מיינע, א רכת לב; זי קען מיך אפט אנזידלען, אנשעלטען, אנבייזערען זיך, רופען מיך שלים־מזל; אבער זאל מיר חס ושלום וועה טהון א פינגער, איז זי אויס מענש — כאטש א שלים־מזל א מאן, אבער דאך א מאן.

הכלל, מען פיהרט מיך און פון אלע זייטען האגעלט מיט שטיינער, העלצער, בלאטע, שמאטעס. איך האב שוין ניט קיין זייטען, קיין נאז, קיין אויגען און איך ווייס ניט ווי די נשמה האלט זיך אין מיר איין. עפעס א פרוי געהט אראב פון א סטופ מיט א ברום אין האנד, קענטיג א הויז־קיפערקע, פרעגט זי ניט קיין שאלות און שענקט מיר עטליכע מאל מיט'ן ברום, אקוראט עס זאל זיין א מצות עשה מן התורה מיך צו שלאגען. א סאדא־וואסער סטענדקיפער, איך ווייס ניט צי א איד אדער א גוי, פלוכעט מיך אב מיט א פעיל וואסער. באיעס כאפען שטיקער וואטער־מעלאן פון א סטענד און ווארפען אויף מיר. א פרוי וואס איז אנגעקומען אנטקעגען מיט א פולען באסקעט אין האנד, האט פון יוצא וועגען מיר א ווארף געטהאן מיט א רעטעך. וואס זאל איך אייך זאגען, ווען המן האט געפיהרט מרדכי'ן און געשריען „ככה יעשה“, איז געווים אזא פאראד ניט געווען ווי דאמאלס ווען מען האט מיך געפיהרט.

ביים סטיישען־הויז געהט צו מיר צו א יונגער מאן און מאכט: „מיסטער, האט איהר שוין א לאיער? איהר ווייסט, איהר האט א שווערע קייס, זעהר א שווערע קייס, און איהר מוזט האבען א לאיער און טאקי א גוטען לאיער, — זאנסט זיינט איהר א פערלארענער מענש.“ הייב איך דאך אן וויינען, קלאגען: „מיסטער לעבען, איך בין אן אונשולדיגער מענש, איך האב קיין עולות ניט געטהאן, וואס האט מען צו מיר?“ „די אלע טענות אייערע זיינען גאר ניט ווערטה,“ ענטפערט מיר דער יונגער מאן, „קודם כל מוזט איהר האבען א לאיער. ווילט איהר איך זאל זיין אייער פערטהיידיגער? עס קאסט אייך איין פינף און צוואנציגער. איהר דארפט וויסען, אז פער־גוואלטיגען א קינד איז ניט קיין קלייניגקייט און עס שמעקט מיט סינג־סינג אדער גאר מיט עלעקטריק טשער.

ווי עס איז מיר געווען פינסטער אין די אויגען, איז מיר נאך פינסטערער געווארען, ווען איך האב די דאזיגע ווערטער דערהערט, און אז איך האב עס איבערגעלעבט בין איך שטארקער פון אייזען. אין סטיישאן־הויז זייגען

מיך נאָך לאָיערס בעפאָלען ווי ביענען; אבער מיין הארץ איז מיר געווען אזוי פערקלעמט, אז איך האָב זיי צום מאָל ניט געקענט ענטפערן.

דאָס אלעס וואָס איך דערצעהל אייך איז ניט געווען קיין חלום, נור עס האָט טאַקע פאַסירט אין דער ווירקליכקייט. אז דער שלים־מזל טשעפעט זיך צו צו א מענשען, מאַכט ער מיט איהם ניט קיין שפּאַס, נור ער גיט איהם טאַקע אַ גאָב, אז ער זאָל האָבען צו געדענקען.

דער פּאָליסמאַן און דער דעטעקטיוו, וואָס האָבען מיך געבראַכט, האָבען פאַר'ן מעדזשיסטרייט דערצעהלט, אז זיי האָבען אליין געזעהן ווי איך האָב... איך וויל עס פון מיין מויל ניט אַרויסברענגען, בייז געטהאָן א קליין מיידעלע, און איך האָב געמיינט אַז די גאָל פלאַצט אין מיר הערענדיג אַזאַ שענדליכען בלבול. דער מעדזשיסטרייט, ווי איך האָב פערשטאַנען, האָט געהייסען ברענגען די מיידעלע, ווי איינער רעדט: נקרא לנערה ונשאלה את פיה, זאָל מען ברענגען די מיידעלע און מען וועט איהר אליין פרעגען, און מיך האָט מען אַרונטערגעפיהרט אין סעל.

א קלאָגעדיגע, טרויעריגע נאַכט האָב איך פערבראַכט אין סעל. מיינע אויגען האָבען מיר ניט געטריקענט פון וויינען. סטייטש, מען זאָל מיך בעשולדיגען אין אַזאַ שענדליכען פערברעכען! און כאָטש לאַנדסלייט, פריינד און בעקאַנטע האָבען מיר דורך די גראַטעס אַנגעזאָגט, אַז מען טרייעט פאַר מיר, אז מען האָט שוין געספּענדט א שלל מיט גאָלד אויף לאָיערס, מען האָט שוין אונטערגעשמירט וועמען מען האָט געדאַרפט, און מען וועט מיך אַרויסנעהמען. דאָך האָב איך קיין טרייסט געפונען. איך האָב מיך דערמאָהנט אָן מיין פרוי און זעקס קינדערלעך און מיין הארץ האָט מיר געצויגען צו זיי, איבערהויפּט האָב איך זעהר געבענגט נאָך מיין בענעלע'ן. בענעלע איז לעת־עתה ביי מיר דער מוזיניקעל, פיער יאהר איז ער אַלט, א שעהן קינד, א ליעב קינד, א רעגעלע דאָל. די מוטער האָט איהם פערלאָזט לאַנגע לאָקעלעך און ער געהט אָנגעטהאָן אין א קליידעלע. צוליעב זיינע לאַנגע לאָקען רוף איך איהם „שמשון הגבור'ל" און די שכנים אין הויז רופען איהם „די מיידעלע". מיין הארץ האָט מיר זעהר געריסען נאָכ'ן קינד; אבער טהו, מאַך, אז איך בין געפאַנגען און פערשפּאַרט הינטער שלאָס און ריגעל.

אויף מאָרגען בייטאָג האָט מען מיך גענומען צום פערהער. אין קאָורט

האָב איך געטראָפען עטליכע לאַנדסלייט מיינע, דעם פּאָליסמאַן און דעטעק־טיוו וואָס האָבען מיך ארעסטירט, עטליכע אַגענטען פון די נערי סאָסייעטי, דריי לאָיערס און מיין פייגע און בענעלע מיט די לאַנגע לאָקען אויך בתוכם. ווי מען האָט מיך צוגעפיהרט צום סטענד און דאָס קינד האָט מיך דערזעהן, האָט ער אָנגעהויבען שרייען: פּאַפּאַ! און איז געפאַלען אויף מיין האַלז.

„איז עס אייער קינד? — האָט מיך געפרעגט דער דעטעקטיוו וואָס האָט מיך ארעסטירט.

„שור," זאָג איך, „איז עס מיין קינד, איהר זעהט ניט, וואָס?"

„איין אייגען קינד פערגוואַלטיגען!" האָבען עטליכע איירישע שטימעס אויסגעשריען אין איין קול, און די לאָיערס מיינע האָבען זיך אָבגערוקט און עפּעס גע'טענה'ט מיט מיינע לאַנדסלייט, משמעות אז זיי האָבען געבעטען א „רייז", ווייל די קלאַגע געגען מיר איז געוואָרען שטאַרקער.

„איהר ווערט בעשולדיגט," האָט דער מעדזשיסטרייט צו מיר געזאָגט, „אז איהר האָט דיזעס קינד מיסהאַנדעלט. דיזע לייטע, זאָגט ער, אָנצייגענ־דיג אויפ'ן פּאָליסמאַן און דעטעקטיווס, האָבען אליין געזעהן ווי איהר האָט דאָס קינד אריינגעשלעפּט אין א האָל. צוליעב וואָס פאַר א צוועק האָט איהר עס געטהאָן?"

איך האָב זיך דערמאָהנט, אז פריהער איידער דער אונגליק האָט מיך געטראָפען, האָב איך מיין בענעלען טאַקע אריינגעשלעפּט אין הויז.

„צוליעב וואָס פאַר א צוועק?" — ענטפער איך — „זאָל ער געזונד זיין, ער איז א גרויסער לאָופער, האָב איך מורא לאָזען איהם אליין אין סטריט, מען זאָל איהם חלילה ניט איבערפאָהרען."

„איז עס א באָיטשיק?" — פרעגט דער מעדזשיסטרייט.

„שור — זאָג איך — „איז עס א באָיטשיק. בענעלע רופט מען איהם." אלע האָבען אראָבגעלאָזט די נעזער, און געבליעבען ווי אָבגעשמיסענע.

מען האָט מיר הפנים אויפ'ן וואָרט ניט געגלויבט. מען האָט דאָס קינד אריינגענומען אין א בעזונדער צימער און עס אונטערזוכט, און ווען זיי האָבען אויסגעפונען, אז ער איז טאַקע א אינגעלע בכל דקדוקיו ופרטיו, האָט מען מיר געהייסען געהן אהיים.

ווען איך בין אהיים געקומען, האָב איך קודם כל אריינגעפיהרט מיין בענעלע'ן צו א באַרבער און געהייסען אָבשערען זיינע לאָקעלעך און, אוים

שמשון הגבור! אוים מיידעלע! א קינד איז עס, עס לויפט אום אין סטריט, אימיצער קען עס אמאל א טשעפע טהון, און מיינענדיג אז עס איז א מיידעלע, קען מען נאך אמאל אריינפאלען אין א צרה. שבת בין איך געגאנגען אין שוהל, גומל געבענשט און געדאנקט גאט פאר דעם דרייפאכען חסד וואס ער האט מיט מיר געטאן וואס בענעלע איז מיין אייגען קינד און וואס ער איז א אינגעלע, ניט קיין מיידעלע און, ועל כולם, פאר דעם גרויסען נס וואס ער האט מיט מיר געטהאן אז די אויפגערעגטע משוגעים האבען מיך ניט דער'הרג'עט.

8.

דער פערשטערטער יום הדין.

טוביה חייקעל האט א קלאגעדיגען ראש השנה צוליעב א מאדנעם טעות וואס ער האט געמאכט. ער קויפט שוהל-טיקעטס פאר ימים הנוראים און דאווענט ביחידות. אויסער דעם קריגט ער בוכמשעס פון פרעמדע און קללות פון זיין אייגענע אידענע.

צום גדליה, תרס"ח.

אלזא, רבותי, איך וועל האלטען ווארט און איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען פון מיינע אמאליגע געשעהעניסען, ווייל דיה לצרה בשעתה, עס זיינען ב"ה פאראן אלע מאל נייענקע און פרישענקע צרות, היינט צו וואס דארף מען דערמאהנען די אלטע?

אויסער דעם, לאמיר זיך ניט נארען, וואס קען אייך אינטערעסירען די אלטע געשיכטע פון א יחיד און נאך א שלים-מזל דערצו? אידען אינ־טערעסירען זיך ב"ה זעהר וועניג מיט דער פארצייטיגער געשיכטע פון כלל אויך! איך וועל אייך וועטען פיעל איהר ווילט, אז אפילו איינעם פון הונדערט וועט איהר ניט געפינען, וואס ווייסט וואס מיט זיינע עלטערן האט פאסירט מיט דורות צוריק. ווען מען ליעגט עס אין זינען אזעלכע קלייניגקייטען? מאלע וואס אמאל האט פאסירט! פאראן א סך אידען וואס זיינען אפטמאל יא ציקאווע צו הערען לייענען און שטודירען אלטע

מעשה׳לעך; אבער דאָס נור פרעמדע, גוי׳שע. פאַר אייגענע קעהרען זיי ניט.

מילא בכן, על כל פנים, גאָר נישט. איך מיין ניט צו זאָגען אימיצען מוסר, וועמען אארט עס פאַר אימיצען? איך האָב ב״ה מיינע אייגענע צרות. אָט ווי איהר זעהט, האָב איך זיך שטענדיג געוואָרפען, געדרעהט ווי א פיש אין וואסער; אלע עבודה זרה׳ס, ווי מען זאָגט, געדיענט און צו וואָס איך האָב זיך ניט גענומען איז מיר געגאַנגען שלים־מזל׳דיג, ווי א רשע אויף יענער וועלט.

קיין בעשטענדיגע פרנסה האָב איך נאָך עד היום ניט. איך בין, ווי מען רופט עס, א „ווינד מענש״. כאַפּט אַ דאָלאַר אַמאָל דאָ, אַמאָל דאָרט, און מען וואָלט זיך אפשר דורכגעמיטעלט, ווען קיין זייטיגע צרות זאָלען ניט זיין. בין איך דאָך אָבער טוביה חייקעל שלים־מזל, טרעפט מיר אַלע מאָל אַלערליי צרות און פורעניות גאָר אויפ׳ן גלייכען וועג.

ערב ראש השנה בין איך געווען ביזי, — און וועלכער איד איז עס ניט ביזי אום ערב ראש השנה? פאַרנאַכט האָב איך זיך אָבגעפערטיגט און בין געלאָפען זוכען שול־טיקעטס פאַר מיר און פאַר מיין אידענע. און געוואָלט האָב איך קריגען טיקעטס אין א שעהנע שול מיט א גוטען חזן, ניט אַזוי פאַר מיר ווי פאַר מיין אַלטע. זי איז נאָך א גרינע, די אַלטע מיינע, ניט לאַנג אראָב פון שיף, און א גרינע ווייב דאַרף מען צופריעדענשטעלען. איך געה אַזוי, זעה איך א סיין: „לשמוע אל הרינה ואל התפילה. א וועלט־בעריהמטער חזן מיט א כאָר פון 24 משוררים וועלען פאַרבעטען.״ קלער איך ביי זיך: גוט, אָט דאָ וועל איך קויפען טיקעטס. די אידענע מיינע פערקלאָגט די וועלט, זי האָט מורא, אז דאָ זיינען קיין שולען ניטאָ, קיין אידישקייט ניטאָ; לאָמיך איהר צייגען, אז אין אַמעריקאַ איז אויך דאָ א גאָט און אז אידען זיינען דאָ אויך אידען. זאָל זי הנאה האָבען פון יום־טוב, די אַלטע.

איך געה אריין אין פּאַליש און עס איז מיר ליכטיג געוואָרען, זאָג איך אייך, אין די אויגען! די ווענד אויסגעפּארבט מיט אַלערליי צאַצקעס; פון סילינג הענגען ארונטער שעהנע לאָמפּען, — א רעגעלער פּאַלאַץ! טראַכט איך מיר: אז אין פּאַליש איז אַזוי רייך, הײנט ווי קען שוין זיין אין שול גופא? א בית־המקדש מוז דאָרטען זיין! טיקעטס, זעה איך,

פערקויפט מען ניט אויף אַ טישעל, ווי אין אַנדערע שולען: דאָרט זיצט דער גבאי אין אַ קליין שטיבעלע און דערלאַנגט די טיקעטס דורך אַ פענסטערל. איך בין צוגעגאַנגען און געפרעגט: וואָס וועט קאָסטען צוויי גוטע סיטס פאַר מיר און פאַר מיין ווייב? „צוויי דאָלאַר." — האָט דער מאַן וואָס זיצט אין שטיבעלע געענטפערט. ביליג גענוג — האָב איך געקלערט — איך האָב זיך ניט געדונגען, בעצאָהלט צוויי דאָלאַר, און בין אַוועקגעלאָפען אהיים אָנזאָגען מיין אידענע די גוטע בשורה.

„הערסטו פייגע," זאָג איך צו מיין אַלטע, „האָב איך געקויפט בילעטען אין אַ שול, שוין איין מאָל אַ שול! אונזערע אבות אבותינו האָבען אין אַזא שול ניט געדאַווענט, אַ רעגעלער בית המקדש. היינט אַ חזן, טרעף מיט וויפיעל משוררים? מיט פיער און צוואַנציג שטיק!"

„מען זאָל דערלעבען איבער אַ יאהר," זאָגט די אַלטע מיינע, „און מיר זאָלען דאַוונען אין אמת'ן בית־המקדש. וואָס ווי וואָס, אבער דאָס האָסטו, מיין מיין, זעהר גוט געטהאָן, ווייל איך האָב זעהר ליעב צו הערען אַ גוטען חזן." הכלל זי איז צופריעדען און איך בין אויך צופריעדען.

פאַרנאַכט, געווען שוין אַ ביסעל שפּעטלעך, האָב איך אָבגעדאַווענט מנחה אין דער היים און איך מיט מיין גרינע זיינען אַוועק אין שול. געקומען אַהין, צייג איך דאָרט אַ מאַן די טיקעטס און וויל אַריינגעהן. „צו פריה, מיסטער — מאַכט יענער צו מיר — „איהר וועט קומען ארום אַ זייגער אַכט, ווענט מען אייך אַריינלאָזען." די זאַך האָט מיך אפילו פערדראָסען. וואָס אַרט עס זיי, אז איך וועל אַריינגעהן אַ ביסעל פריהער און זאָגען דערווייל אַ קאַפּיטעלע תהלים? אָבער וואָס העלפט עס? אז מען לאָזט ניט, לאָזט מען ניט.

געדענקט האָב איך, אז דאָרט זיינען מסתמא קארלינער חסידים. קארלינער חסידים דאַוונען שפּעט אי אין דער פריה אי מעריב. איך אַליין בין אפילו אַ מתנגד, איך דאַווען נוסח אשכנז; אבער וואָס מאַכט עס אוים? איך וועל קענען דאַוונען ווי איך וועל ווען וועלען. די הויפּטזאַך, האָב איך מורא געהאַט, אז די אַלטע מיינע זאָל זיך ניט פערפּלאָנטערן אין איהר מתנגד'ישען מחזור. איך האָב איהר דארום געזאָגט, אז אין דער שול דאַווענט מען אַביסעל אַנדערש, אבער זי זאָל זאָגען ווי אין איהר מחזור שטעהט.

די פּאָאר שטונדען וואָס מיר האָבען געהאַט צו וואַרטען ביז מעריב, בין איך מיט מיין אַלטע איבערגעזעסען אין אַ פּאַרק. די אַלטע האָט עס אפילו זעהר ניט געוואָלט ליידען, אבער איך האָב איהר איינגערעדט, אַז דערפאַר וועט זי שפּעטער נחת האָבען פאַר איהר צער. בעסער לענגער געוואַרט, אבי ניט גענאַרט.

קוים דערלעבט אַרום אַ זייגער אכט. הונגעריג בין איך געוועזן אזוי ווי אַ חתן אין טאָג פון דער חופּה. די אַלטע מיינע האָט אַ גאַנצען טאָג כמעט אין מויל ניט געהאַט. איך בין זיך מודה ומתודה, אַז איך וואָלט אפשר געוועזן מוחל זיין דעם חזן מיט די 24 משוררים און עס וואָלט ביי מיר רעכט געוועזן אָבצואַדאַווענען ביחידות אבי גיכער עסען די המוציא מיט האָניג, אבער געה זאָג אַזאַ זאַך פאַר אַ גרינער אידענע! איך האָב דאַרום געליטען און געשוויגען, און מיין אַלטע האָט אויך געליטען און געשוויגען.

ווען מיר זיינען אריינגעקומען אין שול, האָט אונז אַ שעהן־געקליידעטער מאַן אָנגעצייגט סיטס און געהייסען זיך זעצען איינע נעבען די אַנדערע. דער מאַן איז געגאַנגען אָהן אַ העט, און איך האָב דאַרום אָנגענומען, אַז ער איז דער שבת־גוי, וואָס לעשט אוים שבת און יום טוב די ליכט אין שול און מאַכט ווינטער דעם אויוועז.

„ווי געפעלט דיר, פייגע,“ זאָג איך צו מיין אידענע, „אַן אמעריקאַנער שבת־גוי? זעהסט, אַ גאַנצער פריץ, ניט ווי ביי אונז איוואַן מיט די לאַפּטשעס.“

„דער שבת־גוי,“ זאָגט זי, „איז מיר שוין גאַר געפעלען, די שול איז אויך אַ גאַנץ שעהנע, טאַקע אַ בית־המקדש; אבער וואו איז דאָ די ווייבערשע שול? ניטאָ דאָ גאָר קיין ווייבערשע שול?“

„סעי,“ זאָג איך צום מאַן וואָס האָט אונז אָנגעצייגט די סיטס, „וועהער איז דהי וואומען שול? מאַי וואַיף וואָנטס טו דהי וואומען שול.“

„סיט דאַון, יו פול יו,“ טהוט ער אַ געשריי און שיסט אוים מיט אַ געלעכטער. איך קוק זיך אַרום אין אַלע זייטען, איך זעה עס זיצען מענשען, אמת, ניט זעהר פיעל, אבער אַלע זוגות זוגות, פּאַארווייז מענער און פרויען. שלעכט, טראַכט איך, איך בין דאָ מסתמא אריינגעפאַלען אין אַ טעמפּעל, און מען דאַווענט נאָך דאָ אודאי אָהן היטלען אויך און איך האָב שטאַרק אָנגעהויבען ציטערען פאַר'ן יום הדין וואָס איך וועל כאַפּען פון מיין אידענע.

אין מיטען קריכען ווי פון אונטער דער ערד ארויס א גאַנצע באַנדע כלי־זמר, און מען הייבט אָן צו שפּיעלען. „וואָס איז דאָס?" מאַכט צו מיר די אַלטע, „משומד, אפּיקורס, וואוהין האָסטו מיך פערשלעפּט? ארויס־שלעפּען זאָל מיר דיר אויפ'ן נייעם יאָהר.

„ששש," זאָג איך, דאָס איז מסתמא א כאָר־שול, און וואָס איז מיינסטו אז כלי־זמר שפּיעלען? אין בית המקדש האָבען אויך די לויים געשפּיעלט, אי וואָס זיי געהען אָהן היטלען, וועל איך דאַוונען אין א היטעל."

אזוי הייסט עס, האָב איך געוואָלט מיין אַלטע בערוהיגען; אבער געוואוסט האָב איך ביי זיך, אז איך בין אריינגעפאַלען אין א צרה און בין אַליין אויך זעהר אונצופריעדען געווען.

„ווייסטו וואָס?" זאָג איך צו מיין אידענע, „לאָמיר שטילערהייד אָבדאַוונען אין געהן אהיים." ווי איך רעד אזוי ווערט פּלוצלונג פינסטער און מען הייבט אָן שרייען: העטס אָף! איך האָב מיין העט ניט אויס־געטהאָן און געבליעבען זיצען. „מיסטער, טהוט אויס די העט", טורקעט מיך אימיצער פון הינטען. איך האָב אראָבגעכאַפּט די העט און אָנגעטהאָן די יאַרמולקע. עס האָט זיך אויפגעהויבען א מין פּרוכת און עפּעס א גאַנצע באַליאַסטרע איז אָנגעקומען, גאָר ניט קיין חזן מיט משוררים, מיידלאך גאָר, צו שיקסעס, מען האָט אָנגעהויבען טאַנצען און זינגען, א קלאָג איז מיר, אזוי ווי אויף א גוי'אישע חתונה! די אַלטע מיינע רייסט פון מיר שטיקער און שילט מיט טויטע קללות, אויף פּוסטע וועלדער, אויף וויסטע וועלדער זאָל עס פאַלען.

איך האָב פערמאַכט די אויגען און שטילערהייד אָבגעדאַוונט מעריב ביז שמונה עשרה. איך האָב זיך אוועקגעשטעלט שמונה עשרה און ווען איך האָב אָנגעהויבען זאָגען „ובכן תן כבוד ה' לעמך", האָט מען מיר פון הינטען אָנגעהויבען שלעפּען, קלאַפּען אין קאָפּ און שטעכען מיט פינס. „סיט דאַון, מיסטער" — האָבען זיך געהערט אייניגע קולות. נו, נו — טראַכט איך — א שעהנעם כבוד האָט דער רבונו של עולם פון זיינע קינ־דער, אז אום ראש השנה פּראָוועט מען אזא דאַוונען. איך האָב נאָך ניט צייט געהאַט ענדיגען די שמונה עשרה, זיינען געקומען צוויי יונגע לייט מיט מעשענע קנעפּלעך, מיר אָנגענומען פאַר'ן קאַרק און פּשוט ארויסגעוואָרפען.

אבל וחפוי ראש בין איך מיט מיין גרינע אידענע אוועק אהיים, און א

וועטשערע האָב איך נאַכדעם געהאַט, ניט אומקעהרען זאָלען זיך אַזעלכע וועטשערעס. אין דער המוציא מיט האָניג האָב איך געפיהלט דעם טעם פון ברייז און עס איז געוועזן צעהן בראָכען צו מיר.

אויף מאָרגען האָב איך געפּרובט געהן אין שוהל דאַווענען, אָבער וואו איך בין געקומען האָט מען מיר ניט אריינגעלאָזען. אין איין שול האָב איך זיך אריינגעכאַפּט; אָבער מען האָט מיר בחרפּתי ארויסגעוואָרפען ווי א פּוילען עפּעל. איך האָב דארום קיין ברירה ניט געהאַט און ביידע טעג ראש השנה געדאַווענט אין דער היים. איך בין געוועזן דער חזן און מיין אידענע האָט מיר געדיענט אי פאַר א משורר, אי פאַר'ן עולם. אונטערגעהאָלפען האָט זי מיר מיט קללות און חרמות אויף מיר, אויף קאָלומבוס'ן און אויף גאַנץ אַמעריקאַ. א נאַרישע אידענע קען, אימיצער איז שולדיג, אז איהר מאַן ווערט פערפאָלגט פון שלים־מזל.

ערשט נאָך יום טוב, אז איך האָב די געשיכטע דערצעהלט פאַר מיינע בעקאַנטע, האָבען זיי מיר ערקלעהרט, אז איך בין עס גאָר געוועזן אין א טהע־אַטער. אין דעם זעלבען טהעאַטער דאַווענט מען אויך — האָבען מיר די בעקאַנטע געזאָגט — און אָנשטאַט צו קויפען טיקעטס צום דאַווענען, האָב איך מסתמא צום שלים־מזל איינגעהאַנדעלט טיקעטס צו דער פאָרשטעלונג.

בינו לבינו האָב איך געהאַט א פערשטערטען ראש השנה. זאָלען זיך שוין אַזעלכע ראש השנה'ס ניט אומקעהרען.

9.

אַן עסק מיט כפּרות.

אַ מעשה מיט צוויי העהנער, מיט א רב און א רבי'צין, מיט אַ פּוינטער אַ לץ און לאַופערס, וואָס האָט פּאַסירט אום ערב יום כפּור. — טוביה חייקעל בע־שולדיגט אין גנבה. ער מיט זיין ווייב האָבען חרפּות וביושים און פאַסטען ערב יום כפּור אויך.

י"ב תשרי, תרס"ח.

אז עס געהט, לויפט עס. איך האָב אייך דאָך דערצעהלט פון מיין שלים־מזל'דיגען ראש השנה, ווי וועלענדיג געהן אין א שוהל דאַווענען בין איך און מיין גרינע אידענע פערקראָכען אין א טהעאַטער און איך האָב צוליעב

דעם געהאַט געבּרענטע לײדען; מײנט איהר, אז איהר זײַנט שוין פערטיג? עס הױבּט זיך גאָר ניט אָן! מסתמא איז נאָך די מאָס פון מײנע צרות ניט פול געװען, האָט מיר דער רבונו של עולם די רעשטע דערלײַנגט ערב יום כפור.

איהר װײסט דאָך מסתמא, אז ערב יום כפּור איז דער בּעסטער טאָג בּײ אידען. עס איז אַ טאָג װאָס אי דער קערפּער אי די נשמה געניסען עפּעס. ערב יום כפּור איז אַ טאָג װאָס עסען און טרינקען איז בּײ גאָט פערדעכענט אזוי װי אַ תענית. װאָס בּעסער מען עסט, אַלץ גרעסער איז די מצוה. װאָס האָט אָבּער דער שלים־מזל געטהאָן? האָט ער אַזױ אױסגעדרעהט, אז ניט מיר איז געלעגען אין זינען צו עסען, ניט איך האָב געהאַט װאָס צו עסען און דער יום אכילה ושתיה איז בּײ מיר אין הױז, ניט פאר אײך געדאַכט, פער־װאַנדעלט געװאָרען אין תשעה באב.

הערט אַ טשיקאװע זאַך װאָס אין לעבען קען פּאַסירען.

דעם טאָג פאר ערב יום כפור, מאַכט צו מיר די אידענע מײנע: װאָס װעט זײַן, טוביה חײקעל, מכּח כפּרות? זאָג איך: אַ כפּרה די כפּרות. דו בּיסט נאָך אַ גרינגע, װאו װעסטו געהן זוכען כפּרות? װערט זי בּרוגז, הױבּט אָן בּרעכען די הענד, זיפצען און קרעכצען אַקוראַט איך זאָל איהר װעלען פּיה־רען צום שמד! ציה איך שוין מײנע װערטער צוריק און זאָג: אַלל רײט, קױף כפּרות, אויב דו װילסט.

קום איך שפּעטער, דערצעהלט מיר מײן אידענע, אז זי האָט אײַנגע־האַנדעלט אַ רױטען האָהן; אָבּער ניט אַ האָהן, זאָגט זי, נור אַ שור הבר. װעסטו שלאָגען כפּרות מיט די אײנגלאַך און איך מיט די מײדלאַך װעלען שלאָגען כפּרות מיט געלד.

„איך בּין צופריעדען — זאָג איך — זאָל זײַן אזוי — געה טשעפּע זיך מיט אַ גרינע אידענע!

װען די אַלטע מײנע האָט איהר „שור הבר“ געבּראַכט אין הױז איז צװישען די קלײנװאַרג מײנע געװאָרען ששון ושמחה. מען האָט איהם אָבּ־געבּונדען, געגעבּען עסען און טרינקען און עס האָט זיך געטהאָן אַ לעבּעדיגע װעלט. מײן מוזיניקעל בּעני'לע איז אַרונטערגעלאָפען און ערגיץ אַרױסגע־גנבעט אַ הױפען האָבּער פון אַ פּערד'ס טאָרבּע. אמת, דער דרײװער האָט איהם דערלאַנגט מיט'ן בּײטש און אײן בּאַק איז בּײ איהם געשװאָלען גע־װאָרען װי אַ בּאַרג; אָבּער זײַנס האָט ער אױסגעפיהרט. ער האָט די בּײ־

סעל האָבער געבראַכט און עס אויסגעשאָטען פאר'ן רויטען כפרה'ניק.

א האָהן איז דאָך אָבער אַן עזות פּנים. ניט אכטענדיג דארויף וואָס מען האָט איהם געצערטעלט און געקיכעלט, האָט ער אָנגעהויבען פליהען אויפ'ן טיש, אויפ'ן ביורא, אויפ'ן מענטעל־פּיעס און האָט אָנגעמאַכט חורבונות. צובראָכען א האַלבען דאָזען גלעזער, א פּאָר וואַזעס, א זייגער און אנדערע קליינינקייטען וואָס לאַנדסלייט האָבען מיר אָנגעשיקט פּרעזענ־טען ווען מיין פאמיליע איז געקומען. דער אונדאַנקבארער האָהן איז נאָך דערמיט ניט יוצא געווען, ער איז נאָך אריינגעלאָפען צו מיין נעקסטדאָריגע אין הויז און צורעכט געמאַכט א בלעטעל לאָקשען, וואָס האָט זיך אויפ'ן טיש געטריקענט.

די נעקסטדאָריגע מיינע איז א רבי'צין, טאַקי אַן אמת'ע רבי'צין, ווייל דער מאַן איהרער איז א רב, אַזוי זאָגען די שכנים פון הויז. ביי דער רבי'צין אין הויז איז געווען צוגעבונדען צום פּיסעל פון טיש א גרויסער, ווייסער, גלאַנסקער האָהן וואָס דער רב האָט עקסטרא געאָרדערט פאר איהם א כפרה. ווען מיין „שור הבר" האָט געטרויבערט דער רבי'צין'ס לאָק־שען, האָבען דער רבי'צין'ס קינדער אָבגעבונדען זייער ווייסען מזיק און יע־נער האָט אפּנים מיינעם ארויסגערופען אויף א דועל. די בני הרב זיינען אמעריקאַנער קינדער; זיי האָבען אַליין א היבשע ידיעה אין חכמת הקולאַק און האָבען ליעב צו זעהען ווי אימיצער פייט זיך. ווען די העהנער האָבען דועלירט איז פאר זיי געווען א גאַנצער פּיקניק. זיי האָבען צוזאַמענגערופען אַלע טענענטס פון הויז און עס איז געווען ליהודים. מיין כפרה האָבען זיי א נאָמען געגעבען „דהי אינדיען" און דעם רב'ס — „דהי ווהייט מען", און דער עולם האָט צוקוקענדיג די מלחמה, זיך ענדזשאָיעט.

ניט איך, ניט מיין אידענע, ניט דער רב און ניט די רבי'צין זיינען אין דער היים געווען ווען דאָס אַלעס איז געשעהן, נור ווען מיר זיינען ביינאַכט געקומען, האָט מען אונז דערצעהלט, אז צוליעב אונזערע העהנער איז די גאַנצע הויז געווען אויף רעדלאָך און מען האָט געהאַט א היבשע ביסעל פאַן.

ווען די אַלטע מיינע האָט דערזעהן דעם חורבן וואָס דער „שור הבר" איהרער האָט געמאַכט אין הויז, האָט זי געזאָגט, אז דאָס האָט איהר גאָט גע־שטראָפט דערפאר וואָס זי האָט געקאַרגט און געקויפט נור איין כפרה. „אַלץ צוליעב דיר" — האָט זי זיך א ביסעל צובייזערט — „אז איך האָב דיר גע־

פרעגט מכח כפּרות, האָסטו זיך פערקרימט, אצינד זעה כאָטש, אז פון א מצוה טאָר מען ניט אָבשפּאָרען, אפשר ווען איך וואָלט ניט אזוי קאַרג געווען און געקויפט כפּרות פאַר אַלעמען, ווי גאָט האָט געבאָטען, וואָלט איך צו אזא היזק ניט געקומען."

אזוי האָט די גרינע מיינע גע'טענה'ט, און איך האָב געטראַכט ביי זיך, אז עס איז נאָך מיט חסד, וואָס עס איז מעהר ניטאָ ווי איין האָהן, ווען עס וואָלטען חלילה געווען מעהר, וואָלט שוין קיין טעלער אין הויז ניט געווען און זיי וואָלטען אַלע פענסטער אויך אויסגעבראָכען.

און מיינט איהר, אז מיט די צובראָכענע כלים האָב איך שוין גע'פּטר'ט? איילט זיך ניט! איך האָב נאָך פון דעם האָהן געהאַט אַ פּעקעל צרות וואָס איך וועל האָבען צו געדענקען און צו געדענקען.

מילא אז די רבי'צין האָט מיר און מיין אידענע איינגעצאָהלט אַ פּאַרציע פאַר די לאָקשען, וואָס מיין חברה־מאַן האָט צופּיקט, דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען, אָבער זי האָט נאָך געהאַט אַ גרעסערע טענה: איהר מאַן'ס ווייסע כפּרה איז פערפאַלען געוואָרען, אזוי ווי אין דר'ערד אריין און דאָס, האָט זי געזאָגט, איז אויך אונזער האָהן שולדיג. שכנים האָבען איהר געזאָגט, אז נאָכ'ן פּיוט האָבען זיי דעם רב'ס כפּרה אַליין געזעהן אין הויז, אלא וואו ער איז נעלם געוואָרען, ווייסען זיי ניט.

ערב יום כפּור בעגינען האָב איך מיט מיינע באַיעם אָבגעשלאָגען כפּרות מיט'ן רויטען האָהן און איך אַליין האָב איהם געטראָגען צום שוחט קוילענען. די אַלטע מיינע האָט איהם אָבגעפּליקט, אָבגעסמאַליעט, געעפענט דעם בויך און זי האָט גאָר אָנגעקוואָלען. — „אַ גאַנז — האָט זי געזאָגט — האָט ניט אַזוי פיעל שמאַלץ וויפיעל דער האָהן, קיין עין הרע, קיין בייז אויג זאָל איהם ניט זיין."

אָבער קבצן'ישער מזל ווייסט איהר דאָך שוין.. דאַרף זיך מסתמא מאכן אַ שאלה — אַ נאָדעל אין פּופּיק! זאָג איך צו מיין אַלטע: „געה אריין נעקסט דאָר צום רב און פרעג די שאלה. עס מאַכט ניט — זאָג איך — וואָס ער איז ברוגז, ערב יום כפּור איז עס, ער האָט אונז שוין אודאי מוחל געווען און ער וועט די שאלה פּסק'ענען". מיין אַלטע האָט מיר געפאָלגט.

קודם כל האָט דער רב גע'פּסק'ענט, אז די כפּרה איז טריפה, און ווען די אַלטע מיינע האָט געוואָלט אָוועקגעהן, טהוט ער זיך אַ כאַפּ אויף מיט

קולות: „גנב'טע! דאָס איז דאָך מיין ווייסער האָהן, ווי קומט ער צו דיר? דו אזעלכע און אזעלכע, סטייטש, ערב יום כפור גנב'ענען!

לויף איך שוין אויך אריין, פאַלט דער רב אויף מיר אויך אָן מיט קולות, מיט זלזולים און צייגט מיר, אז אויפ'ן פיסעל ביים טריפ'ען האָהן איז אָנגע־בונדען א רויטער פאָדים. דאָס, זאָגט ער, האָט ער אָנגעבונדען פאר זכר ללשון של זהורית און אָן דעם האָט ער איהם דערקענט.

„אום גאָטעס ווילען" — האָב איך און מיין אַלטע כמעט אָנגעהויבען וויינען — „וואָס רעדט איהר, וואָס? אונזער האָהן איז דאָך גאָר געוועזן א רויטער", אָבער קיינע טענות האָט ניט געהאָלפען, דער רב האָט זיך געהאַל־טען ביי זיינס, אז ניט אַנדערש איך אָדער מיין אַלטע האָט זיין כפרה גע'גנב'עט.

וואָלט זשע די פעדערן פון האָהן געוועזן אין הויז, וואָלטען מיר אונזער אונשולד געקענט בעווייזען, האָט שוין אָבער דער מיסט־מאַן די פעדערן לאַנג צוגענומען, הייננט געה טהו עפּעס!

„איהר האָט נאָך זכות אבות" — האָט דער רב ענדליך געזאָגט — „וואָס דער האָהן איז טריף געוואָרען, מען האָט אייך מסתמא פון הימעל ניט דער־לאָזען אַז איהר זאָלט הנאה האָבען פון גע'גנב'עטע און דערפאר טאָקע וועל איך מיט אייך קיינע ביזנעס ניט מאַכען, ווען ניט דאָס, וואָלט איך אייך גע־לאָזט ארעסטירען אום ערב יום כפור".

בינו לבינו האָט זיך די נייעס צוטראָגען איבער דער גאַנצער פראָפּערטי און צווישען די שכנים איז געוואָרען א גאַנצע חתונה. עס פערשטעהט זיך, אז קיין דינער, קיין סאַפּער האָט שוין מיין אידענע ניט געקאָכט, ווער'מען ליגט עס אין זינען עסען, ווען מען האָט אויף זיך אזא מיאוס'ען בלבול? איך און מיין אידענע האָבען געוויינט ווי קליינע קינדער, אז איין גאָט אין הימעל האָט זיך געמעגט דערבאַרמען אויף אונז.

פאר נאַכט ווען איך, מיין אַלטע און די קינדער זיינען ארונטערגעגאַנ־גען צו געהן אין שוהל צו כל נדרי, זיינען שכנים געשטאַנען ביים סטופּ און זיך געוויצעלט. „בעט אוים א גוט יאָהר פאר'ן גע'גנב'עטען האָהן אויך" — האָבען זיי געזאָגט, און לאופערס זיינען אונז געלאָפען פאַראויס, געטי־קעט מיט די פינגער און געזונגען:

העי גרינהאָרנס,

העי פאפקארנס,
געהט גנב'עט א כפרה;
שטעקט אב מיסטער
דעם רב'ס רוסטער,
קומן זאל אויף אייך א צרה.

ווי פערשטעהט איהר? איז עפעס גוט צו הערען אזא פזמון? און נאך ערב יום כפור פאר נאכט! אז מיר האבען עס איבערגעלעבט זיינען מיר שטארקער פון אייזען.

נאך כל נדרי, ווען מיר זיינען געקומען אהיים, האבען מיר געטראפען מר. פלעטציל, דעם פיינטער וואס וואהנט אויף מיין פלאאר אין די בעק, זיטצענדיג אויפ'ן סטופ און שיילענדיג פינאטס. ווען מיר זיינען אריינגעגאנגען אין האל, האט ער געלאכט, דער ימח שמו'ניק, ער איז נור וואס ניט דערשטיקט געווארען פון געלעכטער, א בריה'שאפט האט ער בעוויזען, ער קען עסען פינאטס אום יום כפור!

ווען איך האב גענומען שליסען די טהיר פון מיין הויז, ערשט, קוקוריקו, קוקוריק! א האהן קרעהט ביי אונז אין קיטשען! אויפגעציטערטע בין איך און מיין אלטע געווארען, און זי, די אלטע מיינע, האט אנגעהויבען שרייען, געוואלד! פיעל מענשען עס זיינען געוועזן אין הויז זיינען זיך אלע צוזאמענגעלאפען און דער האהן אין קיטשען האלט אין איין קרעהען. אריינגעהן אין הויז האבען מיר מורא געהאט, ווער וויים וואס דארט איז? אפשר א גלגול, אפשר א ניט אין שטוב געדאכט, די הויט, זאג איך אייך, האט אויף אונז געציטערט.

מר. פלעטציל, דער פיינטער האט די טהיר געעפענט און אלע זיינען אריינגעגאנגען אין הויז. דער רב מיט דער רבי'צין זיינען אויך געוועזן. געזעהן האט מען אין הויז קיין לעבעדיגען נפש, אבער די שירה פון דעם אונזיכטבארען קרעהער האט ניט אויפגעהערט.

נאכדעם האט דער פיינטער אויפגעעפענט די טהירעל פון אונטער'ן אויוועז, וואו מען האלט די קאהלען און א רויטער האהן, עהנליך צו אונזער „שור הבר" עליו השלום איז ארויסגעלאפען.

„שמע ישראל! — האט מיינע אנגעהויבען שרייען — זי איז פון שרעק ארויפגעשפרונגען אויפ'ן טיש, אומגעווארפען די נשמה ליכט און שיער

געמאַכט אַ שרפה. מיר אַלע זיינען אויך זעהר צושראָקען געוואָרען, אויסער דער אפיקורוס, דער פּיינטער האָט געלאַכט.

רבונו של עולם — זאָג איך — דאַכט זיך, אז דאָס איז דער האָהן מיט וועלכען איך האָב כפּרות געשלאָגען, ווי קומט ער אהער?

„פּאַ“ — רופט זיך אָב מיין בעניל, איך די טאָפּאָרע אריינדרעזעצט אין טאָטוך (איך האָב די כּפּרה אריינגעזעצט אין קאָטוך), איך דאַר פּערדעסען (איך האָב גאָר פּערגעסען).

— אזוי? — מאַכט דער רב — זעהט איהר שוין הא, ווי דער אמת איז ארויפגעקומען? דער באָיטשיק האָט אייער האָהן בעהאַלטען און אז איהר האָט איהם ניט געפונען, האָט איהר גע'גנב'עט מיינעם! שעהן אזוי, גוט אזוי.

„דאַט'ס אָלל! — האָט איבערגעשלאָגען דער פּיינטער — „דאַט'ס ענאַף! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך האָב דעם רב'ס ווייסען האָהן געכאַפּט, אָבגעפּארבט רויט און אריינגעוואָרפען צו די גרינע אין הויז, איך האָב געוואָלט האָבען אַ ביסעל פּאַן; אָבער אז עס זאָל אזוי ווייט קומען האָב איך אליין ניט גערעכענט. אצינד איז געסעטעלט די ביזנעס, יענער האָהן וואָס איז טריף געוואָרען איז טאַקע געווען דעם רב'ס; אָבער די לייטע האָבען איהם ניט גע'גנב'עט און זיי האָבען אפילו צומאָל ניט געוואוסט, אז ער איז ניט זייערער.“

אַלע האָבען אויסגעשאָסען מיט אַ געלעכטער און איך און מיין אַלטע האָבען אזש אָנגעהויבען וויינען פאַר פריידֿ.

קיין גוטס, קיין נחת זאָל דער פּיינטער ניט האָבען אויף זיין גאַנצען לע־בען דערפאַר וואָס ער האָט די העטצע אויפגעשפּיעלט, און לאַנגע יאָהר זאָל ער האָבען דערפאַר, וואָס ער האָט כאָטש צום סוף דעם אמת אויסגעזאָגט; ווען ניט, וואָלט אויף אונז פּערבליבען אַן אייביגער בלבול.

דעם „שור הבר“ קאָרמעט מיין אַלטע. מיר וועלען איהם שעכטען איה“ש אויף סכות. מיט אַ סוכה בין איך שוין אויך פּערזאָרגט. דער הויז־קיפּער פון דער הויז וואו איך וואָהן, האָט געמאַכט אַ סוכה פאַר זיינע טע־נאַנטס און פאַר די טענאַנטס פון נאָך אַ פּאָאר הייזער. דער פּרייז פאַר יו־זען די סוכה איז ווי פאָלגט:

פאַר ליכט בענשען אין סוכה, 25 סענט; פאַר קידוש מאַכען און ליכט

בענשען, 50 סענט און פאר עסען אין סוכה, א דאלער. איך האב בעצאהלט א גאנצען דאלער, כדי איך און מיין אידענע זאלען עסען אין סוכה און האבען א ביסעל נחת פאר אונזער צער.

10.

א פערבלאנדזשעטער צימעס.

א פאסירונג וואס האט פאסירט מיט טוביה חייקלען אין סוכה. — א היהנערשע פאלקע און א קאטץ א נאשערקע. — א שוחט מיט א שוחט'קע צוקריעגען זיך. — טובה חייקעל האט הנאה, אבער עס פאלט איהם ארויס באקאם. — א שמועס מכח אמעריקאנער סכות.

ב' דחוה"מ סכות, תרס"ח.

עסט איהר דיזען סכות אין סוכה? אויב יא, זאל אייך זיין צו מצוה, און אויב ניט, האט אייך אויך א גוט יאהר און בעקומט הושענא רבה א גוטען קוויטעל.

איך בין זיך מודה ומתודה, אז איך עס אין הויז און שמעק ניט אריין אין סוכה, ניט ווייל איך האלט חלילה ניט פון דער מצות סוכה, נור צוליעב דעם, ווייל ביי דער ערשטער סעודה אין סוכה האב איך געהאט זעהר א מאום'ן אבשניט. דער שלים־מזל האט זיך פער'גנב'עט צווישען די אושפיזין און ער האט זיך מיט מיר אבגערעכענט כדבעי.

איך וועל אייך זאגען דעם אמת, אז ווען איך זאל זיין א רעפארמער און מען זאל מיר געבען רשות אויסצובעסערען, פערלייכטערען, אדער, ווי די רעפארמירטע דריקען זיך אויס, „פערפיינערען" די אידישע רעליגיאן, וואלט איך די ערשטע זאך די איינוואהנער פון די אויבערשטע פלארס אין די הויבע ניו יארקער טענעמענט הייזער מתיר געמאכט צו עסען חוץ לסוכה, ווייל דאס רוב אידען האבען ניט קיין פיעל נחת פון דער סוכה. קיין גרעסערער יאך, קיין שווערערע לאסט, קיין ערגערע אבקומעניש ווי שלעפען זיך פון דער הויך אין סוכה אריין עסען, קען דאכט זיך גאר ניט זיין.

אויסער דעם איז א היגע סוכה ניט גלייך צו א היימישע סוכה. אין דער

היים אַז איהר מאַכט אַ סוכה, איז זי אייערע אַן איינענע. איהר בויט איהר וואו איהר ווילט; איהר מאַרקירט אויס, אַז זי זאָל אייך זיין נאָהענט אונ־טער׳ן נאָז, בעקוועם, צום האַנד און קיינער שטערט אייך ניט צו שלאָפען דאָרט, צו עסען דאָרט, ווען און וואָס איהר ווילט. דאָ אָבער, אין דער לאַנד פון קאָרפּאָריישאָנס, בויט מען זאָגאר אַ סוכה אויף בכנופיה, אין קאָרפּאָריי־שאָן. די מאַכערס, די גרינדער פון די סוכה־קאָרפּאָריישאָנס זיינען די הויז־קיפּערס און די שעהנע אידען און די איבעריגע זיינען, ווי מען רופט עס אויף סוחר׳שען לשון: שעהר האָלדערס, גלאַט אַזוי נאָכשלעפּעניסען.

דער וואָס האָט אַ ידיעה אין קאָרפּאָריישאָן ביזנעס וויים, אַז דאָס רוב ביזנעס פון דיזער לייִן ווערען געפיהרט פון די מיסדים, פון די ערשטע גרינ־דער און די איבריגע האָבען אַ קליינע דעה. אין אַ סוכה פּאַרטנערשיפּ איז אויך אַזוי. אין יעדע טענעמענט הויז בעזעצט פון אידען, געפינט זיך איינער אָדער מעהרערע פּאַטשאַטנע בעלי־הבתים: אַ רעוורענד, אַ חזן, אַ שוחט, אַ מוהל, אַ בוטשער, אַ פרומער ריעל־עסטייטניק, אָדער סתם אַ איד מיט אַ פעטען בייכעל און אַ לאַנגע באָרד. אָט די גיבען דעם הויזקיפּער אַן אָרדער צו בויער אַ סוכה און זיי זיינען די הויפּט בעלי הבתים, אַבוואָהל געלד פאַר׳ן בנין קאָלעקטעד מען ביי אַלע שכנים.

די פּאָטשאָטנע בעלי הבתים פערנעהמען אין סוכה דעם אויבען־אָן, פּראַווען די סעודה בהרחבה מיט זייערע קינדער צוזאַמען; אַז זיי האָבען חשק, פערבעטען זיי געסט אויף קידוש; זיי זיינען טאַקע ריכטיג מקים: „תשבו כעין תדורו“, זיי פערברענגען אין סוכה ווי ביי זיך אין הויז און די איבריגע פּאַרטנער דאַנקען גאָט אַבי זיי קריגען אַ שטיקעלע פּלאַץ, כאָטש אויף קידוש מאַכען.

די „פּני“ פון דער הויז וואו איך וואוין זיינען: מיין נעקסטדאָרינגער, דער רב און דער שוחט פון דריטען פלאָאר. אויף זייער בעפעהל האָט דער הויזקיפּער אויסגעבויט אַ סוכה אין יארד און קאָלעקטעד ביי אַלע שכנים קוואָדערס, האַלבע דאָלארס און דאָלארס פאַר דעם פּריווילעדזש צו בענוצען די סוכה. איך האָב נעגעבען אַ גאַנצען דאָלאר און געדענקט צו עסען מיט מיין פרוי און קינדער. לצים זאָגען אפילו, אַז דעריבער רופט מען דיזען יום טוב „זמן שמחתנו“, ווייל ווייבער זיינען פּטור פון סוכה און ווען מען האָט ניט די אידענע ביי דער זייט, איז די שמחה פאַר פול. איך אָבער

זאָג, אַז איך טאָר זיך צופיעל פערגניגענ ניט פערשאַפען, און עס איז גלייכער צו האָבען די פלונית׳טע אין סוכה פאַר אַ זכר לחורבן. (ששש, מיינע וועט עס דערהערען, וועט מיר מעהר ניט פעהלען.) סאַי ווי סאַי, אַזוי האָב איך געדענקט; אבער אַזוי ווי איך וואוין אויפ׳ן טאַפ פלאָאָר און צוזאַמען מיט׳ן סטופ און בייסמענט ביז צו דער סוכה איז עס אַ קימא־לן פון זיעבען פלאָאָר, האָט די אַלטע מיינע ניט געוואָלט נעהמען אויף זיך אַזאַ הכבדה צו דרעהען זיך זיעבען הקפות, און זי האָט מיך געבעטען איך זאָל איהר אין סוכה מוצא זיין און זי וועט עסען אין הויז.

ווענען ארונטערטראָגען עסען אין סוכה, בין איך געפאַלען אויף אַ שכל. איך האָב געהייסען מיין אידענע זי זאָל וואָס מען דאַרף ארונטער־לאָזען מיט׳ן דאַם־וויימער און איך וועל עס אין סעלער צונעהמען. דער ערשטער טאָג סוכות האָט גערעגענט, און מיר האָבען געגעסען אין הויז. ווען איך בין דעם צווייטען טאָג ארונטער מיט מיינע באַיעס אין סוכה, האָט זיי דער הויזקיפּער באַלד משלח געווען: „נאָ פליים פאַר טשילדרען", האָט ער זיך צובייזערט, „גאָ אַפּסטעירז". מיינע גרינווארג זיינען אַנטלאָפען אין הויז.

די גאַנצע סוכה אונזערע איז ניט מעהר ווי דלת על דלת. איך האָב דאָרט געטראָפען דעם שוחט מיט זיינעם אַ באָיטשיק, אַ פרעמדען אידען, משמעות זיינער אַן אורח און נאָך איינינע שכנים. דער שוחט, אַ איד מיט אַ הויכען סטאָור־פּאַיפּ און אַ לאַנגע רויטע באָרד, איז געזעסען ביי אַן אור החיים סידור און געהאַט אַ ויכוח מיט׳ן פרעמדען עפּעס וועגען אַ דין. יענער האָט אויך געהאַלטען נעבען זיך אַן אָפענעם ספר און אַלע ווײַלע אין איהם אַריינגעקוקט. ער נעהמט זיך צייט דער שוחט, און איהם אַרט ניט וואָס נאָך אידען וואַרטען צו מקיים זיין מצות סוכה.

איך האָב אָבגעמאַכט קידוש און נאָכדעם בין איך אַרויס אין יאַרד און אַ געשריי געטהאָן: „פייגע!" די אידענע מיינע אַפּסטעירז האָט שוין געוואוסט וואָס דאָס מיינט. דאָס איז געווען אַ צייכען, אַ סיגנאַל זי זאָל מיר אַרונטערשיקען די לאָקשען. אין דער צייט, ווען די שיסעל לאָקשען מיינע האָט זיך געגליטשט אַרונטער, האָט דער שלים־מזל אָנגעטראָגען קימיצען פון די שכנות אַריינוואַרפען אין דאַם־וויימער אַ באַנדעל שמוץ, העלבער איז אַריינגעפאַלען פונקט אין שיסעל. ווען די פּאָסילקע איז מיר

אַנגעקומען, איז מיר פינסטער געוואָרען אין די אויגען. איך האָב עס אין א ווינקעלע אויסגעגאָסען און זיך געשעהמט גאָר אין סוכה אימיצען צו דערצעהלען.

גע'פּטור'ט די לאָקשען, נעקסט קומט די פלייש. איך האָב מיין אידענע געגעבען דעם צווייטער סיגנאַל און אַ געשריי געטאָן צו איהר, אז זי זאָל די פלייש צודעקען מיט עפּעס. דאַכט זיך שוין גוט בעוואָרענט, מאַכט זיך, אז אימיצער לאָזט אָפּען די טהירעל פון דאָם־ווייטער. אַ קאַץ, אַ נאַשערקע האָט דערשמעקט דעם ריח פון אַ היהנערשע פּאָלקע, וואָס מיינע האָט ארונטערגעשיקט צו מיר, זי איז אריינגעשפּרונגען און האָט עס בעקומען. ווען דער דאָם־ווייטער איז געוועזן אונטען, האָט די קאַץ, מיט דער פּאָלקע אין מויל, ארויסגעדזשאָמפּט און געמאַכט פּליטה.

בלייב איך שוין זיצען און קאַי מיט נישטע חלה. אַ ברירה האָב איך? די לייטע אין סוכה האָבען מיך געפּרעגט פאַר וואָס מען שיקט מיר ניט ארונטער עסען, און איך האָב פּערגלעט די צרות: „איך בין ניט הונגעריג,“ האָב איך געענטפערט, „איך וועל עסען אַ ביסעל צימעס, און יוצא.“ און געטראַכט האָב איך ביי זיך: רבונו של עולם, הלוואי זאָל זיך כאָטש ניט מאַכען קיין סבה מיט'ן צימעס.

פאַר יענע שכנים האָבען זייערע ווייבער ארונטערגעטראָגען עסען, און פאַר'ן שוחט — זיין דיענסט. דעם שוחט'ס דיענסט איז נור וואָס ארוים פון סוכה, זי האָט איהר בעל הבית עפּעס געזאָגט, אבער איך האָב ניט געהערט וואָס.

אַ ווייל́ע שפּעטער בין איך ארויס אין יארד. די אידענע מיינע וואָס איז געזעסען ביים פענסטער האָט פערשטאַנען, אז דאָס גער איך שוין רופען דעם צימעס. זי האָט צו מיר אַ מאַך געטהאָן מיט'ן האנד, ווי איינער רעדט: איך פערשטעה וואָס דו מיינסט.

איך בין צוגעגאַנגען צום דאָם־ווייטער מקבל פּנים זיין דעם ליעבען גאַסט. די שטריק פון דאָם־ווייטער ציהען זיך, די ארויף, די אראָב, און פון דער הויך הערט זיך אַ געשמאַקער ריח פון אַ יום־טוב'דיגען צימעס. הונגעריג בין איך געוועזן אזוי ווי יום־כפּור צו מנחה און איך האָב קוים דערלעבט זעהן דעם אורח.

ויבא הצימעס שלם, און דער צימעס איז געקומען גאַנץ, אונבעריהרט.

און אַ צימעס איז דאָס געווען, שוין איינמאָל אַ צימעס! צוזאַמענגעמישט פון אַלערליי פרוכטען, רויט צוגעברוינט, מיט אַ היבשע שטיקעל אָנגעפילטע העלזעל. די פּאַרע פון איהם האָט זיך צוטראָגען איבער דער גאַנצער סוכה און עס האָט געשמעקט אין אַלע ווינקעלעך. היינט אַ טעם האָט ער געהאַט, טאַקע פּשוט פּיקוח נפשות! ער איז געווען טאַקע ווי מיין אַלטע זאָגט: רויט ווי עשיו און גוט ווי יעקב.

געטראַכט האָב איך ביי זיך: ווי קומט צו מיינער, אַ קליין־שטעדטעל־דיגע אידענע, זי זאָל קענען קאָכען אַזאַ צימעס? און איך בין ביי זיך שטאָלץ געווען וואָס איך האָב אַזאַ בריה אַ ווייב.

אין מיטען הער איך ווי דער שוחט זאָגט צו זיין באַיטשיק: געה ברענג דעם צימעס, די מויד האָט געזאָגט, זי וועט איהם אַרונטערשיקען מיט'ן דאָם־וויטער. דער איינגעל איז אַרויסגעגאַנגען און אַריינגעטראָגען אַ טעלער עפּעס אַ מין שיטערע אויסמישעכץ פון פּאָטייטאָס און מעהרען און עס אוועק־געשטעלט אויפ'ן טיש. דער שוחט האָט עס גענומען צו די ליפּען און זיך פערקרימט; דער אורח האָט אפילו דעם לעפעל ניט איינגעטונקט און דער זאַגענאַנטער צימעס איז בחרפתו געבליעבען שטעהן.

אַ ווייַלע שפּעטער קומט אַראָב די שוחט'קע. איך וויים ניט צי זי איז געקומען ציייגען איהרע דיימאָנד־אויררינגלעך אָדער צו בעריהמען זיך וואָס זי האָט אַזאַ גוטע קעכין. „ווי געפעלט דיר, שמואל, דער צימעס?" טהוט זי אַ פרעג איהר מאַן.

„אַזאַ מזל אויף דיר!" ענטפערט דער שוחט מיט כעס, „איך זאָל זיך ניט שעהמען פאַר פרעמדע מענשען וואָלט איך דיר דיין קאָפּ אויסגעצוואָגען מיט'ן צימעס. שעהמען האָסטו זיך געדאַרפט עם אַרונטערשיקען אין סוכה."

די שוחט'קע האָט עפּעס אָנגעהויבען רעדען, אָבער דער שוחט האָט איהר איבערגעשלאָגען אין מיטען, און אָנצייגענדיג אויפ'ן טעלער מיט די מאָדנע געמישעכץ, האָט ער אַ געשריי געטהאָן: נעהם עס צו פון מיינע אויגען און, מאַרש!

די פרוי איז געבליעבען שטעהן אַ צוטומעלטע. דערווייל איז מיין אַלטע אַרונטערגעקומען, זי האָט מיר געדאַרפט זאָגען אַ נויטיגע זאַך, און דערזעהענדיג דעם טעלער מיט'ן מאָדנעם צימעס שטעהענדיג אויפ'ן טיש, מאַכט זי צו מיר: „טוביה חייקעל, פאַרוואָס האָסטו דעם צימעס ניט

געגעסען? און אז ניט אזוי געראָטהען, איז וואָס? מען איז דאָך מעהר ניט ווי א מענש, טרעפט מען אמאָל ניט."

ערשט דאַן האָט זיך ארויסגעוויזען דער טעות, אז דער שוחט'קעס צימעס האָט פערבלאָנדזשעט צו מיר און איך האָב איהם צורעכט געמאַכט.

מילא, דער גאַנצער עסק וואָלט מיך ניט געאַרט, גיט אָבער די שוחט'קע מיין אַלטער אַלע מאָל א גאָב. ווען זי כאַפּט איהר אויף די שטיעגען, שטעלט זי איהר אָב און טענה'ט מיט איהר: אז מען האָט א מאַן א שלים־מזל, א לעמעשקע, א שטיק בראָך, האַלט מען איהם אין הויז, און מען שיקט איהם ניט צווישען מענשען. מיינע ווייעדער לאָזט אויס כל חמתה צו מיר און עס קומט אויס כאָטש אנטלויף פון אמעריקא.

.11

די גרויסע געווינס.

א שעהנע געשיכטע ווי אזוי טוביה חייקעל איז געוואָרען א גביר גדול; אָבער אויף קורצע יאָהר. — א פרעהליכער שמחת תורה און א טרויעריגער אסרו חג. לייט האָבען הנאה און ער אַליין האָט קדחת מיט כשר'ע פאָדים. חרפות פון לאַנדסלייט און צרות פון דער אידענע.

כ"ח תשרי, תרס"ח.

האָט איהר עפּעס געהוליעט שמחת תורה? איך יא, און נאָך ווי געהוליעט! איך האָב נאָך אויף מיין לעבען אזוי פיעל ניט געטאַנצט און געהאָפּקעט. ניט צו פערזינדיגען. איך האָב געהאַט א גוטען און פרעהליכען שמחת תורה. די צרה איז אָבער וואָס מיין שמחה איז גיך פערשטערט געוואָרען.

מיינט איהר אפשר אז מיין פרייד איז געוועזן א שמחה של מצוה? ניין! ניט קיין שמחה של מצוה איז עס געווען, נור א שמחה של קישקע. איך האָב זיך, אין אמת זאָגענדיג, ניט געפרעהט מיט דעם סיום און התחלת התורה. מיין שמחה איז געווען א פּריוואַט שמחה און עס האָט גאָר ניט געהאַט צו טהון ניט מיט דער תורה און ניט מיט די מצוות און אפשר טאַקע

דערפאַר האָט מיך גאָט געשטראָפט און מיין פרייד איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ טרויער.

איך האָב זיך משמח געווען צוליעב דעם, ווייל איך בין פּלוצלונג אַ גביר געוואָרען, אַ גביר פון פופציג טויזענד דאָלאַר, אבער דאָס איז בלויז געווען אַ חיי שעה, אַ גליק אויף אַ ווײַלע. אַצינד בין איך צוריק דערזעלבער קבצן ווי געווען און אויפ'ן האַרצען איז קאַלעמוטנע, זעהר קאַלעמוטנע.

איך וועל אייך דערצעהלען די גאַנצע געשיכטע פון אָנהייב ביז'ן סוף.

אז איך שפּיעל אַ לאָטערי צעטעל, האָב איך אייך שוין אַמאָל דער־צעהלט? דאכט זיך אז ניט. אַלזאָ, וועל איך עס אייך ערשט דערצעהלען.

איך האַלט אַ צעטעל צוליעב צוויי טעמים: ערשטענס, ווייל אַן אָרימער לאַנדסמאַן מיינער האַנדעלט מיט צעטלען און איך מוז איהם געבען אַ שאָו און, צווייטענס, ווייל איך וויל טאַקע געווינען געלד. די אַלטע מיינע וויים אויף דערפון, און זי האָט ניט דאַגעגען. אדרבה זי האָט מיך נאָך אַליין צוגערעדט דערצו. גאָט וואַרפט ניט אַרונטער פון הימעל — האָט זי געזאָגט — און אַז מיר וועלען האַלטען אַ צעטעל וועט אפשר דער אויבער־שטער העלפען און מיר וועלען אויפגעריכט ווערען. דאַכט זיך נאָך גאָר אַ גרינגע, די אידענע מיינע, און צו געלד האָט זי חשק נאָך מעהר ווי איך. די דאָזיגע מידה האָט זי נאָך פון דער היים געבראַכט. קורץ דערפון, איך האַלט אַ צעטעל ביי מיין לאַנדסמאַן שמעריל פּייוויש, דער קאָסטאָמער פּעדלער, וואָס וואָהנט אין בראָנזוויל.

שמיני עצרת, ווען איך בין פון שוהל געקומען, לויפט מיר מיין אידענע אַנטקעגען אַזוי פרעהליך, אַזוי לעבעדיג, אַקוראַט ווי אַ חסיד צו הקפות. „טוביה חייקעל," מאַכט זי צו מיר, „זאָלסט זיך ניט איבערשרעקען, זאָלסט נור ניט איבערראַשט ווערען, איך וועל דיר אָנזאָגען אַ גוטע בשורה."

„וואָס? כאַפּ איך אונטער, „אודאי דער צימעס אַרויסגעקומען געראָטהען". קיין אנדער בשורה טובה האָב איך ניט ערוואַרטעט.

„גאָר שוין, גאָר." זאָגט זי, און די פּיסלעך הייבען זיך איהר צו טאַנצען, „ס'אָרא גע'שמד'טע העלזעלע דו האָסט, דער צימעס ליעגט דיר אין זינען! נאַרעלע דו, מיר וועלען זיך שוין קענען פערגינען צו עסען אַ גוטען צימעסעל אפילו אין מיטען מיטוואָך. גאָט איז אַ פּאָטער, ער האָט

אונז אָנגעשריעבען א גוט יאהר. א דאנק איהם און ליוב איהם. מיר זיינען, טוביהחייקעל, נגידים געוואָרען.״

אין די רייד האָט זי צוטאנצענדיג מיר דערלאנגט א פּאָסטאל קארד מיט פאָלגענדען אינהאלט:

ידידי ר׳ טוביה חייקעל, איך קען אייך אָנזאָגען א שמחה, אז איהר האָט געוואונען פופציג טויזענד דאָלאר. איך ווינש אייך א גוטען און פרעהליכען יום טוב. איה״ש נאָך יום טוב וועל איך עקסטרא קומען בעצאָהלען אייך דעם חוב און מיר וועלען אין קאָמפּאניע אביסעל א לעב טהון. ממני שמעריל פּייוויש דער קאָסטאָמער פעדלער.

וואָס א שטיינער וואָלט איהר געטהאָן, ווען איהר האלט א צעטעל און איהר בעקומט פון קאָלעקטאָר אזא בריוועלע? איא איהר וואָלט ארומ־געכאפּט אייער אָלטעטשקע און וואָלט געטאנצט א האָפּקע? האָב איך טאקע אויך אזוי געטהאָן. איך האָב געכאפּט מיין אידענע פאר די הענד און זיך געדרעהט מיט איהר א קאראָהאָד אפשר א פערטעל שטונדע נאָכ־אנאנד. די קינדער האָבען מיט אונז מיטגעטאנצט און עס איז געווען ליהודים. עפּעס א קלייניגקייט — 50 טויזענד דאָלאר! אנו, פּרובירט נור צעהלט איבער אזא סומע! איך קען זיך מיט אייך וועטען, אז עס קען ביי אייך נעהמען א שעהנע פּאָאר טעג ביז איהר וועט עס איבערצעהלען.

די נייעס פון אונזער גרויסע געווינס האָט זיך באלד צוטראָגען איבער׳ן גאנצער פּראָפּערטי און אלע שכנים האָבען אונז אָבגעגעבען מזל־טוב. לאנדסלייט האָבען זיך אויך דערפון דערוואוסט און זיי זיינען געקומען צו לויפען ווי אונטערגעשאָסענע. מאנכע אוים גוט־פריינדשאפט און מאנכע אזוי זיך אביסעל א לעב טהון. מען האָט געבראכט שנאפּס און ביער אויף מיין רעכנונג, א גאנצע חתונה געווען. איין זאך האָט מיר אביסעל געקימערט וואָס עס איז יום טוב און איך קען ניט פאָהרען קיין בראָנזוויל צו שמעריל פּייוויש׳ן און זעהען זיך שוין מיט די ממתקים. עס איז דאך שטענדיג אזוי, אז אן אָרימאן האָט א שמחה, מוז זיין אין דעם א שטיקעל שטערונג. די אלטע מיינע האָט אויך פּאראיבעל געהאט וואָס דאָס געווינס איז אָנגעקומען ניט אין דער ריכטיגער צייט. אָבער וואָס העלפט עס, מען האָט געווארט אזוי פיעל, וועט מען ווארטען נאָך אביסעל, וועט משיח געבוירען ווערען מיט צוויי טעג שפּעטער.

שמיני עצרת בייגאכט האָב איך אין שוהל געקויפט „אתה הראת“. חברה האָבען געשטייגט אויף מיין קעשענע; אבער אָבלאָזען זיך האָט מיר ניט געפּאַסט. איך בין דאָך דער רייכסטער אין שוהל. א שפּיעלכעל איז עס פופציג טויזענד דאָלאר! מען קען איבערלעבען אין עטליכע גלגולים און צו אזא עשירות ניט קומען, היינט פאַר וואָס זאָל איך זיך טאַקע ניט לאָזען געפינען?

אַן הקפה האָט מען מיר גענעבען די סאַמע ערשטע, און ווען דער שמש האָט אויסגערופען: הרבני, הגביר המפורסים ר׳ טוביה חייקעל מכבד מיט הקפה ראשונה, האָב איך אָנגעקוואָלען פון נחת. איך וויים, אז ווען ניט די פופציג טויזענדער, וואָלט מען מיר געווים מכבד געווען מיט דער הקפה „עוזר דלים“. וואָס דען? אַן אָרימאַן פערשטאַפּט מען דעם האלז מיט וואָס־עס־איז.

נאָך מעריב איז א היבשער עולם וויעדער אוועק צו מיר. מען האָט געטרונקען, געטאַנצט און געהוילעט אויף וואָס די וועלט שטעהט. אויף מאָרגען האָט מען די זעלבע זאַך איבערגע׳חזר׳ט. איך האָב געקויפט „חתן תורה“ און האָב מנדב געווען א גאַנצען הונדערטער „על החברה“. אז גאָט האָט מיך בעגליקט, זאָל די חברה אויך הנאה האָבען. ווייניג וואָס מענשען זיינען געגאַנגען פון שוהל אהיים, כמעט אַלע זיינען אוועק צו מיך און מען האָט פערבראַכט דעם טאָג אין פערגניגען.

די צוויי טעג, איז ביי מיר אין הויז געווען אזא הו־האַ, אז איך האָב אפילו ניט צייט געהאַט דורכרעדען זיך מיט מיין אַלטע. דערלעבט ווי־עס־איז שמחת תורה פאַרנאַכט און איך מיט מיין אַלטע זיינען אוועק צום בריק צו פאָהרען קיין בראָנזוויל. געכאַפּט ווי־עס־איז האַמבורג עווענױ קאַר און האַידאַ.

פאָהרענדיג מאַכט מיין אידענע צו מיר: דו ווייסט וואָס, טוביה חייקעל, די ערשטע זאַך לאָמיר קויפען א הויז. עס רייסט, אויף נאַמנות, ביים האַרצען, אז מען דאַרף יעדען חודש אוועקלעגען 17 דאָלאַר דירה־געלד. א שאַד, איך זאָל אזוי געזונד זיין, אזוי פיעל געלד אויסגעבען. דערמאָן זיך נור 17 דאָלאַר א חודש! אַן אונז איז מעהר מצוה ווי אַן לענדלאָרד.“

„אָל רייט, זאָג איך, מיר וועלען קויפען א הויז און טאַקע א שעהנע הויז. דו וועסט שוין, מיין ווייב, ניט דאַרפען קריכען אויפ׳ן טאָפּ פלאָר.

איך קען בעשטעהן מיר זאָלען וואָהנען אין אן אייגענע הויז אויפ'ן סטופ."

„דו ווייסט וואָס נאָך איך וויל?" מאַכט מיין אידענע, „איך וויל דו זאָלסט מיר קויפען א זייגעריל מיט א קייט, (צו דיימאָנדס האָט זי נאָך קיין השגה ניט.)

„געוויס," זאָג איך, „ווי דען? דו ווייסט וואָס נאָך, זאָג איך, אום צו צייגען איהר, אז איך בין ניט קיין שלעכטער מאַן, „איך וועל דיר נאָך געבען א תוספת כתובה אויך, בין איך א פיינער מאַן?"

„אזא יאָהר אויף מיר," ענטפערט זי צופריעדען און ווי איך האָב פערשטאַנען, וואָלט זי מיר געוועזן דערפאַר א קוש געטהאָן אין שטערען, ווען עס זאָל אויסקומען סאָם נא סאָם, אונטער פיער אויגען, ווי מען זאָגט.

א פגירה זאָל קומען אויף דער האמבורג עוועניו קאר. גראָדע דאמאָלס ווען מען וויל גיכער, קריכט זי. א פערשלעפטע קרענק איז זי, די האמבורג עוועניו קאר. דאָ נעהמט זי ארויף פאַסאַזשירען, דאָ לאָזט זי ארונטער פאַסאַזשירען און אין מיטען פאַלט גאָר אראָב דער שטאַנג פון דראָד און, פררו! די אַלטע מיינע אפילו, וואָס האָט הנאה פון דורכפאָהרען זיך, איז איהר אויך די רייזע מיאוס געוואָרען.

„נעקסט טאַים," זאָג איך צו איהר, „ווען מיר וועלען זיך וועלען דורכ־פאָהרען קיין בראַנזוויל, וועלען מיר שוין פאָהרען מיט א קעררידזש אָדער גאָר מיט אן אויטאָמאָביל."

„טוביה חייקעל," זאָגט זי, „וואַרף זיך נור ניט אזוי מיט געלד. וואָס טויג מיר אויטאָמאָבילס, שמויטאָמאָבילס. אז דו וועסט זיך נעהמען פיהרען אזוי מילד, וועט אונז אפילו דעם מלך'ס אוצרות אויך ניט סטאַיען." זי איז אָפט א קארגליכע, די אַלטע מיינע.

קורץ דערפון, מיר זיינען ווי־עס־איז געקומען קיין בראַנזוויל און פער־שלעפט זיך צו שמעריל פייוויש'ן. ניט טויט, ניט לעבעדיג זיינען מיר אריינגעפאַלען צו איהם אין הויז, אבער מיר האָבען איהם אין דער היים ניט געטראָפען. די פרוי זיינע האָט געזאָגט, אז ער איז נור וואָס אוועקגעפאָהרען קיין ניו יאָרק פאר ביזנעס. מיר האָבען דאָרט קיין שהיות ניט געמאַכט און פערקירעוועט די פערד צוריק. מיר האָבען געדענקט, אז מיר וועלען איהם אודאי ביי אונז אין הויז טרעפען; אבער א נעכטיגער טאָג, ער איז גאָר ביי אונז ניט געוועזן.

איבערגעלעבט קוים די נאכט, אויף מאָרגען שמעריל פּיוויש איז דאָ.

„מיר האָבען אייך קוים דערלעבט זעהן, זאָג איך צו איהם, באַלד ווי ער איז די שוועל אריבערגעטרעטען.

„געווים וועגען דער געווינס,“ זאָגט ער, „וועל, איהר האָט געוואונען, שיקט נאָך א פּיינט ביער אויף מיין רעכענונג.“

„א פּיינט ביער?“ כאַפּט זיך ארוים מיין אַלטע, „מיר וועלען מאכען א סעודה און פערבעטען אַלע לאַנדסלייט, מיר וועלען דינגען כלי זמר און מען וועט עפּעס א לעב טהון! איך קען בעשטעהן עס זאָל מיך קאָסטען א הונדערטער, וואו שטעהט געשריעבען, אז עס דארף זיין פופציג טויזענד? וועט זיין ניין און פערציג מיט ניין הונדערט!“

שיסט אוים דער פעדלער מיט א געלעכטער: „אצינד פערשטעה איך וואָס דאָ איז געוועז. ניט אומזיסט, זאָגט ער, רופט מען אייך שלים־מזל. איהר זיינט טאקע א שלים־מזל פון שלים־מזל לאַנד. איהר גערענקט, אז מיר האָבען זיך הושענא רבה געוועט אין א טריט. איך האָב געזאָגט אז דער היגער פּרעזידענט נעהמט 25 טויזענד דאָלאַר א יאהר, און איהר האָט געזאָגט, 50 טויזענד. האָב איך זיך נאָכגעפרעגט און אויסגעפונען, אז איהר האָט רעכט. נו, האָב איך אייך אַריינגעשריעבען א בריוועלע אז איהר האָט געוואונען. טאקע 50 טויזענד. עס הייסט, דער פרעזידענט נעהמט 50 טויזענד דאָלאַר א יאהר, נור מסתמא האָב איך פערגעסען צו שטעלען א פּינטעלע פאר'ן וואָרט „טאקע“ און איהר האָט געמיינט, אז איהר האָט געוואונען די גרויסע געווינס, כאַ־כאַ־כאַ!“

איך האָב זיך דערמאָהנט, אז איך האָב מיט איהם טאקע געהאַט אזא וועטע, און אונזער שמחה איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין א טרויער.

אזוי האָט שמעריל פּיוויש אין איין מינוט געמאַכט א תל פון מיינע 50 טויזענד דאָלאַר, פון מיין הויז, פון מיין אידענעס וואַטש און טשיין, און פון איהר תוספת כתובה. דערצו נאָך פערדיען איך עס אַלע דריי טעג וואָס דער עסק האָט מיך געקאָסט. מילא דאָס, וואָס איך האָב מנדב געוועזן אין שול, וועט די שול ליידען; אבער ווער וועט מיר אומקעהרען דאָס וואָס חברה האָבען אויפגעגעסען און אויסגעטרונקען?

בינו לבינו שעהם איך מיך ווייזען די אויגען פאַר לאַנדסלייט און די צרות וואָס איך שטעה אוים פון מיין אידענע, זיינען ניט צו בעשרייבען.

.12

געכאַפּט שעהנע שדכנות־געלד.

טוביה חייקעל רעדט אַ בחור א שידוך און דוקא ניט קיין פּראָסטען בחור, נור אַ לאָיער. ער ריכט זיך כאַפּען אַ היבשע אפּותיקו שדכנות געלד, לסוף קריגט ער קלעפּ און זידלערני פון ביידע צדדים.

ז׳ חשוון, תרס״ח.

אז עס געהט ניט, איז כאָטש זאָג לאַנג והוא רחום! אז דער מזל טהוט זיך אָב פון אַ מענשען, ווערען פאַר איהם אַלע וועגען און אַלע שטעגען פערשטעלט און וואָס ער זאָל זיך ניט אונטערנעהמען צו טהאָן, לאָזט זיך אַלעס אויס אַ בוידים.

וואָס דאַרפט איהר מעהר? איך האָב גערעדט אַ שידוך? — גערעדט און גערעדט, צוזאַמענגעבראַכט ביידע צדדים, זיי זיינען אויפ׳ן בליק איינע די אנדערע געפעלען געוואָרען און ביידע זיינען מרוצה געוואָרען, איז אָבער געווען אַ שטיקעל חסרון אין דעם און איך האָב דאָך ניט געטראָפען — און נאָך ווי ניט געטראָפען! אי איך האָב צייט צובאַדערט; אי איך האָב כמעט אַ פּאָאר שיך צוריסען; אי איך האָב ניאַגניאָטקעס (היהנער־אויגען) אַנגעמוליעט לויפענדיג פון איין צד צום צווייטען; אי איך האָב אַ סענט ניט פערדיענט; אי איך האָב געקראָגען געזידעלט פון ביידע צדדים, אי פון חתן׳ס צד אי פון דער כלה׳ס צד; אי קלעפּ געקריגען, און ואחרי ככלות הכל, האָב איך נאָך געכאַפּט אַ גוטען פערבייסען פון מיין אידענע.

קיין פּראָפעסיאָנעלער שדכן בין איך ניט, נור אז עס מאַכט זיך מן הצד, מהיכא תיתא, זאָג איך זיך פון שדכנות אויך ניט אָב. היינטיגע צייטען, וואו נור מען קען פּעו׳דיענען אַ דאָלאַר, דאַרף מען טרייען צו פּערדיענען. מאַכט זיך אַזאַ מעשה: לעצטע וואָך בין איך געווען אויף אַ תנאים. זיצט מען אַזוי און מען שמועסט. רופט זיך אָב איינער פון די געסט: „ר׳ טוביה חייקעל, איהר זיינט דאָך עפּעס אַ וועלטליכער מענש, איהר קומט דאָך עפּעס צווישען מענשען, אפשר האָט איהר עפּעס אַ מיידעל פאַר מיר?“ דעם איינעם פון די געסט קען איך, מיסטער פּעטרושקעוויצקי הייסט ער. ער איז אַ בעטשעלאָר, אַן אַלטער בחור און ביים טרייד אַ לאָיער. ער

וואָהנט צוזאַמען מיט זיין אַלטע מוטער און אַ שוועסטער וואָס געהט אַין גיבען הייראַטהען; אבער רעדען איהם אַ שידוך איז מיר קיין מאָל ניט איינגעפאַלען.

— מיין מוטער איז שוין אַן אַלט מענש — האָט דער לאַיער פאַרטגע־זעצט — און מיין שוועסטער געהט חתונה האָבען, דאַרף מען האָבען אַ בעל־הבית'טע אין הויז. מען קען אַליין ניט זיין און איך קען קיין מיידעל ניט צו־קלייבען. סטאַרעט זיך אויס, ר' טוביה חייקעל, עפּעס אַלייטישע מיידעל, איך וועל אייך גאַנץ פיין בעפּריעדיגען.

טהו איך איהם אַ פרעג: „מה יקר?“ — געמיינט האָב איך הייסט עס, ווי איינער רעדט: וואָס קאָסט איהר, מיסטער? וויפיעל נדן וועט איהר פערלאַנגען? און ער האָט מיר געענטפערט אַזוי:

— פון געלד וועט קיין מניעה ניט זיין. ווער רעדט דאָ פון געלד? די הויפּט־זאַך איז, עס זאָל זיין אַ מיידעל אַ בריה, אַן אָרענטליכע און זאָל קע־נען זיין אַ בעל־הבית'טע אין הויז. איך וויל האָבען אַ היימישע, בעל־הבית'שע מיידעל. אַ שעהנע איז געוויס גוט, איהר ווייסט דאָך, אַ שעהנע הוהן אין אַ הויז איז אויך שעהן, נאָר טאָמער ניט אַזוי שעהן אַרט מיר אויך ניט. פאַר גויטה אויב עס וועט זיך ניט מאַכען קיין מיידעל, איז אַ לייטישע ווייבעל אויך רעכט.

דאַכט זיך קלאָרע דבורים און מען דאַרף אויף זיי קיינע פרושים ניט האָבען. מען זעהט בעשיינפּערליך, אַז דער בחור זוכט אַ כלה — וואָלט איהר דען אַנדערש געדענקט?

טראַכט איך ביי זיך: אַז אָך און וועה צו דיין משפט. מען האָט דיר געוויס אַ מאָל גערעדט גרויסאַרטיגע שדוכים, מיט שעהנע מיידלאַך און אַ סך נדן, האָסטו ניט געוואָלט און ערשט איז שוין פאַר דיר רעכט אָהן געלד, ניט קיין שעהנע און מיט אַ ווייבעל בראַקירסטו אויך ניט. אַזאַ סוף — קלעהר איך — זאָל אויסגעהן צו אַלע אַלטע בחורים.

הכלל, איך האָב איהם צוגעזאָגט אַז איך וועל עס אין זינען האָבען און ווען איך וועל וויסען פון עפּעס רעכטס, וועל איך איהם צו וויסען געבען.

קום איך אַהיים און דערצעהל מיין אידענע, אַז עס שטעהט מיר צו פערידענען אַ שעהנע שדכנות געלד, ווען איך זאָל נור קענען צופּאַסען אַ

גלייכען שידוך. פאַלט איהר אַרויף אויפ'ן רעיון אונזער לאַנדסמאַן מר. קנאַבעלמאַן'ס מיידעל, און איך בין דערצו אויך מסכים.

אצינד וועל איך אייך אַבמעלדען די מיידעל: פון דער היים הייסט זי ביילקע. דאָ האָט זי זיך שוין פינף מאָל משנה השם געווען. אַלע מאָל קומט זי אַראָב מיט אַ שפּאָגעל נייעם נאָמען און זי איז גוזר, אַז מען זאָל איהר רופען מיט'ן נייעם נאָמען. פריהער האָט זי איבערגעלייגט איהר נאָמען אויף „בעקי", נאָכדעם האָט זי געהייסען מען זאָל איהר רופען „בעטסי", שפּעטער איז איהר געפעלען געוואָרען „בעללא", נאָך שפּעטער האָט זי זיך מיישב געווען, אַז „בערטהאַ" פּאַסט פאַר איהר בעסער, און צום סוף איז זי גאָר געוואָרען „ביטרים". מרס. קנאַבעלמאַן, די מוטער איהרע, פערגעסט דאָס רוב איהר טאָכטער'ס לייטעסט נאָמען און זי רעכענט אָפּט אויס אַלע כסדר: בעקי, בעטסי, בעללא, בערטהאַ, ביטרים און צום סוף קומט זי גאָר אַרויף אויף „ביילקע". ביי דער מיידעל איז עס אַזוי ווי אין טאַטען אַריין געשאָלטען און וואָלט מעגליך געווען, וואָלט זי דער מאַמע דערפאַר איינגעשלונגען.

זי איז שוין אַ מיידעל, פאַר אייך זאָגענדיג, ניט קיין יונגע, אָבער זעהר שווער צו אַ שידוך. אַמאָל האָבען זיך בחורים צו איהר גע'שדכן'ט — דער טייפעל נעהמט איהר ניט, אַ שעהנע מויד איז זי — זי איז אָבער אַזוי ווי אַ שטעכעדיגע בהמה און טרייבט אַוועק מענשען פון זיך. אַ מאָדנע מיידעל איז זי, אַ מר נפש'ניצע; שטענדיג רק ברוגז, פרעגט איהר: אויף וועמען? ווייסט זי אליין ניט. קיין מענש אין דער וועלט געפעהלט איהר ניט. דער שטעהט ניט גלייך, דער זיצט ניט גלייך, דער זיצט ניט גוט, דער רעדט ניט שעהן און דער מאַכט ניט דעם „מודים" דאָס פערנייגען זיך, ווי זי וויל. אויף יעדען איינעם געפינט זי אַ חסרון און אַלע זיינען ביי איהר לעמעשקעס, אידיאָטען, און וואָס איהר ווילט הערען און געדענקען. זי וואָלט שוין אפשר לאַנג חתונה געהאַט, ווען ניט די פּריאַקלאַטע נאַטור איהרע.

דער טאַטע מיט דער מאַמע האָבען פון איהר די גאַל אין מויל. זי דערגעהט זיי די יאָהרען און מאַכט זיי צו אַש און צו בלאָטע. עס קומט ביי איהר אויס, אַז דער טאַטע און מאַמע זיינען צו פּראָסט פאַר איהר און זי איז שטאַרק אין כעס אויפ'ן מלאך הממונה על היצירה דערפאַר וואָס ער

האט איהר ערדלע, געבילדעטע נשמה איינגעטהיילט צו אזעלכע פּראָסטאַ־קעס. אזוי, זאָגט מען, איז זי אפילו ניט קיין שלעכטע, אָבער איהר גאַנצען גיפט גיסט זי אויס אין הויז אויף איהר עלטערען אָדער אויף אַנדערע וואָס קומען צו זיי אריין.

ווען מען דערמאָהנט איהר וועגען א שידוך, זאָל דער אויבערשטער היי־טען! נאָך איהר מיינונג קומט אויס, אז קיינער פערשטעהט גאָר ניט איהר ווערטה און ניט אבי ווער איז גאָר ראוי צו ריידען איהר א שידוך, אזא בעל גאוה'ניצע איז זי. מרס. קנאָבעלמאַן וויינט אָפט מיט ביטערע טרעה־רען, א מאַמע איז עס, זי וויל דערלעבען נחת פון איהר קינד, אָבער איהר, דער מויד אַרט עס ווי דער פאַר־אַ־יאָהריגער שנעע און זי טהוט זיך איהרס.

אָט דאָס איז די מיידעל וואָס מיר און מיין אַלטע איז איינגעפאַלען צו ריידען אַ שידוך מיט'ן לאַיער. אונזער רעכענונג איז געווען, אז פון א לאַיער וועט זי זיך ניט אָבזאָגען; ער ווידער, דער חתן, וועט אויך מרוצה ווערען און דאָס איז א שידוך ווי אין קעשענע.

אַלזאָ איז ביי מיר און מיין אידענע פערבליבען, אז מיר זאָלען זיך נעהמען צום געשעפט. מיט מר. און מרס. קנאָבעלמאַן איז דאָך ניטאָ וואָס צו ריידען. זיי וועלען געוויס מסכים זיין. זיי וואָלטען איהר שוין חתונה געמאַכט מיט אבי וועמען, אבי אראָב'פּטור'ן א האַרב פון פּלייצע. דער עיקר דאַרף מען איהר אליין, דער מויד הייסט עס, א טאַפּ טהאָן ביים דופק.

געה איך אוועק צו מיין לאַנדסמאַן און דערצעהל דאָרט פון דרך שלום וועגען א ליגען, אז לאַיער פּעטרושקעוויצקי האָט בעקי'ן אָדער ווי זי הייסט דאָרט מיט די אנדערע נעמען ערגיץ געזעהן און זי איז איהם געפעלען גע־וואָרען און אויב נור זי וויל, קען דער שידוך ווערען איינס און צוויי — מיט די היגע מיידלאָך דאַרף מען וויסען ווי אָנצוגעהן — די מויד האָט זיך אפילו אָנפאַנגס א ביסעל צוגעקרימט; אבער אז איך האָב גענומען פערנאַנדער־ליינען די גרויסע גליקען וואָס עס ליגט פאַר אין דיזען שידוך, האָט זי שוין צוגעשווינגען.

איך בין אוועק און דערצעהלט מיין אַלטע, אז מיט א האַלבע שטיקעל ארבייט בין איך שוין פערטיג און מיר האָבען צווישען זיך אָבגעמ'סדר'ט, אז דער חתן זאָל געבען א פופציגער, ניט ווייניגער ווי א פופציגער, וואָס איז, קראַנק איז ער? ער האָט גענוג געלד און עס קומט איהם ניט אָן זעהר

שוועך צו פערדיענען, נישט־קשה ער מעג בעצאָהלען, דער אַלטער בחור׳עז. מר. קנאָבעלמאַן מעג אויך געבען א פינף און צוואַנציגער. ער זאָל נעהמען אַן אַנדער איידים וואָלט ער איהם דאָך דאַרפען געבען נדן און דאָ וועט מען זיך בעגעהן אזוי, מען וועט נאָך אפשר ביים חתן פועל׳ן, אז ער זאָל די חתונה אויך מאַכען אויף זיינע הוצאות, נו, ניט ווערטה א שדכן זאָל פער־דיענען א פינף און צוואַנציגער? מיר האָבען שוין אפילו אָבגערעדט וואָס מיר וועלען טהאָן מיט׳ן געלד און אין הויז ביי מיר איז געוועזן ששון ושמחה.

דאָ האָט זיך אָבער געשטעלט זעהר א הארבע שאלה: ווי אזוי ברענגט מען זיי צוזאַמען, דאָס פּאָארעל? בריינגען דעם חתן המדובר צו דער כלה אין הויז? האָט אָבער די מויד געזאָגט, אז זי וויל ניט. מען קען, זאָגט זי, א מענשען אין אזא הויז ווי זייערע ניט אריינפיהרען, און זי האָט דעם טאַטען מיט דער מאַמען אָנגעהויבען לייגען אין דר׳ערד אריין; די רומס געפעלען איהר ניט, די פאַרניטשור געפעלען איהר ניט. א לאָיער איז דאָך עפּעס ניט אַן אָפּערייטאָר, מען קען איהם ניט אריינפיהרען אבי אין א הויז, מען מוז זיך ארויסשטעלען שעהן, בעל הבתיש, אזוי האָט די מויד גע׳־טענה׳ט, און מר. קנאָבעלמאַן האָט געמוזט אָרדערען ביים קאָסטאָמער פּעד־לער עטליכע שטיקלאך נייע פאַרניטשור, א שטיקעל קאַרפּעט און אייניגע קליינינגקייטען, אבי חלילה ניט צו פערבלייבען אין ביוש.

אויף מאָרגען בין איך אוועק צום לאָיער אין אָפּיס און איהם אָנגעזאָגט די בשורה, אז איך האָב פאר איהם א מיידעל, א שעהנע און א בריה, איי וואָן און ער קען זי געהן אָנקוקען. האָב איך איהם גראדע אָנגעטראָפען ניט אין גוטען הומאָר און ער האָט זיך עפּעס אַזוי ווי אָנגעבייזערט אויף מיר. „איך זאָל איהר געהן אָנקוקען! — האָט ער געענטפערט — זאָל זי קומען אהער וועלען מיר ריידען."

לויף איך שוין צוריק צו מר. קנאָבעלמאַן און דערצעהל, אז דער חתן איז זעהר ביזי. ער האָט קיין צייט ניט ארויפצוקומען. בכן אפשר איז טאַקע א פּלאַן, אז מען זאָל מאַכען דעם ראַנדעוואו, די בעגעגענים ביי איהם אין אָפּיס? וויל מסתמא די מויד ניט. לויף איך צוריק צום לאָיער און פּרוב איהם איינריידען, אז דער מיידעל׳ס פאָטער וויל איהם זעהן, ענטפערט ער מיר: „ערשטענס וואָס פאר אַן עסק האָב איך מיט איהר פאָטער? און צווייטענס אויב ער האָט מורא, אז ער זאָל חלילה זיין טאָכטער ניט אריינ־

געבען אין שלעכטע הענד, זאָל ער קומען אהער, וועט ער זעהן ווער איך בין."

קורץ דערפון איך בין א פּאָאר טעג ארומגעלאָפען ווי א פער'סם'טע מויז, צו אַלע צרות האָב איך דעם חתן המדובר ניט געטראָפען אין דער היים און איך בין אפשר צעהן מאָל געגאַנגען אומזיסט. ביז ענדליך האָב איך גע'פּועל'ט, אז די מיידעל זאָל זיך מיט'ן בחור בעגעגנען ביי איהם אין אָפיס (צוליעב א לאָיער איז אַלעם כדאי).

די כלה האָט זיך אויסגעפּוצט טאקע ווי מען זאָגט: אין עסיג און אין האָניג און איך בין אוועק פּאָראויס אָנזאָגען אז זי קומט און פאָרשטעלען זיי. די מיידעל איז באלד נאָך מיר געקומען, זיי האָבען זיך איבערגעוואָרפען מיט א בליק און ווי איך האָב פערשטאַנען זיינען זיי איינע די אנדערע גע־פעלען געוואָרען.

„מיס קנאָבעלמאַן און מיסטער פּעטרושקעוויצקי" — האָב איך זיי איינע פאר די אנדערע פאָרגעשטעלט; אָבער דער חתן דנן האָט זיך אפילו ניט אויפגעהויבען און האָט איהר צום מאָל די האנד ניט געגעבען. דער מויד'ס געזיכט האָט בעקומען דעם קאָליר פון אן אנארכיסטישע פלעג און מיר האָט די זאַך אויך פערדראָסען.

„זיינט איהר שוין אמאָל געווען אין פּליים?" — האָט מר. פּעטרוש־קעוויצקי דער מיידעל א פרעג געטהאָן אין פּליין אידיש.

„איך אין פּליים?" — האָט זי געענטפערט — „איהר בעליידיגט מיך. איהר מאכט א מיסטייק, איך בין קיין דיענסטמויד קיין מאָל ניט געווען."

„וועל" — מאכט ער — „אויב א דיענסט מויד איז ביי אייך א בעליי־דיגונג, נאָך וואָס זשע זיינט איהר געקומען אהער? וואָס האָט איהר גע־מיינט, א בוק־קיפּערין דארף איך? איך דארף א הויז־מיידעל וואָס זאָל מיר סקראָבען דעם פלאָר און וואשען וועש, דאָט'ס אָלל."

פינסטער איז מיר געוואָרען אין די אויגען, דערהערענדיג די דאָזיגע ווערטער. איך האָב ערשט פערשטאַנען דעם טעות וואָס איך האָב געהאַט און איך בין געבליבען שטעהן א צומישטער.

מילא אז די מיידעל האָט זיך באלד אָבגעטראָגען, דארף איך אייך ניט דערצעהלען. איך האָב זיך געשטאַרקט און אויך געוואָלט כאַפּען די פּיס אויף די פּלייצעס און טהאָן דאָס זעלבע, האָט זיך אָבער דער חתן־בחור מקדים געווען, אנגענומען מיך פאר'ן קארק און ארויסגעוואָרפען, מיט אזעל־

כע זידלעריי, מיט אזעלכע זלזולים, זאָל גאָט היטען! איך האָב איהם גאָר אין קאפעליוש געשאָסען, אז איך האָב איהם גערעדט א שידוך!

אצינד קריג איך אַלע טאָג געזידעלט פון מר. און מרס. קנאָבעלמאַן. זיי האָבען צו מיר טענות: ערשטענס, גיט זיי די מויד א גאָב, אז עס איז צעהן בראָכען צו זיי; והשנית, זאָגען זיי, אז איך האָב זיי אויסגעבראכט אומזיסטע געלד און אויפגעריסען לייטען די מיילער. אַלע לאַנדסלייט ווייסען, אז די טאָכטער זייערע געהט ווערען א כלה פאר א לאָיער און זיי האָבען ניט וואו צו בעגראָבען זיך פאר שאַנדע — אימיצער האָט זיי געהייסען, אז זיי זאָלען נאָך פריהער איידער וואָס ווען די זאַך אויספּויקען.

הייינט די אידענע מיינע! זי מאכט מיר גאָר דעם טויט. אין אמת'ן, טאקע א וועהטאָג אין הארצען; אָבער וואָס בין איך שולדיג? אודאי, ווען איך זאָל זיין א בעל מזל, וואָלט אנדערש געווען.

.13

בעקלאָגט לעבעדיגערהייט.

צוליעב אָ פערפעהלטע פינטעלע ווערט טוביה חייקעל אָ בר מנן; אָבער א בר מנן וואָס וויל עסען און פיהלט אַ קלאַפּ. — ער הערט ווי זיין ווייב איז איהם מספיד און זאָגט נאָך איהם שבחים, אָבער ער ווייסט ניט פון זיין גדולה, אז זי מיינט עס איהם.

ט"ו חשוון, תרס"ח.

ברוך דין אמת. איך בין געשטאָרבען און מיין אידענע האָט מיך בעוויינט, שבחים נאָך מיר געזאָגט אזוי ווי נאָך יעדער בר מינן.

ברוך מחיה מתים. אצינד לעב איך ווידער; איך עס און טרינק און האָב צרות, ווי דער שטייגער איז.

דעם הספד און די שבחים וואָס מיינע האָט מיר נאָכגעזאָגט, האָב איך אַליין געהערט; איך האָב אָבער ניט געוואוסט, אז מען מיינט עס מיך. ווען איך זאָל עס געווען ווייסען, וואָלט מיר שטארק הנאה געטהאָן — א חיי שעה איז אויך גוט.

געמאַכט פאַר אַ בר מינן האָט מען מיך, פערשטעהט איהר, אונטער מיינע אויגען, איך האָב דערפון גאָר ניט געוואוסט, און צו פערדאַנקען האָב איך דערפאַר מיינעם אַ בעקאַנטען און גוטען פריינד מר. פּאַמפּושקעוויטש'ן, אַ שטיקעל ריעל עסטייט מאַן פון בראָנזוויל. מיט איין פערפעהלטע פינ־טעלע האָט ער מיך גע'הרג'עט, געמאַכט פאַר אַ מת און מיר פערשאַפט אַ שעהן ביסעל לעבעדיגע צרות. אָט וועל איך אייך די גאַנצע געשיכטע דערצעהלען.

אז איך בין קאָנעקטעט אין ריעל עסטייט ביזנעס, האָב איך אייך שוין דערצעהלט. קיין אייגענע הייזער אָדער לאָטס האָב איך ניט, נור איך בין אַן אַגענט, אַ מעקלער, און אַז איך מאַך אָפּט אַ סייל, פערדיען איך קאָמי־שאָן. מר. פּאַמפּושקעוויטש איז מיינער אַ ביזנעס קאָלעגע. ער וואָהנט אין בראָנזוויל און ער האָט זיך ניט לאַנג צוריק ארייננעכאַפּט אין אַ הייזקע און ער קען פון איהר ניט ארויסקריכען. עס הייסט ער האָט געקויפט אַ הויז און ער האָט זיך אַזוי פערפּלאָנטערט מיט חובות און מאָרטגיידזשעס, אַז ער מוז די גאַנצע געלד וואָס ער האָט אין עסק אריינגעלייגט, לאָזען פאַלען.

לעצטען מיטוואָך איז עס געווען, האָב איך איהם דורך אַ בריעף אַנגע־פרעגט, אויב ביזנעס איז אין בראָנזוויל אַ ביסעל לעבעדיגער געוואָרען — די לעצטע צייט איז דאָרט ריעל עסטייט ביזנעס זעהר טויט.אגב אורחא האָב איך איהם אלס גוטער פריינד אָנגעפרעגט, וואָס עס איז געוואָרען דער סוף פון זיין אייגענע קניה. צובאַדערען אַ טאָג און פאָהרען אהין האָב איך ניט געוואָלט. איך האָב געדענקט, דאָס אויב איך וועל בעקומען אַ גוטע תשובה, וועל איך אונטערפאָהרען.

דערוויילע האָב איך מיר געמאַכט אַ רייזע אין באָראָה פּאַרק זעהן אפשר קען מען דאָרט כאַפּען אַ שטיקעל פערדיענסטעל. איך בין געקומען אהין, ערשט דאָרט איז אויך שטיל. דערווייל אַ מענש איז מען, האָט מען זיך פער־קליבען מיט קאָמפּאַני און, פאַר אייך זאָגענדיג, געמאַכט אַן „אָקע". אַז עס איז ניטאָ וואָס צו טהאָן איז גוט, אַז מען פערברייננט אַ ביסעל מיט חברה. בינו לבינו איז מען זיך אַזוי אָבגעזעסען ביז שפּעט אין דער נאַכט.

ווען איך בין געקומען אַהיים איז שוין געווען אפשר ארום אַ זייגער צוועלף. אויב איהר זיינט ניט קיין גרינע ווייסט איהר דאָך, אַז אריינגעהן

אין הויז שפעט ביי־נאכט איז א סכנה. די אידענע קען אפט איינצאה־לען א פארציע, אז מען זאל האבען צו געדענקען — די ווייבער ווילען זעהר ניט ליידען, ווען די מענער קומען שפעט אהיים, אזא נאטור האבען זיי. בין איך געפאלען אויף אן המצאה, איך זאל מיין אלטע אונטערבלאפען. איך וועל זיך אין הויז אריינ'גנב'ענען שטילערהייד — האב איך געטראכט — און וועל דעם זייגער א רוק טהון אויף צוריק. זאל עס הייסען, אז ער איז ערשט צעהן דער זייגער. — עס מאכט ניט וואס מען רופט מיך שלים־מזל, אויף אונטערבלאפען די אידענע פון דרך שלום וועגען, האב איך ב"ה שכל גלייך מיט אלע חכמים.

לאנגזאם און פארזיכטיג בין איך געגאנגען אויף די טרעפ און ווען איך בין געקומען צו מיין וואהנונג, האב איך דורך די שפאלטען פון טהיר גע־זעהען, אז ביי מיר אין הויז איז ליכטיג. אי — טראכט איך מיר — שלעכט. די אלטע מיינע שלאפט נאך ניט, זי וואטשט מיך אודאי, די גנב'טע, און איך וועל כאפען א היבשען פסק. איך האב זיך אבגעשטעלט אויס־טראכטען עפעס א מין תירוץ מיט וואס צו שטילען מיין אידענעס גרימ־צארן און זי זאל צו מיר קיין טענות ניט האבען. ווי איך שטעה אזוי און טראכט, האב איך דערהערט א וויינענדיגע פרויען שטימע. איך האב צוגעלעגט דעם אויער צום טהיר און געהערט פאלגענדען מאנאלאג:

„מיין טהייערער ליעבער מאן, וואס וועל איך ערשט טהאן אהן דיר? א קלאג איז מיר, א בראך איז מיר, ס'ארא גיכע פערכאפעניש דאס איז גע־ווען. אוועקגעפאהרען א געזונדער, א פרישער און ערשט ליגסטו א גע־הרג'עטער. פינסטער און ביטער איז מיין וועלט, אין דער פריה האב איך זיך ניט גערעכנט, אז איך וועל ערשט זיין אן אלמנה."

„וועה איז צו מיר, וועה איז צו מיר. עס טרעפט אפט א מענש איז קראנק, שטארבט אויף זיין אייגענע בעט, טישעט מען זיך כאטש אן א בי־טעל, און דא איז אזא פלוצלונגער גזר דין געשעהן! בעשערט געוועזן דיר, פויגעלע מיינע, שטארבען אין דער פרעמד און קיינער האט אודאי א ליכט ניט אנגעצונדען צו דיין יציאת נשמה."

פערשטעה איך, אז איך האב פערבלאנדזשעט אין א פרעמדע הויז. איך בין אבער געוועזן א בעלן צו הערען דעם הספד וואס א ווייב זאגט נאכ'ן מאן

און איך בין געבליבען שטעהן הינטער'ן טהיר, און די פרויען־שטימע האָט פאָרטגעזעצט:

„ליעבינקער, זיסינקער, ס'אַרא חכמ'ל דו ביזט געווען, אוי וועה איז מיר, ס'אַרא טהייערען אוצר איך האָב פרלאָרען. די יתומים'לאַך נעבאַך שלאָפען, זיי זיינען ניט מעהר ווי קינדער; אָבער מיך נעהמט קיין שלאָף ניט. די אויגען װעלען מיר קיין מאָל ניט אויסטריקענען. אויביג וועל איך נאָך דיר וויינען און גאָר ניט אויפהערען."

טראַכט איך ביי זיך: עט, דאָס איז ניט מעהר ווי געזאָגט. איהר וועט וויבעל צו אידענע שלאָפען, די אויגען וועלען זיך אויסטריקענען, מיר האָבען שוין געזעהן אזעלכע מעשיות. ווען אייער מאַן האָט געלעבט איז ער ביי אייך געווען א שלאַק, א שלומיאל, א צרה און ערשט איז ער שוין א ליע־בינקער, א זיסינקער, א חכמ'ל. נאָכ'ן טוידט ווערט געשמאַק.

„די שכנה טרייסט מיר" — האָט די שטימע זיך ווידער געלאָזט הער־רען — זי רעדט מיר איין: איך וועל נעהמען 500 דאָלער פון לאָדזש, א פּאָאר הונדערט דאָלער פון דער חברה; אָבער וואָס טויג מיר די געלד, אז דער נפש איז ניטאָ. ניט טרעפען זאָל קיין אידישע טאָכטער אזא אונגליק ווי מיך האָט געטראָפען. אוי, טהייערינקער מיינער, ניחאי וואָלסטו בעסער פערבליבען אַן אַלמן, איידער איך אַן אַלמנה."

קלעהר איך בעת מעשה: מיסעס לעבען, מאַכט ניט אזא אַנשטעל, עס איז גאָר ניט אזוי געפעהרליך; באַשר ערשט אויף דער הייסער שעה, דאַכט זיך אייך אזוי. נישט־קשה, עס וועט זיך געפינען אַן אנדער נפש וואָס וועט זיך פערליעבען אין אייך צו אין אייערע הורנערטער, און איהר וועט אַלעס פערגעסען. א נאָווינע איז עס, זאָל אזוי ניט טרעפען, ווי עס טרעפט.

די שטימע איז שטיל געוואָרען און איך בין מיר פּאַמעלאַך ארונטער־געגאַנגען.

אונטען טהו איך א קוק, ערשט דאָס איז טאַקע די הויז וואו איך וואָהן. קלעהר איך מיר: מסתמא בין איך פערקראָכען אויף אַן אנדער פלאָאר. עס טרעפט אָפט, אז אפילו אין מיטען העלען טאָג ווער איך צו־טומעלט דרעהענדיג זיך הקפות מיט די שטיגען און איך געה אריין אין א פרעמדע הויז.

בין איך זיך מישב: אז איך בין שוין אונטען לאָמיר ערגעץ אריינגעהן

עפּעס א בים טהאָן. טאָמער וועט מיר ניט געלינגען אָפּבלאָפען מיין אי־דענע, וועט זי דאָך ראשית הכל ברוגז ווערען און ניט געבען עסען, און דאָ בין איך טויט הונגעריג. איך בין אריין אין נאָהענטען לאָנטש־רום און גע־אָרדערט א פּאָאר סענדוויטשעס. אין לאָנטש־רום האָב איך זיך א ביסעל פערשמועסט און עס איז זיך פּאַמעלאַך געוואָרען א זייגער צוויי. איך בין אוועק אהיים און דיזען מאָל האָב איך שוין געצעהלט די פּלאָארס, איך זאָל ווידער קיין מיסטייק ניט מאכען.

אין האָל איז געוועזען פינסטער, שטיל און מען האָט פון קיינעם קיין שאָרך ניט געהערט. ווען איך האָב פּאַמעלאַך אָנגעהויבען שליסען די טהיר, האָבען זיך אינעווייניג דערהערט קולות: געוואַלד! א גנב! פּאָליץ! „פייגע, דאָס בין איך“ — זאָג איך הינטער'ן טהיר און וויל אריינגעהן; אָבער אימי־צער, וואהרשיינליך טאַקע די אידענע מיינע, האָט די טהיר צוגעשפּאַרט און איך האָב זי ניט געקענט ־עפענען. „עפען, וואָס איז דער מעהר מיט דיר, דאָס בין איך“ — האָב איך אָנגעהויבען שרייען; אָבער א נעכטיגער טאָג; זי האַלט אין איין געוואַלדעווען און א פּאָאר קינדערשע קולות פון בעדרום העלפען איהר אונטער.

דענק איך: מסתמא וויל זי, די אַלטע מיינע, רייצען זיך מיט מיר און נקמה נעהמען דערפאר וואָס איך האָב זיך פערשפּעטיגט. בין איך שוין מוכן ומזומן געוועזען צו איבערבעטען איהר פון הינטער'ן טהיר, א ברירה האָב איך? אָבער פּלוצלונג האָב איך דערהערט אימיצער לויפט אויף די טרעפּ מיט האַסטיגע טריט און איידער איך האָב צייט געהאַט אויסריידען א וואָרט, האָט מיר שוין א פעסטע האַנד געהאַלטען ביים קאָלנער. פון דער שיין פון א לעמפּעל וואָס יענער האָט געהאַלטען אין האַנד, האָב איך געזעהן, אַז דאָס איז א פּאָליסמאַן. קודם כל, האָט ער מיר אַלס אויפגאַב געשענקט עטליכע מלקות מיט'ן קלאָב. אי, איז עס געוועזען מלקות! איך וועל זיי אפילו איבער א יאָהר אין דער צייט אויך ניט פערגעסען. נאָכדעם טהוט ער מיר א פרעג:

„ווהאַט דו יו דואינג היער?“

„אי ליוו היער“ — האָב איך געענטפערט — „דהיס איז מאַי האוז, דהעיר איז מיי וויף פייגע ענד מאַי טשילדרען.“

דער פּאָליסמאַן האָט אַן עפען געטהאָן די טהיר, מיך אריינגעפיהרט

אין הויז און אָנגעצונדען די געז.

ווי מיין אַלטע האָט אונז דערזעהן, איז זי געבליבען זיצען אויף א טשער כמעט א טויטע. לויף איך צו און זאָג צו איהר: „גרינע חיה וואָס דו ביסט, האָסט זיך דערשראָקען פאר די מעשענע קנעפּלאַך?“ הויבט זי אָן שרייען מיט אומגעלומפּערטע קולות, אז איך בין א פּערציטערטער געוואָרען.

דערוויילּ איז ארויפגעלאָפען דער שכן וואָס וואָהנט אונטער מיר. קודם האָט ער מיר עדות געזאָגט, אז איך בין דער בעל הבית פון הויז און איך בין חלילה ניט געקראָכען גנב'ענען, און נאָכדעם האָט ער זיך גענומען צו מיין צושראָקענע אַלטע.

„וואָס איז דער מעהר מיט אייך, מיסעס“ — האָט ער געפרעגט.

„ער איז דאָך געשטאָרבען. ער איז דאָך גע'הרג'עט געוואָרען — האָט זי געענטפערט און געציטערט ווי א בלאַט.

„ווער געשטאָרבען? וואָס געשטאָרבען?“

„ער, טוביה חייקעל מיינער, אָט ליגט דאָרט די קלאָגעדיגע פּאָסטאַל־קארד וואָס איך האָב ערהאַלטען שפּעט אין אבענד.

דער שכן האָט איהרע ווערטער פערטייטשט פאר'ן פּאָליסמאַן. „וועל,“ — מאַכ דער בלויער ראָק — „זי איז משוגע, מען דאַרף שיקען נאָך אַן אמ־בולאַנס און איהר אָבפיהרען אין האָספּיטאַל“. איך האָב אויך געדענקט ניט אנדערש, אז זי איז שונאי ישראל, געריהרט פון פערשטאַנד און איך בין אויסער זיך געוואָרען. אויפ'ן ביורא האָב איך געפונען א פּאָסטאַ־קארד, וועלכע האָט זיך געלייענט אזוי:

ידידי ר' טוביה חייקעל טויט אין בראָנזוויל. הייזער זיינען געפאַלען און א סך ריעל עסטייט לייטע זיינען בעשעדיגט געוואָרען, קוים מיט'ן לעבען ארויס. איך האָב אויך געהאַט א גוטען קלאַפּ. איך האָב געטרייט צו ראַטעווען פיעל מעגליך, אָבער איך האָב גאָר ניט געקענט מאַכען. פערפאַלען אַלעם פערפאַלען.

חאַצקעל פּאַמפּושקעוויטש.

איהר פערשטעהט דאָך מסתמא, אז דאָס איז געווען אַן ענטפער אויף דעם בריעף וואָס איך האָב צו איהם געשיקט. ער האָט זיך אָבער פערגעסען אָדער זיך געפוילט צו שרייבען די ווערטער. „ידידי ר' טוביה חייקעל“ אין א בעזונדער ליין, אָדער אמוויינינגסטען מאַכען א פּינטעלע צווישען די ווערטער

„חייקעל" און „טויט" און די אַלטע מיינע האָט געלערענט דעם פשט אז איך בין טויט, אז הייזער זיינען אויף מיר איינגעפאַלען און איך בין געהרג'עט געוואָרען.

איך האָב דעם טעות ערקלערט, און דער פאָליסמאַן איז אוועק אָהן א גנב און מיין אַלטע איז געוואָרען אויס אלמנה.

ערשט איז די אידענע מיינע פון יענע שרעק נערוועז און פרעגט שוין גאָר ניט, וואָס איהר „טהייערינקער" „ליעבינקער", „זיסענקער" ליידעט פון איהר. אַלע צרות טרעפען נור מיך, דעם שלים־מזל'דיגען טוביה חייקעל.

14.

א קאָמעדיע מיט טהעאַטער.

טוביה חייקעל מיט זיין ווייב און קינדער געהען אין טהעאַטער צו אַ בענעפיט פאָר־שטעלונג; אָבער מעשה שטן זעהען זיי דאָרט גאָר ניט און געלד קאָסט עס געננוג. — א באַנטש עובר'דיגע טיקעטס צוליעב אַ שפּיטצעל פון שכנים. — די פראָפיטען פון זיין לאָדזש.

ערב עלעקשאָן־דעי, תרס"ח.

עס געהט מיר ברוך השם מארבע פינות העולם, געהט עס מיר. עס איז טאַקע ווי מען זאָגט, אין רגע בלי פגע; אַלע טאָג אַן אנדער קלאָג; די צרה געהט אוועק און אַן אנדערע קומט. א טרפה'נע ביזי ביים שלים־מזל.

לעצטע וואָך האָב איך, מיין אידענע און מיינע קינדער געזאָלט האָבען א גוד טיים. מיר האָבען געזאָלט געהען אין טהעאַטער און זעהען א פאָר־שטעלונג, לסוף האָט זיך דער שלים־מזל אריינגעמישט און מיר האָבען בלויז געהאַט א האַלבען פלעזשור. עס הייסט, געגאַנגען אין טהעאַטער זיינען מיר, אבער געזעהן די פאָרשטעלונג האָבען מיר ניט. אפשר האָט איהר עס געזעהן, מיר — א פייג.

די אידענע מיינע, האָב איך אייך שוין א מאָל דערצעהלט, איז פון נאַ־טור אַקאָרגליכע. זי איז ניט קיין בעלן אויסגעבען געלד אויף טהעאַטער; נור אונז האָט זיך געמאַכט, אז מיר האָבען געהאַט טיקעטס פרי אָוו טשאַרדזש,

אָהן אַ סענט געלד און עס איז נאָך געשטאַנען צו פערדיענען אַ פּאָאר דאָ־לער, און במקום וואו עס קאָסט קיין געלד ניט און מען קען זיך אַמוזירען, זאָגט זיך כיין אַלטע ניט אָב.

עס איז דארום קיין וואונדער ניט, וואָס איך און מיין הויז־געזינד האָבען אויף דעם אבענד פון דער פּאַרשטעלונג געהאָפּט און געוואַרט מיט אונגע־דולד, אַקוראַט ווי די וואָס לויפען פאַר סיטי עמטער וואַרטען אויף מאָרגען נאַכט צו וויסען די רעזולטאַטען פון די עלעקשאַנס.

אצינד וועל איך אייך דערצעהלען די גאַנצע מעשה פון אָנהויב ביז׳ן סוף.

נאָך מיט עטליכע מאָנאַטען צוריק האָט מען אין מיין לאָדזש אָנגעהוי־בען פערהאַנדלען וועגען פעראַנשטאַלטען אַ טהעאַטער בענעפיט. דער ברו־דער פּרעזידענט האָט אויפגעצייגט אַ קלאָרען חשבון, אַז דאָס איז אַ גליקלי־כער עסק און די לאָדזש קען דערפון אויסוואַקסען. צו דיזען חשבון דאַרפט איהר ניט זיין קיין מאַטעמאַטיקער, איהר דאַרפט זאָגאַר קיין בלייפעדער דערצו ניט האָבען; איהר קענט עס אויסרעכענען אויף די פינגער, ווייל דער פּראָפיט ליגט דאָ אויבען אויף און אַ זיכערער פּראָפיט, אַזוי זיכער ווי די באַנק אָוו ענגלאַנד.

ווען איהר זיינט אַהאָלסייל סוחר און איהר קויפט אָב אַ גאַנצען טהעאַ־טער אויף אַן אבענד, בעקומט איהר עס פאַר אַ דריטעל געלד וואָס די טי־קעטס בריינגען אריין, אַזוי האָט דער ברודער פּרעזידענט ערקלערט. ווען מען לייגט אריין אין עסק אַ דאָלער בעקומט מען פאַר דריי דאָלער סחורה, און סחורה איז געלד. מיר זיינען, אונבעשריען, 100 מיטגליעדער אין לאָדזש, היינט אַז מיר וועלען אויסלעגען, לאָמיר זאָגען, יעדער איינער צו דריי דאָלאַר, מאַכט עס אויס דריי הונדערט דאָלאַר, און טיקעטס וועלען מיר בעקומען פאַר ניין הונדערט דאָלאַר. אצינד מאַכט אַ חיסור, נעהמט אַראָב די 300 פון די 900, פערבלייבט אייך 600 דאָלאַר נעט פּראָפיט. געדענקט־זשע, פאַר די דריי דאָלאַר וואָס יעדער איינער גיט, בעקומט ער סחורה און סחורה איז געלד, און אויסער דעם האָט יעדער מיטגליעד צו זעקס דאָלאַר ריוח.

דאַכט זיך חשבון צדק, און דאָך זיינען געווען געגנער און מען האָט גערדאַרפט אָבהאַלטען מיטינגען און ספּעשעל מיטינגען, ביז מען האָט די זאַך דורכגעפיהרט. איך האָב די געגנער יענע געהאַלטען פאַר שוטים און

נאָך מיין שלים־מזל'דיגען שכל איז אויסגעקומען, אז מען דאַרף אַזעלכע בענעפיטס פעראַנשטאַלטען כּמעט יעדען מאָנאַט. אי, וואו וועט מען הינטהאָן די טיקעטס? א דאגה דאָס איז, טהעאַטער טיקעטס איז א ראַיעלע סחורה, דערפאר רופט מען דאָך די היינטיגע טהעאַטער שטיקער „רעאַ־ליסטישע דראַמאַס".

קורץ דערפון, איך בין מיט דעם בעשלוס פון מיין לאָדזש געווען צופריעדען. ווען איך האָב עס דערצעהלט מיין אַלטער און איהר אויפ־געציינט דעם חשבון, איז זי אויך צופריעדען געווען. עס איז אמת, אַז די פערדיענטע זעקס דאָלאַר קומט אפילו ניט אריין צו זיך אין קעשענע, אבער וואָס מאַכט עס אויס? געלד איז דאָך עס.

פון יענער צייט אָן האָבען די חברה מיינע אָנגעהויבען צעהלען די וואָכען מיט די טעג און אַלעס געוואַלט, אז דער אבענד פון אונזער טהעאַטער זאָל גיכער קומען.

אויסער פאַר די דריי דאָלאַר טיקעטס וואָס יעדער איינער פון די לאָדזשען ברידער האָט געמוזט נעהמען צו דעקען דעם קרן וואָס דער טהעאַטער האָט געקאָסט, האָב איך גענומען נאָך פאַר צוואַנציג דאָלאַר סחורה צו פערקויפען. נאָך איניגע מיטגליעדער האָבען אויף אזוי געטהאָן.

וואו אויסצוברענגען די טיקעטס איז קיין דאגה ניט. יעדער איינער האָט מחויבים וואָס מוזען איהם געבען א שאָו. אייער גראָסערי־מאַן מוז ביי אייך נעהמען א פּאָאַר טיקעטס, איהר זיינט דאָך זיין קאַסטאָמער און ער קען ניט און טאָר אייך ניט ענטזאגען. דער בוטשער, דער מילך־מאַן און דער באַרבער אויך דאָס זעלבע, און פאַרוואָס טאָקע ניט דער קויהלמאַן אויך? אין אמעריקא איז שמור לי ואשמור לך, איך גיב דיר צו לעזען, דאַרפסטו מיר אויך געבען צו לעזען, ווי דען? היינט מאַכט זיך, אז עס קומען צו אייך געסט און איהר האָט טיקעטס, מעגט איהר זיי אויך איינ־טהיילען. קומט איהר ווייטער ערגעץ צו־גאַסט, לאָזט אויך איבער א פּאָאַר טיקעטס. היינט וואו זיינען שכנים און סתם אזוי זיך בעקאַנטע? — פערמעג איך די טויזענדער ווי פיעל טיקעטס מען קען צוטהיילען. פון דיזען כּלל האָב איך פון לאַנג אָן געוואוסט און אויף דעם סמך האָב איך גענומען די טיקעטס און געדענקט, אז איך וועל מיט זיי פערטיג ווערען איינס און צוויי.

איינמאָל אין אַ שעהנעם אָבענד בין איך אַרויס אין סטריט און געטראָפען ביים סטופ שטעהענדיג מיין גראָסערי־מאַן, מיין בוטשער, דעם בעל־הבית פון מילך־סטאָר עקראָס די סטריט, דעם קויהלמאַן און אַ פּאָאָר שכנים פון דער הויז וואו איך וואוין. טראַכט איך ביי זיך: ערשט איז אַן עת לעשות; לאָמיך זיי אַלעמען איינטהיילען צו עטליכע טיקעטס און אַראָב פון מארק, און כך הוא: דער עולם האָט זיך ניט פיעל געלאָזט בעטען און מען האָט מיין ביסעל סחורה צוגענומען. אַ קליינינקייט איז מיר פערבליבען און איך האָב עס אַריינגעטראָגען צום באַרבער און גע'פּטור'ט. איך האָב בלויז איבערגעלאָזט עטליכע טיקעטס פאַר מיר און פאַר מיין פאַמיליע.

קיין קעש האָט מיר קיינער ניט געגעבען; אבער עס איז גוט געלד, הלואי וואָלטען זיי מיר נור שולדיג געווען אַ סך, וואָלט איך ווייניג וואָס געזאָרגט, אַלע גלייכער איידער איך זאָל זיי שולדיג זיין.

מיט אַ פּאָאַר וואָכען צוריק מאַכט צו מיר דער באַרבער מיינער: „ר' טוביה חייקעל, איך האָב אַמאָל גענומען ביי אייך טיקעטס, לכן פערלאַנג איך איהר זאָלט ערשט מיר געבען אַ שאָו און מיר געבען צו לייזען פאַר די זעלבע סחורה. איך האָב אויך אַ טהעאַטער־בענעפיט און עס איז אַ יושר אַז איהר זאָלט מיר אָבטהון אַ טובה פאַר אַ טובה.“ ווי די זאַך איז, צי דאָס איז מיר געווען לרצון צי ניט; אבער קיין דבר אחר קען מען דאָך ניט זיין. איך האָב ביי איהם גענומען אַזוי פיעל, פיעל ער האָט ביי מיר גענומען.

מיט אַ פּאָאַר שטונדען שפּעטער אין דעם זעלבען טאָג, זיינען אַ פּאָאַר פון מיינע שכנים געקומען מיט דער זעלבער טענה. אין אַ פּאָאַר טעג אַרום האָט דער מילך־מאַן פערלאַנגט דאָס זעלבע. נאָכדעם איז געקומען דער קויהלמאַן און אַזוי כסדר כמעט אַלע וועלכע האָבען ביי מיר געקויפט טיקעטס. איך האָב קיינעם ניט געקענט ענטזאָגען און מיט אַלעמען געמאַכט סקוועיר, פּצע תחת פּצע, איינס פאַר איינס, הייסט עס; איך האָב ביי זיי אָבגענומען סחורה פאַר סחורה.

ווען זייערע פאָרשטעלונגען דאַרפען פאָרקומען האָב איך ניט געוואוסט און איך בין ניט נייגיעריג געווען צו וויסען. זיי האָבען מיר געזאָגט, אַז עס איז נאָך צייט גענוג, און איך האָב די טיקעטס בעהאַלטען אין ביוראָ און געוואַרט אויף אַ געלעגענהייט זיי אויסצובערענגען.

מילא וואָס עס האָט זיך אָבגעטהאָן ביי מיר אין הויז די גאַנצע צייט,

איז ניט צו בעשרייבען. מען האָט זיך געלעגט מיט׳ן טהעאַטער און מען איז אויפגעשטאַנען מיט׳ן טהעאַטער. „נאָך אַ מאָנאַט צום טהעאַטער". „שוין מעהר ניט ווי אַ וואָך", קיין אַנדערע רייד האָט מען ניט געהערט, ניט פון מיין אַלטע, ניט פון די קינדער. קיין וואונדער ניט. אין דערהיים האָבען זיי עס ניט געזעהן, האָבען זיי געמיינט ווער ווייסט וואָס דאָס איז אַזעלכעס.

געקומען דער גליקליכער טאָג און מען האָט זיך אָנגעהויבען צוגרייטען נאָך פון אין דער פריה. מען האָט געוואַשען, געביגעלט, געפּוצט זיך, געסטראָיעט זיך און עס איז געווען ליהודים. איך אַליין האָב געהייסען מיין אַלטע, אַז זי זאָל זיך מאַכען יום־טוב׳דיג, איך וועל דאָך איהר דאַרפען פאָרשטעלען פאַר איהרע שוואָגערס און שוועגערינס, מיינע לאַדזשען־ברידער און זייערע פרויען, הייסט עס, די אידענע מיינע איז נאָך אפילו כמעט אַ גרינע, פון דעסטוועגען ווייסט זי, אַז ווען מען קלייבט זיך געהן אין טהעאַטער, דאַרף דער מאַן זיין אַ שקלאַף ביי דער ווייב. ער מוז שטעהן פאַר איהר אויף די שפּיץ פינגער און טהון אַלעס וואָס עס געהט אַרויס פון איהר כשר׳ן מויל. ער מוז איהר העלפען מאַכען די טואַלעטע, ער דאַרף איהר אַלעס צוטראָגען צום האַנד, פערבאָטענען, צופּינען וואו מען דאַרף און דערלאַנגען די לעכער פון די אַרבעל ווען זי דאַרף אָנטהון דעם דזשעקעט. אָט די אַלע דינים ווייסט מיין אַלטע אַזוי ווי זי זאָל שוין זיין אין אַמעריקא יאָהרען לאַנג. איך בין די אַלע דינים נאָכגעקומען, ערגעץ חס ושלום קיין פגימה ניט געמאַכט, און אַלעס אַזוי אַריבער בשלום.

אַלע זיינען פערטיג געוואָרען אין אַ מזל׳דיגער שעה און מען געהט. געקומען צום טהעאַטער זעה איך זיך אַרום, אַז דעם עיקר האָב איך פער־געסען. איך האָב די טיקעטס ניט מיטגענומען און אָהן דעם לאָזט מען ניט אַריין. הכלל, וואָס טהוט מען? לאָז איך איבער מיין ווייב און קינדער אין האָל פון טהעאַטער און איך לויף נאָך די טיקעטס. די פאָר־שטעלונג האָט זיך נאָך ניט געהאַט אָנגעפאַנגען און איך האָב גערעכענט אַז איך וועל קומען צוריק סאַמע אין צייט.

איך האָב פונאַנדערגעלאָזען מיינע פּאָאַר רגלים אויף דער העכסטער אַקטאַווע און איך בין געלאָפען אָהן אַ אָטהעם הין און צוריק. דער גאַנצער עסק האָט געדויערט אַ האַלבע שטונדע, זאָל זיין דריי פיערטעל שטונדע;

מעהר געווים ניט, לסוף אז איך בין געקומען צום טהעטאטער דערצעהלט מען מיר, אז עס איז שוין לאחר המעשה, נאך דער שפיעל הייסט עס. מיר זיינען אריין אינווייניג און נאך פערכאפט צו זעהן ווי דער העלד וואס האט זיך בלומרשט געשאסען איז געלעגען אויסגעצויגען ווי א פגירה, און באלד האט זיך דער פארהאנג ארונטערגעלאזט. דער עולם איז זיך צוגאנגען און מיר איז בלויז פערבליעבען צו זאגען א רבנן קדיש נאכ'ן פערשטעלטעז בר־מינן און נאך די פאר דאלאר וואס מיך האט דער עסק געקאסט.

איז די אלטע מיינע אויף מיר אנגעפאלען: „שטיק שלאק, שטיק בראך, אזוי פיעל געווארט, אזוי פיעל געהאפט־אויף א ביסעל פלעזשור, לסוף גאר ניט!" האב איך איהר געטרייסט, אז מיר וועלען אן אנדערס מאל אויף יענע טיקעטס וואס מען האט מיר איינגעטהיילט. מה רעש? וועט קאסטען א פאאר דאלאר. עס טרעפט אפט אז מען האט גרעסערע היזקות, קריעגען זיך צוליעב דעם לוינט זיך ניט." מיין אלטע האט זיך בערוהיגט.

איך קום אהיים, איך כאפ זיך צום באנטש טיקעטס, ערשט א דונער האט מיך געטראפען, די אלע טיקעטס זיינען די זעלבע וואס איך האב געהאט פערקויפט! זיי האבען זיך אלע הפנים צוזאמענגערעדט, מיט אבגעטהאן א שפיצעל און צוריק אבגעגעבען מיין אייגענע סחורה, וואס איז שוין יעצט א סענט ניט ווערטה.

אצינד הייסט מען מיר אין לאדזש בעצאהלען פאר די טיקעטס. אי, איך האב דאך די סחורה ניט פערקויפט, דאס איז ניט זייער עסק. די אלטע מיינע האט זיך דערפון דערוואוסט, דערלאנגט זי מיר סטאק, אז עס קומט מיר אויס כאטש אנטלויף ערגעץ און ווער אויף דער עלטער א פרוש.

און וואס איז דער רעזולטאט פון דעם גאנצען בענעפיט? אט איז דער רעפארט וואס איז שבת אבענד ביים מיטינג אריינגעקומען.

פאר אריבער הונדערט דאלאר טיקעטס איז פערבליעבען נשאר. פאר א פאאר הונדערט דאלאר האט מען פערקויפט אונטערן פרייז, עטליכע צעהנדליג דאלאר זייענן געפאלען זייטיגע הוצאות; לבד זאת, האט מען זיך פערפלאנטערט אין חשבון און עס פעהלט אזוי געלד. די אונטערשטע שורה איז, אז מען האט דעם קרן אויך ניט ארויסגענומען און מען געהט ערשט ראפלען עפעס א חפץ און טעקסען אלע מעמבערס מיט ראפעל־טיקעטס צו דעקען דעם שאדען.

אַט האָטסו זיך פּלעזשור, אַט האָסטו זיך פּראָפּיטען.

15.

ברוך הבא, דער פעטער מענדעל איז דאָ!

א מעשה מיט אַן אורח הגון אויף וועלכען טוביה חייקעל און זיין ווייב האָבען געוואַרט אזוי ווי אויף משיח'ן. טוביה חייקעל האָט געמיינט, אז ער וועט דורך איהם אויפגעריכט ווערען, לסוף האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידים.
— אַ פעטער וואָס איז דער פיהרער פון אַ שטאָדט און איז א קבצן גדול.

ח' כסליו, תרס"ח.

איך האָב אַמאָל געהאַט אַ פעטער, איך האָב איהם היינט אויך, מענדעל רופט מען איהם, ער איז דאָ אין אַמעריקא שוין זייט שעהנע עטליכע יאהר.

אין דער היים איז ער געווען, לא עלינו, אַ קבצן גדול. דאָ איז איהם אויך די ערשטע צייטען ניט גוט געגאַנגען, נור נאכדעם ווי ער האָט אהער אריבערגענומען זיין ווייב, מיין מוהמע טריינע גיטעל, האָט מען דערצעהלט, אז אויף איהר מזל האָט זיך די רעדעלע אַ דרעה געטהאָן אין דער גוטער זייט און ער איז אַן עושר געוואָרען. די מוהמע מיינע האָט אריינגעשריעבען אַ בריעף אהיים, אז איהר איז דאָ וואויל ווי די וועלט. דער מאַן איהרער, עס הייסט מיין פעטער, איז אַ גאַנצער פריץ; ער פאָהרט אין אַזעלכע קאַרעטעס וואָס אין אונזערע מקומות זעהט מען דאָס גאָר ניט און ער פיהרט די גאַנצע שטאדט. זיי וואוינען אין אַ שעהנעם מויער, מיט שעהנע מעבעל און זיי האַלטען אין הויז פינף מענשען, צוויי מענער און דריי מיידלעך.

די גאַנצע שטעדטעל האָט דאמאָלס מיט דעם בריעף געקאָכט. פון וואַנען עס האָט זיך צו מיין פעטער מענדעל גענומען אַזאַ עשירות, האָט קיינער ניט געוואוסט. אפשר אַ געווינס אָדער אַ געפינס האָט איהם דער אויבערשטער צוגעשיקט. אבער וואָס מאַכט עס אוים? מסתמא, אז ער פאָהרט אום אין טהייערע קאַרעטען, איז אַ שטאָדט־פיהרער און פערגינט זיך צו האַלטען פאַראַבקעס מיט דיענסטען, מסתמא איז ער אַ גביר עצום.

פון יענעם בריעף אַן האָב איך פון מיין רייכען פעטער ניט געהערט. איך האָב איהם דאָ ארומגעזוכט, אבער איך האָב איהם ניט געקענט געפינען. איך האָב געוואוסט, אז ער וואוינט ערגעץ אין אַ קאַנטרי, אבער געה טרעף אין וועלכער קאַנטרי! איך בין זעהר גערן געווען איהם אויסצוגעפינען. אַ פעטער אַ נגיד קומט אמאָל צוניץ. אַ רייכער פעטער איז בעסער ווי אַן אָרימער ברודער. אבער געה זוך אַ שפּילקע אין אַ וואָגען היי! אז עס איז קיין מזל ניטאָ איז קיין רייכער פעטער אויך ניטאָ.

אָפּט אין אַן ענגע צייט ווען מיר פלעגט אויספעהלען עטליכע דאָלאר, פלעג איך דעם פעטער דערמאַהנען. וואו נעהם איך ערשט מיין פעטער מענדעל — פלעג איך זאָגען — ער וואָלט מיר געוויס אויסגעהאָלפען מיט עטליכע צעהנדליג דאָלאר, און אפשר מיט אַ פּאָאר הונדערטער. וואָס פאר אַ ראָלע שפּיעלט ביי אַ גביר אַ פּאָאר הונדערטער? און די אַלטע מיינע פלעגט שטענדיג טענה'ן: „נאַ דיר אַ גראָשען פאר דיין גאַנצער משפּחה. יוען דיין פעטער זאָל זיין אַ רעכטער, האָט ער אַליין געדאַרפט אויפזוכען אַן אָרימען קרוב. ניש־קשה, ווען ער זאָל זיין אַ קבצן, וואָלסטו איהם אַלע מאָל געהאַט צו גאַסט, און אז ער איז אַ מיליאָנשציק, וויל ער פון דיר ניט וויסען.“

אזוי פלעגט די אידענע מיינע בעמערקען, ווען עס פלעגט קומען צו רייד וועגען מיין רייכען פעטער, און איך האָב איהר שטענדיג געגעבען גערעכט.

נור קיין מאָל האָב איך נאָך מיין פעטער מענדעל אזוי געביינקט ווי די לעצטע צייט, זייט עס איז געוואָרען דער דוחק אויף געלד. אַ ביטערער עסק היינט. ווייבער טראָגען זיך אום מיט זייערע קניפּלעך פערשטעקט אין די פּאַמפּאַדורס, אין די שיך, אין די זאָקען, און דער עולם געהט אויס פאר אַ סענט. איז אייך אימיצער שולדיג געלד, איז ענטוועדער ער צאָהלט גאָר ניט, אָדער ווען ער צאָהלט שוין יאָ, צאָהלט ער מיט עולם הבא, עס הייסט, מיט טשעקס וואָס וועט לעתיד לבא, אין אַ צייט ארום זיין געלד און דערווייל שטיק זיך און וואָרג זיך. האָב איך אַלעס געטראַכט, ווען איך קריעג ערשט מיין פעטער, וואָלט איך ביי איהם גע'פועל'ט, אז ער זאָל מיר באָרגען אָדער שענקען עטליכע הונדערטער און איך וואָלט זיך גאָר מחיה געווען, אַ קאַטאָוועס איז עס יעצטיגע צייט עטליכע הונדערטער מזומנים!

און דער גליק איז מיר געקומען גאָר אונערוואַרטעט. דאָנערשטאג קומט מיר אָן אַ פּאָסטאַל קארד מיט פאָלגענדען אינהאַלט:

מיין ליעבער פּלימעניק טוביה חייקעל און פרוי און קינדער. שוין אַ שאָק מיט יאהרען, אַז מיר האָבען זיך ניט געזעהן און זאָגאר ניט געהערט איינע פון די אנדערע. עס איז פּילייכט אַן עולה פון מיר וואָס איך האָב צו אייך קיימאָל קיין בריעף ניט געשריעבען; אבער ערשטענס האָב איך ביז ניט לאַנג צוריק אייער אדרעס ניט געוואוסט, והשנית ווייסט איהר דאָך, אַז אין אַמעריקא איז דער קאָפּ דאָס רוב פערדרעהט און עס ליעגט ניט אין זינען שרייבען בריעף. איך פאָהר ערשט ארוים צו אייך און איך וועל אייך אַלעס מינדליך דערצעהלען.

פון מיר אייער אָנקעל. מענדעל.

פרעהליך איז מיר געוואָרען אויפ'ן הארצען, ווען איך האָב דעם דאָזיגען בריוועלע איבערגעלייענט. „דאָך אייגענע בלוט" — זאָג איך צו מיין אי־דענע — „אַלע אידען זאָלען האָבען פריינד, און רייכע פריינד. עס שאַדט ניט, אַז עס פערוואַלגערט זיך אין דער משפחה אַ נגיד, זאָלען עס אונזערע שונאים פערמעגען וואָס איך וועל צו איהם צולייגען".

בין איך זיך מיט מיין אידענע מישב, אַז עס פּאַסט ניט ארויסשטעלען זיך פאַר'ן פעטער אזוי וויא קבצנים. אַ קבצן פּטור'ט מען מיט אַ קליינינ־קייט, גלייכער איז צו צייגען זיך מעשה בעלי הבתים, וועט מען ביי איהם קריגען אַ היבשע אפּותיקו. מיין אַלטע האָט דערמיט איינגעשטימט און טאקע באַלד זיינען מיר אַרוים אין סטריט, אַ ביסעל צוגעקליידט דיא קינ־דער, איינגעקויפט קלייניגקייטען אויף צופּוטצען דיא הויז און מיט אונ־געדולד האָבען מיר ערוואַרטעט אונזער האָכווירדיגען גאַסט. איין זאַך איז אונז זעהר ניט אַנגענעהם געווען, וואָס מיר וואָהנען אויפ'ן טאָפּ פלאָאָר און דער רייכער פעטער מיינער וועט דאַרפען קריכען 5 שטיגען; אָבער וואָס קען מען העלפען? מען קען דאָך ניט נעהמען אין אַ מינוט און ארויסמופען.

אין אבענד איז אונזער משיח געקומען. איך האָב געמיינט ווער ווייסט וואָס פאר אַ בער עס וועט אראָבפּאָהרען, לסוף גאָר ניט! אַ מענש וויא אַלע מענשען, אזוי וויא איך און איהר, גאָר ניט צו דערקענען אַז ער איז אַן עושר.

מאַכט צו מיר דיא אידענע מיינע שטילערהייד: איך זעה אויף איהם ניט קיין גבירה'שאַפּט. זאָג איך: וואָס האָסטו געוואָלט, ער זאָל זיין מיט

הערנער? זאָגט זיא: ניט מיט הערנער, אָבער ניחאי וואָלט ער כאָטש געהן רייך געקליידעט, א נגיד מעג זיך פערגינען צו טראָגען א צילענדער־הוט, א דימענטענעם פינגעריל, פאר וואָס ניט?

האָב איך איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז דיא אמת'ע גבירים קעהרען ניט פאר דער הלבשה. אָט — זאָג איך — איז דאָ געווען א גרויסער גביר, ראָסעל סיידזש האָט מען איהם גערופען, הלואי אויף אונז געזאָגט כאָטש איבער דריי יאָהר וואָס ער האָט פערמעגט, פון דעסטוועגען האָט ער גע־טראָגען פליודערען פאר 75 סענט. אגב — זאָג איך — ווען מען פאָהרט אונטער־וועגענס לוינט ניט ארויסצוציגען זיך פאר אן עושר. ווייניג גזלנים זיינען דאָ פאראן? אז מען דערשמעקט ביי אימיצען געלד, דערשיסט מען איהם און מען נעהמט צו דיא עטליכע גראָשען. וואָס אארט דיר, דער פעטער וויים וואָס ער טהוט, אז ער איז מיינער א פעטער, איז ער מסתמא קיין נארר ניט.

לאכט זיא, דיא אידענע מיינע, און זאָגט: אז דוא ביסט יא אזא חכם, ניחאי וואָלסטו אויך רייך געווען וויא דער פעטער? זאָג איך צו איהר: זאָרג ניט, מיין ווייב, מיר וועלען נאָך א מאָל אויך רייך זיין, עס וועט קומען דיא צייט, אונזער גאָט איז אויך ניט געשטאָרבען.

א סאפער האָט מיין אידענע געמאכט כיד המלך. מיינע, אז זיא וויל קען זיא. ביים טיש האָט דער פעטער אָנגעהויבען פערנאַנדער פרעגען וואָס מיר מאכען, וויא אונז געהט; און איך האָב איהם געענטפערט: א דאנק גאָט, ניט צו פערזינדיגען. עס פאסט דאָך ניט צום ערשטען ברוך הבא שוין אָנשטעלען דעם צער בעלי חיים פנים, — וויא זאָגט איהר? ניט אזוי?

ביים סאפער און נאָך סאפער האָבען דיא קינדער מיינע געקראָגען קלעפ און בוכטשעס אי פון מיר, אי פון דער מוטער. איך האָב זיי, דאכט זיך, דיא מזיקים טויזענד מאָל אָנגעזאָגט, אז עס וועט קומען אן אָנקעל, א ריטש מען, און זיי זאָלען זיין רוהיג, אָבער א נעכטיגער טאָג, זיי טהוען זייערס; זיי שטיפען, פייטען זיך און עס איז גאָר ניט זייער עסק ווער עס איז פאראן אין הויז.

א שבת האָט מיינע געמאכט לכבוד דעם גאסט, שוין איינמאָל א שבת. איך האָב געקויפט א באָטעל ווייו אויף קידוש, א גוט ביסעל בראַנדע, ביער, זעלטצער אויפ'ן גבירישען אופן. איך אליין קען אויסקומען אהן דעם, אָבער

דער פעטער איז דאָך געווים געוואָהנט צו דיא זאכען.

שבת פריה זיינען מיר געגאנגען אין שוהל. מאך איך צו איהם גע־הענדיג: „פעטעריל, דער גוטער יאָהר ווייסט אייך, אפשר האלט איהר ניט דערפון אָדער אפשר איז עס ביי אייך קיין מאָדע ניט; אָבער ביי אונז איז איינגעפיהרט, אז ווען מען רופט אויף צו דער תורה, מאכט מען „מי שברך׳ס" און מען איז מנדב אויף דער שוהל, אויפ׳ן גמילות חסדים און אויפ׳ן שמש. לכן, פעטעריל, האָט קיין פאראיבעל ניט וואָס איך זאָג עס אייך, זאָלט איהר זעהן ארויסשטעלען זיך שעהן, קיין בייז זאָל ניט זיין, וועט קאָסטען עטליכע דאָללער". אָלל־רייט — זאָגט דער פעטער — איך בין צופריעדען.

מען האָט מיין פעטער אויפגערופען שלישי, ווייל אזוי האָב איך פער־לאנגט, און ווען דער שמש האָט אויסגעשריען: „יעמוד הגביר ר׳ מענדיל בר׳ קלונימוס שלישי!" האָב איך געפיהלט אין זיך א מין שטאָלץ, וואָס איך האָב א פעטער מיט אזא שעהנעם טיטול. ער האָט מיר געפאָלגט, גע־מאכט „מי שברך׳ס" מיר, מיין פרוי און מיינע קינדער און געשפענדט א גאנצען צעהנערעל. מיר האָט דיא זאך זעהר הנאה געטהאָן און איך בין געווען מלא שמחה.

שבת ביי טאָג, ווען דער פעטער מענדעל איז געשלאָפען, מאכט צו מיר דיא אידענע מיינע: „ווען וועט מען מיט׳ן פעטער א שמועס טהאָן מכח אכטצעהן און דרייצעהן?" זאָג איך: „זאָל זיין מאָרגען, זאָל ער זיך אויס־רוהען פון וועג, מיר האָבען נאָך צייט, וועט משיח געבוירען ווערען מיט א טאָג שפעטער".

מאכט זיא: „דוא ביזט דאָך אָבער א שלים־מזל, און אז דוא וועסט נעהמען פערלייגען טענות מיט איהם, וועסטו נאָך קאַליע מאכען, ניט פער־ריכטען". — א ציקאַווע זאך מיט דיא ווייבער, נאָך איידער וואָס ווען, זוכען זיי שוין חסרונות.

„ווייסטו וואָס?" — זאָג איך — „זיי דוא דיא חכמה און רייד דוא מיט איהם. מאכט זיא: „וואָס עפעס איך? רייד טאקע דוא, נור האָב שכל וויא און וואָס צו ריידען". הכלל, פערבלייבט עס אזוי, אז מאָרגען, זונטאָג, זאָל איך דעם פעטער דערצעהלען דעם עיקר המעשה.

זונטאָג ווען מיר זיינען געזעסען ביים טיש און געגעסען דינער, טרעט

מיר מיין אַלטע אָן אויפ'ן פּוס, וויא איינער רעדט: נו, וואָס שוויגסטו? הויב אָן ארויסגעהן מיט דבורים. טרעט איך איהר צוריק אויפ'ן פוס, וויא איינער רעדט: דוא ביסט דאָך עפּעס אַן אשת חיל, רייד דוא. טהוט זיא מיר א ציה פאר'ן ארבעל, עס הייסט: מיט געלד בעט זיך קיינער ניט אָן, און אז דוא שווייגסט, וועט ער אויך שווייגען. טהו איך איהר צוריק א ציה פאר איהר ארבעל. עס הייסט: פאָהר דוא אריין אין א רייד, וועל איך דיר שוין ארויסהעלפען. טהוט זיא מיר א טורזע מיט'ן עלענבויגען, טהו איך איהר צוריק א טורזע מיט מיין עלענבויגען. אזוי האָבען מיר געטורזעט איינע דיא אנדערע א היבשע צייט, ביז איך האָב געזעהן אז עס נעהמט קיין ענדע ניט, האָב איך בעשלאָסען ארויסצוקומען מיט לשון.

איינענטליך וואָלט איך זיך גאָר ניט געשפּאָרט, נור ווייל עס איז שוין פריהער געווען א רייד וועגען דעם האָב איך מורא געהאַט, טאָמער פועל איך ניט, וועט דיא אַלטע מיינע זאָגען, אז איך בין שולדיג. — איהר קענט ניט דיא ווייבער?

ד' שפתי תפתח, עפען אויף רבונו של עולם מיינע לעפצען — האָב איך ביי זיך געטראכט — און היט מיך, אז איך זאָל חלילה ניט געשטרויכעלט ווערען אין מיינע רייד און מיין בקשה זאָל אָנגענומען ווערען. אָבער ווען איך האָב שוין געהאַלטען מיינע רייד אויפ'ן שפּיטץ צונג, האָט דער פעטער זיך מקדים געווען און אָנגעהויבען ריידען.

„איהר ווייסט נאָך וואָס איך בין צו אייך געקומען? — מאכט דער פעטער — „איך בין ניט געקומען גלאַט אזוי זיך צו גאַסט. מהיכא תיתא, ווענען גאָט העלפט און מען קען זיך פערגינען פאָהרען צו גאַסט, איז געווים גוט; אָבער איך בין ניט געקומען פאר וועהלטאָג, נור פאר וועהטאָג. אמת, איהר האָט מיך צוגענומען גאַנץ שעהן; אָבער איז דען א תכלית איך זאָל זיטצען און עסען ביי אייך קעסט? איך זעה, אז גאָט האָט אייך געהאָלפען, און איהר זיינט פערמעגליך, פערלאַנג איך אז איהר זאָלט מיר שטיצען מיט פיעל אייער גוט הארץ וועט אויסטראָגען".

פינסטער איז מיר געוואָרען אין דיא אויגען הערענדיג דיא דאָזיגע ווערטער און דיא אַלטע מיינע האָט שיער ניט גע'חלש'ט.

— סטייטש — זאָג איך — וואָס איז אייך פעטעריל געוואָרען? דיא מוהמע האָט דאָך א מאָל געשריעבען, אז איהר זיינט א גאַנצער מאָנארכע,

איהר פאָהרט אין טהייערע קארעטען און איהר פיהרט די גאַנצע שטאדט? לאכט ער דער פעטער און זאָגט: „איך לאַך פון צרות, לאַך איך. איך בין דאמאָלס — זאָגט ער — געווען א מאַטאַרמאַן אויף א סטריט־קאר און דיא מוהמע איז נאָך געווען א גרינע, האָט זי געמיינט וועד ווייסט וואָס פאר א גליק דאָס איז.

— אום גאָטעס ווילען — רוף איך זיך אָב — זיא האָט דאָך געשריבען, אז איהר האלט פינף מענשען און איהר איז וואויל וויא דיא וועלט!

— יא — כאפט ער מיר אונטער — איך האלט היינט אויך פיער־פינף באָרדערס; אָבער וואָס דערלעבט מען היינט פון דיא באָרדערס? דער יקרות איז גרויס, אלעס איז בראַנד טהייער און מען קען פון זיי ניט פער־דיענען אפילו וואסער אויף קאשע אויך ניט.

איך בין שיער פון טשער ארונטערגעפאלען הערענדיג דיא דאָזיגע דבורים, און דער פעטער האָט פאָרטגעזעצט:

— איך זעה, טוביה חייקעלע, אז דוא שעהמסט זיך מיט'ן אָרימען פעטער. שבת אין שוהל האָסטו געהייסען מען זאָל מיך אויפרופען „הגביר ר' מענדעל“, דוא האָסט מיר געהייסען שנדר'ן וואָס מעהר, ווייל אזוי פאסט דיר מסתמא צו דיין ראַנג; אָבער איך האָב שוין פון זיך דיא חרפה אראָב־געוואָרפען. מיר איז ניט גוט און איך מוז בעטען הילף.“

נו, וואָס זאָגט איהר דארויף? וואָלט איהר זיך ווען געריכט אויף אזא מפלה? אצינד ווייס איך ניט וואָס מען טהוט, ווען עס זאָל ניט זיין אזא דוחק אויף געלד, וואָלט איך איהם בשתיקה אונטערגעשטופט עטליכע דאָלער און זאָל ער זיך פאָהרען געזונטערהייד, האָט ער אָבער פונקט גע־טראָפען אין אזא צרה'דיגע צייט און איך קען מיר קיין עצה ניט געבען.

אָט האָסטו זיך א גביר אין דער משפחה! אָט האָסטו זיך דעם רייכען פעטער מענדעל! אז עס איז קיין מזל ניטאָ, זיינען קיין רייכע פעטערס אויך ניטאָ.

.16

זיין אבשניט ביי א חברה קדישא סעודה

טוביה חייקעל האט די סעודה פון ט"ו כסליו ביי איהם אין הויז, ווייל ער איז דער גבאי פון חברה קדישא. — ער מיט זיין אידענע האבען באדער און טרחה, אבער עסען ניט א לעק. — אלע עסען געבראטענע גענזלאך און פאר טוביה חייקלען פערבלייבט בלויז זויערע אוגערקעס.

י"ח כסליו, תרס"ח.

איך בין דער גבאי ראשון פון דער חברה קדישא פון מיין חברה. איך בין ערוועהלט געווארען מיט א גרויסע מאיאריטעט און איך בין שטאלץ אויף מיין עהרען־אמט.

הגם היינטיגע צייטען שפיעלט ניט א גבאי פון חברה קדישא אזא ראלע ווי אמאל, מיט יאהרען צוריק. פארצייטען פלעגט דיזען אמט בעקליידען דוקא אן איש חשוב, אן אנגעזעהענער מענש און היינט איז עס וואכעדיג געווארען, אבער וואס מאכט עס אוים? א גבאי איז א גבאי, יפתח בדורו כשמואל בדורו.

אפילו דיא חברה קדישא סעודות היינטיגע זיינען אויך ניט גלייך צו דיא אמאליגע. פון דעם ביל און פעיר פון דיא פערצייטיגע חברה קדישא סעודות, איז היינט בלויז האלב פערבליעבען. א מאל פלעגט מען מאכען סליחות פאר פאר־שפייז, תענית — פאר אן אפעטייז־דיעט, אפעטיט־גע־ריכט, הייסט עס, און נאכדעם ערשט האט זיך אנגעפאנגען דער עיקר סעודה פון געבראטענע גענזלאך, געפילטע העלדזלאך און אנדערע מאכלים; היינט אבער האט מען יענע פאר־שפייזען אויפגעגעבען, וואהרשיינליך זיינען זיי אין היינטיגע קאך־ביכער ניטא, און מען פאנגט אן דיא סעודות גלייך פון דיא גענזלאך. אבער עס מאכט ניט, אהן סליחות און אהן תענית, קען מען אויך פון הונגער ניט שטארבען.

לעצטען דאנערשטאג איז געוועזן ט"ו כסלו, דער טאג אין וועלכען די חברה קדישא סעודה ווערט געפראוועט אין יעדע אידישע קהילה, לאדזש, חברה אדער סאסייעטי. אין מיין חברה איז נמנו וגמרו, האט מען אבגע־שטימט ביי א מיטינג צו בעווויליגען א געוויסע סומע אויף א סעודה פאר דער חברה קדישא און מיר, דיא חברה קדישא לייט, האבען בעשלאסען, אז דיא סעודה זאל זיין ביים גבאי ראשון, ביי מיר אין הויז, הייסט עס.

זעלבסט־פערשטענדליך בין איך געווען דער קעשיער, דער מענעדזשער און דער גאנצער מאכער און דיא איבעריגע האָבען גענדארפט קומען אויף אַלעס פערטיגען.

צו אַ חברה קדישא סעודה, אויב איהר ווייסט, לאַדעט מען אויך איין יחידי סגולה פון דער סאָסיעטי, כאָטש זיי בעלאַנגען ניט צו דער חברה קדישא. איך האָב זיך אַלזאָ געריכט אויף אַן עולם פון אַ פּאָאַר מנינים מענשען און געדאַרפט פערזאָרגען, אז זיי זאָלען צופריעדען זיין.

געריכט האָט מען זיך ביי מיר אויף דער דאָזיגער סעודה וואָכען־לאַנג. מיין פרוי און קינדער פלעגען עס אַלע מאָהל דערמאָהנען און געוואַרט אויף דעם גליקליכען טאָג אַזוי וויא אויף משיח׳ן. ראשית דיא עהרע, דיא בעלי־הבתים וועלען זיך אויפקלייבען און מען וועט מיר, דעם גבאי ראשון, צו־טהיילען כבוד, און צווייטענס — און דאָס איז דער עיקר — וואָס מען וועט כאַפּען אַ גוטען ביסען.

קאָכען, באַקען און בראָטען צו דער סעודה האָב איך בעשלאָסען זאָל מען ניט ביי מיר אין הויז, ניט צוליעב דעם ווייל איך האָב מורא געהאַט, אז מיין אידענעס ארבייט וועט אפשר אימיצען ניט געפעלען זיין. וואָס אנבעלאַנגט צו קיך ארבייט, בין איך גראָדע מיט איהר זיכער. זיא וויעדער, דיא אידענע מיינע, וואָלט זיך אויך דערפון ניט ענטזאָגט. אדרבא, זיא וואָלט דעם דזשאָב אָנגענומען מיט׳ן גרעסטען כבוד — וועלכע אידענע וויל עס ניט צייגען אז זיא איז אַ בריה? נור היות אַזוי וויא מר. מאַלבינאָ־וויטש, דער רעסטאָראנט קיפּער, איז אַ מיטגליעד פון אונזער פעראיין, האָב איך געדענקט, אז עס איז אַ יושר איהם געבען אַ שאָנ. דעם כבוד וועל איך האָבען און איהם דאַרף מען געבען עפּעס צו פערדיענען. וויא זאָגט איהר, ניט אַזוי?

איך בין אוועק צו ברודער מאַלבינאָוויטש און געאָרדערט ביי איהם דיא גאַנצע סעודה. און אין דער שמחה האָב איך ניט פערגעסען אַן זיך אַליין און איהם געהייסען אויסבראָטען פאַר מיר אַן עקסטרא גוטע געגזעל און אויספּרעגלען אַ פּאָאַר פונט גריוועון און עס שיקען גאָר בעזונדער. גענ־זענע גריוועון איז ביי מיר דער לעבען מיט דער נשמה, דיא אַלטע מיינע און דיא קינדער גלייכען עס אויך, האָב איך בערעכענט, בשעת חדוה איז חדוה, זאָלען זיי אויך וויסען, אז איך בין אַ גבאי.

דערלעבט וויא עס איז דאַנערשטאג. אין הויז ביי מיר איז ששון ושמחה, א קלייניגקייט איז עס? ביי נאכט וועט זיין אזא גרויסע סעודה! דיא קינדער מיינע האָבען פון גרויס שמחה כמעט פערגעסען, אז מען דאַרף עסען און ווען זיי האָבען זיך יא דערמאָהנט און עפּעס גענומען א ביס טהאָן, האָט דיא מוטער אויף זיי אָנגעשריען: שטאָפּט זיך ניט חזירים! און וואָס וועט איהר טהאָן ביי נאכט צו דער סעודה? דיא חברה האָבען געפּאָלגט און איבערגעקומען דעם טאָג מיט שהי פּיהי.

אין אבענד איז זיך דער עולם צוזאמענגעקומען. מר. מאלבינאָוויטש האָט אריינגעשיקט דעם אָרדער אין א גרויסע קאָרב. דיא באָיעס וואָס האָבען דיא קאָרב מיט דיא גוטע זאכען געבראכט האָבען מיר דערלאַנגט א ביל וואָס דער רעסטאורַאנט קיפּער האָט געשיקט. דיא ביל האָב איך בעהאַלטען אין קעשענע און אָנגעזאָגט, אז איך וועל איהם מאָרגען זעהן און איך וועל איהם בעצאָהלען. וואָס מאכט עס אוים? א דאָלער מעהר, א דאָלער ווייניגער, קהל וועט ניט בדלות ווערען.

איך האָב זיך גענומען צו דער קאָרב, אויסגעצעהלט דיא געבראָטענע עופות און אַנדערע זאכען אום צו וויסען וויא צו סערווירען. צווישען דעם אָרדער האָב איך געפונען א היבשען פּעקעל איינגעוויקעלט אין א פּאַפּיער. דאָס, האָב איך געוואוסט, איז מיין ספּעשעל אָרדער — דיא גענזעל מיט דיא גריוען וואָס איך האָב דעם ברודער מאלבינאָוויטש געהייסען שיקען עקסטרא פאר מיר און פאר מיין פאמיליע. איך האָב דעם פּעקעל בעהאַלטען אין אייז-באקס, דער עולם האָט זיך געזעצט צום טיש און איך מיט מיין אידענע האָבען זיך גענומען סערווירען.

„זעה נור, טוביה חייקעל, פערטהייל נור ניט זיך אַליין." — מאכט צו מיר דיא אידענע מיינע.

„זאָרג ניט, מיין ווייב" — זאָג איך — „האָסטו שוין ווען געזעהן א סאַרווער זאָל זיך אַליין פערטהיילען? קוק און שוויג און קלייב עולם הבא. ווען דער עולם וועט אָבעסען וועלען איך און דוא און אונזערע קינדערלאך מאכען א בעזונדערע סעודה'לע. בעסער לייגגער געוואַרט, אבי נישט גענאַרט".

דער עולם האָט זיך גענומען טרייבערען דיא קאטשקעס מיט דיא גענזלאך. דערוויל האָט מען זיך ארומגעזעהן, אז ברודער מאלבינאָוויטש

האָט פערגעסען שיקען פיקעלס אָדער זויערע טאָמייטאָס און מען האָט גע־וואָלט שיקען עס ברייננגען. „וואָס טויג אייך דיא טרומייטערס?“ — האָט זיך אָבגערופען מיין אַלטע — ביי מיר איז דאָ זויער־קרויט, רעגולע איינגעמאַכץ, זאָג איך אייך, מיר קוויקען זיך דערמיט, נאָט עסט אייך געזונטערהייד, דאָס איז צעהן מאָהל בעסער וויא אייערע טרומייטערס“. און ריידענדיג, האָט זי דערלאַנגט א פולע שיסעל קרויט צום טיש און דער עולם האָט פשוט געלעקט די פינגער. — די אַלטיטשקע מיינע האָט געוואָלט קריגען א קאָמפּלימענטעל, אז זי איז א בריה און זי האָט עס בעקומען.

די קינדער מיינע זיינען געשטאַנען און געשלונגען די שפּייעכץ; אָבער איך האָב זיי צום טיש ניט צוגעלאָזט. איך האָב פיינד אז קינדער מישען זיך צווישען גרויסע. איך האָב זיי געהייסען וואַרטען ביז די אידען וועלען אוועקגעהן און דאַן וועלען מיר אַליין מאַכען א סעודה. דערוויילע האָב איך זיי גע׳פּטר׳ט מיט א שטיקעל ספּאָנדזש־קייק, א קיכעלע און זיי זיינען צופריעדען געוועזן.

אין מיטען עסען רופט זיך אָב איינער פון דיא חברה קדישא לייט: „וואָס האָט איהר עס דאָרט, ר׳ טוביה חייקעל, בעהאַלטען אין אייז־באָקס?“ — חברה האָבען געוואָרפען אַן אויג אויף מיין בעהאַלטענעם אוצר און גע־וואָלט וויסען וואָס דאָרט איז.

„וואָס איז עס אייערע ביזנעס? — זאָג איך שטאָלץ, מעשה גבאי.

„דאָרט מוז זיין גוטע זאַכען און מיר ווילען עס זעהן“ — רופען זיך אָב איינינגע קולות. — גע׳שמד׳טע העלדזער דאָס זיינען, עס ווילט זיך זיי!

זאָג איך: „און אז גוטע זאַכען, איז אַן עולה? וועל, אי עם דהי באָס און איך בין אינטייטעלד דערצו. איה“ש איבער א יאָהר אויב אַן אַנדערער וועט זיין ביים שיסעל, וועט זיך יענער נעהמען דעם בעסטען חלק“.

קוריץ דערפון, דער עולם האָט אָבגעגעסען און עס איז געוועזן לא נשאר פּרסה, אפילו א ברעקעל איז ניט פערבליעבען. זאָגאַר א שטיקעל אָדער א ביסעל ציִמעס האָב איך פערגעסען איבערלאָזען פאַר מיר און פאַר מיין פאַמיליע; אָבער איך האָב זיך וועגען דעם ניט געקימערט, פיש און ציִמעס עסען מיר אַלע שבת און עס איז גאָר ניט אזא לאַקאָמער ביסען. זעהט איהר, מיט דער גענזעל און מיט דיא גריוועז, האָב איך זיך יא געוואָלט זעהן, ערשטענס בין איך געוועזן הונגעריג ווי א וואָלף און צווייטענס איז

דאָך ניט אַלע טאָג יום טוב און ניט אַלע טאָג עסט מען געגזלאָך מיט גריוועז. אָבער איך האָב בעסער געוואָלט וואַרטען ביז דער עולם וועט אוועקגעהן, ווייל קנאַפּער עולם איז מעהר שמחה.

צו להכעיס אָבער זיינען אייניגע פון די חברה קדישא לייט פערבליע־בען. איך האָב זיי חושד געווען, אז דער ריח פון מיינע געגזענע גריוועז האָט דערגרייכט זייערע נעזער און זיי ווילען אויך דערפון עפּעס געניסען. דער זייגער איז שוין 12 און יענע ריהרען זיך ניט פון אָרט. רופט מיר אָב דיא אידענע מיינע אָן א זייט און פערטרויט מיט א סוד, אז זיא איז טויט־הונגעריג און דיא קינדער האַלטען זיך אויך קוים אויף דיא פיס. זיי האָבען פון אין דער פריה אָן כמעט גאָר ניט געגעסען און שוין צייט צו נעהמען עפּעס אין מויל אריין.

בין איך זיך מיישב: וואָס האָב איך דאָ מורא צו האָבען. איך האָב פון אייז־באָקס אַרויסגענומען מיין פּעקעל, פאַנאַנדערגעוויקעלט די פּאַפּיער, ערשט אינווייניג איז א גרויסער פּייפּער־בעג. איך האָב אויפגעעפענט דעם בעג, ערשט אויבען ליגט פּיקעלס מיט זויערע טאָמייטאָס. טראַכט איך ביז זיך: גוט האָט ער געטהאָן, דער ברודער מאַלבינאָוויטש, צו א פעטע געגזעל און קאַלטע גריוועז זיינען דיא דאָזיגע זאַכען וויא געוואונשען. איך האָב אָנגעהויבען אַרויסנעהמען פּיקעל פאַר פּיקעל, טאָמייטאָ פאַר טאָמייטאָ און אַרויסגעלייגט אויף א טעלער. דיא אידענע מיינע האָט זיך אָבער גיכער געוואָלט זעהן מיט'ן עיקר — מיט דער געגזעל און גריוועז, און זיא האָט אויסגעשריען:

„א מאַנסביל בלייבט א מאַנסביל! (אין אַן אַנדער צייט וואָלט זי געזאָגט שלים־מזל, נור פאַר פרעמדע מענשען האָט זי מיר ניט געוואָלט מביש שטעלען) וואָס איז, אייער איז עס? דו האָסט מורא עס וועט זיך צוברעכען? מען נעהמט און מען קעהרט אריין דעם גאַנצען זעקעל אין שיסעל אריין און געגוג!" ריידענדיג דיעזע ווערטער, האָט זי א כאַפּ גע־טהאָן דעם בעג פון מיין האַנד. איך האָב די שיסעל אַרומגענומען מיטביידע הענד, אלס א פעסטונג, אז די פערבליעבענע חברה קדישא לייט זאָ־לען די גריוועז ניט כאַפּען. די קינדער האָבען מיט נייגעריגע אויגעלאַך געקוקט ווי די מאַמע וועט עס מאַכען גיך און שאַרף, און די אַלטע מיינע האָט איבערגעקעהרט דעם בעג מיט'ן מויל אַראָב. און... פינסטער איז מיר

אין די אויגען געוואָרען, ווען מיר האָבען דערזעהן, אז מעהר ווי פּיקעלס און טאָמייטעס איז דאָרט ניט געווען. חברה האָבען זיך צולאַכט און איך האָב געמיינט, אז איך חלש פון פערדרוס.

איך האָב נאָכדעם אַ קוק געטהאָן דעם רעסטאָראַנט קיפּער'ס ביל און געפונען פערצייכענט עטליכע דאָזען פּיקעלס און אַ פּאָאָר דאָזען זויערע טאָמייטאָס און צום סוף איז געווען אַ בריוועלע צו מיר, וועלכער האָט געלויטע'ט אַזוי:

„ברודער טוביה חייקעל, גבאי ראשון של חברה קדישא, איך האָב אָנגעגרייט פאַר אייך אַן עקסטרא פעטע גענזעל מיט אַ פּאָאָר פונט גריווען; אָבער דיא פרוי מיינע ניט וויסענדיג, אַז דאָס איז פאַר אייך, האָט זיא עס פערקויפט. איהר ועט זיך אַלזאָ מוזען טהיילען מיט די איבעריגע ברידער מיט דעם וואָס איך שיק אייך. מיר טהוט עס זעהר לייד, אָבער איך קען ניט העלפען."

דער סוף איז געווען, אז מיר האָבען שוין כאָטש געוואָלט איבעררייבען די צייהן מיט פּיקעל מיט ברויט, איז אָבער קיין ברויט אויך אין הויז ניט געווען און מיר האָבען זיך געלייגט שלאָפען הונגעריגע.

17.

אַ מעשה מיט אַן אינדיק.

דער מזל טהוט אַ שויין אין טוביה חייקעל'ס פענסטער; אָבער ער פערשווינדט גיך. — טוביה חייקעליכע דערשרעקט זיך פאַר אַ לעבעדיגע געוויכס און עס טהוט זיך יעלות. — עס קאָסט געלד און מען האָט קיין הנאה ניט. — מען פערבעט געסט און מען פּטור'ט זיי מיט אַ שטופּ אין די צייהן.

ב' חנוכה, תרס"ח.

איך האָב געפּרובט מזל, די פּראָבע איז געלונגען, נור נאָכדעם האָט זיך, ווי מען זאָגט, איבערגעריפּען.

ביי מר. סאַלמאָן אין סאַלון, וואוהין איך קום אָפט אריין, האָט מען פאַר טהענקס־גיווינג דעי געראַפּעלט אַן אינדיק. אַ קוואָדער אַ ראַפּעל האָט גע־

קאָסט, האָב איך אויך איינגעשטעלט אַ קוואָדער אין קאָן, נאַ סטשאַסטיע, ווי אַ פּאָניע זאָגט. ממה נפשך, וועל איך קעטשען דעם זכה בגורל, איז מה טוב, און טאָמער ניט, איז אויך ניט קיין אונגליק, וואָס איז אַ קוואָדער, אַ פּוד זילבער?

דער אינדיק איז געווען אויסגעשטעלט אין פענסטער פון סאַלון און ער האָט זיך דאָרט געבלאָזען, דער פּוסטער בעל גאוה, און געשריען „אָלדער־אָלדער" — בידנע בעשעפענים, אין גאַנצען קען מען דיר קריגען פאר אַ קוואָדער און דו בלאָזט אַזוי פון זיך! אָבער וואָס דאַרף מען זיך חידוש'ן אויף אַ נאַרישען אינדיק, אַז צווישען מענשען זיינען אויך פאַראַן אַזעלכע...

אין דער היים האָב איך ניט דערצעהלט וועגען דעם ראַפעל טיקעט וואָס איך האָב געקויפט. ווארום זאָל איך דערצעהלען? טאָמער וועל איך פערליערען, וועט מיר די אידענע מיינע יאָדען, אלא טאָמער וועל איך געווינען, וועל איך צייט האָבען שפּעטער אָנזאָגען איהר די גדולה.

געדענקט האָב איך, אַז אויב דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דעם „אָלדערמען", דעם אינדיק, מיין איך, געווינען, וועל איך איהם לאָזען שעכטען אויף חנוכה, פערבעטען גוטע ברידער און מאַכען אַ גוטע וועטשערע לכבוד יום טוב. די קינדער מיינע זיינען שוין אפילו אַ ביסעל אמעריקאַניזירט און זיי האָבען געוואָלט האָבען אַ טוירקי לכבוד טהענקס־גיווינג דעי, כמנהג המדינה — אויך קיין עולה ניט! אויף וועמעס וואָגען מען זיצט, יענעם דאַרף מען אַ ליעדעלע זינגען, בפרט נאָך, אַז מיר אידען זיינען בערעכטיגט צום אויבען אָן פון וואָגען גלייך מיט אַנדערע; זאָבאַלד מיר געניסען די פרייהייט און גלייכהייט פון לאַנד, דאַרפען מיר זיך געוויס בעטהייליגען אין די היגע ימים טובים און אָבגעבען אַ שבח והודיה פריהער צו גאָט, נאכהער צו קאָלאָמבוס'ען וואָס האָט דיזע לאַנד ענטדעקט; אָבער נאָך אַלעמען איז נאָך מיין שכל אויסגעקומען, אַז חנוכה איז בילכער, ווייל דאָס איז אונזער אייגענער יום טוב און איך האָב בעשלאָסען, דאָס אויב דער אינדיק וועט אריינפאַלען אין מיין גורל, זאָל איך פון איהם מאַכען אַ סעודה לכבוד דעם אַנדענקונג פון די גבורי יהודה.

איך האָב זיך אַלזאָ יעדענפאַלס ניט געריכט צו האָבען אַ טוירקי אויף טהענקס־גיווינג דעי. וואָס טהוט אָבער גאָט? קום איך דאָנערשטאָג אהיים און איך געפין אַ לעבעדיגע אינדיטשקע, ניט אָן אינדיטשקע ממש, נור די

אידענע מיינע איז עפּעס ברוגז געווען און זיך געבלאָזען ווי אַן אינדיטשקע. פרעג איך איהר: „אידענע, וואָס ביזטו ברוגז?“ ענטפערט זי ניט. פרעג איך איהר ווידער: „אידענע, וואָס ביזטו אַזוי פערטרויערט? דיינע שיפען אויפ'ן וואַסער זיינען אונטערגעגאַנגען?“ ענטפערט זי: „אַז אָך און וועה איז מיר, וואָס האָב איך זיך צו פרעהען?“

זאָג איך: „שוטה דו, אָך און וועה זאָל זיין אונזערע שונאים און דו מעגסט זיך טאַקע פרעהען. וואָס פעהלט דיר חלילה? עסען האָסטו, א דירה האָסטו און נאַקעט געהט מען חס ושלום אויך ניט, הלואי ניט ערגער כל זמן מיר וועלען לעבען. אי וואָס, ביי לייטען עסט מען היינט אינדיקעס און ביי אונז ניט, וועל, גאָט איז א פאָטער, אַז ער וועט וועלען וועלען מיר האָבען אַן אינדיק אויף חנוכה“. אַזוי האָב איך זיך א זאָג געטהאָן, כאָטש איך האָב שוין גאָר די האָפנונג פערלאָרען דעם אינדיק צו געווינען.

שפּאַרט אונטער מיין אַלטע דעם קאָפּ מיט ביידע הענד, קוקט אויפ'ן וואַנד און זיפצט.

— וואָס זיפצסטו, וואָס?“ — פרעג איך. „וואָס דען האָסטו געוואָלט“ — ענטפערט זי — „איך זאָל געהן טאַנצען? מיר טאַנצט זיך ניט. געה, סאַלמאָן דער סאַלון קיפּער האָט דיר געלאָזט בעטען אויף א ברית. א קלאָג איז מיר, א בראָך איז מיר, וואָס איך האָב דערלעבט.“

מאַך איך אין שפּאַס: „אַזוי, מיין ווייב? אָט דאָס ביזטו פערטרויערט וואָס מיסעס סאַלאַמאָן מאַכט א ברית? נאַרעלע, וועסט נאָך אויך מאַכען א ברית, כדאי טאַקע צו ערגערן זיך.“

זיפצט זי ווייטער, די אַלטע מיינע, און קוקט אַלץ אויפ'ן וואַנד. קלעהר איך ביי זיך: א נאַרישע אידענע דאָס איז, זי מיינט אודאי, אַז מר. סאַלאַמאָן האָט מיך געשיקט רופען צו איהם אויף א שמחה, בין איך אפשר חלילה א שכור און ליג שטענדיג ביי איהם אין סאַלון. גיב איך איהר צו ערקלערען, אַז איך בין חס ושלום ניט קיין באָמער און זי דאַרף זיך ניט יאדען; אָבער זי טהוט זיך איהרעס, זיפצט, קרעכצט, אויקעט, ברעכט מיט די הענד און קוקט אַלץ אויפ'ן וואַנד.

בין איך זיך מישב, וואָס וועל איך דאָ האָבען ביזנעס מיט איהר? איך וועל טאַקע צוגעהן צו מיסטער סאַלאַמאַן. וואָס דאָרט איז, א ברית אָדער א ברית'ניצע, וועט מען אַלץ עפּעס נעהמען אין מויל אריין און איך

וועל פערגעסען מיינע צרות. איך האָב מיין אַלטע געלאָזט זיצען א ברוגז'ע און גענומען אָנטהאָן מיינע שבת'דיגע בגדים. — עס פאסט ניט צו געהן אויף א שמחה אין וואָכעדיגע קליידער, ניט וואהר?

ווען איך האָב זיך אָנגעטהאָן האָט מיר די אַלטע נאָכגעקוקט, גע־סמאָקטשעט מיט די ליפען, געדרעהט מיט'ן קאָפּ, עפּעס ווי איינער רעדט: וואָס טהוט ער, דער משוגענער? אין מיטען דערזעה איך ווי טרעהרען ווי פּערל פאַלען פון איהרע אויגען און זי רעדט צו זיך אַליין שטילערהייד:

„ער סטראָיעט זיך, דער בעל שמחה. ביטער איז מיר, פינסטער איז מיר, איך דארף עס מיט מיינע אויגען צוזעהן, מסתמא האָב איך ביים רבונו של עולם בעסער ניט פערדיענט.“ ווער איך אמת אין כעס, בייזער זיך אָן אויף איהר און געה אוועק. האָט איהר געהערט אויף אייער לעבען? א אידענע זאָל פון העלער הויט ברוגז ווערען און איך וויים ניט פאר וואָס און פאר ווען!

ווי איך בין אריינגעקומען צו סאלאמאָן'ען, מאכט ער אזוי: שא, איהר זיינט דאָ? זאָג איך: שור בין איך דאָ. מזל טוב אייך! וואָס, טאקע היינט דער ברית?

קוקט ער מיר אָן, דער סאלון־קיפּער, און לאַכט: מעהר פעהלט מיר ניט, זאָגט ער, אז מיין ווייב זאָל ערשט אָנהויבען קינדלען, ווער האָט עס אייך גע־זאָגט אזא ליגען?

די אידענע מיינע, זאָג איך, האָט מיר געזאָגט, אז איהר האָט מיך גע־שיקט רופען אויף א ברית.

לאַכט ער ווידער, מר. סאלאמאָן. די אַלטע אייערע, זאָגט ער, האָט אייך אָבגענארט. איך האָב אייך געשיקט א צעטעלע, אז איהר זאָלט קומען צונעהמען אייער געווינס, איהר ווייסט אפשר גאָר ניט? נו, איך קען אייך אָבגעבען מזל טוב, איהר האָט געוואונען דעם אינדיק.

די בשורה טובה האָט מיך שטארק דערפרעהט; אבער די זאַך איז מיר מעהר קשה געוואָרען. וויבאַלד, אז מען האָט מיין אַלטע אָנגעזאָגט, אז איך האָב געוואונען אן אינדיק, היינט פאר וואָס האָט זי מיר געשיקט אויף א ברית, און וואָס איז זי ברוגז? געה טרעף וואָס זי האָט געמיינט דערמיט! מאַלע וואָס אַ אידענע קען איינפאַלען? וועל — האָב איך געטראַכט — אז איך וועל ברייננגען דעם אינדיק און איהר דערצעהלען, אז עס קאָסט אין גאַנ־

צען א קוואָדער, וועלען אַלע וואונדען פערהיילט ווערען און עס וועט זיין אַלל רייט.

נעהם איך מיין „אַלדערמען" און וויל געהן. שטעלען מיר אָב דער סאַלון קיפּער און נאָך עטליכע מענשען. וואָס הייסט — זאָגען זיי — ר' טוביה חייקעל, איהר וועט גאָר קיין טריט ניט געבען? קלעהר איך ביי זיך: מען קען טאַקע קיין דבר אחר ניט זיין, מען דאַרף זיי ארויסוואַרפען צו גלאָז ביער. חברה האָבען זיך אָבער מיט איין גלאָז ביער ניט בענוגענט, מען האָט אָנגעהויבען גיסען א גלאָז נאָך א גלאָז און איך האָב געמוזט בעצאָהלען א דאָלער מיט 75 סענט. קאָסט מיר שוין מיין געווינס ניט א קוואָדער, נור גאַנצע צוויי דאָלער; אָבער בעשלאָסען האָב איך ביי זיך, אז פּאַר מיין אַלטע זאָל איך פון דעם טריט ניט דערצעהלען, זאָל עס הייסען, אז דער גאַנ־צער אינדיק קאָסט בלויז 25 סענט.

ווען איך בין געקומען אהיים איז שוין די אַלטע מיינע געשלאָפען. עס איז נאָך אפילו ניט שפּעט געווען; אבער די ווייבער האָבען אזא נאַטור, ווען זיי זיינען ברוגז, לייגען זיי זיך פריה שלאָפען און אָפּט אָהן וועטשערע אויך. ווען איך בין אריין אין הויז, האָט זי אפּנים דערהערט און זיך א טשובצע געטהאָן. זאָג איך צו איהר: פייגע, דו שלאָפסט? איך האָב דיר גע־בראַכט א לעבעדיגע מתנה. אָבער א בחור'עץ, אפשר א פּוד וועגט ער! איך האָב איהם קוים געבראַכט צו שלעפען.

הויבט זי אָן וויינען, די אַלטע, „א קלאָג איז מיר, א בראָך איז מיר — זאָגט זי — ווי האָבּטו עס אזעלכע פערשטאָכענע אויגען און דו זאָגסט מיר אָן אזא שמחה? עס קומט דאָך מיר אוים כאָטש שפּרינגג אריין אין וואסער און דערטרינק זיך. סטייטש, דיינע ממזרים וועל איך האָדעווען?

קוק איך איהר אָן, וואָס רעדט זי, די אידענע! „וואָס — זאָג איך — „ביזט, שונאי ישראל, פון זינען אראָב? וואָס'ערע ממזרים? דו ווייסט דאָך, אז ביי מר. סאַלאמאָן'ען האָט מען געראָפּעלט אָן אינדיק, האָב איך איהם גע־וואונען, געה זעה אין קיטשען איז ער, אָן אינדיק, זאָג איך דיר, ווי א קאַלב, א קוואָדער קאָסט ער, לאָמיר איהם אזוי עסבּען געזונד, ווי א קוואָדער."

„כאַ, כאַ, כאַ" — צולאַכט זיך מיין אידענע — „צו מיינע שונאים'ס קעפּ, אָן אינדיק גאָר? טפו זאָלסטו ווערען, איך האָב אויף נאָמנות געמיינט עפּעס אנדערש! טוביה חייקעלע, מיר וועלען אי"ה האָבען גוטע אייניק־

לאַף. איך שעהם זיך זאָגען, וואָס איך האָב דיר חושד געווען. הערסט דאָך, קומט צוגעהן אַ באָי און ברייננגט מיר אַ צעטעלע פון מר. סאָלאמאַן דעם סאַ־לון קיפּער, איך לייען איבער, ערשט עס שטעהט דאָרט אזוי:

„מזל טוב אייך, ר' טוביה הייקעל, קומט נעהמט אָב אייער לעבעדיגע געווינס, איך וועל איהם ניט האַלטען ביי מיר אין הויז, ער פערשרייט די וועלט." נו, האָב איך געדענקט... איך וויל עס פון מיין מויל ניט ארויס־ברייננגען.

הערענדיג די דאָזיגע געשיכטע, האָב איך זיך אויך צולאַכט און מיר האָבען ביידע געלאַכט אפשר אַ האַלבע שטונדע נאָכאַנאַנד.

רייד איך אָב מיט מיין אידענע, אַז מיר זאָלען דעם אינדיק האַלטען ביז זאָנטאַג, און דאַן וועלען מיר איהם שעכטען, פעררופען פריינד און בעקאַנ־טע און מאַכען אַ „פּאַדי" לכבוד חנוכה. איז איהר מיין עצה געפעלען גע־וואָרען און אזוי איז עס פערבליבען.

פרייטאַג האָב איך אין אַ ווינקעל אין קיטשען געמאַכט אזוי ווי אַ שטייג פון ברעטלאַך און דאָרט אונזער „אַלדערמען" פערזעצט איבער שבת.

שבת האָב איך אָנגעזאָגט צו פריינד און לאַנדסלייט, אַז זיי זאָלען זאָנ־טאַג קומען, ווייל אַ גאַנצער אינדיק וואָרט פאַר זיי און מען וועט לעבען אַ גוטען טאָג. און דער עולם האָט געזאָגט, אַז מען וועט זיך ניט לאָזען בעטען.

דערלעבט ווי עס איז זאָנטאַג, איך האָב דעם אינדיק אוועקגעטראָגען צו אַ שוחט און געקוילעט. איך האָב מיין אידענע געזאָגט, אַז עס וואָלט גע־ווען גלייך צו קויפען אַ פּאָאַר באָטעלס ווייז צו דער סעודה — צו אינדיק פּאַסט זיך אַ גלעזעל ווייז, און זי האָט ניט געהאַט דאַגעגען.

הכלל, די אַלטע מיינע האָט דעם אינדיק אָבגעפליקט, נעטהאָן איהם זיין רעכט ווי מען דאַרף, ענדליך ווען זי האָט איהם גענומען כשר מאַכען, ערשט אַ קלאָג, אַ צרה, אַ נאָדעל אין פּופּיק! איך בין געלאָפען צו אַ רב פרעגען אַ שאלה און... דער אינדיק איז טריף געוואָרען.

דער דאָזיגער אונגליק האָט אונז אזוי ווי אַ דונער דערשלאָגען, אָבער וואָס קען מען העלפען? טריף, איז טריף.

ביי נאַכט איז דער עולם געקומען מיט ליידיגע מאָגענס. זיי האָבען

זיך נעבאך געריכט אויף א גוטען מאהלצייט, לסוף איז די שמחה פערשטערט געוואָרען.

כאָטש עס איז אונז געווען ביטער אויף די הערצער, פון דעסטוועגען אוועקלאָזען מענשען גלאָט אזוי פאַסט דאָך ניט, האָט די אידענע מיינע אַנשטאָט אינדיק געמאַכט רעטשענע לאַטקעס און אָנשטאָט וויין, האָט מען פערטרונקען מיט קאַלאָמביא טהעע און דערמיט האָט זיך די פּאַרטי גע־ענדיגט.

.18

א שלים־מזל'דיגער פּאָוקער.

טובית חייקלען פערגלוסט זיך מאַכען א קערטעל לכבוד חנוכה. חברת סטראָיען אַן א קלוגען שפּיטצעל צו פערבלאָפען מיסים טובית חייקעל, אז זי זאָל גאָר ניט וויסען וואָס איהר מאַן מאַכט א „גיומקע"; אָבער זי פּאַקט איהם ביי דער האַנד און גראדע דאמאָלס ווען ער האָט דריי טויז. — רמזים מכח קאָרטען פון אַ גוטען אידען און פון טוביה חייקלען אליין.

ה' טבת, תרס"ח.

אמר טוביה חייקעל, טוביה חייקעל האָט געזאָגט: אז עס געהט ניט, געהט ניט מיט אַלעמען, אפילו אין קאָרטען אויך ניט, ווייל בתר עניא אזיל עניותא, נאָך אַן אָרימאַן שלעפּט זיך די אָרימענשיכע, מיין איך דער שלים־מזל, און ווען ער טרעפט איהם ביים קארטען טישעל, מישט ער זיך אריין גראדע דאמאָלס ווען ער האָט א גוטע קאָרט און ער שלאָגט איבער אין מיטען. דבר זה, די דאָזיגע זאַך ווייס איך פון מיין אייגענע פּראַקטיק און איך וועל עס אייך דערצעהלען, נור פריהער א שטיקעלע הקדמה.

א רב אָדער א גוטער איד האָט א מאָל געזאָגט, אז קאָרטען שפּיעלען איז א נעוואלדינער חטא. קארטען — האָט ער געזאָגט — איז א מין קליפּה, רחמנא לצלן, און דער וואָס לאָזט זיך אריין אין דעם, ווערט פערשלעפּט אין די מ"ט שערי טומאה. והראיה, אז דאָס וואָרט „קרטן" (לויט די ספּעלינג פון די מאָדערנע העברעער) איז בגמטריא „שטן" — „קרטן" בעטרעפט 359 און „שטן" בעטרעפט אויך אזוי פיעל.

אַ געוויסער אפּיקורס וויעדער האָט געזאָגט, אַז אַ גאַנץ יאָהר ווי אַ גאַנץ יאָהר, אָבער חנוכה מעג מען מאַכען אַ קערטעל און ניט נור איז דערויף קיין איסור ניטאָ, זאָנדערן עס איז נאָך אַ מצוה, אַזוי גוט ווי בענשען חנוכה־ליכטלאך, והראיה, אַז דאָס וואָרט „קרטן" (אויך נאָך דער מאָדערנער ספּעלינג) איז בגמטריא „כנר חנוכה".

ואני בעניי, און איך שלים־מזל'דיגער טוביה חייקעל, אַז מיר האַלטען שוין יאָ ביי גמטריאות, וועל איך אייך ציינען אַ רמז פאַר וואָס מען דאַרף חנוכה עסען לאַטקעס, ווייל דאָס וואָרט „לטקס" (אויך מאָדערנע אויסגעלייגט) איז בגמטריא „נס חנוכה", אויב איהר גלויבט מיר ניט, רעכענט עס איבער.

אָבער ניט דאָס בין איך אויסען. לאַטקעס, אויב נור גוטע און פעטע, דאַרף מען זיכער עסען גאָר אָהן שום רמזים און גמטריאות. דער עיקר וואָס איך וויל אייך דערצעהלען איז, דאָס איך האַלט אַ ביסעל מיט'ן אפּיקורס, דאַרום האָב איך שבת נאַכט לכבוד די לעצטע ליכטעל געכאַפּט אַ קערטעל און מעגליך, אַז דערפאַר טאַקע האָט מיך גאָט געשטראָפט און איך האָב געכאַפּט אַ מיאוס'ע מפּלה.

קאָרטען שפּיעלען איז אַ זאַך וואָס מוז געטהאָן ווערען בצנעה, אין בעהעלטענים, ווייל עין הרע איז אין דעם זעהר שולט. איבערהויפּט איז אַ ווייבערשע אויג דאָס רוב זעהר שעדליך דערצו. ערפאַהרענע מענשען זאָגען, אַז ווען די ווייב וואַרפט אַן אויגעל, ווערענד דער מאַן איז בעשעפטיגט אין אַ „גיים", קען ער שוין אפילו מיט פיער טייז אויך ניט געווינען און ער דאַרף נאָך דאַנקען גאָט, אַז ער געהט אַרויס מיט גאַנצע ביינער... אַזאַ טריפה'נע גבורה האָבען זיי, די ווייבער. נאַטירליך האָבען ניט אַלע חוה'ס טעכטער אַזעלכע בייזע אויגען; אָבער מעהרסטענטהייל דאַרף מען זיך פאַר זיי היטען אַזוי ווי פאַר פייער.

מיין אַלטע, האָב איך חושד געווען, איז אויך פון די וואָס קענען שאַדען ברייננען אין קאָרטען שפּיעל. איך האָב דאַרום גאַנץ חנוכה געזוכט אַ געלעגענהייט צו שפּיעלען אַן אָקע אָדער אַ פּאָוקער בלאָ יודעים, אַז זי, די אידענע מיינע, זאָל ניט וויסען; אָבער עס האָט זיך גראַדע אַזאַ געלעגענהייט ניט געמאַכט.

שבת אבענד נאָך הבדלה און נאָך חנוכה ליכט בענשען, ווען איך האָב

זיך שוין אין גאנצען געהאט מיאש געווען פון כאפען ערגעץ א קערטעל לכבוד חנוכה, קומט מיין לאנדסמאן'ס מר. געמבעלמאן'ס א באיטשיק און זאגט צו מיר בזה הלשון: „פאפא האט געבעטען איהר זאלט קומען. ער האט פער־לארען א האנד און ער דארף אייך נויטיג האבען.“ איך האב פערשטאנען, אז דאס מיינט מען א „האנד“ צו פאוקער און איך בין העכסט צופריעדען געווען.

ביי יענעם לאנדסמאן מיינעם האט מען שטענדיג געהאקט אין פאוקער אויף וואס די וועלט שטעהט, דאס האב איך פריהער אויך געוואוסט; אבער געהן אנבעטען זיך אויף דער חתונה האט מיר ניט געפאסט. דער „סעט“ איז דארט אימער געווען פערפולט און מען האט זיך ניט גענייטיגט אין „הענד“, היינט ווי קומט מען גלאט צו יענעם זיך אנבעטען, נעהמט מיר אויך אריין אין חברה? ווען אבער מען האט דארט א „האנד“ פערלארען — וואהרשיינליך, ווייל עס פאסירט אפט ביי קארטען — און מען האט מיך גע־שיקט רופען, האט עס מיר געפרעהט, זעהר געפרעהט.

איך האב אויך געוואוסט, אז דארט שפיעלען ניט קיין פראסטאקעס, נור איידעלע מענשען, וואס פערשטעהען די שווארצע פינטעלאך, ווייל די פאוקער־גיים געהט דארט אן אויף לשון הקודש. די מעשה דערפון איז אזוי:

מר. געמבעלמאן'ס פלונית'טע איז שוין געוואהנט צו די צרות, זי שטערט ניט איהר מאן, זי לאזט איהם שפיעלען פאוקער און האלט פיסק, האט איהם אבער גאט צוגעשיקט אן אנדערע שטערערין — די אלטע, בלינדע מוטער זיינע, וועמען ער האלט ביי זיך אין הויז, ווייל ער ערווארטעט צו ירש'ענען איהרע קניפלאך.

איינרייסען מיט דער „פליאגע“ — ווי ער רופט איהר — וויל ער ניט; ערשטענס, ווען זי וועט זיך חס ושלום דערוויסען, אז דער תכשיט איהרער שפיעלט אין קארטען, וועט זי איהם איינצאהלען א פארציע, אז עס וועט איהם זיין פינסטער און ביטער. ביי איהר איז רעכט צו מביש שטעלען איהם פאר מענשען און מאכען אזוי, אז ער זאל ניט קענען ווייזען די אויגען פאר גוטע ברידער. והשנית: וואס טהוט מען, אז עס פערדרעהט איהר דער שגעון און זי שענקט אוועק איהר פערמעגען אויף אירגענד וועלכען אנשטאלט? שטאלט?

זייענדיג א גמרא־קעפעל פון דער היים, איז דער לאנדסמאן מיינער

געפּאַלען אויף אַן המצאה, אַז מען זאָל ביים קאָרטען שפּיעלען רעדען לשון הקודש ווערטער, כדי די „פליאַגע“ זאָל מיינען, אַז מען לערענט.

דער איינפאַל האָט זיך איהם איינגעגעבען און יעדע נאכט פלעגט מען דאָרט מאכען א פּאָוקער הגדול; אָבער אַנשטאָט צו ריידען און אמפּערן זיך אין פליין קאָרטען שפּראַך, האָט מען גערעדט לשון הקודש.

ווען דער באַיטשיק איז מיר געקומען רופען, איז די אידענע מיינע ניט געווען אין דער היים. זי איז ערגעץ אוועק צו גאַסט און האָט זיך פער־זאמט ביז שפּעט אין אבענד. איך האָב זיך ניט געקענט דערוואַרטען ביז זי וועט קומען און איך בין אוועקגעגאַנגען. — וואָלט איהר געהאַט געדולד צו וואַרטען, ווען איהר זאָלט וויסען, אַז א פּאָוקער הגדול וואַרט אויף אייך? און נאָך אַזאַ אַמוזירענדער פּאָוקער, אויף לשון הקודש!

הכלל, איך בין געקומען אהין און מען האָט גענומען רייבען די גיים. 5 סענט „לימיט“ האָט מען געשפּיעלט. אַז איך האָב פערשפּילעט גיים נאָך גיים, דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען, — וואָס דען? טוביה חייקעל וועט געווינען? אָבער א ביסעל „פאַן“ האָב איך געהאַט. שטעלט זיך פאַר אַזאַ מין פּאָוקער:

איינער זינגט אוים מיט א גמרא ניגון: „אני ראשון“ (איך בין פּוירסט). רער צווייטער ענטפערט: „שלשה אבות“ (3 קינגס), א דריטער שרייט: „מי ידמה לך, מי ישוה לך ומי יערך לך (3 טייז). נאָך איינער ברומט צו מיט אַן איכה ישבה ניגון: „בתולות בערי יהודה“ (קווינס). אַן אַנדערער ווידער ליאַרעמט „גדול הבית הזה“ (א פולע הויז איז גרעסער). און נאָך איינער אמפּערט זיך: „הכל ממין אחד“ (פלאַש). און נאָך אַזעלכע און ענ־ליכע פּראַזען, און די אַלטע, בלינדע מאַמע זיצט אין קיטשען ביים אויווען, הערט זיך צו אַלעם צו און פון איהרע בלינדע אויגען פליסען פריידען־טרעהרען.

„מיר פאַר זיין קאָפּ, מיין טהייערע פּוינעלע“ — רעדט זי צו זיך אַליין — „האָרעוועט נעבעך א גאַנצען טאָג און ביי נאכט זיצט ער און לערענט די היילינע תורה. מיין נחת, מיין קרוין, מיין נשמה, ניט פערשטערט זאָל ער מיר ווערען, טאַטע זיסער.“

ווי זאָגט איהר, הא? ניט קיין שלעכטער אמיוזמענט, האָט זיך אָבער

אריינגעמישט דער שלים־מזל, צושטערט די גאנצע שמחה און דעם גרעס־טען פסק האָב איך געכאַפּט.

ווי מיר זיינען אזוי געווען פערטיעפט אין גיים, לויפט פּלוצלונג אריין מיין אידענע אַ פערסאָפּעטע, קוים וואָס זי האָט דעם אָטהעם געכאַפּט און ווי זי האָט אונז חברה דערזעהן זיצענדיג ביים טיש מיט די קאָרטען אין די הענד, האָט זי זיך פערנאנדערגעלאָזט אויפ'ן אויבער־קול מיט פאָלגענדען מענה־לשון:

„אין קאָרטען שפּיעלט מען נאָר? מיט'ן מלאך המות זאָלען מיינע שונאים שפּיעלען! אבי איך לויף אָהן אַ נשמה געוואָהר ווערען וואָס מיסטער געמבעלמאן מאכט! איך בין געקומען אהיים דערצעהלען מיר די קינדער, אז מיסטער געמבעלמאן'ס באָיטשיק האָט געזאָגט, אז זיין פּאפּא האָט פערלאָרען אַ האנד, האָב איך געמיינט אפשר חלילה ערגעץ איבערגעפאָהרען אָדער אין שאפּ אַ האנד צובראָכען, לסוף איז מען אלע געזונד ווי אייזען און מען שפּיעלט גאָר אין קאָרטען! טפו זאָלט איהר ווערען, קאָרטאָזשניקעס, צו אייערע קעפּ, צו אייערע הענד און פיס, צו אייער לייב און לעבען."

„און דו, כל־בו'ניק איינער" — האָט זי געזאָגט ווענדענדיג זיך צו מיר — „מעגסט זיך ריכטען אויף אַ גאָב וואָס דו האָסט נאָך כל זמן דו לעבסט ניט געהאַט. וואַרט, וואַרט, איך וועל דיר שוין איינצאָהלען אַ פּאָרציע, דער לעצטער מאָל וועט דיר שוין זיין אין קאָרטען שפּיעלען!"

איך האָב ניט געוואָלט ווארטען אויף כבוד און זיך אָנגעהויבען פּאַמע־לאך ארויסרוקען; אָבער מר. געמבעלמאן'ס בלינדע מאַמע האָט מיר פער־שטעלט דעם וועג און מיט אַ ברום אָנגעהויבען דרעשען איבער מיין קאָפּ. מיינען האָט זי זיכער געמיינט איהר קדיש דערפאַר וואָס ער האָט איהר אזוי מיאוס געבלאָפט, אָבער געטראָפען האָט זי מיך און שיער מיינע אויגען אויסגעפּאָרקעט.

אז איך האָב אין דער היים געכאַפּט אַ שווארצען סוף פון מיין אידענע, פרעשטעהט איהר דאָך מסתמא אליין. אז איך האָב שעהנע עטליכע סענט פערשפּיעלט, דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען; אָבער דאָס אלעם אאַרט מיר ניט זעהר פיעל. מעהר פון אלעם פערדריכט מיר, וואָס פונקט דאַמאָלס, ווען מיין אלטע איז אָנגעקומען, האָב איך געהאַט דריי טייז און מיין לאַנדס־מאַן האָט מיך געבלאָפט מיט אַ פּאָאר דזשעקס — שאדע בנאמנות, איך האָב

געהאט א געלעגענהייט צו שינדען פון איהם א פעל, ווען דער שטן זאָל זיך ניט געוועז אריינמישען.

.19

ער ווערט א גראָסערי־מאַן.

טוביה חויקעל קויפט אַ פּערטיגען געשעפט מיט סחורה און קאָסטאָמערקעס. — אַ מעשה מיט שליסלען, גנבים און אַ פאָוקער גיים. — ער האָט געוואָלט זיין אַ העלד און געבליבען אַ נאַר. — די פּפליכטען פון אַ גראָסערי־מאַן און וואָס ער איז מחויב צו טהאָן פאַר זיינע קאָסטאָמערקעס.

י"ג טבת, תרס"ח.

איהר קענט מיר, פריינדע, גראַטולירען. איך בין געוואָרען מיט מזל א גראָסערי מאַן אין סאמע אידישען סענטער. ווינשט מיר, אז עס זאָל זיין מיט גליק.

די ביזנעס האָב איך געקויפט א פארטיגע זאך. אַן איינגעפיקסטע סטאָר מיט איינגעטרייטע קאָסטאָמער, טאקי וויא מען זאגט: א געבראָטענע טייבעלע. איך האָב גאָר ניט וואָס צו טהאָן, נור זיצען און לייזען געלד.

דער פריהעריגער גראָסערי מאַן, ביי וועמען איך האָב די ביזנעס אי־בערגענומען, האָט מיר איבערצייגט שוואַרץ אויף ווייס, אז דאָס געשעפט איז א גוט שטיקעל ברויט, א גאָלדענע פינגערל איז עס; אָבער אויב עס וועט ווירקליך זיין א גליק אָדער חלילה א שטריק, ווייס איך נאָך נישט.

אָנגעגעבען האָט מיר דער מוכר א קימא לן פון פיערציג סטעדי קאָס־טאָמערס, אזוי האָט ער מיר געצייגט בפירוש פערשריעבען אין זיין בוך. 20 פון די קאָסטאָמערס האָבען געהאט פערשריעבען גאנצע בלעטער, ווייל זיי נעהמען אויפ'ן „ביכעל", אויף באָרג הייסט עס, און די אנדערע 20 זיינען בלויז געוועזן פערשריעבען די נעמען, ווייל — האָט ער מיר ערקלעהרט — יענע צאָהלען שטענדיג קעש מאָני. די קאָסטאָמערס וואָס נעהמען אויפ'ן „ביכעל" האָב איך ביי איהם אָבגעקויפט, עס הייסט איך האָב איבערגענומען זייערע חובות אויף זיך און איהם איינגעצאָהלט מזומן. דיעזע האָט ער מיר

פּאַרמאַלנע איבערגעגעבען, און די קעש קאַסטאָמערס, האָט ער געזאָגט אוים-ווענינ, אז ער שענקט מיר זיי אוועק אַלס פּרעמיום, אַלס צוגאָב צו דער גאַנצער קניה.

רעכענענדיג אפילו אויף קליין־געלד, אז יעדער קאַסטאָמער זאָל געבען צו לייזען פינף דאָלאַר א וואָך, איז דאָס אויך א חשבון פון 200 דאָלער א וואָך און פון אזא פּדיון קען מען דעם מאָגען ניט קאַליע מאַכען.

אזוי האָב איך און מיין אידענע אויסגע־חשבון׳ט. אָבער דערווייל האַלט עס נאָך ווייט דערפון, פּיעלייכט וועט זיך שפּעטער פערבעסערען. אויף מיין מזל זיינען די קעש־קונדען אָבגעשניטען געוואָרען אזוי ווי מיט א מעסער און אפילו א פּוס זייערע שמעקט ניט אריין צו מיר אין סטאָר. איך וואָלט זיי געגאַנגען בעטען, אז זיי זאָלען מיר געבען א שאַנס, אָבער ווער ווייסט וואו מען זוכט זיי? והשנית וואָס פאר א טענות קען איך צו זיי האָבען? איך האָב עפּעס געלד בעצאָהלט פאר זיי?

די אידענע מיינע זאָגט, אז דער פערקויפער האָט מיך געבלאָפט, ער האָט זיך אָנגעשריעבען נעמען סתם אזוי אין דער וועלט אריין און מיך איינגעשמועסט, אז דאָס זיינען זיינע קאַסטאָמער. איך ווייס מיינט איהר? אפשר איז זי טאקי גערעכט.

די מיסעסען וואָס נעהמען ביי מיר אין גראָסערי קען איך שוין אוים-געבונדען. איך געדענק זייערע נעמען אויסענווייניג און ווייס וואו יעדע פון זיי וואָהנט. די מענער זייערע קען איך קיין איינציגען ניט, ווייל איך האָב מיט זיי קיין ביזנעס.

ווי צו בעהאנדלען מיינע קאַסטאָמערקעס, אז זיי זאָלען זיין צופריעדען ווייס איך אויך. די הויפּט־קונץ פון א גראָסערי־מאַן איז ניט צו קענען וועגען און מעסטען — ניט דערוועגען און ניט דערמעסטען איז מעהר קונסט; אָבער דערצו בין איך נאָך ניט איינגעטרייט. וואָס אָנבעלאַנגט אָבער די אנדערע זאכען, בין איך א ביזנעס־מאַן פוירסט קלעס.

פרויען, ווייס איך, האָבען ליעב א חניפה׳לע, א קאָמפּלימענטיל און איך זשאַלעווע זיי עס ניט. א פרוי וואָס לויבט איהר בייבי און דערצעהלט שטענדיג זיינע חכמות, ווייס איך, אז מען דאַרף איהר צו יעדער אָרדער געבען א צוגאָב א צוקער־לעקאַך אָדער אַן אנדער נאַשעריי אַלס א פּרעזענט פאר איהר „ניים ליטל דאָל“. איך ווייס ניט מיט וואָס פאר אַן אויסדרוק

און מיט וואָס פאַר אַ ניגון צו מאַהנען געלד. קודם מוז איך זיך אַליין אַ קיטצעל טהאָן אונטער'ן אָרעם, און ארויסרופען ביי זיך אַליין אַ שמייכעל, כדי עס זאָל חס ושלום ניט אויסזעהן, אז איך מאַהן צו שטרענג, און ווען איך בעקום אַ תשובה אַז איך קריג עס ניט, דאַרף איך זיך נאָך אַ מאָהל אַ קיטצעל טהאָן און זאָגען: „מיסעס סאָ ענד סאָ, אַ דאַנה האָב איך, הלואי וואָלט איך געהאַט אַ סך אַזעלכע קאָסטאָמערס וויא איהר, וואָלט איך שוין גאָר ניט געזאָרגט.“

אָט אַזוי מוז מען כמעט יעדער איינער זאָגען און אַלעס גוטמוטהיג, מיט אַ שמייכעל, עס זאָל אויסזעהן, אַז מען זאָגט עס אין שפּאַס. קיין ערנסטע אָדער שטרענגע מינע טאָר מען פאַר זיי דאָס רוב ניט צייגען, און אויב עס דריקט עפּעס אויפ'ן הארצען, ווען מען דאַרף סעטלען בילס אָדער אריינגעהמען וואארע און עס פעהלען אוים די קלינגערס, מוז מען די צרות בעהאלטען אונטער'ן ארבע כנפות, ווען ניט, ווערען מאנכע קאָסטאָמערקעס ברוגז און געהען אוועק אין אַן אַנדער גראָסערי.

איך וויים גוט מיין פּפליכט, אַז איך דאַרף אָפט זיין אַ וואַטשמאַן ביי מיינע קאָסטאָמערקעס. אַ גראָסערי דיענט דאָס רוב פאַר אַ סטאָריידזש, וואו די ווייבער לייגען אָב זייערע פּעקלאַך וואָס זיי ברייננען פון סטריט. איינע האנדעלט איין פיש און זי דאַרף נאָך ערגיץ געהן, לאָזט זי עס איבער אין גראָסערי ביז זי וועט קומען. אַ צווייטע לאָזט איבער איהר אָרדער פלייש אָדער אַ טשיקען וואָס זי האָט איינגעקויפט אויף שבת; אַנדערע ברענגען געשיר, שניט סחורה און שאר ירקות און לאָזען עס איבער אויף אַ ווייַלע, ווייל זיי פוילען זיך צו קריכען די שטיגען און עס ארויפטראָגען. מאנכע ברייננען שווערע פּעקלאַך און לאָזען עס איבער אין גראָסערי ביז די מענער זייערע קומען און נעהמען עס ארויף.

אין דער פריה איז שטענדיג אַ סדרה מיט פּעילס, שיסלען און באַק־סעס. די מיסעסען טראָגען אַרונטער די שמוץ און פאַר איין וועגס כאַפּט מען זיך אריין צום בוטשער אָדער מען שטאַטעט אָב אַ וויזיט די פּושקאַרט פּעדלערס, ניט מען דערוויל די כלים פון די שמוץ אָב אַ קוואַרטיר אין גראָסערי.

היינט דאַרף אָפט אַ גראָסערי דיענען אַלס אַ באַרן פאַר בייבי־קעַ־רידזשעס. ארויפטראָגען אַ בייבי קערידזש נאָך יעדען מאָהל וואָס מען

פיהרט דורך דאָס קינד, איז אַ שווערע מלאָכה, לאָזט מען עס איבער אין גראָסערי. היינט שליסלען זיינען אין אַ גראָסערי פאראַן גאנצע באַנטשעס. ווען די מיסעסען געהען אוועק אין סטריט, לאָזען זיי איבער די שליסלען ביים גראָסערי מאַן און דער גראָסערי מאַן מוז היטען, אז אַלעס וואָס ווערט איבערגעגעבען אונטער זיין השגחה, זאָל זיין גאַנץ, קיין זאַך זאָל ניט פעהלען.

אָט די אַלע כּללים ווייס איך און היט זיי אָפּ פּינקטליך, ווייל מיט קאַסטאָמער טאָר מען ניט איינרייסען.

פאַר שבת דאָנערשטאָג האָט מיט מיר פּאַסירט אַ שטיקעל עקסידענט. איך זיץ מיר אַזוי אין גראָסערי, קומט אריין אַ מאַן און דערלאַנגט מיר אַ באַנטש שליסלען. „פּליז“, זאָגט ער — „הענגט עס אויף ערגיץ און ווען מיין פרוי וועט קומען זאָלט איהר עס איהר אָוועקגעבען“. ווער איז אייער פרוי? — פרעג איך. „סטייטש — זאָגט ער — איהר קענט איהר ניט? די מיסעס סיימאָן פון דריטען פלאָר. זי איז דאָך אייערע אַ קאַסטאָמערקע“. נעהם איך ביי איהם צו די שליסלען און הענג זיי אויף אַ טשוואָק.

דער מיסעס סיימאָן קען איך גאַנץ גוט. זי איז אַ גוטע קאַסטאָמערקע, הלואי האָב איך אַ סך אַזעלכע; איהם אָבער האָב איך קיינמאָל ניט געזעהן, דער גוטער יאָהר ווייסט זיי, די מענער, ניט זיי קומען צו מיר, ניט איך געה צו זיי.

אין אַ ווייילע ארום קומט דער מר. סיימאָן ווידער אריין און זאָגט צו מיר: „די אידענע מיינע האָט מיטגענומען דעם פּאַקעט־בוך און איך דאַרף נויטיג האָבען פינף דאָלער, קענט איזו'ר עס מיר פּיעלייכט באָרגען ביז זי וועט קומען?“ קלעהר איך ביי זיך: פאַר וואָס ניט טהאָן אַ טובה אַ קאַס־טאָמער? די מיסעס סיימאָן, זעהט אויס, איז גוט אָב. זי דינגט זיך ניט, ווי אַנדערע קושענירקעס, הלואי נעהמט זי נור אַ סך, וואָלט איך איהר גע־באָרגט מיט'ן גרעסטען פּערגעניגען, היינט וואָס האָב איך דאָ מורא צו האָבען? איך האָב איהם געגעבען אַ פינף דאָלער ביל און ער האָט מיר בעדאַנקט און איז אוועקגעגאַנגען.

עס איז שוין נאַכט; עס איז שוין שפּעט אין אָבענד און מרס. סיימאָן קומט ניט נאָך די שליסלען. עס איז שוין זייגער עלף, שוין צייט צומאַכען די סטאָר און מרס. סיימאָן איז אַלעס ניטאָ! שלעכט, וואָס טהוט מען? פערשליסען די סטאָר? טאָמער קומט זי אָן, וועט דאָך איהר אויסקומען

נעכטיגען אין סטריט. ער איז אפשר ערגיץ אוועקגעפאָהרען און ווער ווייסט ווען ער וועט קומען, וועט זי דאָך גאָר ניט וויסען וואו איהרע שליסלען פון הויז זיינען. הכלל, מען קען דאָך אַ קאָסטאָמערקע ניט לאָזען אין אזא קעלט נעכטיגען אין סטריט, בין איך געזעסען אַ משמר און געהיט מרס. סיימאָן'ס שליסלען.

דער זייגער איז שוין צוועלף און פון דער מיסעס סיימאָן איז נאָך קיין זכר ניטאָ! אַ דערפראָרענער, אַ שלעפעריגער בין איך ווייטער אין געהאקטע ליידען געבליעבען זיטצען אין סטאָר און ווען איך האָב דערהערט טריט אויפ'ן סיידוואָק, בין איך ארויסגעגאנגען זעהן אפשר איז זי דאָס; אָבער אַ נעכטיגער טאָג! צעהנדליגע מענשען זיינען דורכגעגאנגען און די מיסעס סיימאָן איז אזוי ווי אין וואסער אריין.

ארום אַ זייגער צוויי בין איך ארויס אין סטריט זעהן אפשר געהט זי, איך טהו אַ קוק אין דער הויך, ערשט ביי דער מרס. סיימאָן אין פראָנט־רום איז ליכטיג! וואונדער איך זיך, ווער קען דאָס דאָרטען זיין? קיין באָרדערס וויים איך האלטען זיי ניט און זיי אליין זיינען ניטאָ, די שליסלען זייערע זיינען דאָך ביי מיר, מסתמא — טראכט איך — גנבים ליידיגען דאָרט אויס די ביורא. הכלל, וואָס זשע טהוט מען? בין איך געלאָפען און אויפגעוועקט דעם הויז־קיפּער. ניט טויט־ ניט לעבעדיג איז דער הויז־קיפּער אויפגע־שטאַנען און איז געלאָפען ברייננגען אַ פּאָליסמאַן.

קיין גרויסען רעש האָב איך ניט געוואָלט מאכען, כדי די גנבים זאָלען ניט דערהערען און מאכען פּליטה. איך האָב זיך אוועקגעשטעלט אין האָלל ביים טיהר און געוואַרט טאָמער וועלען זיי ארונטערגעהן איידער אַ פּאָליס־מאַן וועט אָנקומען, וועל איך כאַטש איינעם פון זיי קעטשען.

אין אמת זאָגענדיג, האָט מיר דער פּופּיק געציטערט, וואָס טהוט מען, טאָמער האָבען זיי אַ רעוואָלווער און שיסען אויס? אָבער דער געדאנקען, אז אויב מיר וועט געלינגען זיי צו פּאַקען, וועל איך זיין אַ העלד און וועל ווערען פּאָפּולער, האָט מיך געשטארקט און איך האָב אויסגעקוקט, אז די גנבים זאָלען וואָס פריהער ארונטערגעהן, כדי איך זאָל זיך אויסצייכענען מיט מיין העלדענשאַפט.

איך האָב מיר פאָרגעשטעלט ווי אויף מאָרגען וועט זיין בעשריעבען אין די פּייפּערס, אז צו פערדאנקען די מוטהיגקייט און העלדישקייט פון טוביה

חייקעל דעם גראָסערי מאַן, געפינען זיך ערשט געפעהרליכע רויבער ביי די פּאָליציי אין די הענד. דערביי וועט זיין בעשריעבען די גאַנצע געשיכטע ווי איך האָב זיך פערשטעקט אין האָלל און די באַנדיטען געפּאַקט און אַ וועלט מיט מענשען וועלען עם לייענען. די גאַנצע געשיכטע ווי עס וועט זיין געדרוקט און די פּיפּערס האָט זיך פאַרגעשטעלט פאַר מיינע אויגען, און איך האָב פון זיך אַליין אַנגעקוואָלען.

די גנבים זיינען אָבער ניט ארונטערגעגאַנגען ביז דער הויז־קיפּער מיט עטליכע פּאָליסלייט זיינען אָנגעקומען. טראַכט איך מיר: סיי ווי סיי קומט מיר דער קרעדיט און מיין נאָמען וועט זיכער זיין דערמאָהנט אין די צייטונגען, מען וועט מיך אַזוי אויך אָנרופען העלד, איך וועל ווערען פּאָפּולער און פּאָפּולער זייט שאַדעט קיינמאָל ניט צו ביזנעס.

קורץ דערפון, דער הויז־קיפּער, די פּאָליסלייט און איך זיינען אַלע ארויפגעלאָפען אויפ׳ן דריטען פלאָאָר, בלויז איין פּאָליסמאַן איז געבליבען שטעהן אונטען צו וואַטשען טאָמער לויפען ארונטער די רויבער דורכ׳ן פייער עסקייפּ.

די טהיר פון מר. סיימאָן׳ס הויז איז געווען געשלאָסען און ווען אַ פּאָליסמאַן האָט די טיהר אַ שטויס געטהאָן, האָט אימיצער פון אינסייד געפרעגט: הו איז דהער? דער פּאָליסמאַן האָט קיין אנטוואָרט געגעבען. ער האָט מיט׳ן אקסעל אַ שטאַרקער שפּאַר געטהאָן די טיהר און זי האָט זיך געעפענט.

מיר זיינען אַלע אריין אין הויז און געטראָפען עטליכע מענשען זיצענדיג ביים טיש מיט קאָרטען אין די הענד. די לייטע, ווי עס האָט אויסגעזעהן, האָבען זיך אפילו אַ ביסעל דערשראָקען, אָבער זיי האָבען זיך ניט געריהרט פון אָרט.

„וואָס טהוט איהר אין אַ פרעמדע הויז? — האָט איינער פון די פּאָליסלייט געפרעגט.

— וואָס הייסט אַ פרעמדע הויז? — האָט זיך איינער פון די קאָמפּאַניע אָבגערופען — איך בין דער בעל הבית פון דאַנען און מיר פערברייננגען אַ ביסעל, קענט איהר עס אונז פערביטען?"

דערווייל האָט זיך ארויסגעכאַפּט אַ פערשלעפערטע פרוי פון בעדרום, איך טהו אַ קוק, ערשט דאָס איז די מיסעס סיימאָן, און איך האָב ניט געקענט

פערשטעהן וואָס דאָ טהוט זיך. די פּאָליסלייט האָבען מיט די לייטע און מיט דער מיסעס סיימאָן עפּעס גערעדט, דאַן האָבען זיי אויפ'ן הויז־קיפּער א זאָג געטהאָן: „דעם פול" און זיי זיינען אוועקגעגאנגען.

איך האָב נאָכדעם דער מיסעס סיימאָן דערצעהלט די מעשה מיט די שליסלען און מיט די 5 דאָלאר וואָס איהר מאַן האָט ביי מיר געבאָרגט און אַלע האָבען אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער. די מיסעס סיימאָן האָט מיר אָנגעצייגט אויף איינעם פון דער קאָמפּאניע, אַז דאָס איז איהר מאַן און מען האָט מיר געגעבען צו פערשטעהן, אַז אימיצער האָט מיר אָבגעבלאָפט און ביי מיר אויסגענאַרט די עטליכע דאָלאר.

פון גרויס שמחה וואָס איך האָב געדענקט צו ווערען א העלד, האָב איך פערגעסען פערשליסען די סטאָר און ווען איך בין ארונטערגעגאנגען, האָב איך געפונען אַז אימיצער האָט זיך מרחם געווען איבער די ביסעל טשענזש וואָס איז געלעגען אין טיש־קעסטעל און מען האָט עס צוגענומען.

20.

דער גראָסערי באָי און די קאָסטאָמערקע.

טוביה חייקעל דערצעהלט ווי זיין משרת שפּיעלט ליעבעס מיט מוידלאך קאָסטאָמערקעס. — פרעזענטען אויף טוביה חייקעל'ס חשבון. — האַלבע קאָסטאָמערקעס און שטיקלאך קאָסטאָמערקעס. — א באַרבער טהוט איהם אָב א שפּיטצעל און די אידענע צאָהלט איהם דערפאַר א פּאָרציע.

י"ט טבת, תרס"ח.

מיט מיין גראָסערי האָב איך ניט אזוי גוט געטראָפען. דערווייל געהט די ביזנעס גאָר ניט מהודר'דיג, פּילייכט וועט זיך מיט דער צייט פערבעסערען, וועל איך אייך צו־וויסען געבען.

און געהן געהט די ביזנעס שלעכט צוליעב פערשיעדענע טעמים. ערשטענס האָט מיר יענער, ביי וועמען איך האָב די גראָסערי געקויפט, אביסעל אָבגענאַרט; והשנית בין איך ארומגערינגעלט מיט קאָנקורענטען אזוי ווי א איד איז ארומגערינגעלט מיט מלאָכים בשעת ער לייענט קריאת שמע; און דריטענס, טייג דער עסק גלאַט אזוי אויף כפּרות.

איך האָב אפילו אריינגעקראָגען נייע פּאטראָנייזער, שעהנע עטליכע קאָסטאָמערקעס איז מיר צוגעקומען; אָבער מען קען פון זיי וויניג־וואָס זוכה זיין. ווען מען זאָל די אַלע קאָסטאָמערקעס צוזאמענלייגען, וואָלט עס קוים אויסגעמאכט איין רעכטע קאָסטאָמערקע.

איך האָב, למשל, צוויי בוטשערס שכנים, איינער ביי איין זייט און דער צווייטער ביים אַנדערען זייט. זיינען ביידע בוטשערקעס מיינע קאָס־טאָמערקעס; איינע קויפט ביי מיר ברויט און געבעקס און די צווייטע איז ביי מיר אַ קאָסטאָמערקע אויף צוקער.

צוויי בארבערס האָב איך נעמען מיין גראָסערי. איין בארבערקע גיט מיר צו לייזען פאר פּוטער און קרים־טשיז און די צווייטע גיט מיר אַ שאָו און נעהמט ביי מיר זאַלץ, פעפער, ציבעלע און אַנדערע קליינינקייטען.

די שוסטערקע עקראָס דהיי וועי פון מיר, האָט זיך פערליעבט אין מיינע הערינג און איך לייז ביי איהר פאר אַ האלבען דאָזען הערינג אַ וואָך; די שוסטערקע ווידער פון קאָרנער גיט מיר אָפּט צו לייזען פאר אַ טאָמייטאָ הערינג, אָפּט פאר אַ סענט וואש־סאָדא און איין מאָל אין צוויי וואָכען פאר אַ שטיקעל זייף.

דאָס גיבען זיי מיר אָב, ווי מען זאָגט, אַ שטופּ אין די ציהן פאר אַ שטופּ אין די ציהן. איך וויל דאָך זיי אריינקריגען פאר קאָסטאָמער, גיב איך זיי אַלעמען צו ביסלאָך אַ שאָו. איך דאַרף צוויי פונט פלייש אַ טאָג, נעהם איך איין פונט ביי איין בוטשער און נאָך אַ פונט ביים צווייטען. אין איין שוה־סטאָר האָב איך געקויפט אַ פּאָר שיכלאָך פאר אַ קינד און אין דער צווייטער בין איך געגאַנגען זיי אויסטרעטשען און צוגעזאָגט, אַז איך וועל דאַרט זיין אַ סטעדי קאָסטאָמער. ביי איין בארבער נעהם איך אַ הער־קאַט און צום צווייטען געה איך צוטרימען די באָרד. מען קען דאָך ניט אוועקגעבען איינעם גאָר און דעם אַנדערען גאָר ניט. אין ביזנעס מוז מען זעהן געווינען די סימפּאטיע פון יעדען איינעם.

איז אָבער מיט זיי אויך די אייגענע מעשה. זיי מוזען אויך אַלעמען געבען אַ שאָו, ווארפען זיי צו יעדען איינעם אַ ביינדעל — וואָס איז, וויניג גראָסערים זיינען פּאַראַן? גיבען זיי אַלעמען צו לייזען צו ביסלעך.

געשעדיגט זאָל ווערען מייקעלע דער בארבער. ער האָט מיר לעצטע וואָך אָבגעטהאָן אַ שפּיצעל, וואָס איך וועל עס קיינמאָל ניט פערגעסען. איך

האָב געגומען א הער־קאַט ביים צווייטען בארבער, נאָכדעם בין איך געגאַנ־
גען צו איהם אונטערשערען א ביסעל די באָרד, האָט איהם מסתמא פער־
דראָסען וואָס איך גיב זיין קאָנקורענט אויך א שאָו און ער האָט צו להכעיס
א ביסעל איבערגעכאַפּט די מאָאָס. אָבגעהאַקט זאָלען אזוי ווערען מיינע
שונאים'ס יאָהרען, ווי דער משומד האָט מיר די גאַנצע באָרד אָבגעהאַקט.
ווען איך בין געקומען אהיים, האָט מיר די אַלטע מיינע כמעט ניט דערקענט
און זי האָט מיר איינגעצאַהלט א היבשע פּאַרציע פאַר קאָסטאָמערקעס אין
די אויגען.

„קוק איהם נאָר אָן — האָט זי זיך געבייזערט — שלים־מזל, ווער האָט
עס דיר אזוי פיין ארומגעסקראָבעט? א סוף אַן עק, ניחאי וואָלסטו זיך שוין
געוועזען אין גאַנצען אָבגאָלען, וואָלט שוין שעהנער געוועזען! דו האָסט דאָך ניט
קיין פּנים ניט ווי א איד און ניט ווי א גוי, עפּעס א מין טומטום און געגוג“.

אזוי האָט זי מיר געלייגט אין דר'ערד אַריין עטליכע טעג כסדר.
היינט איז זי שוין צוגעוואָהנט צו מיין שטיקעל פּנים באָרד און זי שווייגט
שוין.

רעגולע קאָסטאָמער וואָס נעהמען ביי מיר אַלעס וואָס זיי דאַרפען, האָב
איך אַפילו אויך א ביסעל; אָבער דאָס רוב נעהמען זיי אויפ'ן ביכעל און קעש
סוחרים האָב איך זעהר ווענינ.

אָבער דאָס אַליין וואָלט נאָך קיין גרויסער אונגליק ניט געוועזען. די
וואָס נעהמען אויף באָרג טהוען עס פּילייכט ניט פון פערגעניגען וועגען, נאָר
ווייל די צייט איז שלעכט. עס קען זיין, דאָס ווען די צייט וועט זיך פער־
בעסערען, וועלען זיי אָנהויבען צאָהלען מזומן, האָב איך אָבער גאָר אַן
אַנדער צרה.

איך האָב געגומען א באָי וואָס זאָל פאַנאַנדער טראָגען אָרדערס און מיר
העלפען טענדען אין גראָסערי, איז אָבער וואָס מיינס איז ניט לייטיש, האָב
איך פון איהם גרויסע צרות.

דזשייק רופט מען איהם, דעם באָי מיינעם, און וואָלט איהר זעהן א
בחור'עץ, אזוי גרויס ווי איך! א יונג מיט פּלייצעס און ניט קיין נארר און
דאָך טויג ער אויף כפרות.

מען קען ניט זאָגען, צום געשעפט טויג ער דוקא זעהר גוט. איך וועל
אייך זאָגען דעם אמת, אז ער פערשטעהט בעסער די גראָסערי־ביזנעס ווי

איך, אַ ברען איז עס ניט אַ בחור! זיין פּיסק, זיין אויסטענה'ן זיך מיט די ווייבער איז אַ זעלטענהייט. אַלטע גראָסעריליים מעגען ביי איהם אין פּעטשערע הייצען.

די ווייבער וואָלטען פֿאַר איהם אַ זאק ציבעלע ניט אוועקגעגעבען. ווען זיי קומען אין גראָסערי, פרעגען זיי באַלד אויף דזשייק'ן. ער, זאָגען זיי, טענדעט בעסער ווי איך, איך זאָג עס אליין אויך; איך בין ניט אַזוי ריהרעוודיג ווי ער, וואָס אמת איז אמת.

אין דער הויז וואו איך האַלט די גראָסערי, האָט דער אנטקעגענדיגער גראָסערי־מאַן געהאַט עטליכע קאָסטאָמערס. געווים האָט עס מיר געשניטען ביים הארצען, ווען איך האָב געזעהן ווי יענעם'ס גראָסערי באַי טראָגט אָר־דערס אין מיין הויז — ווער וואָלט בעסער געוועזן? מאַך איך צו איהם לייגגער: „דזשייק, דו וועסט ביי מיר קריגען אַ גוטען טריט, אז דו וועסט יענעם גראָסערי מאַן פערטרייבען פון אונזער הויז און אריינקריגען די קאָס־טאָמער צו אונז". מאכט ער: „אָלל־רייט, בעל־הבית, איך וועל איהם שוין פיקסען". און מיינט איהר ער האָט איהם ניט געפיקסט? אַזאַ יאָהר אויף מיר ווי פיין ער האָט איהם געפיקסט.

מיט צוויי טעג שפּעטער קומען צוויי פון דעם אנטקעגענדיגען'ס קאָס־טאָמערקעס צו מיר נאָך מילך, אגב אורחא האָבען זיי שוין גענומען בייגעל, פּוטער און אַנדערע קליינינגקייטען אויף ברעקפעסט און צוגעזאָגט, אז זיי וועלען ווערען מיינע סטעדי קאָסטאָמערס. אויף מאָרגען האָבען זיך נאָך אַ פּאָר איבערגעקליבען צו מיר און ערשט האָב איך זיי שוין כמעט אַלע.

„זעהט איהר שוין, בעל־הבית, אז איך קען עפּעס אויפטהאָן", מאכט דזשייק צו מיר, „איך בין דערפאר ווערטה אַ שעהנעם קריסטמעס־פּרעזענט".

— אַ פּרעזענט — זאָג איך — וועסטו קריגען, נור ניט קיין קריסטמעס־פּרעזענט, ווייל מיר אידען האָבען גאָר ניט צו טהאָן מיט קריסטמעס; אָבער דערצעהל מיר, דזשייק, ווי אַזוי האָסטו עס געמאַכט?"

לאכט ער, מיין גראָסערי באַי און דערצעהלט מיר אַזאַ געשיכטע:

„איך האָב געוואַטשט ווען דער באַי פון יענער גראָסערי האָט בעגינען ארויפגעטראָגען די אָרדערס און עס איבערגעלאָזט ביי די טיהרען פון די קאָסטאָמערס, נו האָב איך איהם אָנגעפּייפּט. די מילך פון די פּיטשערס האָב איך אָבגעטרונקען און דערגאָסען מיט וואסער, גוטע בייגעל אָדער זעמיל

האָב איך אומגעטשעטשענדזשעט אויף אונזערע בראָקאָוונע סחורה, זאָלען בעסער אונזערע קאַסטאָמערס האָבען אַ שאָו. אַזוי האָב איך געטהאָן אַ פּאָר מאָל, ביז זיי האָבען מיט יענעם גראָסערי־מאַן אָבגעשלאָגען כּפּרות, דערפאַר וואָס ער גיט זיי ניט קיין ראַיעלע סחורה״.

ווי געפעהלט אייך אַזאַ מאַדים? דאַכט זיך גוט הא? האָב איך אָבער אויסגעפונען אַן אַנדער חסרון.

איך האָב אַ קאַסטאָמערקע, מרס. ציפּקין הייסט זי, איז זי ניט פּאָר אונז געדאַכט קראַנק, געהט איהרע אַ מיידעל שטענדיג אַרונטער נעהמען אין גראָסערי וואָס מען דאַרף. אָט מיט דער מיידעל, גאָסי רופט מען זי, איז מיין דזשייק אַ גאַנצער חבר־לאַפּ. עס מעגען אין סטאָר זיין צוואַנציג קאַסטאָמער, קוקט ער זיך אויף קיינעם ניט אום, און האָט נור אַן עסק מיט גאָסיטשקען. וואָלט ער איהר זשע אָב׳פּטור׳ן און זאָל זי אַוועקגעהן, לאָזט ער איהר שטענדיג אויף צום סוף. עס איז ביי איהם אַ קרן חכמה׳נען זיך, לאַכען צו איהר און מאַכען חן׳דעלאַך. זי ווידער האָט עס אויך ניט פיינט און זי קומט עקסטראַ אַרונטער פינף און צוואַנציג מאָהל אַ טאָג.

איך האָב געהאַט אַ קאַסטאָמערקע מיס בלום, אַן עלטערע מיידעל פּראַוודאַ, מען זאָגט אַז זי איז שוין אַריבער שלושים, האָט זי דזשייק פערטריבען. די מעשה איז אַזוי געווען:

איך געדענק ניט וועלכער טאָג דאָס איז געווען. זיינען אין גראָסערי ביי מיר געווען גאָסי, מיס בלום און נאָך עטליכע ווייבער. גאָסי איז געקומען די ערשטע, אָבער אָטענדעט האָט דזשייק די אַנדערע וואָס זיינען געקומען שפּעטער און ער האָט זיך דערווייל געוויצעלט. ווען ער האָט צוגערופען די מיס בלום און געפרעגט וואָס זי פערלאַנגט, זאָג איך צו איהם: „סיי, דזשייק, אין אַמעריקאַ געהט מען נאָך נעקסט, גאָסי איז געקומען פריהער, דאַרפסטו איהר אַטענדען פריהער און זאָל זי געהן געזונטערהייד״. איך האָב איהר פּשוט געוואָלט אַרויס׳פּטור׳ן פון סטאָר, ווייל איך האָב ניט געקענט צוהערען די חוכא וטלולא׳ס.

רופט זיך אָב דזשייק: „מיס בלום האָט שוין נעבאַך גענוג געוואַרט, זי קען שוין מעהר ניט וואַרטען; אָבער גאָסי איז נאָך אַ יונג ציגעלע, נעווער מיינד, זי מעג וואַרטען אַ ביסעל״. מיס בלום האָט זיך געפונען בע־

ליידיגט, איז אוועק א ברוגז'ע און פון דאמאלס אן האב איך איהר נישט אנגעזעהן.

די מיסעס ציפקין נעהמט אויך אויפ'ן ביכעל. ביי איהר מאן איז ערשט סלעק און זי האט ניט צו צאהלען מזומן. די חשבונות איהרע פיהרט דזשייק. ער גיט גאסי'ן די אָרדערס און ער פערשרייבט אין איהר ביכעלע — אזוי פיהרט זיך ביי אונז, גראָסערי לייט, יעדע קאסטאמערקע האט א ביכעלע און אלעס וואס זי נעהמט ווערט דארט פערשריבען און אויסער דעם פער־שרייבט עס אויך דער גראָסערי מאן ביי זיך אין בוך.

דזשייק קען גאנץ פיין שרייבען און רעכענען. דעם שווערסטען חשבון מאכט ער אייך איינס און צוויי. ווען אבער עס פלעגט קומען צו פערשריי־בען אין מיסעס ציפקין'ס ביכעלע, פלעגט עס ביי איהם געדויערען אפשר א האלבע שטונדע. „דזשייק, וואס שרייבסטו דארט אזוי לאנג? — האב איך איהם א פאר מאל געפרעגט. „איך שרייב אן א גוט יאהר" — האט ער מיר געענטפערט. איך האב געדענקט, אז ער באדערט זיך עקסטרא, ווייל עס איז איהם שווער צו שיידען זיך מיט דער מיידעל, מיט גאסי'ן, און איך האב וועגען דעם קיין פירוש ניט געמאכט. כאפט איהם דער רוח, האב איך געקלעהרט, אבי ער אטענדעט זיין דזשאב.

נעכטען בין איך ארויפגעגאנגען צו דער מיסעס ציפקין אברעכענען זיך. גאסי איז דאמאלס אין הויז ניט געוועז. מיסעס ציפקין האט אויפ־געזוכט איהר ביכעלע, אום צו זעהן אויב עס שטימט מיט מיין בוך און אט וואס פאר א צעטיל דארט איז געוועזן:

„מאנטאג — 4 סענט בייגעל, 3 אייער און א פיערטעל פוטער. ס"ה 22 סענט.

„טהייערע גאסילע, מיר ווילט זיך יעצט זעהר דיר א קוש טהון; אבער דער אלטער אשמדאי שטעהט אין וועג. קום אריין סאם טיימס ביי טאג ווען קיינער וועט אין סטאר ניט זיין. איך האב איינגעפאקט עטליכע קייקלאך פאר דיר, דו זאלסט זיי עסען געזונטערהייד.

„דיטא מאנטאג — א פונט רייז, 2 שמאלץ הערינג און א האלב פונט ציבעלע. ס"ה 17 סענט.

„טהייערינקע, אין אבענד ווען מיר וועלען פערשליסען די סטאר

זאָלסטו מיר אָבוואַרטען, וועלען מיר אַ ביסעל פערברייננגען. איך האָב שוין אָנגעגרייט אַ פּאָר גוטע אַראַנדזשעס און אַ פּאָר צעהן־סענטיגע שטיקלאַך טשאָקאָלאַד פאַר דיר.

„דיענסטאַג — אַ קוואָרט מילך און אַ קרים־טשיז. ס"ה 13 סענט.

„ליבינקע, זיסינקע. איך האָב אַריינגעגאָסען אַ האַלב קוואָרט מילך עקסטראַ פאַר דיר. גיס עס אַריין אין דיין טהייערער העלזעלע און זאָל דיר וואויל בעקומען.

„דאָנערשטאַג — אַ פונט בעבלאַך, אַ פּעקעדזש יונידאַ ביסקיט און אַ פּאָמפּאַרניקעל. ס"ה 18 סענט.

„מאַי סוויט־האַרט, איך האָב דיר קוים דערלעבט זעהן. איך שיק דיר צעהן קושען פון דער ווייטענס און צוגאָב האָב איך איינגעפּאַקט פאַר דיר אַ 15־סענטיגען פּעקעדזש ביסקיט. היט זיך נור, אַז דער באָס זאָל עס ניט בעמערקען".

ווי געפעהלט איך אַזאַ צעטיל מיט ליעבעס־בריוועלאַך? ווער ווייסט אויף וויפיעל דער באַי האָט מיר שוין בדלות געשטעלט. איך האָב נאָך דזשייק'ען וועגען דעם ניט איבערגערעדט, ווייל דער אַנטקעגענדיגער גראָ־סערי־מאַן חלש'ט אַרויסצוכאַפּען איהם פון מיר, און אַז איך וועל מיט איהם איינרייסען, וועט ער טאַקי אַוועקגעהן און וועט מיין גאַנצען טרייד איבער־פיהרען. איך וואַרף שוין היינט אויגען און היט איהם; אָבער געה היט איין אַ שטוב־גנב?

דער מיסעס ציפּקין האָב איך אויך גאָר ניט דערצעהלט. אַליין לייענען קען זי ניט און זי וועט עס אפשר קיינמאָל ניט וויסען. גלייכער אַזוי, אַ קראַנקע פרוי נעבעך, זי קען זיך נאָך דערפון ערגערען און עס וועט איהר פערשאַדען. בינו לבינו שטיק איך די צרות אויפ'ן האַרצען און וואָס דער סוף דערפון וועט זיין ווייס איך ניט.

.21

א נס אזוי ווי מיט לוט׳ס ווייב.

א מאָדנע פּאַסירונג מיט געזאַלצענע וועטשערעס. ביי אַלע טוביה חייקעל׳ס קאָס־טאָמערקעס טרעפט דער דאָזיגער נס. — גוי׳אישע קאָסטאָמערקעס קריגען פון זייערע מאַנען אונטערגעקלאַפּט די אויגען און כל חמתו געניסט טוביה חייקעל. — א מחתנת׳טע געשטעלט אין ביוש און אַנדערע צרות.

כ״ו טבת, תרס״ת.

איך בין, ליעבע אידען, אריינגעקראָכען אין א צרה און קען ניט ארויס־קריכען. א גראָסערי האָט זיך מיר פערגלוסט, נו, האָב איך פון איהר נחת, אויף מיינע שונאים געזאָגט.

איך בין ערשט דריי וואָכען אין די שלים־מזל׳דיגע ביזנעס און עס איז מיר שוין מיאוס געוואָרען. איך וואָלט גערן פּטור ווערען דערפון און אראָב פון מארק, די פראגע איז אָבער: וואו נעהמט מען נאָך א טוביה חייקעל, וואָס זאָל עס ביי מיר איבערנעהמען?

דער פריהערדיגער גראָסערימאן ביי וועמען איך האָב דאָס געשעפט געקויפט, האָט מיר ניט שלעכט אָנגעפייפט. אַלע טאָג זעה איך זיך אַליץ מעהר ארום ווי ער האָט מיך אָנגעבלאָפט, דער מאשעניק, דער ימח שמו׳ניק, עס איז מיר גאָר א שאנדע צו דערצעהלען, ווי איהר זעהט מיך א אידען.

ווען איך האָב די גראָסערי געקויפט, האָב איך דאָרט געפונען א שעהן ביסעל סחורה. צווישען אנדערע זאכען: עטליכע פולע זעקלאָך רייז, גרויפּען און בעבלאָך. דאָס איז אַלעס אזעלכע ארטיקלען וואָס זיינען עובר לסוחר, א גאנגבארע סחורה, וואָס איז שטענדיג ווערטה געלד. די סחורה האָט מען איינגעשאצט אין געלד לויט דעם דיכטיגען פּרייז דערפון און אויסערדעם האָב איך דעם מוכר געגעבען א הונד׳ערטער „שליסעל געלד״, ווי מען רופט עס. אז די קניה איז געווען ניט קיין ראיעלע, האָב איך זיך באלד ארומגעזעהן פון פיעלע לעערע באקסעס וואָס איך האָב געפונען אויף די פּאַליצעס; אָבער אויף אזוי פיעל האָב איך זיך ניט גערעכנט.

פון לוט׳ס ווייב, שטעהט אין חומש, איז געוואָרען א שטיק זאלץ, און ביי מיר אין גראָסערי זיינען זעקלאָך רייז און גרויפּען פערוואנדעלט געוואָ־

רען אין זאַלץ. דיעזע זאַנדערבאַרע ערשיינונג איז ענטדעקט געוואָרען לעצטע וואָך. איהר מעגט עס הערען, עס איז אַ שעהנע מעשה, נור אַ קורצע.

מיטוואָך איז צוליעב דעם געווען אַ גאַנצע סומאַטאָכע אין דער הויז וואו איך האַלט די גראָסערי. די גאַנצע פּראָפּערטי איז געווען אויף רעדלאַך און עס האָט זיך געקעהרט וועלטען. מיט אַ מאָל האָבען עטליכע מיסעסען איבערגעזאַלצען זייערע וועטשערעס און מען האָט ניט געוואוסט פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען. ביי מיר אַליין האָט אויך די זעלבע סיבה פּאַסירט און איך האָב זיך מיט מיין אידענע שיער צוקריעגט דערפאַר, נאָר אַזוי ווי איך בין אַ שטילער מענש, איז עס איבערגעגאַנגען אָהן סכנה, אין אַנדערע הייזער אָבער איז דערפאַר געווען מחלוקות און כל חמתם האָב איך גענאָסען.

מיטוואָך האָב איך גראַדע געהאַט אַ שעהן ביסעל פּדיון. עס איז דאָך עפּעס געווען קריסטמעס, האָבען אייניגע פון מיינע קאַסטאָמערקעס געהאַט געסט און מען האָט זיך פאַרבערייטעט צו קאָכען גוטע וועטשערעס. — אַ שמחה אויף זייערע קעפּ, יעזוס איז געבוירען געוואָרען!

צוויי גוי'אישע קאַסטאָמערקעס האָב איך. פון די האָב איך יענעם טאָג פיין געלייזט. שפּעטער אָבער האָט מען מיר אַלעס באַקאָם אַרויסגעשלאָ־גען. אַי, אַן אבענד האָב איך געהאַט, ניט אומקעהרען זאָלען זיך שוין אַזעלכע אבענדען.

די אַלטע מיינע האָט געקאָכט קאַשע אויף סאַפּער. איך נעהם זיך צו די קאַשע ערשט עס ברענט אַזש אין צונג פון געזאַלצענקייט. „פייגע" — זאָג איך — „דער גלגול פון לוט'ס ווייב האָט זיך אין דער וועטשערע אריינגע־כאַפּט. עס איז דאָך אַזוי געזאַלצען, אַז מען קען עס אין מויל ניט נעהמען".

פערזוכט זי אויך דעם מאכל און פערקרימט זיך. „איך וויים" — זאָגט זי — „עס קען זיין, אַז איך האָב צוויי מאָל געזאַלצען. דער קאָפּ איז ב"ה פערדרעהט, פערגעסען מסתמא."

די זאַך האָט מיר אפילו גאַנץ שטאַרק פערדראָסען. אַ אידענע דאַרף היטען איהר פפליכט און קאָכען ווי געהעריג איז, אָבער געהן מאַכען אַ פירוש צוליעב דער אכילה לויט זיך ניט. „וועל" — זאָג איך — „מיר וועלען דער־פאַר צום רב ניט געהן. הײנט האָט זיך דיר דער קאָפּ פערדרעהט, האָסטו איבערגעזאַלצען, דערפאַר וועט זיך דיר אמאָל דער קאָפּ פערדרעהען אין אַן אַנדער זייט, וועסטו גאַר ניט זאַלצען."

מיין אַלטע,, פיהעלנדיג אַז זי איז אונגערעכט, האָט נעבאך דעם שטאָך וואָרט ארונטערגעשלונגען און שאַ.

ווי איך רייד אַזוי מיט מיין אידענע, הער איך ווי מיין נעקסטדאָריגער בייזערט זיך שטארק אויף זיין פּלונית'טע. איך הער, אַז עס איז שוין אריין אין הויכע דרכים; ער באַט איהר אָן צו ווארפען די שיסעל אין קאָפּ און גיט איהר אַזעלכע קאָמפּלימענטען, פון וועלכע א פרוי איז גאָר ניט צופריעדען. געה איך אריין זעהן וואָס דאָרט האָט פּאַסירט, דערצעהלט ער מיר, אַז די אשת חייל זיינע האָט אָבגעקאָכט אַ זופּ, האָט עס אַ טעם ווי הערינג ראָסעל. זאָג איך צו איהם: „ביי מיר האָט אויך אַזאַ סיבה פּאַסירט, פון דעסטוועגען מאַך איך ניט קיינע בארוואַריעס. אַ מענש איז מען, מאַלע וואָס עס טרעפט זיך? קיין גרעסערע אונגליקען ווי אַזעלכע זאָל ניט טרעפען". ער האָט זיך אמת געלאַזט אָנריידען און זיין צאָרן איז געשטילט געוואָרען.

איך געה ארונטער אונטען, ערשט עס איז אַ גאַנצער יריד'ל פון ווייבער, אַלע מיינע קאָסטאָמערקעס. איינע דערצעהלט, אַז זי האָט געסט, גרויסאַרטיגע געסט פון אַפּטאון, האָט זי אָפּגעקאָכט אַ טאָפּ געדיכטע רייז און זי קען עס צום טיש ניט געבען. זי ווייס ניט פון וואַנען, פון וואָס, די רייז איז רעגעלע זאַלץ און זי האָט ניט וואו אהינצוטהאָן זיך פון שאַנדע. אגב איז טאַקי אַ וועהטאָג אין הארצען, עס קאָסט געלד און מען דאַרף עס ארויסווארפען.

נאָך איינע שטעהט און בעדויערט. אַז אָך און וועה איז מיר, האָט מיר דער שוואַרץ יאהר אָנגעטראָפען פערבעטען היינט מיין מיידעל'ס חתן אויף סאַפּער. איך האָב אָבגעקאָכט אַ קאַשע פון מאַננע גרייפּלאַך, האָט אפילו קיינער אַלעפעל ניט איינגעטונקט. צום שלים־מזל האָט עס דער חתן יאַ פערזוכט, האָב איך געמיינט אַז דער יונג ווערט נור וואָס ניט פערברענט, וואָס רעדט איהר, וואָס? רעגולע זאַלץ און גענוג.

"צרת רבים חצי נחמה" — רופט זיך אָב אַ דריטע — „ביי מיר האָט אויך דער זעלבער אונגליק פּאַסירט און מיין דאָלעניק האָט מיר איינגעצאָהלט אַ שעהנע פּאָרציע. לאָמיר איהם כאַטש געהן דערצעהלען, אַז ניט נור זיין ווייב איז אַ שלים־מזל'ניצע, עס זיינען פאַראַן נאָך שלים־מזל'ניצעס אויף דער וועלט."

קלעהר איך ביי זיך: רבונו של עולם, וואָס איז דאָס פאַר אַ מאָדנע

געשעהעניש? אַן עפּידעמיע אויף געזאַלצענע וועטשערעס גאַר! אין איין הויז און אין איין אבענד זאָלען אזוי פיעל סבות טרעפען! וואָס זשע האָב איך געדענקט? דער אנטקעגענדיגער גראָסערימאַן, מיין קאָנקורענט, האָט מיר עפּעס א שפּיצעל אָבגעטהאָן כדי אָבצוציהען מיינע קאָסטאָמערקעס. איז דאָך אָבער די קשיא, ווי קומט ער אין זייערע טעפּלאָך?

איז מיר איינגעפאַלען אַן אנדער סברא. אפשר האָט דער אנטקעגענ־דיגער אונטערגעקויפט דזשייק׳ן, מיין גראָסערי באָי, אז ער זאָל אריינשיטען זאַלץ אין די רייז און גרויפּען? א קשיא אויף דזשייקלען? אז ער האָט גע־קאָנט אָנגיסען וואַסער אין יענעם גראָסערימאַן׳ס מילך, כדי מיר טהאָן א טובה, האָט ער דאָס אויך געקענט טהון, כדי יענעם א טובה טהון.

לויף איך אריין אין גראָסערי און פאַנג אָן צו ריידען מיט דזשייק׳ן מיט גוטען.

„דזשייקעלע, הערצעלע; זאָג מיר דעם אמת, האָסטו עפּעס אָבגעטהאָן די מיסעסען? האָסטו בעזאַלצען זייערע וועטשערעס? עס קעהרט זיך וועל־טען, אין דער גאַנצער פּראָפּערטע איז די געקעכצען געזאַלצען און איך בין חושד, אז דאָס איז דיין ארבייט.

די ווייבער, ווי עס זעהט אויס, האָבען אָבגעהאַלטען א קאָנפערענץ און ביי זיי איז אויך געבליבען בהסכם, אז די צרה קומט פון גראָסערי, און איי־דער דזשייק האָט מיר צייט געהאַט ענטפערען, זיינען אריינגעלאָפען א גאַנ־צע כאַליאַסטרע קאָסטאָמערקעס מיינע און מען האָט אָנגעהויבען געבען א גאָב.

„איהר האָט דאָך געקענט מענשען פער׳סם׳ען" — האָט איינע געליאַ־רעמט — „לעמעשקע וואָס איהר זיינט, אודאי ערגעץ אָנגעשאָטען זאַלץ אין די גרויפּען!"

„א זכיה אויף אייך, אז איך וועל שוין מעהר אין אייער חזיר׳שע גראָ־סערי אריינשמעקען" — האָט נאָך איינע געקוויטשעט — „ווען איך זאָל אפילו וויסען, אז עס איז א מינוט פאַר׳ן טויט, וועל איך ביי אייך עפּעס קויפען? איך וועל אייך נאָך, מיסטער לעבען, מאַכען צו בעצאָהלען פאַר היינטיגען סאַפּער, וואָס דען האָט איהר געמיינט, איך וועל אייך שאַנעווען?

אָט אזעלכע און נאָך ערגערע מענה לשון׳ס האָב איך אויסגעהערט פון נאָך א פּאָאר קאָסטאָמערקעס. איינע האָט זאָגאַר געסטראַשעט, אז זי וועט

ארונטערטראָגען איהר טעפּעל געזאַלצענע זופּ און מיך אָבגיסען.

דערוויל, פערשטעהט זיך, איז נעבען מיין גראָסערי געוואָרען אַ קראוד און די סטריט איז אויף געוועזן.

איך, דזשייק און מיין אידענע האָבען גענומען אונטערזוכען די זעקלאך גרויפּען, רייז און הירז און מיר האָבען ווירקליך אויסגעפונען, אַז אַלעס איז געמישט מיט דינע זאַלץ. מיר האָבען אַ זוך געטהאָן אַ ביסעל טיעפער אין די זעקלאך און זיך איבערצייגט, אַז עס איז גאַלע זאַלץ. ערשט דאַן איז ארויס דער סוד, אַז דער פריהערדיגער גראָסערימאַן האָט מיר געפּייקט און פערקויפט זאַלץ אַנשטאָט אַנדערע סחורה. אָט וואָס אַ מאַשעניק קען! קיין גוטס, קיין נחת זאָל ער דערפאַר ניט האָבען, אויסקרענקען זאָל ער מיין געלד, רבונו של עולם.

דעם בעסטען חלק האָב איך געכאַפּט פון מיינע גוי'אישע קאַסטאָמערקעס. ביי זיי האָבען אויך די זעלבע סבות געטראָפען און די מענער זייערע האָבען זיי דערפאַר די אויגען אונטערגעקלאַפּט, זיינען זיי געקומען און אויסגעלאָזען כל חמתו צו מיר.

22.

טוביה חייקעל סטרייקט.

ער בעקומט אַן איינלאַדונג צו ווערען אַ מעמבער אין די גראָסערימען אַסאָסיאיישאַן. — ער שליסט זיין גראָסערי צעהן דעם זייגער אין אבענד און נאָכדעם איז „ניעט פּראַדאַדאזשו“. — אַ קאָפּ פון אַ גנב אין אייז־באָקס. — אַ פּאָליס־מאַן קעטשט אַ פּיטשער מיט מילך. — די לאַגע פון אַ גראָסערימאַן אין אַלגעמיין.

ה' שבט, תרס"ח.

איהר מענט זיך זאָגען וואָס איהר ווילט, אידען זיינען דאָך אַ פאָלק וואָס בעזיצט גוטע מדות; אַ פאָלק וואָס פיהלט מיט דעם אַנדערנ'ס ליידען און מיט דער אויסנאַהמע פון אַ ביסעל שלעכטע מענשען, האָבען זיי דעם טיטול „רחמנים בני רחמנים“ כשר פערדיענט.

איך האָב אייך דערצעהלט פון דער סיבה מיט די איבערגעזאַלצענע ווע־

טשערעס, וואָס ביי מיינע קאָסטאָמערקעס האָט פּאַסירט. איך האָב זיך דאָ־מאָלס שטאַרק דערשראָקען. איך האָב מורא געהאַט, אַז זיי וועלען מיך אַלע אָוועקוואַרפען און איך וועל מיין גראָסערי מוזען פערקויפען פער אָקשען. לסוף האָט עס מיר גאָר קיין רעה ניט געטהאָן. פערקעהרט, די קאָסטאָמער־קעס סימפּאַטיזירען מיט מיר נאָך מעהר, אויס מיטלייד וואָס דער פריהערי־גער גראָסערימאַן האָט מיך אָבגענאַרט און מיר פערקויפט זעקלאַך זאַלץ פאַר רייז, גרויפען און אַנדערע טהייערע אַרטיקלען.

און ניט נור האָבען מיינע קאָסטאָמערקעס און בעקאַנטע מיטלייד מיט מיר, זאָנדערן אפילו פרעמדע, וואָס איך קען זיי ניט און ווייס זיי ניט, נור זיי האָבען פון מיר געהערט, האָבען רחמנות אויף מיר. א וועלט שלאָפט ניט. מען ווייס, אַז עס לעבט ערגעץ אַן אונגליקליכע בעשעפענים. מען אָפּפערט פון מיינטוועגען א קרעכץ, א זיפץ און מען דערמאָהנט מיין שלים־מזל'דיגען נאָמען אין פערשיעדענע קרייזען. — וועל, אין א שלעכטע צייט איז דאָס אויך גוט.

און ניט נור האָט מען מיך אָפּט אין זינען אין ניו יאָרק, וואו איך בין א שטענדיגער תושב, זאָנדערן אפילו מעבר לנהר, אין ברוקלין און אין בראָנז־וויל, זיינען אויך פאַראַן אַזעלכע וואָס אינטערעסירען זיך מיט מיין שלים־מזל'דיגע לאַגע און מען באַט מיר זאָגאָר אַן מאָראַלע שטיצע.

לעצטע וואָך האָב איך ערהאַלטען א בריעף מיט אַן אַפּליקיישאָן פון די ברוקלין היברו ריטייל גראָסער'ס פּראָטעקטיוו יוניאָן, אין וועלכען מען לאַ־דעט מיך איין צו ווערען ביי זיי א מעמבער. אויב איהר ווילט מיר ניט גלויבען, וועל איך אייך איבערגעבען דעם בריעף וואָרט פאַר וואָרט. ער איז אפילו געשריעבען ניט אויף אונזער לשון; אָבער עס מאַכט ניט, אבי די כונה איז צו גוטען. היער איז דער בריעף:

ווערטהער ברודער.

ווי איך האָבע געהערט זינד זי איין גראָסער פאר די לעצטע דריי וואָ־כען אונד זי זינד נאָך אין אונזער בוך אלס מעמבער ניכט פערשריעבען. עס איזט אייערע אינטערעסע ביי אונז איין מעמבער צו ווערדען. דאַרום שלי־סע איך איהנען איין אַן אפּליקיישאָן, וועלכען זיי מוסען אויספּיהלען אונד צו איינער מיטינג מיטברייגנען. וויר מיטען יעדען מיטוואָך אין — — — —

מיט ברודער גרוס — — סעקרעטער.

איך בין מיינע אחים לצרה פון יענער זייט וואסער העכסט דאנקבאר פאר זייער גוטהערציגקייט, וואס ניכט אכטענדיג דארויף וואס איך בין, ניט פאר קיין גראסערימאן געראכט, א שלים־מזל, דאך האלטען זיי מיך פאר א שטיקעל סוחר און זיי ווילען מיך ארייננעהמען אין זייער חברה פון מיין טובה וועגען.

אבער פון די אלע זאכען קען מען קיין שבת ניט מאכען. נאך די אלע זיעבען גליקען, מוז איך זיך האלטען מיט דער צרה און ווי ארויסדרעהען זיך אין גאנצען פון דער גראסערי, וויים איך אליין ניט.

איך וויים ניט, ברידער גראסערילייט, ווי אייך; אבער מיר איז די דאזיגע ביזנעס מיאוס געווארען, מיאוס ווי דער טויט, און הלואי וואלט איך געווארען אב חבר מיט אייך, וואלט איך געדאנקט און געלויבט גאט.

אייך טרעפט אפשר ניט אזעלכע סיבות ווי מיר, פיהלט איהר ניט אזוי פיעל דעם גלות. מיר אבער שטעהט די גראסערי אזוי ווי א ביין אין האלדז, און אויב איך וועל מיט איהר ניט אבעקען, וויים איך ניט וואס עס וועט זיין.

א מפלה זאל קומען אויפ׳ן גראסערימאן ביי וועמען איך האב די שלים־מזל׳דיגע ביזנעס איבערגענומען. קיין גוטס, קיין נחת זאל ער ניט האבען דארט וואו ער איז דערפאר וואס ער האט מיך אבגענארט, און פאר די צרה׳־דיגע איינפיהרונגען וואס ער האט איינגעפיהרט. ער האט איינגעפיהרט, דער ימח־שמו׳ניק, צו האלטען אפען די גראסערי ביז איינס דעם זייער פאר־טאג און איך מוז איהם נאכטהאן! איך האב שוין ניט קיין אויגען, קיין קאפ און איך בין אוים מענש, — א קלייניגקייט איז עס, א מענש דערשלאפט ניט! צוליעב דעם אליין איז עס מיר טריף ווי חזיר און איך וואלט בעסער כל עבודת פרך געטהאן, אבי קיין גראסערימאן ניט זיין.

באלד ווי איך בין אין די קלאגעדיגע ביזנעס ארייגעטראטען און איך האב פון דעם דאזיגען מנהג ניט געוואוסט, האב איך מיין סטאר פערמאכט ארום א זייגער צעהן; נו, נו, האב איך אויף מארגען געכאפט א פארציע פון די יענטעס.

איינע איז געקומען מיט א טענה, אז צוליעב מיר האט איהר בעניליע א גאנצע נאכט געוויינט, די גאל צוריסען שרייענדיג, עס האט זיך איהם פערגלוסט א טשאקלאד קייקעל, איז זי ארונטערגעקומען עס נעהמען; אבער די גראסערי מיינע איז שוין געווען פערמאכט. אן אנדער מיסעס האט זיך

געבייזערט, אז זי איז געגאנגען מיט איהר מאן פון טהעאטער, האט זי אין זינען געהאט נעהמען א הערינג און איבעררייבען די צייהן, איז אבער די גראסערי געווען געשלאסען און זיי האבען זיך געלייגט שלאפען הונגעריגע.

א דריטע ווידער האט מיר דערצעהלט, אז איך האב נעכטען ביי־נאכט פערלארען פדיון. זי איז ארונטערגעגאנגען נאך א פינף סענטיגע באקסעל סערדינס און זי האט געמוזט געבען צו לייזען דעם אנטקעגענדיגען. נאך א פאאר ווייבער האבען מיר אויך דערצעהלט די זעלבע סקאזקע, אז צוליעב דעם וואס איך האב מיין סטאר צו פריה פערמאכט, האט דער אנטקעגענדי־גער געהאט א שאו. עס קען זיין, אז דאס איז אין גאנצען ווערטה אן אויס־געבלאזענע איי. יענער גראסערימאן האט אפשר פון זיי ארום און ארום געלייזט א געשוואלענעם ניקעל, און מעגליך, אז דאס אויך ניט; אבער דער־וויל האט דאס הארץ וועה געטהאן.

איינע א פאטשאטנע בעל הבית'טע, האט זיך אוועקגעשטעלט ווי א מגיד און מיר אבגעזאגט א גרויסע שטיק מוסר.

„מיסטער לעבען" — האט זי גע'טענה'ט — „ניט אזוי פיהרט מען ביז־נעס. אז איהר וועט ארבייטען אפים שטונדען ווי א דאקטאר, וועט איהר גאר ניט אויסמאכען. א גראסערי דארף מען האלטען אפען א ביסעל שפע־טער, וועו ניט, פערטרייבט מען קאסטאמער. איך בין נעכטען ארונטער־געגאנגען עפעס נעהמען, עס איז נאך געווען גאנץ פריה, נור וואס מען האט די געז אין האל אויסגעלאשען, זיינט איהר שוין ניט געווען, איך האב געמיינט איהר זיינט חלילה געשטארבען. וויימער זאלט איהר, מיסטער, אזוי ניט טהאן. אויב איהר מיינט די ביזנעס אנצוהאלטען, זאלט איהר אייערע קאס־טאמער טענדען ווי געהעריג איז."

אזוי האט זיך די אידענע יענע אבגעזאגט און אלע ווייבער האבען איהר פאטאקעוועט. פון דאמאלס אן האב איך זיי שוין נאכגעגעבען די שמד. איך בין געזעסען אין גראסערי פיעל זיי האבען געוואלט און די צרות וואס איך האב צוליעב דעם געהאט איז ניט משער צו זיין.

נאכט פאר נאכט בין איך געזעסען אין געברענטע לײדען און געווארט טאמער וועט א יענטע ארונטערקומען עפעס געבען צו לייזען; אבער אויף מיינע שונאים געזאגט וואס איך האב דערפון זוכה געווען.

דריי לייהטס געז מוז איך ברענען אין מיין סטאר. צוויי אין פענס־

טער און איינע אין מיטען סטאָר. א גראָסערימאַן, זאָגען די ווייבער, דאַרף ניט זיין „סטינדזשי" אויף א ביסעל געז; אין א גראָסערי דארף זיין שעהן, ליכטיג; ווען ניט לייזט מען ניט. — אויף מיינע שונאים געזאָגט וואָס איך לייז סאי ווי סאי. זאָל איך צער האָבען, אויב איך נעהם אפילו ארוים פאַר די געז, אזוי פיעל טויזענדער זאָל איך פערמעגען פיעל איך דערלייג גאָר צום עסק.

א מענש איז מען, מען ווערט אָפּט אנדרעמעלט; ווען עס רייסט זיך יא א מאָל אוים א קאָסטאָמערקע וואָס וועקט מיך אויף פון שלאָף, ווייס איך ניט אויף וואָס'ער וועלט איך בין און איך וועג איבער און מעסט איבער. לייגנער האָט מיר א מיסעס ארום צוועלף דעם זייגער ביי נאַכט געגעבען צו לייזען צוויי סענט, זי האָט מיר ארייגגערוקט אפאַלשען האַלבען דאָלער און איך האָב איהר געגעבען 48 סענט טשענדזש. היינט וויפיעל נעהמט מען אויף באָרג און איך פערגעס זיך דערפון גאָר אין גאַנצען?

אָפּט זיץ איך און דרעמעל און מיר חלום'ט זיך גוטע חלומות, קומט א קאָסטאָמערקע און שלאָגט מיר אין מיטען איבער צוליעב א סענט פּדיון, איך וואָלט איהר בנאמנות מוחל געווען דאָס לייזונג, אבי זי זאָל מיר לאָזען שלאָפען; אָבער געה רייס איין מיט קאָסטאָמערקעס.

איינמאָל, עס איז שוין געווען נאָך האַלבע נאַכט און איך האָב שוין געוואָלט די סטאָר פערשליסען, ערשט פון אפּ-סטערז שרייט א פרוי דורכ'ן פענסטער: „מיסטער גראָסערימאַן, ווארט א ווײַלע, איך געה ארונטער עפּעס נעהמען!" ווארט איך שוין; אבער יענע איילט זיך ניט ארונטערצוגעהן. אפשר אין א פערטעל שטונדע ארום: זי איז דאָ! בכן וואָס איז? זי דאַרף פאַר א פּעני א פיקעל מיטצוגעבען מאָרגען איהר מאַן אין שאָפּ און אגב אורחא זאָל איך איהר באָרגען די מייז-פּאַסטקע, ווייל די מייז לאָזען איהר ניט שלאָפען. מאָרגען, זאָגט זי, וועט זי זיין אין סטריט וועט זי שוין אין זינען האָבען צו קויפען א פּאַסטקע. — ווי געפעלט איך, האַ? כדאי געווען צו ווארטען!

אַן אנדערע קומט אראָב נאָך האַלבע נאַכט מיט א פּיטשער, איהר מאַן האָט זיך פערגלוסט ביער און אזוי ווי איהר פּאַסט ניט צו געהן אין סאַלון, זאָל איך איהר א טובה טהאָן און געהן נעהמען ביער פאַר איהר.אגב אורחא

האָט זי פערגעסן נעהמען איהר פאקעט־בוך און איך דארף נאָך אויסלייגען פאר איהר די צעהן סענט אויך.

עס האָט אמאָל געטראָפען, אז וועהרענד איך בין שוין געגאנגען שלאָפען, האָט מיך א מיסעס אומגעקעהרט פון די טרעפ. איך האָב געמוזט אָבשליסען די סטאָר, אָנצינדען פייער און וואָס האָט זי געדארפט? דער מאן איהרער איז ערשט געקומען פון א מיטינג, וויל עפעס א ביס טהאָן, פעהלט איהר אויס א ציבעלע צי הערינג, לכן זאָל איך איהר געבען א ציבעלע און מאָרגען וועט זי נעהמען א גאנצען פונט, וועט זי מיר אָבגעבען. — טהייערע ביזנעס, ניטאָ וואָס צו ריידען!

לעצטע וואָך האָב איך צוליעב מיין ביי נאכטיגע אָווערטיים געהאט אן אומזיסטע שרעק. איך בין מיר אזוי געזעסען און געדרעמעלט, פלוצלונג האָב איך זיך אויפגעכאפט, ערשט איך זעה מיט מיינע פערשלאָפענע אויגען א קאָפ פון א מענשען אין דער הויך אין אייז באקס ביי די פוטער. האָב איך געקלעהרט, אז דאָס איז מסתמא א גנב. הכלל, וואָס טהוט מען? האָב איך געכאפט דעם גרויסער מעסער וואָס איך שנייד ברויט און א געשריי גע־טהאָן: „גיראַדי היער!“ אָבער דער גנב האָט זיך ניט גערוהרט, בין איך גע־פאלען אויף אן המצאה: איך האָב זיך פאמעלאָך ארויסגערוקט, צוגעהאלטען די טיהר אויטסייד און אָנגעהויבען שרייען: א גנב! א טיעף! מענשען זיי־נען זיך צוזאמענגעלאָפען און עס איז געוואָרען א גאנצע מהומה, ביז א פאָ־ליסמאן איז אָנגעקומען און מיט׳ן רעוואָלווער אין האנד איז ער אריין אין גראָסערי.

איך האָב איהם אָנגעצייגט וואו דער גנב איז, און ווי ער איז צוגעגאנגען האָט ער געפונען, אז דאָס איז גאָר געווען א פאָרצעלייענער פיטשער מילך צוגעדעקט מיט א העט. איך האָב זיך נאָכדעם דערמאָנט, אז איך אליין האָב אויפ׳ן פיטשער מיין העט אָנגעטהאָן, כדי די קאץ, די נאשערקע, זאָל זיך ניט צוקלייבען צו די מילך. בינו לבינו, האָט דער גאנצער בלאָק אויף מאָרגען געהאט צו ריידען און צו לאכען און איך האָב געהאט חרפות וביושים.

דאָנערשטאג האָב איך איינמאָל פאר אלע מאָל ארויסגעגעבען אן אוקאז, אז נאָך צעהן דעם זייגער איז „ניעט פראָדאזשי“. איך קעהר ניט אויב אנ־דערע גראָסערי־לייט וועלען אויך אזוי טהאָן ווי איך. זאָלען זיי זיך, די פערד,

נעכטיגען אין די סטאָרס; אָבער איך זאָג, אז א גראָסערימאַן איז אויך א מענש און אז אויך בעערכטיגט צו האָבען א ביסעל רוה.

אלזאָ, איך סטרייק מיט מיינע קאָסטאָמערקעס. העלפט מיר, אידען, דעם גערכטען סטרייק צו געווינען.

23.

מען האָט איהם געקידנעפּט.

איבער אַ מאָדנע מיספערשטענדניס ווערט טוביה חייקעל בעשולדיגט אין ביגאמי. — מען פערנאַרט איהם אין אַ הויז און מען הייסט איהם גט׳ען זיין ווייב. — אַ סעקאָנד־הענדיגער קאפּעליוש און אַ שכנה אַן איינגעהערקע צו איהם אין הויז פעראורזאכען איהם א היבשע ביסעל שרעק.

י״ג שבט, תרס״ח.

איה״ש איבער הונדערט יאָהר, ווען איך וועל האַלטען ביים שטאַרבען, וועל איך מיינע קינדער איבערלאָזען א צוואה, ערשטעס, אז זיי זאָלען זיין גוט און פרום און צווייטענס, אז זיי זאָלען זיך היטען פאר זייערע נעקסט־דאָריגע אזוי ווי פאר פייער. די דאָזיגע צוואה וועל איך זיי הייסען איבער־געבען צו זייערע קינדער און זייערע אייניקלאך און אזוי ווייטער און ווייטער, עד סוף כל הדורות.

און אייך אַלעמען וועל איך אָנזאָגען פאר מיין לעבען, אז אין דער צייט ווען אייערע א נעקסטדאָריגע איז ביי אייך אין הויז, זאָלט איהר זיין שטום ווי א פיש אין וואסער און א וואָרט ניט ריידען, ווייל איהר קענט נאָך אונ־שולדיגערהייד, גאָר אונערוואַרטעט, ארייַנפאַלען אין א צרה אזוי ווי איך, טובה חייקעל בין ארייַנגעפאַלען. טאָמער ווילט איהר מיר ניט גלויבען אויפ׳ן וואָרט, וועל איך אייך דערצעהלען דעם פאקט, אָבער פריהער מוז איך אייך דערצעהלען אַן אנדער געשיכטעלע, וואָס האָט צו טהאָן מיט׳ן עיקר המעשה, מיט מיין שלים־מזל׳דיגע קידנעפּינג געשיכטע.

לעצטע וואָך איז עס געווען, האָב איך געדאַרפט פאָהרען קיין פילאַ־דעלפיא אויף א חתונה. בין איך לכבוד דער שמחה געגאַנגען קויפען מיר א העט. די אַלטע מיינע איז מיט מיר אויך מיטגעגאַנגען. געהייסען האָט

עס כלומרשט, אז זי געהט פאר א מבין'טע, געמיינט האט זי אָבער אז איך זאָל ניט ספּענדען צופיעל געלד.

מיר זיינען אריין אין א סטאָר, ניט זעהר קיין גרויסארטיגע, מיינע האט פיינד צו קריכען אין די הויכע פּלעצער. דער סטאָרקיפּער האט געזאָגט, אז ער האט אָוקשען־וואארע; אָבער ווי איך דענק, איז עס געווען א סעקאָנד־הענד קלאָדינג סטאָר, ווייל אויסער א גרויסען אויסוואהל פון העמדס איז דאָרט געווען אנדערע בגדים אויך און מיר דאכט, אז ניט קיין נייע. ער האט אונז געצייגט אויף א פּאָליצע מיט העמדס, אויף וועלכע עס זיינען גע־ווען געמארקט פּרייזען און ערקלעהרט, אז ביי איהם איז וואָן פּרייז. איהר קענט זיך נעהמען — האט ער געזאָגט — עני וואָן יו לייק, אָבער אָבדינגען וועט איהר אפילו א סענט אויך ניט. די אַלטע מיינע האט געוואָרפען אַן אויג אויף א סטאָוו־פּייפּ און מיר געהייסען זי נעהמען, ווייל זי פּיט מיר זעהר גוט. די סטאָוו פּייפּ האט אפילו געהאט א שפּעלטעל אין דעק, א שפּעלטעל אין זייט און א קליינעם קנייטש אין סאמע פראָנט; אָבער דער סטאָר־קיפּער האט געשוואָרען, אז זי איז ברענד ניו (מסתמא נור וואָס פון מיסט בארעל), נור דערפאר ווייל זי איז א ביסעל געדעמעדזשט פערקויפט ער איהר ביליגער. מיין אַלטע האט מיר ערקלעהרט, אז עס איז ניט קיין אחריות. די תורה דיינע פון קאָפּ — האט זי געזאָגט — וועט ניט ארויספליהען, און זי האט די מציאה איינגעהאנדעלט.

אין פילאדעלפיא האט מיר פערכאפּט א רעגען, ערשט דאמאָלס האָב איך ערפאהרען, אז די סטאָוו־פּייפּ מיינע איז א געפארבטע. דער פארב איז אָבגעשווייינקט געוואָרען, מיין גאנצער פּנים איז פערגאָסען געוואָרען מיט א שווארצע פליסיגקייט און מענשען אין סטריט האָבען זיך אָבגעשטעלט און געלאכט. איך בין שטארק בייז געוואָרען, אוועקגעוואָרפען מיין אידענע'ס מציאה און געקויפט אַן אנדער העט.

קומענדיג אהיים האָב איך מיין אידענע דערצעהלט, אז איך האָב די סטאָוו פּאיפּ אוועקגעוואָרפען. זי איז ברוגז געוואָרען, די אַלטע, און זיך אָנגעהויבען בלאָזען ווי לונגען אין טעפּעל.

צו יענער צייט איז צו מיר אין הויז אריינגעקומען א נעקסטדאָריגע מיינע. זי איז ביי מיר אַן אָפטער גאַסט, די נעקסטדאָריגע. קיין מאָל האט זי קיין צייט, שטענדיג שטעהט זי אזוי ווי אויף שפּילקעס, אזוי זאָגט

זי, און האַלט זיך ביים קליאַמקע אוועקצוגעהן, פון דעסטוועגן שטעהט זי אָפּט אָב אַ פּאָאַר שטונדען. דיזען מאָל איז זי אָנגעקומען אויף פאָלגענדען געשפּרעך צווישען מיר און מיין אידענע:

זי: דו האָסט איהר טאַקע אוועקגעוואָרפען? וואָרפען זאָל מיינע שונאים דאָס זיבען יעהריגע קדחת.

איך: וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקען? שור, האָב איך איהר אוועקגעוואָרפען.

זי: וואו? אין פילאַדעלפיא?

איך: שור, אין פילאַדעלפיא?

זי: פאַר וואָס דהיינו? וואָס האָט איהר געפעהלט? משומד, אפיקורס.

איך: ווייל זי איז געווען אַן אַלטע שמאַטע, אַ פערשמירטע, עס האָט פון איהר גערונען און געשוואומען. עס איז מיר אַ שאַנדע געווען צו צייגען זיך צווישען לייטען.

זי: למאַי־זשע האָסטו איהר גענומען? אז עס געפעלט ניט, נעהמט מען ניט; כל־בו'ניק איינער, האָסטו געזעהן אויף דיין לעבען?

איך: וועלל, האָב איך ניט געטראָפען. מען פאַלט אָפּט דורך אין גרעסערע ביזנעס אויך.

זי: פון דעסטוועגען, גלאַט נעהמען און אוועקוואָרפען? אז וואָרפען זאָל מיינע שונאים די צייהן פון מויל.

איך (שפּאַסענד): נאַרעלע, ווען איך זאָל קענען וואָלט איך דיר אויך אוועקגעוואָרפען און וואָלט געזוכט אַ שעהנערע און אַ איינגערע.

ביי דיזע ווערטער האָט זיך מיין אַלטע איינגענאָרעט אין קישען און אָנגעהויבען כליפּען, ווי די מאָדע איז.

איהר פערשטעהט דאָך מסתמא, אז דער גאַנצען געשפּרעך אונזערער האָט זיך בעצוינגען אויף דער סטאָור־פּאַיפּ, וואָס איך האָב אוועקגעוואָרפען. די שכנה מיינע, וואָס האָט דעם שמועס אויסגעהערט, האָט אבער אנדערש געלערנט דעם פּשט און איך האָב צוליעב דעם געהאַט אַ היבשען פּעקעל צרות.

אין יענעם טאָג האָבען די שכנות פון הויז אָנגעהויבען קוקען קרום אויף מיר. ווען איך בין פאַרבייגעגאַנגען דעם סטופּ, האָט מען אויף מיר געטייט מיט די פינגער, געדרעהט די קעפּ און געשושקעט זיך. וואָס דאָס בעדייטעט אַזעלכעס, האָב איך ניט געוואוסט.

אויף מאָרגען קומט מיר א בריעף פון אן אונבעקאַנטע פּערזאָן, מיט אן אָנגעגעבענעם אדרעס ערגעץ אין האַרלעם, אז איך זאָל למעה״ש וואָס גיכער קומען פאר ביזנעס. עס שטעהט מיר צו פּערדיענען זעהר א גרויסער קאָמישאָן, — דערביי מוז איז אייך בעמערקען אז איך האַנדעל ערשט מיט לאָטס אין בראָנזוויל. (עס קען זיין אז אויף מיין מזל ליעגט דאָרט ריעל־עסטייט אזוי אין דר׳ערד.) מילא גאָר נישט. איך בין העכסט צופריעדען געווען און געדאַנקט גאָט וואָס ער האָט מיר צוגעשיקט א פּערדיענסטעל אין הויז אריין, און איך בין אַוועקגעפאָהרען.

איך בין געקומען אהין און דאָרט געטראָפען א דריי פיער אידען, אויסער די בעל הבית׳טע פון הויז און קינדער. ווי איך בין אריינגעקומען און זיך פאר זיי פאָרגעשטעלט, האָט מען מיך געבעטען זיצען. . איך האָב זיך אַוועקגעזעצט און א ווײַלע שפּעטער טהוט מיר איינער א פרעג: „פון וואַנען איז א לאַנדסמאַן?“ די פראַגע איז מיר עפּעס ניט געפעלען געוואָרען, עס איז עפּעס ניט מעשה סוחר׳יש.

— וואָס מאַכט עס אויס פון וואַנען איך בין? — האָב איך געפרעגט — זאָל זיין פון כאַנדריקעווע, פון בויבערעק, וואָס איז די נפקא מינה? איהר האָט דאָך מיך גערופען וועגען ביזנעס, טאָ לאָמיר רעדען ביזנעס.

— אָלל־רייט — רופט זיך יענער אָב — לאָמיר רעדען ביזנעס. אלזאָ מיר פערלאַנגען פון אייך, איהר זאָלט גט׳ן אייער ווייב. אויב איהר וועט עס טהון מיט גוטען, זיינט איהר א פיינער מאַן, און אויב איהר וועט מאַכען מאָנקי ביזנעס, וועלען מיר אייך איבערגעבען צו די פּאָליציי.

עס איז מיר קאַלט געוואָרען אין פּופּיק, דערהערענדיג די דאָזיגע ווערטער. איך בין נעזעסען ווי געלעהמט און פערישעדענע געדאַנקען זיינען דורך מיין מח געפלויגען. וואָס הייסט עפּעס גט׳ן מיין ווייב? פאר וואָס? פאר ווען? אפשר — האָב איך געטראַכט — האָבען זיי געוואָרפען אַן אויג אויף מיינער? א קשיא? אמעריקא איז דאָס.

— סטייטש גט׳ן מיין ווייב? — האָב איך קוים געשטאַמעלט — נאַרישע מענשען. זאָל אייך גאָט צושיקען עפּעס אינגערס, עפּעס שעהנערס, איך פערשטעה ניט וואָס איהר ווילט פון מיר.

— מיר מיינען ניט, מיסטער לעבען, אייער איצטיגע פרוי. — האָט זיך איינער פון די לייטע אָבגערופען — לעבט זיך מיט איהר געזונדערהייט,

מיר פערגינען איהר דעם גליק. מיר מיינען יענע פרוי, וואָס איהר האָט אוועקגעוואָרפען אין פילאַדעלפיא. שעהן אזוי? גוט אזוי? אונגליקליך מאַכען אַ אידישע טאָכטער און איבערלאָזען איהר אַן עגונה. שעהמען האָט איהר זיך געמעגט.

— איהר האָט אַ מיסטייק, מיסטער. — האָב איך זיך אָבגערופען — מיינע איז ביי מיר די ערשטע ביז הונדערט און צוואַנציג יאהר, איהר מיינט מסתמא אַן אַנדערען.

— מען קען אייך, פעטער! — כאַפּען זיך אַלע ארויס אין איין קול — איהר וועט פון דאַנען ניט געהן ביז איהר וועט ניט האָבען אייער ווייב אָבגע׳גט. מיר האָבען צו איהר טעלעגראַפירט און זי וועט שפּעטעסטענס מאָרגען פריה קומען, דאַן, מיסטער לעבען, וועט איהר אזוי גוט זיין און איהר געבען די צוועלף שורות, און אויב ניט, וועלען מיר וויסען וואָס מיר האָבען צו טהון. איהר ווייסט וואָס עס קומט אין אמעריקא פאַר ביגאַמי, פאַר האָבען צוויי ווייבער? עס שמעקט מיט סינג סינג, שמעקט עס.

קורץ דערפון, איך האָב געוויינט, געבעטען און קיין זאַך האָט ניט געהאָלפען. מען האָט מיך פון הויז ארויסגעלאָזט און שרייען האָב איך מורא געהאַט. ווער ווייסט? זיי קענען מיך נאָך אפשר שיסען.

שפּעטער איז געקומען עפּעס אַן עלטערע פרוי, ניט קיין גרויסע יפת תואר און קענטיג אַ היבשע שלים־מזל׳ניצע. ווי זי האָט אויב מיר אַ קוק געטהאָן, האָט זי פערבראָכען מיט די הענד און כמעט וויינענדיג געזאָגט: „וויים איך וואָס, עס איז ניט ער, אַבי געשלעפּט מיך אַזאַ ווייטעניש.“ ערשט דאַמלס האָט מען מיר געזאָגט, אַז איך ביז פריי און איך קען געהן אַהיים.

אזוי ווי אַן אַלטע מויד דערלעבט קוים צו הערען די ווערטער: „הרי את מקודשת,“ אזוי האָב איך קוים דערלעבט הערען די ווערטער: „איהר קענט געהן אַהיים“. איך בין צו זיך געקומען און אַליין ניט געוואוסט וואָס צו טהון פון שמחה. איך האָב די לייטע געפרעגט, ווי קומט עס וואָס זיי האָבען אויף מיר אַזאַ מיאוס׳ן בלבול אויסגעטראַכט? און אָט וואָס זיי האָבען מיר דערצעהלט.

זיי זיינען לאַנדסלייט מיט מיין נעקסטדאָריגע. די פרוי, די עגונה וואָס איז געקומען פון פילאַדעלפיא איז אויך ייערע אַ לאַנדסמאַניבע, און

אזוי ווי די שכנה מיינע האָט געהערט ווי איך אַליין האָב זיך מודה געווען פאַר מיין איצטיגע ווייב, אַז איך האָב אַ ווייב אוועקגעוואָרפען אין פּילאַ־דעלפיא און נאָך מיט אַלע אותות ומופתים: אַן עלטערע, ניט קיין שעהנע און אַ שלים־מזל'ניצע וואָס עס רינט און שווימט פון איהר, האָבען זיי גערעכענט, אַז דאָס איז די לאַנדסמאַניכע זייערע. זיי האָבען מיר דארום אריינגענאַרט אין זאַק און געוואָלט ארויסקריגען אַ גט. אַצינד, אַז ניט איך בין איהר מאַן, האָבען זיי צו מיר גאָר ניט.

ווי געפעלט אייך אַן עסק? אַ שעהנער מיסטייק, פון אַ סטאָור־פּאַיפּ צו אַ ווייב!

.24

נאָ מאָר גראָסערי.

טוביה חייקעל גיט אויף די ביזנעס; אָבער ניט אזוי גיך טהוט זיך ווי עס רעדט זיך. — זאָגט אויף זיין פּלונית'טע חסרונות צוליעב ביזנעס און ער כאַפּט אריין אַ גוטע פּאַרציע. — ווי מען אַדווערטייזט אַ ביזנעס צו פערקויפען און אנדערע איינצעלהייטען ווי אזוי מען ווערט פּטור פון אַ שלעכטען עסק.

כ"א שבט, תרס"ח.

ביי מיר און מיין אידענע איז פערבליעבען, אַז מיר זאָלען אונזער גראָסערי פערקויפען, — פערקויפען ווי פּאָניע זאָגט: „פּאַטשאָם ווטאָרג", אבי פּטור ווערען פון אַ צרה.

אַ ביזנעס וואָס שטעהט צו פערקויפען איז אַזוי ווי, ניט צוגעגליכען, אַ מיידעל וועגען וועלכע מען דאַרף אָנהייבען מיט לייטען רעדען. ער דאַרף זיין צוגעקליבען, צוגעפּוצט, אויסגעסטראַיעט, כדי עס זאָל נושא חן זיין ביי די סוחרים.

פערבלענדען יענעם די אויגען איז אייגענטליך אפשר ניט אַזוי יושר'ליך; אבער אז מען פאַלט אריין אין אַ צרה, קען מען זיך ניט העלפען, כאשר עשה כן יעשה, ווי מען האָט מיר אָבגעטהאָן, אַזוי מוז איך צוריק אָבטהון.

ווען איך האָב די שלים־מזל׳דיגע גראָסערי געקויפט, איז זי אויך געווען אויסגעפוצט שעהן, ריין, פיין, אַקוראַט ווי, להבדיל, אַ כלה. איך האָב געמיינט, אַז איך כאַפּ אַריין אַ גליק, לסוף האָב איך זיך אַרומגעזעהן, אַז דאָס איז געווען אַ פגר, אַ טויטעס געשעפט, פון וועלכען מען מוז וואָס שנעלער לויז ווערען; ווען ניט, קען איך נאָך אויך אַ בר־מנן ווערען און אפילו תחית המתים ניט אויפשטעהן.

איך האָב דאַרום קודם כל מיין „פגר" אויסגעפוצט ווי אַ ליאַלקע. איך האָב אויסגעקלינט די פענסטער און אויסגעפיקסט שאָו־ווינדאָוס, אַ מחיה צו קוקען. איך האָב אויסגעשטעלט באַקסעס סאַרדינס, סעמאָן און אַנדערע אַרטיקלען אַזוי ווי אַ טהורעם, אונטען ברייט און אויבען שמאָל. סאַמע אין דער הויך האָב איך אויסגעלעגט פעקעדזשעס קאָלומביאַ טהעע, וועלכע האָבען אויסגעקוקט ווי אַ שעהנע פּאָמפּאַדור אויף אַ מיידעל׳ס קאָפּ. ביי די זייטען האָב איך אויסגעלעגט זעקעלעך מעהל און אַנדערע גראָסערי זאַכען, דערצו האָב איך אוועקגעשטעלט ליימענע פיגורען, וואָס איך האָב עקסטראַ געקויפט ביי אַן איטאַליענער. די געז־רעהרען האָט די אידענע מיינע אַרומגעפוצט מיט קאָלירטע טישע־פּייפּער צושניטען אַזוי ווי לעקשלעך און אַלעם האָט געלעבט, זיך אָבגעשפּיעגעלט גרויסאַרטיג אַזוי ווי די גרויסע געשעפטען אויף בראָדוויי.

אין סטאָר גופא האָב איך אויך געמאַכט אָרדנונגען, פערשטעלט און פערלעגט אַלע פּאָליצעס, כדי עס זאָל אויסזעהן לייטישער. די דאָזיגע אַרבייט האָט ביי אונז געדויערט אַ פּאָאַר טעג. איך און מיין אידענע האָבען געאַרבייט שווער און ביטער ביז מיר האָבען אַלעם אויפגעפיקסט און אונזער אַרבייט איז געווען אָנגעלעגט. די קאַסטאָמערקעס אונזערע האָבען צוגעגעבען, אַז מיר האָבען אַ גוטען געשמאַק און זיי האָבען אונזער אַרבייט געלויבט.

דער עולם האָט הפּנים פערשטאַנען, אַז מיט מיין פּוצען און סטראָיען די גראָסערי, לעג איך בלומענקראַנצען אויף אַ קבר, אויף אַ קבר, אונטער וועלכען עס ליעגען בעגראָבען אַ שעהנע פּאָאַר דאָלאַר אייגענע און פרעמדע, און מאַנכע פון זיי האָבען געשמייכעלט, ווי איינער רעדט: רעכט אויף דיר, שלים־מזל, האָסט ניט געזאָלט קריכען.

געלד האָבען אַ סך קאַסטאָמערקער אויפגעהערט געבען, אַבסאָלוט

אויפגעהערט. וואָס האָבען זיי מורא? עניוועי וועט דאָס געשעפט איבער־געהען אין אנדערע הענד, היינט וואָס וועל איך זיי טהון?

און געגעבען האָב איך אַלעמען סחורה אויף גאָט׳ס בעראָט. ווען מען וויל אָבשניידען פון ביזנעס, טאָר מען זיך פון קאַסטאָמער ניט אָבשלאָגען. אין א ביזנעס וואָס שטעהט צו פערקויפען, דאַרף זיך רודערן, קיינער וועט דאָך ניט קויפען א טויטע זאַך. בינו לבינו איז פון טאָג צו טאָג געוואָרען אַלעם מעהר חובות און וועניגער סחורה און איך האָב מורא געהאַט, אַז איך וועל אין גאַנצען א נשרף און איך וועל ארויס פון די ביזנעס ווי איך שטעה און געה.

אַז איך האָב אדוועטייזט, אַז איך האָב א גראָסערי צו פערקויפען, האָבען אָנגעהויבען געהען שדכנים, ביזנעס־אַגענטען הייסט עס. — קיין אַגענטען פעהלען ניט, זיי זיינען פאַראַן מעהר ווי סוחרים, און אַלע דער־צעהלען זיי, אַז זיי האָבען שוין פערקויפט ביזנעס פאַר צעהנדליגע טויזענדער דאָלארס, און ווער עס וויל עפּעס פערקויפען און לייזען א גוטען פּרייז, מוז עס דורכגעהן דורך זייערע הענד.

איין אַגענט איז צו מיר געקומען, אויסגעפרעגט „פּערטיקולערס" וועגען מיין גראָסערי און מיר צוגעזאָגט, אַז ער וועט זיין דער גוטער שליח און מיר ברענגען אגוטען סוחר; אבער באופן, אַז ער וועט וועגען מיין גראָסערי אַליין אדווערטייזען.

„איהר ווייסט, מיסטער לעבען" — האָט ער געזאָגט — „אַז אויף אייער אדווערטייזמענט וועט זיך קיינער ניט אָברופען. מען דאַרף אדווערטייזען מיט א קנאַק, עס זאָל א נעהם טהון; ווען ניט, טויג עס ניט. לכן גיט מיר א פּאָאר דאָלאר וועל איך אַליין אריינשטעלען אַן אַנאָנסע און איך וועל אייך ברענגען צעהן קאַסטאָמערס פאַר איינעם.

קלער איך: אַז מען איז אין באָד איז נאָך א שמיץ; האָט דער עסק געקאָסט אַזוי פיעל, וועט קאָסטען נאָך א קלייניגקייט. איך האָב איהם די געווינשטע סומע דערלאַנגט און ער איז אוועקגעגאַנגען פערשפּרעכענדיג מיר, אַז עס וועט זיין אָלל־ראַיט.

אויף מאָרגען האָב איך אין א צייטונג געלייענט פאָלגענדע אַנאָנסע:

עקסטרא! כאַפּט א מציאה!

א באַרגיין וואָס טרעפט איין מאָל אין הונדערט יאהר. א גוט־געהענדע

גראָסערי מיט איינגעטרייטע קאָסטאָמער צו פערקויפען אין די בעסטע נאכבארשאפט. מען קען זי קויפען מיט 50 סענט דעם דאָלאר. אורזאכען פאמיליען־טראָבעל. פערזאמט ניט די געלעגענהייט און מעלדעט זיך זאָפאָרט צום אגענט..... נומער... אָרטשארד סטריט.

צייג איך עס מיין אידענע, און זאָג צו איהר: הלואי זאָל גאָט צושיקען עפּעס אַ סוחר אויף אונזער שלים־מזל'דיגע גראָסערי, וואָלטען מיר די געקויפט, אויב קיינער וועט ניט אויסכאַפּען. פערגעס ניט, זאָג איך, מיט 50 סענט דעם דאָלאר! דאָס הייסט דאָך פאר העלפט געלד. ווען קריעגט מען אזא מציאה?

„ווייסטו גאָר וואָס?" — זאָג איך צו מיין אידענע — „דו לויף אונטער און ווער געוואָהר וועגען דער גראָסערי וואָס שטעהט אין פּייפּער. אזא זאך טאָר מען ניט פערלענגערן, און אויב קיינער האָט עס נאָך ניט אויסגעכאַפּט, וועלען מיר מיט אונזער גראָסערי אָבעקען, ווי עס וועט זיך מאכען, און קויפען יענע."

געהט אַוועק מיין אידענע און קומט צוריק מלא שמחה. „טוביה חייקעל" — זאָגט זי — „זה כפּרתי, זה חליפתי, זה תמורתי, שלאָג אָב כפּרות מיט די צרה'דיגע ביזנעס און לאָמיר קויפען יענע גראָסערי וואָס עס שטעהט אין פּייפּער. עס איז אַ גליקליכער עסק. מען קען עס קויפען פאר אַ קלייניגקייט, פאר האַלב געלד, טאַקע ווי אין פּייפּער שטעהט. יענער גראָסערי־מאַן, ניט פאר אונז געדאכט, האָט ניט קיין גוט לעבען מיט דער ווייב, זיי רייסען זיך ארום ווי די קעץ, האָט מיר דער אגענט געזאָגט, דעריבער איז איהם די ביזנעס ניט ליעב, דער לעבען ניט ליעב און ער וויל דערפון פּטור ווערען. פאַרנאַכט האָט מיר דער אגענט געהייסען קומען און מיר וועלען עס קויפען איינס און צוויי."

בין איך העכסט צופריעדען און איך וואַרט נור אַ סוחר זאָל קומען און איך זאָל פון מיין „פּגר" פּטור ווערען.

שפּעטער קומט מיין אגענט. „האָט איהר שוין אדווערטייזט מיין גראָסערי אין פּייפּער?" — פרעג איך. — „געווים," זאָגט ער, „איך האָב שוין אפילו אַ סוחר'טע אויך. נור אום דער מסחר זאָל שנעל אָבגעמאכט וועֿרען, דאַרפט איהר אָברעדען מיט אייער אַלטע, זי זאָל כלומרשט ניט

וועלען פערקויפען, אדער פערקעהרט: זי זאל וועלען און איהר זאלט ניט וועלען, כדי די סוחר'טע זאל אננעהמען מעהר חשק.

„עס שאדט ניט" — זאגט ער — „איהר זאלט זיך בלומרשט צו־ווערטלען מיט אייער אידענע. איהר זאלט בלומרשט מיט איהר פראוועו צו־להכעיס. וועט איהר זאגען „יא", זאל זי זאגען „ניין". וועט זי זאגען „ניין", זאלט איהר שרייען אין איין קול „דוקא יא", און וואס מעהר איהר וועט זיך מיט אייער פלונית'טע קריגען, וואס מעהר איהר וועט זיך אמפערען, אלץ מעהר יצר הרע וועט די סוחר'טע בעקומען די גראסערי צו קויפען.

טראכט איך ביי זיך: מה רעש? קריגען זיך אויף שפאס איז קיין אונגליק ניט; אבי חלילה ניט אויף אן אמת. און איך האב איהם צוגעזאגט, אז איך וועל אזוי טהון, ווי ער הייסט.

איך האב מיין אידענע וועגען מיין אבמאך מיט'ן אגענט ניט געזאגט. עס איז דאך ניט אזא גרויסע תורה וואס מען דארף איינשטודירען, האב איך געקלערט, איך וועל עס איהר צייט האבען צו זאגען שטילערהייט דאמאלס ווען דער קונה וועט קומען.

פארנאכט איז מיין אידענע וויעדער אוועק צום אגענט זעהען וועגען דער גראסערי וואס שטעהט אין פייפער. אביסעל שפעטער, עס איז שוין געווען פינסטערלעך, קומט וויעדער מיין אגענט מיט א אידענע איינגעוויקעלט אין א שאול און ער מאכט צו איהר:

„אט דאס איז די גראסערי און דאס איז דער מאן. עס איז א טהייערע ביזנעס, זאג איך אייך, א גאלדענער פינגער'ל, דער מאן וואלט עס אפילו פאר טויזענד דאלאר ניט פערקויפט, נור ער האט געבעך א ווייב אן ארורה, א מרשעת, גאט זאל היטען, אז ער זאגט טאג, זאגט זי נאכט, א בייז לעבען ביי זיי, ניט פאר קיין אידען גערעכט, מוז ער אבשניידען פון די ביזנעס."

איך האב פערשטאנען אז דאס איז בלויז אן אנשטעל, און איך האב אין זיך געשמייכעלט. אבער פלוצלונג האט די אידענע אנגעהויבען שרייען מיט קולות:

„הא? איך בין א מרשעת? צוליעב מיר מוזטו אויפגעבען די ביזנעס? שלים־מזל וואס דו ביזט, אז דו כאפסט זיך אריין אין א צרה, בין איך שולדיג? איך צופראסקע דיר באלד די צורה דיינע!"

ערשט דאמאלס האב איך זיך ארומגעזעהן, אז דאס איז טאקע מיין

פלונית'טע פיינע, און איך האָב פערשטאַנען, אז די אַנאַנסע מיט די גרויסע גליקען, מיינט מען עס מיין גראַפעריי, און דער אַגענט, ניט קענענדיג מיין אידענע, האָט איהר געבראַכט פאַר א סוחר'טע אויף איהר אייגענעם געשעפט.

דער אַגענט, ערפאַהרענדיג זיין טעות וואָס ער האָט געהאַט, האָט זיך באַלד אָבגעטראָגען און איך האָב געכאַפּט א פּאַרציע, אַז עס איז מיר געווען ביטער און פינסטער.

ענדליך האָב איך זיך מיט מיין אַלטע איבערגעבעטען. איך האָב איהר געגעבען צו פערשטעהן, אַז איך בין דאָ גאָר ניט שולדיג, און מיר זיינען שלום געוואָרען.

אַן אנדער אַגענט האָט מיר אויף מאָרגען געבראַכט א סוחר, און איך האָב די גראָפעריי פערקויפט. וויפיעל איך האָב פאַר איהר גענומען, פרעגט שוין גאָר ניט. איך בין, ניט פאַר קיינעם געדאַכט, גוט אָבגעברענט געוואָרען, אָבער אַבי אַראָב פון מארק.

אצינד, ווי זאָגט מיין אידענע: ברוך שלעפּט די טראַנטע (ברוך שפטרני). א דאַנק גאָט פּטור געוואָרען פון א צרה.. די פראַגע איז אָבער, וואָס טהוט מען ווייטער? איך בין ערשט געבליעבען ווי א צובראָכענע שיף אין מיטען ים און איך קען מיר קיין עצה ניט געבען וואוהין צו קעהרען זיך.

אידען, רחמנים בני רחמנים! אפשר האָט אימיצער פאַר מיר א שטיקעלע ביזנעס אָדער אירגענד וועלכע בעשעפטיגונג: א הויז־קיפּער־שטעלע, א וואַטשמאַן־שטעלע, אָדער וואָס־עס־איז, פליז גיט מיר צו וויסען. איך בין בערייט אַלעס צו טהון און פאַר צופריעדענהייט גאַראַנטיר איך, דער אונגליקליכער טוביה חייקעל.

.25

ער איז שוין א הויז־קיפּער.

טוביה חייקעל קריגט א דזשאָב אלס דזשעניטאָר, אָבער דאָס גליקט איהם אויך ניט. — א מיספערשטענדניס צווישען איהם און דעם מיסט־פיהרער. — גלות פון די טענאַנטס. — א מעשה מיט א שכנה'ס קאָנצערט און א פערברענטען צימעס. — קריגט א גוטען חלק פון דער אידענע.

כ"ו שבט, תרס"ח.

ווי עס זעהט אויס, בין איך ווידער אריינגעקראָכען, ווי מען זאָגט,

מיט א געזונדען קאָפּ אין א קראַנקער בעט. איך האָב אָנגענומען א הויז־קיפּער שטעלע און איך האָב מורא, אז עס וועט זיין א דורכפאַל.

איך בין ערשט עטליכע טעג אויף דיזען דזשאָב און איך זעה שוין, אז עס טויג ניט. ווען איך זאָל געווען פריהער וויסען וואָס פאַר א מאכל דאָס איז, וואָלט איך עס ניט אָנגענומען.

צו א פרעמדע מכה זיינען פאַראַן א סך רפואות. ווען איך האָב מיין גראָסערי פערקויפט און איך בין געבליעבען, ווי מען זאָגט, אָהן א קנעלונג, האָבען זיך געפונען גוטע פריינד מיט פערשיעדענע עצות, מיט פערשיעדענע פאָרשלעגע. אייניגע האָבען מיר געראַטהען איך זאָל ווערען א בוטשער; אַנדערע האָבען געזאָגט, אז מלמדות איז פאַר מיר די פּאַסענדסטע בעשעפ־טיגונג, און נאָך אַלעמען האָב איך זיך אָנגעכאַפּט אָן א הייסען שטיין — אָן הויז־קיפּעריי.

דעם אמת זאָגענדיג, האָב איך נאכדעם ווי איך האָב די גראָסערי מיינע פערקויפט, חרטה געהאַט אויפ׳ן עסק.איך האָב זי אָנגעהויבען זשאַלעווען און איך זשאַלעווע זי נאָך היינט אויך. מיר בענקט זיך נאָך איהר און ווען איך דערמאָן זיך אָן איהר, גיט מיר עפּעס א צופּ ביים הארצען. דאָך אָן אייגענע זאך געווען, קיין זאך האָט ניט געפעהלט; ווען און וואָס מען האָט געוואָלט האָט מען געקראָגען. האָט מען געוואָלט עסען, האָט מען אין גראָ־סערי גענומען וואָס דאָס הארץ האָט געגלוסט; האָט מען געוואָלט א נאַש טהאָן, האָט אויך ניט געפעהלט. בשעת מעשה קוקט מען ניט ווי שפּעט עס איז. עס איז פאַראַן ביים האנד און קיינער שטערט ניט, שטופּט מען אין צורה.

עס ציהט מיר נאָך היינט אויף אהין, וואו איך האָב געהאַט די פריי־הייט אריינצוכאפּען אין מויל א ראַזשינקע, א ניסעל, א טרוקענע פלוים אָדער אָן אַנדער נאַשעריי. פריהער האָב איך דעם נחת ניט געפיהלט, אצינד אָבער וויים איך, אז מיר פעהלט עפּעס.

דאָס ליעגט שוין אין מענשענס נאַטור. נאָכ׳ן טויט ווערט געשמאַק. די זאך וואָס מען פערלירט ווערט טהייער. א רייכער וואָס באָדט זיך אין כל טוב, בעגרייפט ניט ווי גוט איהם איז; ערשט דאַמאָלס ווען ער ווערט חלילה אָרים, זעהט ער זיך ארום און פערשטעהט, וואָס פאַר א גוטע זאך ער האָט פערלאָרען.

אַט האָבען מיר אַלע ערשט מיט איינינע טעג צוריק פערלאָרען דעם גרויסען האַלסיילער וואָס האָט אונז דעליווערט „ראָזשינקעס מיט מאַנדלען" און אנדערע ארץ ישראל פירות — אברהם גאָלדפאדען, האָט ער געהייסען. מיר האָבען אַלע געכאַפּט אַ נאַש אין זיין האַלסייל סטאָר, הפקר פּעטרושקע איז עס געווען, ווער עס האָט געוואָלט האָט גענומען, פולע הויפענס גענומען און קיינעם איז גאָר אין זינען ניט געלעגען פון וואנען דאָס קומט, וויעמעס דאָס איז — אַ מציאה אַ גרויסע! עס איז געווען פאר די אויגען, האָט מען גענאַשט! ערשט דאַן ווען דער האַלסיילער האָט אונז פערלאָזען און קיין אנדערער וואָס זאָל אונז דעליווערען אזעלכע גודס איז ניטאָ, האָט דער עולם אָנגעהויבען פיהלען, אז עס פעהלט איהם עפּעס.

עס קען זיין, אז ווען גאָט זאָל מיר צושיקען עפּעס אַ גוטע פּרנסה וואָלט איך זיך אָן דער גראָסערי פערגעסען; איך האָב אָבער מורא, אז איך בין אריינגעפאַלען אין אן ערגערע צרה.

די הויז־קיפּער־שטעלע האָב איך געקראָגען דורך אַ רעקאָמענדיישאָן. דער וואָס האָט מיך רעקאָמענדירט האָט מיט'ן לענדלאָרד גענוג געקנעלט ביז ער האָט גע'פועל'ט, אז ער זאָל מיך צונעהמען. אַ הויז־קיפּער, האָט דער לענדלאָרד געזאָגט, איז אַ פעראַנטוואָרטליכע שטעלע און מען קען עס אויף אבי וועמען ניט אָנטרויען, און עס איז גאַנץ שווערליך אָנגעקומען ביז ער האָט מיר דעם גרויסען פעראַנטוואָרטליכען דזשאָב איבערגעגעבען.

געזאָגט האָט מיר דער לענדלאָרד, אז ער גיט מיר איבער אַ הויז מיט 36 שכנים. אצינד אָבער זעה איך, אז ניט ער האָט מיר די שכנים איבער־געגעבען, נור ער האָט מיך אָוועקגעגעבען צו זיי, ממש אוועקגעשענקט במתנה גמורה פאר אַ שקלאַף, פאר אַ פּאַנטאָפעל אויף זייערע פיס און זיי האָבען רשות צו טרעטען אויף מיר, צו טהאָן מיט מיר וואָס זיי ווילען און איך בין הפקר כעפּרא דארעא.

קיין קאָנטראַקט האָב איך מיט'ן לענדלאָרד ניט געשריעבען. ער האָט מיר אויסוויינינ געזאָגט, אז ער מאכט מיך פאר אַ פולשטענדיגען בעל הבית אי־בער'ן הויז. איך דאַרף זעהן, דאָס אין די האָלס, אויף די טרעפּ און ארום הויז זאָל זיין ריין. איך בין פערפליכטעט צו מאכען דריי אָדער פיער מאָל אַ וואָך דעם אינדזשען און בעזאָרגען די טענאַנטס מיט ווארימעס וואַסער. איך דאַרף אָנצינדען די גאַז אין די האָללס און דאַרף זיין עקאָנאָמיש, שפּאַר־

ואם מיט געז און קאהלען, כאדם העושה בתוך שלו, אזוי ווי א בעל הבית פאר זיך.

בשכר זה האב איך א וואהנונג פון פיער רומס אויפ'ן סטופ אין די בעק, בעהייצונג און בעלייכטונג פריי און נאך עטליכע דאלאר א מאנאט צוגע־צאהלט, און אלס פרעמיום, 50 סענט שליסעל געלד פון יעדען נייעם טע־נאנט וואס מופט אריין.

אמת, קיין לעבען קען מען דערפון ניט מאכען; אבער א שטיקעל פאר־פארע איז עס דאך. אגב האב איך געמיינט, אז הויז־קיפעריי איז אן עהרען־אמט — א בעל־הבית וואס האט אונטער זיין האנד אזוי פיעל מענשען, אהן עין הרע, לסוף אבער איז עס ניט ווי איך האב געדענקט.

אין דעם ערשטען טאג וואס איך האב מיין עהרען־הערב — דעם ברום — גענומען אין האנד, האב איך שוין דערפיהלט, אז איך בין עפעס פעררע־כענט פאר א נידעריגע בריאה, פאר א בעשעפענים וואס האט קיין ווערטה און שפיעלט זעהר א קליינע ראלע אויף דער וועלט. איך האב געזעהען, אז די, איבער וועלכע איך בין בעל הבית, שעהמען זיך צו ענטפערען אויף מיין „גוט מארגען". זיי קוקען אויף מיר עפעס אזוי ווי אויף א קנעכט וואס איז בעשאפען געווארען עקסטרא צו בעדיענען זיי און עס פאסט זיי ניט מיט מיר צו ריידען.

מיט זעהן, אז אין און ארום הויז זאל זיין קלין, האב איך איינגעזעהן, וועל איך ניט יוצא זיין. מען דארף ארבייטען שווער און ביטער. מען מוז קעהרען, ראמען און וואשען, מען דארף זיין איינגעשפאנט אין ברום, אזוי ווי א קאטארזשניק אין טאטשקע, איז פיעל מען טהוט איז אלץ וועניג.

א שעהנעם קבלת פנים האב איך געהאט פון בארבער וואס וואהנט אויפ'ן גראונד פלאאר. דאס איז געווען דער ערשטער טאג וואס איך האב די שלים־מזל'דיגע שטעלע איבערגענומען. איך שטעה מיר אזוי ביים סטופ, קומט צופאהרען דער מיסט־פיהרער מיט זיין וואגען. ער האט מיך דער־זעהן, א פנים חדשות, מאכט ער: „אר יו דהי דזשעניטאר?" „יעס" — זאג איך. טהוט ער אויף מיר א קוק מיט זיינע טרפה'נע אויגען, רוקט אריין זיין גרויסע לאפע מיט דער הענטשקע אין מיסט בארעל און זאגט: איט איז נאו גוד.

טראכט איך ביי זיך: א פאיערשער מוח דאס איז, פערשטעהט זיך, אז

עס איז נאַו גוד. ווען עס זאָל זיין עפּעס רעכטס, וואָלט מען דאָך עס ניט אַרויסגעוואָרפן. טהו איך אַ שפּיי און מאַך צו איהם: „שור דזשאַני, איט איז נאַ גוד, פּע!"

הערט ער ניט וואָס איך זאָג, טהוט אַ וויאָקע צו זיין פערדעל און פאָהרט אוועק. שריי איך: „טייק דהיס! און ער הערט מיר ניט און פאָהרט אוועק ווייטער. מיט אַן אַנדער מיסט-פיהרער איז אויך דאָס זעלבע געווען. בינו לבינו זיינען די באַרעלס געבליבען שטעהן. איז אַרויסגעלאָפען דער באַר-בער און האָט מיך געזידעלט, געמאַכט צו אַש און צו בלאָטע. „איך וועל אייך" — האָט ער געשריען — „די מיסט אַרויפשיטען אויף אייער קאָפּ. איך וויל ניט, אַז די שמוץ זאָל שטעהען אונטער מיינע פענסטער, נעהמט עס צו אייך אין פראָנט-רום, קאָכט דערפון קאַשע און ביים הויז זאָל עס ניט שטעהן."

אָט האָסטו זיך אַ ברוך הבא! איך בין שולדיג, אַז דער מיסט-מאַן האָט עס ניט געוואָלט צונעהמען! ערשט נאָכדעם האָב איך זיך דערוואוסט, אַז מען דאַרף די שמוץ סאָרטעווען, יעדע זאַך בעזונדער, און ווען עס איז ניט אַזוי כשר, דאַרף מען דעם מיסטוואָגען-מאַן עפּעס נתנ'ען אין יד אַריין אַז ער געפינט שוין אַ היתר צוצונעהמען עס.

הייגט דער גלות פון די שכנים, זאָל גאָט היטען! אַלעס אויפ'ן הויז-קיפּער — אַ גוט יאָהר, רבונו של עולם, אויך אויף איהם. מטריח זיין מיך, שלעפּען מיך אויפ'ן טאָפּ פלאָאָר צוליעב אַ קליינינקייט, צוליעב אַ נאַריש-קייט, איז ביי זיי גאָר ניט. זיי מיינען הפנים, אַז ביי מיר איז קהל'שע פּיס.

לעננער וואָלט איהר זעהען, הער איך געוואַלדען אויפ'ן טאָפּ פלאָר און מען שרייט אין איינע קולות: הויז קיפּער! אין האַרצען איז מיר איינגעפאַ-לען, איך האָב געמיינט, ווער ווייסט וואָס דאָרט איז געשעהן. איך בין קוים אַ לעבעדיגער אַרויפגעלאָפען, ערשט וואָס איז? אַ מיסעס האָט דערזעהן אַ מויז אין קיטשען! דער גליק איז געווען, וואָס איך האָב אויסגעפונען, אַז דאָס איז גאָר קיין מויז ניט געווען, אַ שמאַטקע האָט זיך נאָכגעשלעפּט נאָך איהר קלייד און זי האָט געמיינט, אַז דאָס איז אַ מויז, זאָגסט וואָלט זי פערלאַנגט איך זאָל די חיה'לע קעטשען, אָדער איך זאָל זיצען פאַר אַ שומר ביי איהר אין הויז ביז דער מאַן איהרער וועט קומען.

פרייטאָג איז עס געווען. די אַלטע מיינע איז אוועק ערגעץ אין סטריט

און מיך האָט זי געלאָזען אין הויז אכטונג צו געבען אויף די טעפלאך וואָס האָבען זיך געקאָכט אין אויווען, לויפט ארונטער א באַיטשיק פון פיערטען פלאָאר און רופט מיך. די מאַמע, זאָגט ער, האָט געזאָגט איך זאָל שוין ארויפקומען, זי דאַרף מיך נויטהיג האָבען. גײה איך.

איך קום ארויף, בעט זי מיך זיצען. זעץ איך זיך אוועק אין קיטשען און זי זעצט זיך אויפ'ן ראָקינג טשער אין פראָנט רום און גיט אָב קאָנצערט פאר איהר בייבי. קלעהר איך ביי זיך: צו וואָס האָט זי מיך גערופען, די פרוי? אָבער אז זי שווייגט, שווייג איך אויך.

אפשר א שטונדע בין איך אזוי געזעסען, ביז ענדליך האָב איך זיך שוין ניט געקענט איינהאַלטען און טהו איהר א פרעג: „מיסעס, איהר האָט מיך עפּעס געדאַרפט?"

„יעס" — זאָגט זי — „איך האָב אייך עקסטרא אהויפגערופען איהר זאָלט הערען ווי די אפּ־סטעירזיגע קלאַפּען אין די קעפּ, אין די מוחות זאָל זיי דאָרט קלאַפּען. ערשט איז געראַדע שטיל; אָבער וואָלט איהר געווען הע־רען פריהער, איך האָב געמיינט, אז דער סילינג פאַלט איין. איהר הערט? אויב איהר וועט זיי ניט מאַכען צו סטאָפּען, וועט זיך טהאָן חושך".

„אָלל־רייט" — האָב איך געענטפערט און אין הארצען האָב איך גע־טראַכט: אלע בייזע חלומות צו דיין קאָפּ, האָסט דאָך באַלד געקאָנט זאָגען.

ווען איך בין ארונטערגעאנגען, האָט מיר א קלאַפּ געטהאָן אין נאָז א שבת'דיגער ריח — א ריח פון פיש, איך בין אריין צו מיר אין הויז, האָב איך געפונען די פיש און דעם צימעס פערברענט אויף קאָהל, די זופּ אויסגעלאָפען און די פלייש צוגעברענט צום טעפּעל.

איהר פערשטעהט שוין מסתמא אליין, אז די אלטע מיינע האָט גענוג בעוויינט די דאָזיגע שרפה. וואָס צו עסען האָבען מיר ניט געהאַט, אָבער מיר האָט די אידענע איינגעטהיילט א חלק, אז איך האָב געהאַט גענוג אויף ביי־נאַכט, אויף אין דער פריה, אויף שלש סעודות און עס איז מיר נאָך פערבלי־בען אויף מלוה מלכה אויך.

איך ווינש אייך אסור, אז אייערע פלונית'טעס זאָלען אייך אזעלכע חלקים איינטהיילען.

.26

א טענערקע הענגט אויפ'ן וועש־ליין.

צוליעב א קליינע מיספערשטענדנים האט טוביה חייקעל אן אומזיסטע שרעק. — וויל רייך ווערען פון יענעמס אונגליק. — קריגט גאנץ גוט אויסגעזידעלט פון א גאליציאנערקע. — מען מאכט איהם אי מילכיג, אי פליישיג. — א דור הפלגה אין זיין פראפערטי און ער לעקט דערפון ניט קיין האניג.

ג' אדר ראשון, תרס"ח.

רבותי, איך בין, ניט פאר אייך געדאכט, אויף צרות — אויף גרויסע, אי־בערגעלייגטע צרות; איך האב מיט מיין הויז־קיפער שטעלע גאר ניט גע־טראפען און איך האב שוין חשק געהאט צו זוכען עפעס אנדערש.

ווען איך זאל דערביי מאכען א לעבען, וואלט איך געמוזט ליידען; אבער אז קיין לעבען מאך איך דערביי ניט און צרות האב איך אויפ'ן פוד, איז עס געוויס ניט קיין עסק — פערקויפען די בכורה פאר א טאפ לינדזען לוינט זיך ניט.

אין מיין פראפערטי, עס הייסט, אין דער פראפערטי וואו איך בין הויז־קיפער, איז א מין בבל, א מין דור הפלגה, אן אויסמישעכץ פון פערשיעדענע לשונות. צווישען די 36 טענאנטס וואס איך האב אונטער מיין האנד, זיינען פאראן ליטוואקעס, רומענישע, גאליציאנער און אויך עכט רוסישע וואס ריי־דען פא מאסקאווסקי.

מילא פון די מאנסבילען האב איך נאך ביז ערשט קיין סך עגמת נפש ניט געהאט — הלואי ווייטער; פון די ווייבער אבער איז ניט אויסצוהאלטען. די ליטוואטשקעס מיט די גאליציאנערקעס האבען ניט קיין שלום צווישען זיך, די רומענישע ווידער האבען ניט קיין גוט לעבען מיט דיביידע, אי מיט די ליטוואטשקעס, אי מיט די גאליציאנערקעס, און אלע בלבולים דארף איך אויסשטעהן.

וואונדערבאר! שכנות זאלען זיך ניט פערהאלטען פריינדליך צווישען זיך! וואס האבען זיי, דאכט זיך, איינע צו די אנדערע? און דאך געפינען זיי אייך אלע מאל פריטשעפעקעס און רייסען זיך ארום ווי די קעץ.

בעריהרט איינע דער אנדערע'ם וועש ליין, איז הימעל עפען זיך! טהוט

איינער׳ס א קינד א דזשאַמפּ אין האַל, לויפט די אנדערע באַלד ארונטער מיט א מסירה; שמוצט אימיצער אַן אין האַל, וואַרפען זיי די שולד איינע אויף די אנדערע; די זאָגט: די מאַמעליגע (רומענישע) האָט עס געטהאָן, און יענע ווידער בעשולדיגט די הערינג פרעסערקע (ליטוואַטשקע). דער סוף איז, אז מען צוקריעגט זיך גאַנץ געשמאַק און כל חמתן געניט איך.

וואַרפט עפּעס איינע ארויס אָדער גיסט ארויס דורכ׳ן פענסטער אין יארד אריין — עס קען זיין, אז זי איז גאָר ניט אויסען, נור דורך א סיבה פערשמוצט זיך אַן אנדערער׳ס וועש וואָס הענגט אויפ׳ן ליין — נו, נו, איז די גאַנצע פּראָפּערטי אויף אַן ווען איך געה מאַכען א ספּראַוועקע, קריג איך גוט אויסגעזידעלט.

קיין גוטער איד זאָל זיי ניט קענען, ס׳אַרא פּאַסקודנע שכנות איך האָב. לייגנער שטעה איך אַזוי און קעהר דעם יארד, ערשט אימיצער האָט פון אָפּ־כּטעירז א פּליוכע געטהאָן א טעפּעל מילכיגע לאָקשען, וואַהרשיינליך נעכ־טיגע וועטשערע, און מיך אָבגעגאָסען פון אויבען ביז אראָב. האָב איך פער־קוקט אין דער הויך אפשר וועל איך קעטשען ווער עס האָט מיך געמאַכט די מילכיגע וואַננע און איך האָב פון אַן אנדער מיסעס בעקומען מיט א באָנטש היהנערשע קישקעלאַך גלייך אין פּנים אריין.

איך בין געגאַנגען פון פלאָאר צו פלאָאר און געמאַכט א חקירה ודרישה; אָבער ווייסט איהר עפּעס? אזוי ווייס איך ווער עס האָט מיך אי מילכיג, אי פליישיג געמאַכט.

איך טענה מיט זיי מיט גוטען: „וואַרפט ניט אין יארד אריין, אז עס וועט זיין קלין אין יארד וועט דאָך פאַר אייך אליין זיין שעהנער; דאָס איז גוט — זאָג איך — אז איהר האָט געטראָפען מיך, א שלים־מזל׳דיגען הויז־קיפּער; ווי וואָלט אָבער געווען ווען דער לענדלאָרד אליין וואָלט גראַדע גע־ווען אין יארד און איהר וואָלט איהם מכבד געווען מיט די מילכיגע לאָקשען און מיט די היהנערשע קישקעלאַך?" — אָבער רייד צו זיי, רייד צו דער וואַנד, זיי טהוען זיך זייערס; זיי שליידערן אלערליי שמוץ, אלערליי צרות, מיינע שונאים, אין יארד אריין, און דו, טוביה חייקעל, ברעך דעם קאָרק, שטעה נור שטענדיג מיט׳ן ברום און קעהר.

אין דער פריה, ווען מען טראָגט ארונטער די שמוץ, עס איך מיר אָב די גאַל מיט די ווייבערישצעס. איך בעט זיך ביי זיי אזוי ווי ביי גזלנים;

„מישט ניט אויף קאשע מיט באָטשווינע; איהר ווייסט דאָך, אז עס איז א גזירה, אז אשעם דארף זיין סעפעריים, פייפער סעפעררייט און אנדערע מיני מיסטען ווידער סעפעריים. „מען טאָר עס ניט" — טענה איך מיט זיי — צוזאמענמישען אקוראט ווי מען טאָר ניט צוזאמענמישען מילכינס מיט פליישיגעס"; אָבער קען עפעס א „מי שברך" העלפען א טויטען? אזוי הלעפט מיינע רייד; זיי טהוען זיך ווי זיי ווילען און איך האָב נאכדעם גע־ברענטע ליידען ביז איך פועל ביי די מיסט־פיהרער, אז זיי זאָלען עס צו־נעהמען.

א צוגאָב צו מיינע צרות האָט נאָך גאָט אָנגעשיקט דעם שנעע. מען טאָר עס ניט ריידען; מיט איהם איז אזוי ווי, להבדיל אלף הבדלות, מיט די ווייבער: איך קעהר און ראם און ער שיט ווייטער, — אוי, דער וואָס ווינשט מיר בייז, זאָל זיין א הויז־קיפּער.

לעצטע וואָך, איך געדענק ניט וועלכער טאָג דאָס איז געווען, האָב איך געהאט א שרעק און נאָך דערצו געקראָגען געזידעלט און געשאָלטען אומזיסט און אומניישט. ביידע תוכחות האָט א טענערקע מיינע אויסגעגאָסען אויף מיר, כאָטש איך האָב איהר חס ושלום קיינע שלעכטס ניט געטהאָן. אז איך וועל עס אייך דערצעהלען, וועט איהר לאכען.

אויפ'ן פיערטען פלאָר, ביי מיר אין הויז וואָהנט א ליטוואטשקע און א גאַליציאַנערקע. די ליטוואַטשקע וואָהנט אין די פראָנט און די גאַליציאַנער־קע — אין די בעק. די צוויי ווייבער שטימען ניט איינע מט די אנדערע, אקוראט ווי פייער מיט וואסער קען ניט שטימען. זיי שילטען זיך און זיד־לען זיך, ווען נור זיי טרעפען זיך צוזאמען; אז ניט, עפענען זיי אויף די פענסטער פון זייערע קיטשענס, וואָס קומען אוים איינע אנטקעגען די אנ־דערע און זיי שיקען איינע די צווייטע די קללות פער טעלעפאָן, עס הייסט, דורך די שטריק אויף וועלכע מען הענגט די וועש. אלע מאָל האָבען זיי סכסוכים צווישען זיך און מען קומט צו מיר מיט מסירות, אקוראט איך זאָל זיין א דזשאָדזש אָדער א רב, להבדיל.

קומט צולויפען לעצטע וואָך דער ליטוואַטשקעס א באָיטשיקעל און זאָגט: „הויז־קיפּער, לויפט גיכער אפּסטעירז, די גאַליציאַנערקע הענגט אויף אונזער ליין." ווער איך זעהר דערשראָקען און וויל פרעגען דעם באָי, אויב זי לעבט אָדער זי איז שוין טויט; אָבער ער האָט זיך זיינס אָבגעזאָגט און

איז נעלם געוואָרען — איהר ווייסט ניט אמעריקאנער לאופערס? אָט זיינען זיי דאָ און אָט ווערען זיי פערשוואונדען.

הכלל, לויף איך אָהן אָטהעם, איך האָב שיער די פיס געבראָכען לויפענדיג מיט די שטיינער, א קאַטאָוועס איז עס? א פרוי, א מוטער פון קינדער האָט זיך אויפגעהאנגען! זי איז אפילו א מרשעת, די גאַליציאַנערקע, זי באַדערט מיך שטענדיג און מאכט מיר א האַלבען טויט מיט איהרע קאָמפּליינטס אויף דער ליטוואַטשקע; אָבער דאָך א רחמנות, אַ יונגע פרוי נאָך און זי קען נאָך לעבען און לעבען.

א מאָדנע זאַך, עס כאַפּט זיך אָפּט אַריין אין א מענשען אַ נאַרישער געדאַנק. איך בין, דאכט זיך, געווען אַזוי דערשראָקען און הענד און פיס האָבען זיך מיר געטרייסעלט, פון דעסטוועגען איז מיר לויפענדיג ארויפגעקומען אויפ'ן זינען צו זעהן בעקומען די שטריקעל פון דער געהאַנגענער, ווייל אַזאַ שטריקעל, זאָגט מען, איז מזל'דיג.

געווים האָב איך חלילה ניט געוואונשען, אַז איך זאָל איהר געפינען טויט, פערקעהרט, איך האָב בעסער געוואָלט, אַז איך זאָל איהר טרעפען א לעבעדיגע און קענען איהר ראַטעווען — ראַטעווען א נפש איז קיין קלייניגקייט ניט; אָבער טאָמער ניט, האָב איך געטראכט, אַז איך מעג דערביי אויך עפּעס פּראָפיטירען. מישטיינס געזאָגט, איהר איז דאָך שוין נעבאָך אַלעס איינס, וואָס וועט זי דערלייגען, אַז איך וועל זיך איינקויפען אין איהר מזל?

קורץ דערפון: איך בין קוים א לעבעדיגער ארויפגעלאָפען אויפ'ן פיערטען פלאָאר און בין גלייך אריינגעלאָפען צו דער גאַליציאַנערקע אין קיטשען.

ווי נור איך האָב די טהיר געעפענט, ערשט זי איז מיר אָנגעקומען אַנטקעגען פון פראָנט־רום און איך בין געבליבען שטעהן אַ צומישטער און אליין ניט געוואוסט אויף וואָס'ער וועלט איך בין.

„טפו זאָלט איהר ווערען" — זאָג איך — „וואָס איז דאָ געווען? קומט צו לויפען דער באָיטשיק פון די פראָנט און זאָגט, אַז איהר האָט זיך, שונאי ישראל, אויפגעהאַנגען, און איך בין געלאָפען אָהן א נשמה".

„לויפען זאָלט איהר פון הויט" — מאַכט די ווייבעל — „פּאַסקודנער צאַילעם (צלם) קאָפּ וואָס איהר זיינט, אויפהענגען זאָלט איהר זיך מיט אייער לאַנדסמאַניכע, די הערינג פרעסערקע אויף איין שטריקעל, האָט עטץ (איהר)

געהערט אויף אייער לייבען (לעבען) ? אז איך האָב געוואָלט אויפהענגען א דייפער אויף איהר ליין, האָב איך געמיינט, די כאָלעריע כאַפּט איהר, אזוי האָט זי זיך פערצאַפּעלט, די מיאוסקייט."

ערשט דאן האָב איך פערשטאַנען, אז איך האָב דעם באָיטשיק ניט גוט פערשטאַנען און איך האָב געמאַכט א שטיקעל מיסטייק. איך האָב זיך פּאַוואָליע ארויסגערוקט פון איהר הויז, און ווען איך זאָל געווען דאָרט פער־בלייבען לייגגער, וואָלט איך זיכער נאָך א גרעסערע פּאַרציע געכאַפּט.

אָט אזעלכע און עהנליכע צרות האָב איך טאָג טעגליך, און איך זאָג אייך, רבותי, אז א הויז־קיפּער שטעלע איז, פּע!

.27

עפּטער דהי באלל.

טובית חייקעל'ס פרוי און קינדער געהען צו א מאסקערייד באָל און זיין טאָכטער שפּיעלט מיט איהם א קאָמעדיע אונטער די אויגען. — א טאָכטער שפּיעלט די ראָלע פון טאַטען און ערוועקט אייפערזוכט ביי דער מאַמע. — א ביסעל וועגען מאסקערייד באָלס אין אלגעמיין.

ח' אדר ראשון, תרס"ח.

הערט איהר, אידען, האָב איך עס נעכטען געהאַט א טאָג, ניט אומקעה־רען זאָלען זיך שוין אזעלכע טעג. זייט איך בין א שטיקעל מענש, זייט איך לעב, האָב איך מיר קיין מאָל ניט פאָרגעשטעלט, אז מיר זאָל אזעלכעס טרע־פען, נו, נו, האָט מען מיר אָבגעטהאָן א שפּיצעל, אז איך האָב זיך געהאַט צו קראַצען און צו קראַצען. איך האָב געהאַט קאָלט און ווארים און איך זאָג אייך אז איך דארף גומל בענשען וואָס איך האָב זיך פון דער צרה ארויסגעדרעהט.

כא, כא, כא, איך לאַך, אָבער איך לאַך מיט יאַשצערקעס, מיט טשווע־קעס לאַך איך. ווען פרעמדע זאָלען מיר דעם שפּיצעל אָבטהאָן, וואָלט מיר ניט געאַרט; אָבער אז אייגענע קינדער מאַכען „פּאַן" פון דעם טאַטען מיט דער מאַמע איז פּערדראָסיג, עס שניידט ביים הארצען און עס ווילט זיך בע־סער וויינען איידער לאַכען. אַי, אַי, אַי, האָרעווע קינדער!

געוואלד געשריען, למי אני עמל? פאר וועמען האָרעווע איך? פאר ווע־מען ארבייט איך? צוליעב וועמען דרעה איך מיין קאָפּ צו פערדיענען וואָס מעהר, צו ווערען רייך? אלץ צוליעב קינדער, און זיי קריכען אויפ'ן קאָפּ! דער טאַטע מיט דער מאַמע איז ביי זיי א שפּיעלצייג און זיי לאָזען זיי טאַנ־צען אויפ'ן פלעקעל ווי מאַנקים אבי זיי זאָלען זיך „ענדזשויען"! פּע, ניט כדאי דער גאַנצער עסק.

איך האָב אַן עלטערע טאָכטער, איז זי שוין א שטיקעל פערדיענערקע און אז זי איז א פערדיענערקע, איז זי א גאַנצע קנאַקערקע, כאָטש זאָלען עס מיינע שונאים פערמעגען וואָס מיר וועט פערבלייבען פון איהרע פער־דיענסטען. עס איז מעהר ניט דערוויייל איז זי, ווי מען זאָגט, א שטיקעל פּאַדפּאָרע און אפשר דאָס אויך ניט, אָבער מיינען מיינט זי, אז זי איז מיין ברויט־געבערקע. האָט די טאָכטער מיינע מיך אָנגעהויבען דרעהען א קאָפּ נאָך מיט עטליכע וואָכען צוריק, אז מיר זאָלען געהן צו א מאַסקערייד באָלל.

איך בין אפילו ניט פון די מענשען וואָס האַלטען ניט פון דער וועלט, אין געגענטהייל איך בין מיט דער מיינונג, אז אלע זאכען פון וואָס א מענש קען הנאה האָבען, אלע זאכען וואָס קענען איהם פערשאַפען פערגעניגען דאַרף זיך א מענש פערגינען ווען ער איז נור אימשטאַנדע עס צו ערגרייכען, אזוי ווי די גמרא זאָגט: כאַפּ אריין און לעב א גוטען טאָג, ווייל די וועלט איז גלייך צו א חתונה. און ווייסט איהר צו וואָס פאר א חתונה די וועלט איז גלייך? טאָקע צו א היגע חתונה אין א האָל, וואו עס קומען אָן מחותנים און ניט מחותנים מארבע פּנות העולם און ווער עס איז א שלים־מזל'ניק און כאַפּט ניט אריין ארונטערצוגעהן צום סאַפּער איידער דער מאַרטש ענדיגט זיך, בלייבט זיצען א פערשמאַכטער. ווייל די שיסלען מיט די טעלער ווערען אויסגעליידיגט און ווען דער ווייטער דערלאַנגט איהם די „טיפּ" טוט פּיקס, קען ער זיצען רוהיג און רייניגען מיט זיי די נעגעל.

אז זי, די עלטערע טאָכטער מיינע מיט די קלענערע קינדער האָבען מיר אָנגעהויבען האַקען אין מוח מכּה א באָלל, האָב איך געזאָגט, לא מיט א גרוי־סען אלף, ניט ווייל איך וויל ניט האנה האָבען פון דער וועלט, נור צוליעב דעם, ווייל דאָס איז ביי מיר קיין אמיוזמענט ניט. גיט מיר אָן די טאָכטער מיינע אין נדן: וואָס אַרט דיר, פּאַפּאַ, דו וועסט זיך דאָרט פיין ענ־דזשאָיען, דו וועסט זעהן שעהן ווי שעהן עס איז ווי מענשען פערשטעלען זיך פאר

אָקסען, עזלען און פערד און נאָך אזעלכע דברים נפלאים. ענטפער איך איהר: נארעניו, עס איז דאָך פונקט פערקעהרט, אַט די אלע חיות וואָס דו זאָגסט פערשטעלען זיך גאָר פאר מענשען און מען קען זיי זעהן יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע רגע פרי אָוו טשארדזש, גאָר אָהן א סענט געלד. ווערט די טעכטעריל מיינע ברוגז און פערקרימט די נאָז. אויף איהר קוקענדיג בלאָזען זיך די קלענערע אויך אָן און ווערען מעד מיט'ן טאַטען.

אארט עס מיר ווי פאר א יאָהריגער שנעע. איהר זיינט ברוגז — טראכט איך זיך — טאָ זייט אייך ברוגז. ניט איך קען פון אייער שלום פער־דיענען, ניט איך קען צו אייער ברוגז צולעגען, אויך מיר א דאגה.

אז מען קען ניט אויכפיהרען מיט'ן טאַטען, נעהמט מען זיך צו דער מאַמע, און אַ אידענע איז דאָך גרינג אויף דער דעה, האָט מען מסתמא באלד ביי איהר גע'פועל'ט.

אז אייך איז ליעב, איז מיר ניחא — האָב איך געקלעהרט — זאָל איך זיך איינשפּארען דוקא ניין? — דארף מען זיך דאָך קריעגען, דארף מען דאָך מאכען בארוואריעס, און וועמען ווילט זיך עס? א סוף, אן עק, איהר ווילט געהן, טאָ געהט, אבי לאָזט מיר צורוה.

נו, האָט מען זיך אָנגעהויבען מכין זיין צום גרויסען יום טוב; זאָג איך אייך, אז איך האָב קיין בערוהטע מינוט ניט געהאַטן. מע האָט גענעהט, געוואשען, געפּרעסט, געשייערט, זיך גע'ישוב'ט, זיך עצות געהאלטען און גלאַט אזוי זיך אָהן כלי זמר, אָהן אלעמען געכאפּט א טענצעל. און ווען מען איז ארויסגעקומען פון אונטערשטען פלאָאר און געקאָמפּליינט אז מען קלאַפּט זיי אין קאָפּ, זיינען מיינע חברה געפאלען אויף אַן המצאה; מען פלעגט אראָבוואַרפען די שיך און טאַנצען אין זאָקען.

און וואָלט איהר זעהן, איז עס דעם טאָג פון דער שמחה געוואָרען אַ ירידל, טאַטע דערבארעמדיגער! מען האָט געבראכט באקסעס, באַנדלאַך און פּעקעדזשעס פאר מיינע חברה און זייערע חברים און חבר'טעס און עס האָט זיך געטהאָן אויף טיש און אויף בענק. איך האָב קוים דערלעבט אָבעסען די־נער, די פּים אויף די פּלייצעס און מאַרש.

ווען איך בין געקומען אין אבענד אהיים, ערשט שאַ, שטיל, קיין פּוס פון קיינעם ניטאָ. אויף די טישען, אויף די בעטען און אויף די טשערס איז געווען אָנגעוואָרפען קליידלעך, פּעטיקאָוטס, שיך, זאָקען, קאָרסעטען און

ווייספּלאַך און איך האָב געהאַט אפשר אויף א שטונדע צו ראַמען. קלערר איך ביי זיך: וואָס וועל איך זיצען אין הויז איינער אליין, מען דאַרף ער־געץ אונטערגעהן א ביסעל פערברענגען. נעהם איך זוכען מיין יום טוב׳די־גען סוט, ערשט עס איז ניטאָ! מיין נייע העט, אויך ווי אין דער ערד אריין. נו, — טראַכט איך — זיי האָבן מיר שוין גוט פערדיענט, אודאי געלאָזט אָפען די טהיר און א גנב האָט זיך אויף מיין סוט מרחם געווען און איהם צו־גענומען. עס האָט מיר פערקלעמט ביים הארצען און איך האָב זיך פאַר צרות גאָר געלייגט שלאָפען.

פאַר טאָג, צו אפשר איז שוין טאָג געווען, ערשט מיינע חברה זיינען דאָ! וואָס? שעהנער מענש, דו מאַכסט זיך גאָר שלאָפעדיג? — מאַכט צו מיר די אַלטע מיינע — זיך אויסגעהאָפּעט דאָרט מיט די מוידען און גאָר ניט איהם מיינט מען עס!

קוק איך איהר אָן. צו זי רעדט פון וועג? צו א בייזער חלום האָט זיך איהר גע׳חלום׳ט? און ביי איהר האָט זיך געעפענט דער מויל אַקוראַט ווי א וואולקאַן, ווי א פייער־שפייענדער באַרג און זי האַלט אין איין שיטען שווע־בעל און פעך, מיט אזעלכע קללות, מיט אזעלכע זלזולים, אז גאָט זאָל מציל ומשמר זיין און איך האָב ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערען איהר.

מילא האָט זי געשאָלטען, געשריען, געזידעלט, געמאַכט מיר צו אש און צו בלאָטע און טוביה חייקעל שוויגט! איך זעה אָבער אז עס נעהמט קיין סוף ניט, מאַך איך צו איהר: רבונו של עולם, צו דיר חלום׳ט זיך, צו מיר חלום׳ט זיך; וואָס פאַר א טענץ, וואָס פאַר א מיידלאַך? איך וויים ניט פון וואָס צו זאָגען, איך בין א גאַנצען אבענד און א גאַנצע נאַכט ערגעץ פון הויז ניט ארויס געגאַנגען און דערביי האָב איך איהר דערצעהלט די געשיכטע פון מיין סוט און העט וואָס מען האָט גע׳גנב׳עט.

„וועלכען סוט? — פרעגט זי. ענטפער איך איהר „דעם שווארצען, יום טוב׳דיגען סוט מיינעם."

„משומד! אפיקורס! — דו ביזט דאָך אין דעם סוט געגאַנגען דאָרט אויפ׳ן באַלל; דו ביסט דאָך אפשר צעהן מאָל געווען נעבען מיר און גערעדט מיט מיר, ביכט נאָך כל־בו׳ניק איינער, ניט יוצא געווען דערמיט, וואָס די האָסט געטאַנצט מיט פרעמדע מיידלאַך, ביסט דו נאָך געקומען רייצען זיך מיט מיר! ווי שעהמט עס זיך ניט א איד וואָס האָט שוין ערוואַקסענע קינ־

דער אַנצוטהאָן א מאַסקע אויפ'ן פּנים און אזוי הוליען ווי דו האָסט גע־הוליעט?"

אזוי האָט זיך איהר דער מויל ניט פערמאַכט שטונדען לאַנג. וואָס איך האָב זיך צושוואָרען, וואָס איך האָב צורעדט, געוויינט פּשוט פאַר איהר מיט ביטערע טרעהרען און זי האָט גע'טענה'ט איהרס.

כמעט ביז פאַר נאַכט זיינען די קינדער מיינע געלעגען ווי פּגירות און מיין פייגע'ן האָט קיין שלאָף ניט גענומען, און אין הויז וואָלט איהר זעהן וואָס עס האָט זיך געטהאָן? א גאַנצער מוזעאום: אַלערליי מאַסקעס, קליידער מיט גלעקלאַך, פּאַרוקעס, בערד, היטלען מיט הערנער, בייטשלאַך און נאָך און נאָך, ווער קען עס גאָר אויסרעכענען?

פאַר נאַכט ווען די יונגווארג זיינען אויפגעשטאַנען און געהערט די ליעבעס ערקלערונגען און קאָמפּלימענטען וואָס די מאַמע גיט דעם טאַטען, זיינען זיי געלעגען און זיך געשטיקט פון געלעכטער.

„וואָס לאַכט איהר?" — פרעגט די אַלטע מיינע, „וואָס איז אויף אייך די שמחה?" — פרעג איך — און זיי לאַכען ווייטער, נור מיט מעהר פרישקייט. וואָס זאָל איך אייך פיעל ברייען, איך האָב געמיינט, אז איך ווער משוגע; עפּעס א קלייניגקייט? א פרוי האַלט אין איין גרישען א גאַנצען טאָג און איך וויים ניט פאַר וואָס, פאַר ווען.

אין אבענד, אהאַ! מיין באַלעבאָסטע הויבט אָן חלש'ן און חברה לאַכען ווייטער. הויב איך דאָך אָן שרייען: געוואַלד, גזלנים, די מאַמע חלש'ט, לויפט רופט א דאָקטאָר! ערשט דאַמאָלס האָט די עלטערע אריסטאָקראַטקע מיינע אויסגעשאָסען מיט א פרישען געלעכטער און זיך גאַנץ קאַלטבלוטיג דערצעהלט, אז די בגדים מיינע האָט זי צוגענומען, זיי געטראָגען אויפ'ן באַלל און געמאַכט דאָרט פוילע שטיק, עקסטרא כדי די מאַמע זאָל מיינען אז דאָס איז דער טאַטע, וועט זי ווערען דזשעלים און זי מיט די קלענערע קינדער וועלען נאָכדעם האָבען פאַן.

.28

געוואָרען אַ קאַפּוליער דייטש.

אויף אַ בעפעהל פון זיין לענדלאָרד, פערשטעלט זיך טוביה חייקעל פאר א דייטש. — ער קריגט אן אנדער שטעלע אפּטאון. — אַ מעשה מיט אַ קאַטץ און פיער קעצעלאך.—ווערט אַן עסקן אַ בעל צדקה און קריגט געזידעלט. — אַנ־דערע צרות פון די טענאַנטס.

י"ט אדר ראשון, תרס"ח.

וואָס זאָגט איהר אויפ'ן קאַפּוליער דייטש? אה, איהר זעהט מיך ניט? אָבער ווען איהר זאָלט מיך ערשט זעהן, וואָלט איהר אסור דערקענט, אז דאָס איז דער זעלבער טוביה חייקעל דער הויז־קיפּער. איך האָב, וואָלט איהר זעהן, מיין באַקען באָרד געלאָזט אָבשערען מיט'ן מאַשינקע הארט ביים לייב און איבערגעלאָזט אַ לענגליכע בערדעל הארט ביים מאָרדע, די וואָנצעס האָב איך אויסגערייזעלט; אָנגעטהאָן אַ פּאָלעשענע היטעל מיט א דאשיק, גע־קויפט אַ ליולקע מיט אַ לאַנגען ציביק און איך בין מיר אַ רעגולער דייטש.

און אַ דייטש בין איך געוואָרען בפקודת הלענדלאָרד שלי, אויף דעם בעפעהל פון מיין לענדלאָרד, ווייל ער געהט מיר טראנספערירען פון דער הויז וואו איך בין ערשט הויז־קיפּער און ער גיט מיר א שטעלע ערגעץ ווייט אפּ־טאון אין זעהר א פענסי הויז. דאָרט, זאָגט ער, פּאסט זיך בעסער צום רומעל, אז דער דזשעניטאָר זאָל זיין א גוי, אַן איירישמען, אָדער לכל הפחות אַ דייטש.

איך קען אזוי זיין א דייטש אקוראט ווי א שטייגער איך קען זיין אַן ארץ ישראל איד; אָבער פון פרנסה וועגען טהוט מען אַלעס.

א ממלא מקום אויף מיין פּלאַץ, האָט דער לענדלאָרד אָנגעזאָגט די טע־נאַנטס, וועט ער אריינשיקען א גוי'אישען הויז־קיפּער, וועלכער וועט זיי לער־נען דרך ארץ ווי צו בעהייווען זיך און זיי וועלען מיט איהם ניט פּראווען אזעלכע שטיק, אזעלכע צו להכעיס'ן, ווי זיי פּראווען מיט מיר.

איך בין אויף זיי בייז, אויף מיינע שכנים, שרעקליך בייז און איך וואָלט וועלען זיי זאָלען האָבען א הויז־קיפּער וואָס זאָל מיט זיי לערנען בלק און זיך אָברעכענען מיט זיי פאר מיר אויך; אָבער ווער ווייס? יענער וועט אפשר זיין אזא גוי אזוי ווי איך בין א דייטש.

א ציקאווע זאך, ווי דער איד, דער גלות מענש איז שטענדיג אין גלות ביי זיינע אייגענע ברידער. אט לאמיר נעהמען א ביישפיעל טאקע פון אונזערע הויז־קיפּערס. א גוי'אישען דזשעניטאר, זאגט מען, דערגעהט מען ניט אזוי די יאהרען ווי א אידישען. מען האלט איהם ניט פאר אזוי נידעריג און מען רעספּעקטירט איהם; מען באדערט איהם ניט אזוי פיעל און מען האלט איהם פאר א שטיקעל מענשען; א איד אבער וואס איז געבענשט פון הימעל צו זיין א הויז־קיפּער, דארף ער זיין ניעדערטעניג צו אלעמען, ארביי־טען ווי אן עזעל צו מען דארף צו מען דארף ניט און עס איז נאך ניט אנ־געלייגט.

מען דארף, דאכט זיך, ניט בעסער ווי איך טענד מיין הויז. איך שטעה אויף אין דער פריה, נעהם איך מיין כלי־זיין — דעם ברום אין האנד און אזוי ווי איהר זעהט, איז נור קעהר און ראם, ראם און קעהר, דא ביים הויז, דא אין יארד, דא אויף די שטיגען, אז עס ווערט מיר אזש מיאוס און מאוס.

א גאנצען טאג לאזט מען מיך אין הויז ניט איינזיצען. איך קריך אויף די שטיגענען אלע מאל ארויף און אראב, אקוראט ווי יעקב אבינו'ס מלאכים אויפ'ן לייטער. ביי דער סמוקט דער אויוועו; ביי דער האט זיך ארויסגע־רוקט די טשימני; ביי דער הערט זיך עפּעס א ריח אין הויז; ביי דער האט דער וואש־טאב בעקומען עצירות (פערשטאפּונג) און די וואסער געהט ניט ארונטער; ביי דער וויל די וועש־ליין ניט מופען; ביי דער איז דער פענסטער איינגעפראָרען און זי קען ניט צוקומען צום פייער־עסקייפּ; די האט ארונ־טערגעלאזט דעם פּעטענט שלאָס און פערגעסען די שליסלען אין הויז, דארף איך קריכען דורכ'ן פייער עסקייפּ עפענען די טהיר; ביי דער איז אריין א מויז אין פּאסטקע און ווייל איהר מאן איז ניטא, איז זי מיך מכבד איך זאל זיין דער תליון, אנטהאן דער געפאנגענער מויז א מתה משונה און אנשטעלען די פּאסטקע אויף נאך אמאל.

אפּט פּוילט זיך ניט א מיסעס ארויפרופען מיך אויפ'ן פינפטען פלאאר, בכן איז וואס? איהר קאץ האט זיך אבגעקעצעלט און אזוי ווי זי קען די קליינע קעצעלאך ניט ליידען, זאל איך זיי צונעהמען. וואוהין צונעהמען? דאס איז ניט איהר עסק, איך בין דאך איהר הויז־קיפּער, דארף איך שוין גע־פינען אן עצה וואס צו טהון מיט זיי.

לעצטען מיטוואך ביי־נאכט אין דער סאמע זאווערוכע האב איך געהאט

א שרעק, גאָט זאָל היטען! א שטיק הארץ, זאָג איך אייך, איז מיר ארויס־געפאַלען, און אַלץ צוליעב וועמען? צוליעב מיינע פּאַסקודנע שכנים.

אין מיטען נאַכט הער איך ווי עפּעס קוויטשעט הינטער'ן טהיר. דער קול איז א פערשטיקטער אזוי ווי פון א הונגעריגע עופה'לע וואָס האָט שוין קיין כח צו וויינען. ווער איך אָן אויפגעציטערטער און טראַכט ביי זיך: אודאי א ממזר אימיצער אונטערגעוואָרפען. מעהר ווי דאָס פעהלט מיר ניט. ליג איך און ישב זיך וואָס צו טהאָן און די ציהן אין מויל טרייסלען מיר פון שרעק.

קלעהר איך: מען מוז עס אריינגעהמען אין הויז און געהען רופען א פּאָ־ליסמאַן. מיין אידענע האָב איך ניט געוואָלט אויפוועקען, א שוואַכע, נערווע־זע פרוי; זי וועט מאַכען גוואַלדען, אָנהויבען חלש'ן און וועט מיר דאָ אָנמאַכען א גאַנצען עסק. האָב איך געטראַכט, ווי זאָגט א היימישער גוי: ניכאי ביעדא ספּיט. איך האָב אָנגעצונדען א מעטש און געעפענט די טהיר, ערשט וואָס איז דאָרט געווען? פיער קליינע קעצעלעך, נור וואָס געבאָרען געוואָרען — דאָס האָט א שכנה זיי אַרונטערגעטראָגען און אוועק־געלייגט ביי מיין טהיר.

אבי אזוי — טראַכט איך — אבי חלילה ניט קיין ממזר בלבול. עס איז דאָך אָבער א רחמנות א גאָט'ס בעשעפענים, האָב איך זיי אריינגענומען אין הויז. די אַלטע קאַץ, די מוטער, איז אויך אריינגעלאָפען.

אויף די שפּיץ פינגער, מיין אַלטע זאָל ניט דערהערען, בין איך אריין צוריק אין בעד רום און זיך געלייגט שלאָפען.

איך בין געשמאַק איינגעשלאָפען. פּלוצלונג הער איך ווי די אַלטע מיינע שרייט מיט קולות: געוואַלד! „געוואַלד! אוי וועה איז מיר, טוביה חייקעלע, גיכער, ראַטעווע, זיי עסען מיך אויף!"

איך בין אויפגעשטאַנען ניט טויט ניט לעבעדיג און אַליין ניט גע־וואוסט אויף וואָס'ער וועלט איך בין.

„ווער" — זאָג איך — „וואַנצען?" געה שוין געה, נאַרישע אידענע, עס האָט זיך דיר געמוזט חלום'ען, ניטאָ היינט קיין וואַנצען, ווי קומט ווינ־טער וואַנצען?"

„וואָס'ערע וואַנצען!" — שרייט זי נאָך העכער אין איינע קולות — „גזלן, רוצח, גיכער צינד אָן פייער, וועלען זיי אפשר צולויפען, מייז,

שטשורעס קריכען אויף מיר אום; אוי, אוי, האָב גאָט אין הארצען רט־
טעווע!"

איך האָב אָנגעצונדען פייער און געמאַכט אַן אונטערזוכונג, ערשט די
קאַץ מיט די קעצעלעך האָבען זיך פערקליבען צו מיין אַלטע אונטער'ן
פּערענע.

נו, ווי געפּהלט אייך, איך בעט אייך, אזא געשעפּטיל? קיין אנדער
פלאַץ האָט אימיצער פון מיינע שכנים ניט געפונען ווי אוועקצולייגען די
קעצעלאַך נור ביי מיין טהיר, און דו, טוביה חייקעל, האָב שרעק; זאָל דיר,
שונאי ישראל, די נשמה ארויס, דיר קומט עס, ווייל דו ביסט א זינדיגער
הויז־קיפּער.

די קעצעלעך מוז איך ערשט האַלטען אין באַארד און איה"ש, אַז זיי
וועלען זיך אויסהאָדעווען און מען וועט פון זיי קענען א נוץ האָבען, וועלען
זיך געפינען בארימהערציגע מיסעסען וואָס וועלען זיי צונעהמען.

היינט פון די מחלוקת צווישען די שכנות איז ניט אויסצוהאַלטען.
שטענדיג נור זיי קאָמפּליינען איינע אויף די אַנדערע און כל חמתן געהט אויס
צו מיין קאָפּ. האַלט איך מיט דער, איז יענע ברוגז; האַלט איך מיט יענער
איז די ברוגז; ביני לבינו זיינען זיי מיר אַלע שונאים און טהוען מיר אַן
כל־ערליי נגישות, כל־ערליי צו־להכעים'ן.

ווען דער לענדלאָרד קומט, זיינען זיי אַלע דאָ מיט מסירות, מיט קאָמ־
פּליינטס אויפ'ן הויז־קיפּער: דער הויז־קיפּער טויג ניט, דער הויז־קיפּער
אַטענדעט זיי ניט גוט, פערשיעדענע בלבולים טראַכטען זיי אויף מיר אויס
און בעצאָהלען מיר אָרענטליך פאַר מיין טרייע דיענסט.

דער לענדלאָרד אָבער איז ניט קראַנק אויפ'ן שכל, ער וויים אַז איך
טויג שוין גאָר גוט, ער האָט מיר דארום פערשפּראָכען א בעסערע שטעלע
אָפּטאָון, נור באופן איך זאָל ווערען א שטיקעל דייטש, ווייל אַנדערש טויג
עס ניט.

איך בין אַלזאָ ערשט א דייטש מיט אַלע פּישצעווקעס, בלויז דער לשון
איז א ביסעל אַנדערש.

אי דער לשון, דער לשון! ארויסוואַרפען זאָל די ערד די ביינער פון די
מענשען פון דור הפלגה — א טהורעם האָט זיך זיי פערגלוסט בויען און דער־
פאַר האָט גאָט צומישט די לשונות! וואָלט ניט גלייכער געווען, ווען אַלע

מענשען וואָלטען גערעדט איין שפּראַך און איינער דעם אַנדערען זאָל בע־סער פערשטעהן ?

אַט האָב איך לעצטע וואָך געהאַט אַ היבשען פּעקעל צרות צוליעב דעם וואָס איך האָב ניט פערשטאַנען דעם לשון פון מיינע אַ טענאַנטע און עס איז ארויסגעקומען אַ טרויעריגע מיספערשטענדניס.

איך קעהר מיר אַזוי דעם האָל אויפ'ן דריטען פלאָאַר, הער איך ווי איין מיסעס, אַ פּוילישע איז זי, זאָגט צו איהר נעכסטדאָריגע (מיט יענער איז זי גראָדע שלום): „באָרגט מיר אַ ברייטעל. ווען מיין מאַן איז געווען אַ בילדער, האָב איך ניט געדאַרפט אָנקומען צו אימיצענס לאַסקעס און זינד ער איז פון די ביזנעס ארויס, בין איך זשעדנע אַ שטיקעל ברויט אין הויז.“

האָב איך זיך געלערענט דעם פּשט, אַז זי מיינט ברויט צום עסען און מיר האָט פערשניטען ביים הארצען. אַ קלייניגקייט איז עס, אַ פאַמיליע מיט קליינע קינדערלאַך האָבען ניט קיין שטיקעל ברויט אין שטוב!

געה איך ארונטער צו מיין אידענע און דערצעהל איהר, אַז ביי דער פּוי־לישער אויפ'ן דריטען פלאָאַר געהט מען אויס פון הונגער. זיי האָבען נעבאַך ניט אַ פּיצעל ברויט אין הויז און עס איז אַ ביטערער רחמנות.

„ווייסטו וואָס ? — זאָג איך צו מיין אַלטע — כאַפּ זיך ארויס צווישען שכנים און מאַך עפּעס אויף, דו וועסט זיך אויף נאַמנות עולם הבא קויפען, אַ קאַטאָוועס איז עס אַזאַ מצוה!“

אויף עולם הבא איז מיין אַלטע אַ בעלן. קיין סך עולם הזה האָט זי ניט, די אַלטע מיינע, האָבענדיג אַ מאַן אַ שלים־מזל, זאָגט זי, קען מען פון דער וועלט ווייניג וואָס הנאה האָבען, וויל זי כאָטש אָנגרייטען עפּעס אויף יענער וועלט. אַז איך האָב עס איהר געזאָגט איז זי ארויס און אויפגע־מאַכט אַ פּאָאַר לעבלאַך ברויט, עטליכע זעמעל און אַליין אויך, ניט אויס־גערעדט זאָל זיין, האָט זי מנדב געווען אַ פּאָאַר הערינג, וואָס זי האָט גע־האַט געקויפט אויף איינמאַרענירען און איך האָב עס ארויפגעטראָגען צו יע־נער מיסעס.

„נאַט“ — זאָג איך — „מען באָרגט עס אייך, אַז גאָט וועט אייך העל־פען, וועט איהר אָבגעבען.“ קוקט מיך אָן די פרוי און מאַכט מיט אַ קוויטש: „וואָוע ?“ (וואָס ?)

זאָג איך צו איהר: „איך האָב געהערט ווי איהר האָט אייער נקסטדאָ־

ריגע געבעטען זי זאָל אייך בארגען א ברייטעל, איהר האָט געזאָגט, אז איהר האָט ניט קיין שטיקעל ברויט אין הויז, נו, איז מען דאָך עפּעס אידען, באָרג איך אייך. עסט אייך געזונדערהייד, אָרימקייט איז ניט קיין שאַנדע, גאָט איז א פאָטער, ער וועט אייך א מאָל בעגליקען און איהר וועט עס דערצעהלען אין פריידען.״

אז מיינע כאַפּט זיך ארויס מיט זידלעריי, מיט קללות: „פּאַסקודנער לאָטוואק וואָס איהר זענט, שנאָרער, מיסט־ראַמער, איך בין ראַבער (רייכער) פון אך (אייך), אזוי פיעל מכות, אזוי פיעל געשווירען אַך, פיעל הונדערטער איך פערמאָג, א דאַנק גאָט. איך האָב געבייטען א ברייטעל צו זאַלצען פלאַיש (פלייש).״

דערביי האָט זי געכאַפּט דעם ברוים, מיר גאָר נישט־קשה׳דיג אָנגעבוב־טשעט און איך בין קוים אנטלאָפען. דעם פּעקעל וואָס איך האָב איהר געבראַכט, האָט זי מיר נאָכגעוואָרפען אין האָלל.

ערשט נאָכדעם האָב איך פערשטאַנען, אז א „ברייטעל״ אויף זייער לשון מיינט א „ברעטעל״, א שטיקעל ברעט — היינט געה טרעף!

מיינט איהר, איך בין שוין פערטיג? נאָך ניט. די פּוילישע מיסעס האָט זיך נאָכדעם צוקריעגט מיט דער ליטוואַטשקע און יענע האָט איהר אויפגעוואָרפען, אז זי איז א קבצן׳טע, א שנאָרערקע און מען געהט פאַר איהר מיט׳ן פּאַטשיילקע. זי אליין — האָט זי געזאָגט — האָט דורך דער הויז־קיפּערקע געשיקט א לעבעל ברויט פאַר איהר, פאַר דער פּוילישער און אלע שכנים האָבען אויך געשענקט נדבות פאַר איהר.

נו, נו, פרעגט שוין גאָר ניט. זי און איהר מאַן האָבען מיר אָנגעבאָטען פּעטש און שיער, שיער האָב איך עס געקראָגען.

אצונד סטראַשען זיי, אז זיי וועלען מופען, אָבער קודם כל וועלען זיי מיר מיט מיין אידענע גוט אָנברעכען די ביינער.

אלזאָ בין איך ערשט העכסט צופריעדען וואָס מיין לענדלאָרד טראַנס־פּערירט מיך. איה״ש די וואָך וועל איך ארויסמופען, ווינשט מיר עס זאָל זיין מיט מזל.

29.

פערקראָכען אויף אַ פרעמדען קבר.

דורך אַ מיסטייק קלייבט זיך טוביה חזיקעל מיט זיין געזינדעל און בעביכעס אריין אין אַ פרעמדע הויז אין די בראָנקס. ער מיינט, אז ער איז דאָרט הויז־קיפּער, לסוף קומט דער אמת'ער הויז־קיפּער און הייסט איהם נעהמען דעם וועג. — אַ יאזדע אזוי ווי אין שניפּעשאַק צו אַ יריד.

כ"ו אדער ראשון, תרס"ח.

ווייסט איהר אפשר וואו מיין לענדלאָרד וואָהנט? ער איז אַ דיקער, בייכיגער מאַן, מיט אַ פּאָר גראָבע באַקען און אַ פעטע מאָרדע. דער נאָמען זיינעם האָב איך פערגעסען, די שכנים פלעגען איהם רופען „דער גראָבער חזיר" און מעהר וויים איך ניט. זיין אדרעס האָב איך אמאָל געהאַט, אָבער איך האָב איהם פערלאָרען און ערשט טאַפּ איך אַ וואַנד.

שוין עטליכע טעג אַז איך זוך איהם אַרום, דעם לענדלאָרד מיינעם, און קען איהם ניט געפינען. עס קען זיין, אז ער זוכט מיך אויך, אבער ווער וויים אויב מיר וועלען זיך צוזאַמעטרעפען? און טאָמער ח"ו טאַקע ניט, בין איך אויף גרויסע צרות.

איך בין ערשט, אידען, פערבליעבען ווי אַ שיף אָהן אַ רודער אין מיטען ים, און איך קען מיר קיין עצה ניט געבען, וואוהין צו קעהרען זיך און ווענדען.

איך האָב אייך שוין דערצעהלט, אַז מיין לענדלאָרד האָט מיר פער־שפּראָכען אַ הויזקיפּער־שטעלע אין אַ פענסי הויז ערגעץ אפּטאַון. ער האָט וואָרט געהאַלטען און זאָנטאַג איז ער געקומען, מיר געגעבען דעם אַדרעס פון מיין נייער דירה און מיר געהייסען מופען.

געזאָגט האָט ער מיר, אַז יענע הויז אפּטאַון איז נאָך אַ נייע און קיינער וואָהנט נאָך אין איהר ניט. איך וועל פאָרלויפיג דאַרום זיין דער איין־און־איינציגער בעל הבית איבער 36 וואָהנונגען, און וואָס איך האָב דאָרט צו טהון און וואָס פאַר אַ פּרייזען צו שטעלען פאַר רומס, האָט ער געזאָגט, וועט ער מיר שפּעטער קלאָר מאַכען. קודם כל זאָל איך אַהין אריינמופען.

איך האָב עס ניט אָנגענומען פאַר קיין פעהלער וואָס די הויז איז אונ־בעזעצט. פערקעהרט, נאָך מיין רעכנונג איז עס גאַר אויסגעקומען אַ מעלה.

36 שכנים וועלען אריינמופען, וועט אריינפאלען 36 האלבע דאלארס שליסעל־געלד. 18 דאלאר ביי אזא אידען ווי איך, איז א היבשע מטבעה און ווען דאס פאלט אריין מן הצד, איז טאקע זעהר גוט. און אפשר — האב איך איבערגערעדט מיט מיין אידענע — גיט מען אפטאון צו דאלאר שליסעל־געלד, וועט טאקע אויסמאכען 36 דאלאר, צוויי מאל ח״י דאלאר, ביי היינטיגע צייטען געהט עס געווים ניט צופום.

הכלל, איך האב אויפגעפאקט מיין ביסעל בעל־הבתי׳שקייט און איך האב באלד אויף מארגען געקענט מופען. אבער איך האב עס אבגעלעגט אויף דיענסטאג, ווייל דיענסטאג איז א מזל׳דיגער טאג.

דער שלים־מזל פערקוקט אבער ניט אין די צייהן; ווענען ער וויל אויפשפיעלען א חתונה׳קע, שפיעלט ער אויף דיענסטאג אויך. איהם ארט ניט וואס דער עולם האלט דעם טאג פאר א מזל׳דיגען און ער טהוט זיך זיינס.

אן עקספרעס האב איך געדונגען א גרויסען און איך, מיין ווייב און מיינע קינדער זיינען מיטגעפאהרען מיט די פארניטשור. דער עקספרעסמאן האט געזאגט, אז דאס איז זעהר וויים, אין די בראנקס ערגעץ או פאהרענדיג מיט׳ן טריין אדער מיט׳ן קאר וועלען מיר זיכער אהין ניט טרעפען.

ארויסגעפאהרען זיינען מיר אין דער פריה און געקומען זיינען מיר אהין שפעט ביינאכט, ווייל אויפ׳ן וועג האט אונז א סבה געטראפען. דער וואגען איז אריינגעפאהרען אין א בארג שנעע און די סוסים האבען אנגעהויבען זאגען „מעמדות“, — זיי האבען זיך אוועקגעשטעלט און ניט געוואלט ריהרען פון ארט. דער עקספרעסמאן האט געוויאקעט און געגאקעט, מיר זיינען אלע אראב פון וואגען, געבראדזשעט ביז איבער די קניע אין שנעע און אונטערגעשטופט די רעדער, אבער עס האט ניט געהאלפען. די פערד האבען ניט געוואלט הולך׳ן א טריט און מיר האבען געמיינט אז מיר וועלען דארט מוזען שבת האלטען.

גאט האט געהאלפען און מיר זיינען ווי־עס־איז ארויסגעקראכען; אבער ביז מיר האבען זיך פערשלעפט אויפ׳ן ארט, איז שוין געווען אפשר האלבע נאכט.

די פראפערטי יענע שטעהט אין א פערוואָרפענעם ווינקעל. קיין סך הייזער איז ארום ניטא. ביים הויז איז געווען אנגעלעגט בערגלעך ציעגעל,

לעהם, ברעמער און העלצער — משמעות, אז מען האלט זי נאך אין פינישען. איך האב געוואלט עפענען די טהיר, ערשט זי איז פערשלאסען. איך האב אנגעהויבען קלאפען, אבער קיינער רופט זיך ניט אב.

זאגט דער עקספרעססמאן, אז ער וועט מיינע בעביכעס ארונטערוואַרפען אין בלאָטע, אָדער ער וועט אַלעס אוועקפיהרען צוריק און איך וועל איהם מוזען בעצאהלען כפל כפליים. ער איז פאר זיך געדעכט, ער קען דאך ניט בלייבען נעכטיגען אין דרויסען. אבער וואס בין איך שולדיג?

הכלל, איך האב אנגעהויבען קלאפען אין טהיר שטארקער און א מאן א גוי, טאקע אן אמת'ער גוי, איז ארויסגעלאפען מיט א פאליציייסקען קלאב אין האנד. דער מאן איז דארט געווען א וואטשמאן, און טרעפענדיג מיך ביים טהיר, האט ער הפנים געמיינט אז איך בין א גנב און זיך געכאפט שלאגען. נאכדעם אבער ווען ער האט דערזעהן דעם עקספרעס מיט מיין מיין ווייב און קינדער, וואס זיינען געשטאנען און געציטערט פון קעלט און פון שרעק, האט ער זיך אבגעלאזען.

איך האב איהם דערצעהלט, אז איך געה זיין א הויזקיפער אין דיזער הויז, און דורך א סבה האבען זיך פערשפעטיגט, און ער האט אונז געלאזט אריינמופען.

אריינגעמופט האב איך אויפ'ן סטופ אין די בעק אין דער לינקער זייט, אזוי ווי דער לענדלארד האט מיר געהייסען. קיין גאז איז נאך אין יענער הויז ניטא און מען האט די ביסעל ארימקייט אונזערע געשלעפט דורכ'ן פינסטערען האל פאר די ליכט פון דעם וואטשמאן'ס א קליינעם קעראסין לעמפעלע.

דער עקספרעססמאן איז געווען אין כעס. עס איז איהם געווען ניט גוט אויפ'ן הארצען, האט ער מיינע פארניטשור ניט געשאנעוועט, צובראכען מיר א שפיעגעל, אויסערדעם די פיסלעך פון טיש. א פעקעל בעט־געוואנד איינגעקאטשעט אין בלאטע, ארויפגעשטעלט די ביורא אויף מיין ווייב'ס העט, אייניגע זאכען איבערגעלאזט אין סטריט, אייניגע זאכען גאר פער־געסען אראבנעהמען פון וואגען. הכלל, ער האט מיר געמאכט א תכלית.

אויף מארגען פריה זעה איך ווי א מאווינג וואגען מיט פארניטשור פאהרט צו צום הויז און מען הייבט אן אויספאקען. זאג איך צו מיין אלטע:

„מסתמא האט דער לענדלארד פעררענט רומס. אט וועט באלד זיין א

א האלבער דאָלאר אָדער א דאָלאר שליסעל־געלד אויף אן אנפאנג."

געה איך ארויס און פרעג דעם מאן וואס איז געקומען מיט'ן וואגען: „אויף וועלכען פלאר מופט איהר? און האט איהר א צעטעל פון לענד־לארד?" קוקט ער מיך אן און מאכט צו מיר: „הו אר יו?"

— וואס הייסט, — זאג איך — אי עם דהי דזשעניטאר, און איך וועל אייך אהן א שריפט פון לענדלארד און אהן שליסעל־געלד ניט ארייגלאזען.

קוקט מיך דער מאן וויעדער אן און רופט זיך אן בייז: „מיסטער געהט שלאפט זיך אויס, ניט אנדערש איהר זיינט שכור אדער משוגע. וואס הייסט איהר זיינט דער דזשעניטאר? דער לענדלארד האט דאך מיך געדונגען פאר א דזשעניטאר."

זאג איך: „ניט איך בין שכור, נור איהר זיינט שכור. וואס הייסט? איך וואהן דאך שוין דא פון נעכטען אן."

זאגט ער: „וועט איהר אזוי גוט זיין זיך ארויסקלייבען פון דאנען."

זאג איך: „ניט איך וועל זיך ארויסקלייבען, ניט איך וועל אייך לאזען זיך ארייגקלייבען." פערדריסט עם איהם נאך מעהר, און ער הייבט אן באטען קלעפ. א גליק איז געווען וואס ארבייטער, וואס האבען טאקע דארט אין הויז געארבייט, האבען זיך ארייגגעמישט און עס איז פערבליעבען מען זאל ברענגען דעם לענדלארד און ער וועט ענטשיידען ווער פון אונז איז דער אמת'ער הויזקיפער.

דער לענדלארד איז געקומען, און טאקע ניט מיין לענדלארד, נור גאר אן אנדערער וואס איך קען איהם גאר ניט, און ער האט בעשטעטיגט, אז טאקע יענער איז דער הויזקיפער, ניט איך.

ער האט מיר געהייסען נעהמען דעם פעקעל מיט'ן זעקעל און מופען, און אויב איך וויל וואהנען אין זיין הויז, זאל איך אזוי גוט זיין און בעצאהלען רענט.

איך האב זיך נאכדעם דערמאהנט ווי אזוי דיזער פלאנטער איז געקומען. אויף דעם ארט פון דער יעצטיגער נייער הויז איז אמאל געשטאנען אן אלטע הייזקע, אין וועלכע מיינער א לאנדסמאן האט געוואהנט. נאך לעצטען זומער האט ער מיר געגעבען זיין אדרעס און געבעטען איך זאל צו איהם קומען, און דורך א טעות האב איך דיזען אדרעס בענוצט אנשטאט דעם אדרעס וואס דער לענדלארד האט מיר געגעבען.

וואָלט איך זשע געהאַט דעם ריכטיגען אדרעס, וואָלט ניט אויסגעמאַכט, איך וואָלט פערקירעוועט דעם פערד און וואָלט ווייטער געמופט, האָב איך איהם אָבער פערלוירען און איך בין פערבליעבען ניט אהין און ניט אהער.

יענער לענדלאָרד האָט דעם דאָזיגען תירוץ ניט געוואָלט אָננעהמען, און מיר געהייסען אָבלעדיגען דעם פלאַץ פאַר'ן ריכטיגען הויזקיפּער. קוים מיט צרות, מיט לייד, מיט געוויינען, מיט תחנונים האָב איך און מיין אידענע גע'פועל'ט, ער זאָל אונז ערלויבען איבערוואַלגערן זיך א פּאָאר טעג אין א לעערע סטאָר אין יענער הויז, ביז איך וועל מיין לענדלאָרד געפינען.

אָבער געה און זוך א נאָדעל אין א וואָגען שטרוי! איך בין געוועזן אויף מיין אַלטען וואָהנונג, האָט מיר דער נייער הויזקיפּער געגעבען דעם לענדלאָרד'ס אַדרעס. איך האָב זיך געשלעפּט ערגעץ אין א דערפעל אין לאַנג איילענד, אַרומגעבלאָנדזשעט אויף פערשיעדענע קאַרס א האַלבע מעת־לעת נאַכאַנאַנד, לסוף איז עס ניט מיין לענדלאָרד! יענער האָט די הויז מיט א פּאָאר טעג צוריק אָבגעקויפט און וואו דער אַלטער לענדלאָרד וואָהנט, וויים ער אויך ניט.

אַצינד וואַלגערן מיר זיך אין סטאָר אזוי ווי ציגיינער אין די פּאַלאַטקעס, אָהן אַן אויווען, אָהן געז, ניטאָ אפילו וואו אביסעל וואַסער אָנוואָרימען, און איך האָב מורא אז היינט, מאָרגען וועט מען אונז פון דיזער קלאָגעדיגער דירה אויך אַרויסוואַרפען. ניט איך האָב מורא, נור איך וויים עס געוויס.

פרעגט זיך ערשט: וואָס טהוט מען?

גוטע און קלוגע מענשען, פּליז גיט מיר אַן עצה.

.30

געהאַט א גוטען פדיון.

טוביה חייקעל איז שוין א פּושקאַרט־פּעדלער. — פון שמחה צו טרויער. — וויל מאַכען זיין ווייב פאר א בריה, צייגט זיך ארוים וואָס פאר א שלים־מזל ער איז. — די פּעדלערשע לאַגע אין אַלגעמיין. — דער פּושקאַרט־פּעדלער און דאָס פאָלק ישראל. — זיין מופען צוריק פון די בראָנקס.

ה' אדר שני, תרס"ח.

השיבנו נאַזאַד. איך וואָהן שוין צוריק דאון טאון צווישען אייגענ

מענשען, פריינד, לאנדסלייט און בעקאנטע. מיין לענדלארד, וואס האט מיר געגעבען א הויזקיפער־שטעלע האב איך ניט געפונען, און דער לענדלארד פון די בראנקס, אין וועמעס הויז איך האב דורך א סבה פערבלאנדזשעט און ארייגגעמופט, ווי איך האב אייך דערצעהלט, האט פון מיינע בעביכעס געמאכט אן „אויסשטעלונג", א פרי שאו פאר אלעמען. ער האט פליין גערונגען א פאאר גוים, וועלכע האבען מיין ביסעל ארימקייט ארויסגעשטעלט אין סטריט, און שוין.

קיין פאסענדען וואהנונג פאר מיר האב איך אין יענע געגענד ניט געפונען, און קיינע אויסזיכטען אויף פרנסה האב איך דארט אויך ניט געהאט, — וואס קען טהון אזא איד ווי איך אין א פערוואָרפענע געגענד, וואו מען זעהט קיין מענשען ניט אן? איך האב דארום גענומען מיין פעקעל און מיין זעקעל און האידא צוריק דאון טאון, וואו עס שוויבעלט און עס גריבעלט און וואו טויזנעדער מענשען זיינען זיך מפרנס איינע פון די אנדערע.

פערבליעבען בין איך ערשט, לא עליכם, אזוי ווי נאך א שרפה אדער אזוי ווי נאך א פאגראם. אז מען זיצט אויף אן ארט, זיצט מען, הייבט מען זיך אבער אן מיט מופעניש איז גאר א דלות. אהין מופענדיג האט מען מיר צובראכען א שפיעגעל, א טיש און מיין אלטע'ס העט צודריקט אונטער דער ביורא. אויף טויט צודריקט. צוריק־מופענדיג וויעדער האב איך געהאט אנדערע הזיקות.

די אלטע מיינע האט לעצטען זומער אבגעפרעגעלט אלערליי איינ־געמאכצען, איינגעלעגט קארשען און יאגדעס. זי האט עס אלעס צוגעגרייט אפשר וועט גאט געבען עפעס א שטיקעל שמחה. קיין דערוואקסענע קינדער אויף חתונה מאכען, האבען מיר נאך אפילו ניט; אבער גאט קען צושיקען אנדערע שמחות. קיין אלטע לייט זיינען מיר נאך ניט, — איך רוף מיין פלונית'טע „אלטע" גלאט אזוי זיך, ווייל עס רעדט זיך אזוי; אבער זי קען נאך מאכען שמחות מיט שמחה'לעך, אבי געזונד... הכלל, וואס־זשע איז געווארען פון די גוטע זאכען וואס מיינע האט אנגעגרייט? גאר ניט מיט גאר ניט. האט איהר עפעס פערזוכט דערפון? אזוי האב איך עס פערזוכט און אזוי וועל איך עס פערזוכען. מופענדיג זיינען די פלעשער און די גענשערס מיט די געפרעגעלעכצען צובראכען געווארען, און לא־די וואס דאס אליין איז א היבשער שאדען, זיינען נאך מיינע און מיין אידענע'ס שבת'דיגע

מלבושים פערגאסען געוואָרען, א תל געוואָרען פון אלעם און מען דארף זיי אלע ארויסוואָרפען. אויף מיין צילינדער־הוט האט דער עקספרעסמאן אוועקגעשטעלט א שווערע משא און זי איז צובראָכען געוואָרען אויף פיץ־פיצלעך.

אבער איך קימער מיך ניט זעהר פיעל וועגען דעם. הלואי זאל עס, רבונו של עולם, מיין לעצטען אונגליק זיין. ניט מיין אלטע איז געבאָרען געוואָרען אין אהעם און ניט איך בין געבאָרען געוואָרען אין א סטאָור־פייפ. דער גאָט וואָס האט געהאָלפען ביז יעצט, וועט מסתמא ווייטער אויך העלפען און מען וועט אָבקויפען אנדערע.

געגומען האָב איך זיך צו פעדלען מיט א פושקארט א פאָפולערע פרנסה ביי אידען, א פרנסה וואָס פאסט זיך זעהר פאַר גלות־מענשען, פאַר א פאָלק וואָס האט ניט קיין שטענדיגע מקום מנוחה, — פאַר אן עם מפוזר ומפורד בין העמים.

א פושקארט־פעדלער איז א קאָפיע פון דאָס גאנצע פאָלק ישראל. אין פושקארט־פעדלער שפיגעלט זיך אָב די גאנצע אידישע אומה, און קוקענדיג אויף׳ן ארימען סטריט־פעדלער מיט זיין וועגעלע, קען מען לייענען ישראל׳ס געשיכטע, קען מען זיך פאָרשטעלען זיינע ליידען, רדיפות און פערפאָלגונגען פון אמאָל און אין מאנכע מקומות היינט אויך.

איך האָב עס פריהער ניט אזוי פיעל געוואוסט, ניט אזוי פיעל בעגריפען, איך האָב זיך אויף מיינע יעצטיגע קאָלעגען ניט ארומגעקוקט, און זייער לאגע ניט פערשטאַנען. זייט אָבער איך בין אליין אריין אין די ביזנעס, האָב איך עס אנגעהויבען פיהלען און בעגרייף עס בעסער.

א פושקארט־פעדלער האט ניט קיין בעשטענדיגען פלאץ, אקוראט ווי דער כלל ישראל האט ניט קיין שטענדיגע מקום מנוחה. א פושקארט־פעדלער איז שטענדיג אין גלות, מען טרייבט איהם פון קאָרנער צו קאָרנער, פון בלאָק צו בלאָק, פון סטריט צו סטריט און מען לאָזט איהם ניט רוהען. געפינט ער זיך א שטיקעלע פלאץ אונטער גאָט׳ס הימעל וואו אוועקצושטעלען זיין וועגעלע, קומט דער לענדלאָרד אנטקעגען וועמעס הויז ער שטעהט און טרייבט איהם אוועק. אויב ניט דער לענדלאָרד, פעריאָגט איהם דער סטאָר־קיפער, דער סטריט־קלינער, אינספעקטאָרס פון סטריט קלינינג דעפּאַרט־

מענט אָדער די פּאָליציי מיט די פּאָליציייסקע וואָלגער־העלצער (קלאָבס).

ווען איך קוק אויף די פּאָליסלייט, וואָס טרייבען מיך און מיינע קאָלעגען פון איין אָרט אויפ'ן אנדערען, דערמאָן איך מיך אָן נבוזראדן, טיטוס הרשע און אַנדערע אידישע שונאים וואָס האָבען אַמאָל, מיט פיעלע דורות צוריק, געטריעבען אונזערע אור־אור־עלטערן אין גלות.

אבער דאָס איז נאָך ניט אַלעס. צו אַלע צרות, ווי קלאָגעדיג, ווי טרויעריג עס איז דעם פושקארט־פּעדלער אויפ'ן הארצען, מוז ער זיך נאָך מאַכען הארץ און ניט צייגען קיין אומעטיגע מינע. ער דארף זיין לוסטיג, פרעהליך, זינגען ווען עס ווילט זיך איהם וויינען, און שפּאַסען ווען איהם שפּאַסט זיך ניט. אַקוראט ווי די שטרענגע פריצים אין די פינסטערע צייטען פלעגען צווינגען אידען צו זינגען „מה יפית".

א פּושקארט־פּעדלער מוז זיין א בעל דברן, מוז רעדען א סך, מוז מכריז ומודיע זיין דעם עולם וואָס ער האָט צו פערקויפען. ער איז געצוואונגען צו פראווען בדחנות, פּאַיאצסטווא, מאַכען זיך נאריש און משוגע: זינגען, זאָגען גלייכווערטלעך און מאַכען זיך, ווי מען זאָגט: הוליע קבצן — ווען ניט טויג דער עסק אויף כפרות. א פּעדלער א פער־שלאָפענער, וואָס שטעהט ביי זיין פושקארט און שווייגט, האָט א פנים ווי א חתונה אָהן כלי־זמר אָדער ווי א סאָציאַליסטישער מארטש אָהן די מארסעליעזע, ווייל דער עולם איז אזוי געוואָהנט און ווילענדיג אָדער ניט־ווילענדיג מוז דער פּעדלער זינגען „מה יפית" פון פרנסה־וועגען, כדי צו־צוציהען קאַסטאָמער.

שווער, זעהר שווער איז מיר אָנגעקומען צו שטעהן און זינגען „צוויי א פּעני וייבער", „א לעצטער סטאָק ווייבער בחצי חנם" און עהנליכע פּעדלערשע זמירות; אָבער ווי זאָגט פּאַניע: „ביעדא נאאוטשיט". איך האָב זיך די תורה אויסגעלערנט און איך בין אין דיזער הינזיכט ניט ערגער פון מיינע קאָלעגען. וואָלט איהר הערען, אידען, זינג איך אויס ביי מיין פּושקארט נגונים'לעך, א כפרה אַפּערא.

פּעדלען, פּעדעל איך מיט עפּעל, א ביליגע און לאָקאַמע סחורה, און ווען איך צולאָז זיך אויף מיינע כלים, ווערט מיין וועגעלע בעלאַגערט פון קאַסטאָמער. מען כאַפּט מיינע עפּעלעך ווי מצה־וואַסער און איך לייז געלד. עס קען אפילו זיין, אז פון גרויס התפּעלות פון מיין צווזינגען און נאַריש

מאכען זיך, פערגעסען אנדערע צו משלם זיין אדער זיי מאכען א מיסטייק אין צאהל עפעל וואס זיי נעהמען. אבער אויב עס איז אזוי, איז אויך פערפאלען — וואס קען מען זיך העלפען?

א שטיקעל סבה האט מיט מיר פאסירט לעצטען פרייטאג און איך האב מורא, אז צוליעב דער דאזיגער סבה האב איך גע'פטור'ט דעם גאנצען ריוח וואס איך האב געהאט זייט איך בין א פעדלער. הערט וואס עס קען טרעפען.

איך האב זיך פרייטאג פריה ארויסגעשטעלט מיט א פרישען סטאק סחורה. כמעט צוויי בארעלס עפעל האב איך אויסגעפאקט אויף מיין פוש־קארט. געוועהנליך בין איך לכבוד שבת ניט געווען קיין בן יחיד מיט מיינע עפעל. עס זיינען געווען געננוג פעדלערס אהן מיר אויך. א גאנץ פריה־מארגען בין איך געשטאנען, געריסען דעם גארגעל און פדיון איז געווען שוואך. ארום עלף דעם זייגער איז מיין אידענע געקומען מיך איבערנעהמען אויף א ווייל'ע, און איך בין געלאפען אהיים עפעס א ביס טהון.

איהר ווייסט דאך מסתמא, אז ערב שבת זיינען די ווייבער זעהר ביזי. א רענדעל א מינוט ביי זיי. עס איז מיין אלטע די מינוט צו גרוים געווען צו שטעהען ביים פושקארט און זי האט אויסגעקוקט, אז איך זאל צוריקקומען. ווי נור זי האט מיך פון ווייטענס דערזעהן געהענדיג, האט זי זיך שוין אבגעטראגען און איך האב צוריק איהר פלאץ פערנומען.

איך קום צו מיין פושקארט, ערשט א דאנק גאט כמעט די גאנצע סחורה אויספערקויפט. בין איך פון איין זייט צופריעדען, און פון דער אנדערער זייט פערדריסט עס מיך, וואס איהר, מיין אידענע האט דאס גליק געטראפען און זי האט א פיינעם לייז געטהאן, וועהרענד איך בין געשטאנען שטונדען לאנג און האב אזוי גוט ווי גאר ניט געלייזט. — איהר ווייסט ניט א אידענע? אז עס טרעפט איהר איין מאל אין שמיטה א גליק, איז זי שוין א גאנצע בריה און וועט אייך שטענדיג פיקען די אויגען און אויפוואַרפען אייך, אז איהר טויגט אויף כפרות, נור זי איז די קנאקערקע!

קלער איך ביי זיך: איידער האבען א פערשטערטע וועטשערע, וועל איך איהר בעסער געבען א קאמפלימענט און אויפהייבען איהר אין הימעל אריין, צוגעבען אז זי איז א קאזאצקע ווייבעל און טויג צום עסק בעסער פאר

מיר. דעם לעצטען סטאק האָב איך פערקויפט אביסעל ביליגער, אבי אראָב פון מארק און איך בין אהיים געקומען גאנץ פריה.

„שוין פערקויפט די גאנצע סחורה?“ פרעגט מיין אלטע.

„דו לאכסט פון מיר, פייגע? — זאָג איך צו איהר — אמת, דו מעגסט מאַקע לאכען. איך האָב אפשר דורך דער גאנצער צייט ניט פערקויפט אזוי פיעל סחורה פיעל דו האסט היינט פערקויפט אין איין פערטעל שטונדע. אזא יאָהר אויף מיר ס׳ארא בריה א ווייבעל דו ביזט.“

קוקט זי מיר אָן, די אלטע מיינע. „איז דיר גוט,“ זאָגט זי, „אז דו ביזט א בריה. טאָמער האָט ער היינט פערקויפט א בארעל עפּעל, איז ער שוין א גאנצער העלד. פאראן א סך העלדען ווי דו ביזט. נעהם נור און צעהל איבער דעם פדיון און זעה פיעל האָסטו פערדיענט. פערקויפען איז קיין קונץ ניט, די הויפּטזאך איז אז מען זאָל פערקויפען מיט פרנסה.“

„וועל,“ — זאָג איך — „חכמות אָן א זייט, פיעל האָסטו געלייזט?“

„איך געדענק ניט,“ — זאָגט זי — „דריי אָדער פיער סענט.“

„אין אמת׳ן“ — זאָג איך.

„וואָס דענקסטו, טוביה חייקעל“ — מאכט זי מיט א בייזער — „איך וועל גנב׳ענען ביי דיר? איך זאָג דאָך דיר, אז דריי אָדער פיער סענט האָב איך געלייזט.“

איך האָב געזעהען, אז די אידענע מיינט עס ערנסט און איך בין שיער אין חלשות געבליעבען. איך האָב זיך אָנגעהויבען בעדענקען וואָס דאָ איז געוועזען, און איך האָב זיך דערמאָהנט, אז ווען מיין אידענע איז אוועק פון פושקארט איז דער נעכסטער פעדלער פון מיר, אַן איטאליענער אויך ניט געוועזען. איך האָב מסתמא אנשטאט אוועקצושטעלען זיך נעבען מיין פולען פושקארט אוועקגעשטעלט זיך נעבען יענעמס לעדיגען און ווען דער איטאליע־נער איז געקומען און געזעהן, אז עס איז ניט קיין שלעכטער בייט פאר איהם, האָט ער געמאכט א שווייג און האָט זיך נאָכדעם מיט מיין פושקארט אבגעטראָגען.

בינו לבינו האָב איך צום עסק צוגעלעגט א פּאָאר דאָלאר און די פּאַרציע וואָס איך האָב געכאפּט פון מיין אידענע איז ווערטה געווען א פינף־און־צוואנציגער.

.31

ער מיט זיין אידענע אין אָפּערא.

טוביה חייקעל מיט זיין אַלטע ווערען בעאַיינפלוסט פון אַ שכן און זיי געהען אין דער אָפּערא, נו, האָט איהם דער שלים־מזל אויך נאָכגעפאָלגט. — פערבלאָנדזשעט אהין פאָהרענדיג און צוריק פאָהרענדיג און געקומען אהיים צום דאוונען. — אַ טיפּ פון א אידען, א מיוזיק־ליעבהאָבער.

י"ב אדר שני, תרס"ח.

בין איך און מיין אַלטיטשקע לעצטע וואָך געוועזן אין דער אָפּערא! איך האָב געהערט גרויסע זינגערס און איך וועל צוליעב דעם האָבען צו זינגען און צו זאָגען ימים ושנים.

ווי קום איך קבצן אין דער אָפּערא? — וועט איהר דאָך פרעגען — וועל איך אייך ענטפערן, אז דער זעלבער שלים־מזל וואָס שלעפּט מיך אריין אין אַלערליי צרות, האָט מיך אהין אויך געבראַכט,

איך האָב אַ שכן, אַ לייבליכער שכן, וואָס וואָהנט מיט מיר אַ טהיר אין אַ טהיר און איז מיט מיר גוט בעפריינדעט. אָט דער דאָזיגער שכן מיינער איז אַ גרויסער ליעבהאבער פון אָפּערא. זיינע גאַנצע רעיונות ליעגען אין זינגען און מוזיק. וועגען קיין געגענשטאַנד רעדט ער ניט מיט אַזא התלהבות, מיט אַזא בעגייסטערונג ווי וועגען די אָפּערא. דער לעבען מיט דער נשמה איז עס ביי איהם, און פון זיינטוועגען מעג די גאַנצע וועלט חרוב ווערען אבי אָפּערא זאָל פערבלייבען.

אַ מאָדנער מענש דער שכן מיינער. ער וואָלט זיך געבאָדען אין אָפּערא. עס וואָלט איהם ניט מיאוס געוואָרען צו זיצען דאָרט טאָג און נאַכט. אָפּערא, זאָגט ער, איז אַ גייסטיגע שפּייז, און אָהן דעם קען מען ניט אויסקומען. אַ מענשען וואָס איז ניט אַזוי בעגייסטערט פון מוזיק,, בעטראַכט ער אַלס אַ בעשעפּענים מיט אַ ניעדריגע נשמה, אַלס אַ האַלב־טויטע זאַך וואָס האָט ניט קיין געפיהלען און בעגרייפט ניט וואָס גוט איז.

ווען איהר קומט זיך מיט איהם צוזאַמען, וועט ער אייך נור האַקען אַ טשייניק וועגען מוזיק. מוזיק, זאָגט ער, איז אַ הימעל־שפּראַך; אַ שפּראַך אויף וועלכע מלאכים רעדען. דורך די טענער פון מוזיק דריקט מען אוים אי לייד, אי פרייד, אי מיטלייד, אי גרויזאַמקייט, און אַלעס וואָס איהר ווילט

הערען און געדענקען. די פידלען רעדען, די באסען בייזערן זיך, די טראמ־פעטען קרעכצען, די קלארנעטען לאכען, און אלע צוזאמען דערצהלען זיי אייך גאנצע מעשיות, גאנצע געשעהעניסען; אלעס, אלעס דריקען אוים די טענער פון מוזיקאלישע אינסטרומענטען, אזוי פערזיכערט דער שכן מיינער.

זיצט איהר מיט איהם צוזאמען און ער דערהערט א קאטערינקע שפיעלען, וועט ער אייך באלד א ציה טהון פאר'ן ארבעל און א פרעג טהון: „איהר ווייסט וואס ער שפיעלט? דאס איז דאך לא טראוויאטא, אאידא, פאגליאטשי". ער בעקומט עפעס בשעת מעשה אזעלכע התפעלות, אזוי ווי ער זאל דערהערען דעם שופר של משיח.

ער וועט אייך שוין דאמאלס ניט לאזען רוהען. ער וועט אייך דער־צעהלען ווי שעהן און ערהאבען די זעלבע שטיק מוזיק איז, ווען מען שפיעלט עס אין דער אפערא. ער וועט דער קאטערינקע צווינגען צום טאקט און ער וועט אייך געבען צו פערשטעהען, אז ביים ענדע פון דעם אדער יענעם סאנג פערגעהט זיך דער זינגער אדער די זינגערקע אין אפערא־הויז אפשר אויף א האלבע שטונדע, און עס פאלט א געוואלדיגער אפלאוז.

זיצט איהר מיט איהם אין קאמפאני אין א קאפע־הויז אדער אין א רעסטא־ראנט, וואו עס איז פאראן אן ארגאן, א מוזיק־באקס, וועט ער שטענדיג ארדערן א שטיקעל מוזיק. ער איז זעהר שטאלץ אויף דעם וואס ער ווייסט די נעמען פון אלע אפערעס, סימפאניעס, סערענאדעס און אנדערע שפיעלע־רייען. ווען דער ארגאן שפיעלט, דרעהט ער מיט איין האנד אזוי ווי א קאפעלמייסטער, און מיט דער צווייטער טורזעט ער אייך און זאגט אייך פאראויס: באלד וועלען די טענער ווערען הויך, באלד ניעדריגער, אט וועט איהר הערען ווי זיס, ווי אנגענעהם עס צוגעהט איבער אלע גליעדער, עס איז א מחיה נפשות.

טאמער פערשמועסט איהר זיך אין מיטען, אדער איהר זיינט פערטהאן אין אנאנדער ענין, איז ער אויף אייך בייז, אקוראט איהר זאלט כ־פסוק זיין אין מיטען שמונה עשרה.

און ווי שעהן דער בעסטער ארגאן שפיעלט, זאגט דער שכן מיינער, איז עס בקליפת השום, אזוי ווי א שאלעכץ פון א ציבעלע געגען דאס שפיעלען אין אפערא הויז. דארט, גיט ער צו פערשטעהן, רעדט די מוזיק ווערטער,

מען קען ממש יעדעס וואָרט אָנטאַפּען. הײנט דאָס זינגען דאָרט! מלאכים זינגען דאָרט, ניט קײן מענשען.

הײבט ער אײך אָן דערצעהלען די נסים ונפלאות פון קארוזאָ, באָנטשי, אָדער אנדערע זינגער און זינגערקעס, זעהט מען אז דער מאַן לעבט, ער איז זיך גאָר מחיה, ער האָט פערגניגען דערפון און ער רעדט וועגען זײ מיט אזא היץ, מיט אזא ברען, אקוראט װי א הײסער חסיד, װען ער דער־צעהלט די מופתים פון זײן רבי'ן.

װען איהר דערצעהלט איהם פון אנדערע גרויסע מנגנים, װי למשל, פון בלינדען חזן, פון װילנער בעל־הבית'ל וואָס האָט געהאַט זיעבען גאָרגלען, אָדער פון אדעסער חזן וואָס האָט אמאָל ראש השנה צו מוסף געגעבען א געשריי „הנני", איז די שוהל אויפגעטרײסעלט געוואָרען און א הענגלײכטער איז אראָבגעפאַלען, — װעט ער א מאַך טהון מיט'ן האנד: עט, בלאָטע שבבלאָטע, די אלע זײנען גאָר ניט, דער עיקר איז די אָפּערא מיט די קארוזאָס און מיט די באָנטשיס.

און אזוי װי ער איז פערקאָכט אין דער אָפּערא, װיל ער אז אלע זאָלען זײן פערקאָכט אין דעם. איהר מעגט גאָר ניט װיסען וואָס אָפּערא איז, איהר מעגט אין דעם קײן בעגריף ניט האָבען, קוים בעקענט איהר זיך מיט איהם, מיט מײן שכן, װעט ער אײך בעאײנפלוסען, אז איהר זאָלט װערען א בעזוכער אין דער אָפּערא. ער װעט ניט זשאַלעװען זײן טרחה און אײנקויפען פאַר אײך א טיקעט און ער וואָלט אײך געבען צושטײער אויך, אבי איהר זאָלט געהן אין דער אָפּערא. איך װײס ניט אויב ער טהוט עס לשם מצוה, כדי די קונסט זאָל האָבען מעהר אנהענגער, אָדער מײנט ער עס לטובתו, כדי מען זאָל אנערקענען אז ער איז א מענש וואָס איז א מבין אויף עפּעס רעכטס. אבער דאָס איז אפּאַקט, אז זײענדיג מײן שכן'ס א מקורב, מוז מען אויך בעקאַנט װערען מיט אָפּערא.

איהר װײסט דאָך װי גוט מיר געהט, ברוך השם — אויף אלע אידישע שונאים געזאָגט אזעלכע גליקען װי איך מאַך. גלויבט מיר, אז מיר איז אזוי אין זינען געלעגען אָפּערא, אקוראט װי ראקפעלער'ן ליעגט אין זינען צו עסען „מן־טאָש אדער אפיקומן, פון דעסטוועגען האָט ער מיך און מײן אידענע איבערגערעדט און מיר האָבען שוין אויך פון דעם גײסטיגען פערגניגען, װי

מיין שכן רופט עס, פערזוכט. וואס זאל איך אייך זאגען? —— אזא יאהר די נגידים מיט זייערע מאכלים.

ווי איהר קוקט מיך אן בין איך א מענש וואס האט א שטיקעל ידיעה אין נגינה. איך האב אייך שוין אמאל דערצעהלט, אז איך בין א בעל תפלה און קען דאווענען א ימים נוראים'דיגען מוסף. איך האב שטארק הנאה פון א שעהנעם ממקומך'ל, א יחדשהו'לע, א נעריצך'ל, אדער דאס שפיעלען פון א גוטען כלי־זמר. היינט אז דער שכן מיינער האט מיר דערצעהלט, אז אין דער אפערא זיינען פאראן פידלען וואס רעדען, באסען וואס בייזערן זיך, טראמפעטען וואס קרעכצען און קלארנעטען וואס לאכען, בין איך געוועזן א בעלן עס צו הערען מיט מיינע אויערן. איך האב געזאגט צו מיין אלטע: אזוי א קבצן, אזוי אן ארימאן; די וועלט איז אויך א וועלט, אט לאמיר אויך געהן אין דער אפערא און הערען גאט'ס וואונדער, און זי, די אידענע מיינע, איז מרוצה געווארען.

דער שכן מיינער האט מיר איינגעקויפט צוויי טיקעטס אויף שבת נאכט און ער איז מלא שמחה געווען וואס ער האט מיך מיט מיין אידענע מזכה געווען מיט אזא גוטע זאך. ער האט אונז פערשפראכען אז מיר וועלען זיך זעהר גוט אמוזירען, און מיר וועלען קיין חרטה ניט האבען. נאך הבדלה האב איך און מיין אלטע ניט אויסגעטהאן די שבת'דיגע מלבושים און אויסגעפוצטע, אויסגעסטראיעטע זיינען מיר זיך ביידינקע אוועקגעפאהרען אין די אפערא.

געקומען אהין, איך צייג די טיקעטס, זאגט מען מיר אז זיי זיינען נא גוד. אט האסטו דיר א חתונה! בעצאהלט א דאלאר און א האלב און די טיקעטס טויגען ניט! הייב איך זיך אן נאכפרעגען פאר וואס זיינען די טיקעטס נא גוד, דערצעהלט מען מיר, אז עס איז פאראן נאך אן אפערא הויז, און די טיקעטס זיינען גאר פון דארטען.

ווערט שוין די אלטע מיינע ברוגז און שטעהענדיג אויפ'ן סיידוואק האט זי מיר אבגעזונגען פאלגענדע אפערא:

„גולם, שלים־מזל, שלומיאל, לעמעיעקע, שטיק שלאק, שטיק בראך, נור דו פערבלאנדזשעסט! נור דו טרעפסט ווי א בלינדער פערד אין גרוב! וואו דו געהסט דארפסטו האבען אן אונטערפיהרער, און ווען מען לאזט דיך אליין קענסטו פערקריכען קיין בוויבעריק.“

הגלל, וואס־זשע טהוט מען? האב איך זיך דערפרעגט וואו יענע אפערא הויז איז, פערזעצט נאך צעהן סענט קארפער און מיר זיינען אהין געקומען.

דאוט האט מען אונז אנגעצייגט דורך וועלכע טהיר מיר דארפען ארייג־געהן און מיר האבען זיך גענומען דרעהען הקפות, עפעס אזוי ווי מיט שווינדעל־טרעפ, אלעס העכער און העכער, ביז דער קאפ האט זיך מיר אזש פערדרעהט.

זאגט מיין אידענע צו מיר: „טוביה חייקעל, מיר זיינען דאך שוין באלד ביים הימעל.“ מאך איך צו איהר: „געה, ביזט א נארר. וואלטען מיר האבען כאטש איינציגע פענים צו צעהלען אויף דער צייט וואס עס דארף נאך געדויערן ביז צוצוקומען צום הימעל. ווייסטו ניט, אז ביז צום הימעל איז פינף הונדערט יאהר גאנג?“

מאכט זי: „ביים הימעל, ווי ביים הימעל; אבער ביים שפיץ קלויסטער, להבדיל, זיינען מיר שוין געווים און איך האב שוין קיין כח ניט ווייטער צו געהן.“

„טא לאמיר זיך אביסעל אברוהען,“ זאג איך. מיר האבען זיך אוועק־געזעצט אן א זייט און א היבשע ווייל אבגערוהט.

א וואונדער איז עס מיר געווען צו וואס דארף מען שפיעלען אדער זינגען אזוי אין דער הויך. קען מען דיזעלבע זאך ניט טהון דאון סטעירז? אבער מסתמא, האב איך געקלערט, דארף מען אזוי. אויף א זאך, אין וועלכע מען האט קיין געפיהל ניט, פרעגט מען קיין קשיות ניט.

מיר זיינען נאכדעם ארויפגעקומען אין סאמע ארט. ווי מיר זיינען אריינגעגאנגען, האט מען די געז אויסגעלאשען און עס איז געווארען א פאטשעריי. זאגט די אלטע מיינע צו מיר: „א קלאג איז מיר, א בראך איז מיר, וואו זיינען מיר דא פערקראכען? צווישען אנטיסעמיטען, צווישען רשעים, זעה נור, מען האט עקסטרא געמאכט פינסטער, כדי מען זאל אונז קענען טהון רשעות. א כאלירע זאל זיי דערשטיקען די לאופערס, קוק נור אן ס'ארא פאטשעריי ס'איז געווארען, וואס איז? זיי האבען דערזעהן א אידען מיט א בארד.

איך אליין האב זיך אויך שטארק דערשראקען, און ווען איך און מיין אלטע האבען זיך אוועקגעזעצט אויף די פלעצער וואס מען האט אונז

אַנגעצייגט, האָב איך זיך אַלעס אַרומגעקוקט הינטער זיך, אפשר דערלאַנגט אימיצער אין קאָפּ אַריין.

אַ דאַנק גאָט, מען האָט אונז ניט געטשעפּעט. אונטען, ווייט, ווייט פון אונז, האָט מען געפידעלט. אין אמת זאָגענדיג, שעהן געפידעלט און מיר איז עס גאַנץ גוט געפעלען געוואָרען. אבער קיין ווערטער האָב איך פון די פידלען און די אַנדערע אינסטרומענטען ניט געהערט. עפּעס האָט מען דאָרט געזונגען אויך; אבער איך האָב אפילו אַ וואָרט ניט פערשטאַנען.

נאָכדעם איז אַראָבגעפאַלען עפּעס אַ מין גרויסער פּרוכת און עס איז געוואָרען ליכטיג. אַלע האָבען אָנגעהויבען פּאַטשען מיט די הענד און איך האָב אויך געפּאַטשט, ווייל איך האָב געמיינט אז מען דאַרף אַזוי, און ווען ניט, איז מען ניט יוצא. דער פּרוכת האָט זיך אויפגעהויבען, עס זיינען גרויס אַ פּאָאַר מערשמעלעניסען און זיך מעכטיגט, נאָכדעם האָט דער עולם אָנגעהויבען פונאַנדערגעהן. איך און מיין אַלטע זיינען געבליבען זיצען. מיר האָבען געוואָלט עפּעס הערען אָדער זעהען, אבער מען האָט אונז שפּעטער פּשוט אַרויסגעטריעבען.

פון גרויס צוטומלעניש האָב איך אַ טעות געהאַט און ניט גענומען די ריכטיגע קאַר. מיר זיינען פערפאָהרען אין אַלדע שוואַרץ יאָהר ערגעץ אַפּטאָון, און נאָכדעם געמוזט פאָהרען צוריק. ווען מיר זיינען אַהיים געקומען, האָבען מיר שוין בעגעגענט אידען וואָס זיינען געגאַנגען דאַווענען מיט'ן ערשטען מנין.

מילא גיט מיר מיינע אַ גאָב, פרעגט שוין גאָר ניט. אבי וואָס וואַרפט זי מיר אויפ'ן קאָפּ די אָפּערא, און אַלע מאָל מאַכט זי איבער ווי איך האָב דאָרט געפּאַטשט און זינגט דערביי צו דאָס קינדערשע ליעדעלע:

פּאַטש־זשע, פּאַטש־זשע קיכעלעך,
דער טאַטע וועט נעהמען שיכעלעך,
די מאַמע וועט אַרבייטען זעקעלעך,
וועלען זיין רויט די בעקעלעך.

דער שכן מיינער זאָגט, אז מיר האָבען זיך פערשפּעטיגט און מיר האָבען בלויז געזעהן איין אַקט, ווען מיר וואָלטען אבער געזעהן אין גאַנצען און וויסען די גאַנצע האַנדלונג, וואָלט אפילו די אידענע מיינע אויך מודה געווען, אז אָפּערא איז ווירקליך אַ גוטע זאַך וואָס איז ווערטה צו זעהען.

.32

אַ קאָמעדיע מיט לייסענס.

פּאָליציי באַדערט איהם און מען לאָזט איהם ניט פּעדלען אָהן לייסענס; געהט ער נעהמען לייסענס און טרעפט מסתמא אין דער מערידזש לייסענס ביוראָ. — ער ווערט ארעטירט און בעשטראָפט מיט דריי דאָלער. — געשלעפּט אַ פּרעמ־דען פּושקאַרט אין סטיישאָן הויז און אַנדערע צרות.

כ"א אדר שני, תרס"ח.

נישט גוט, אידען, מיט מיין פּעדלען מאַך איך אויך ניט אזוי יום־טוב'דיג און איך האָב מורא, אז איך וועל עס מוזען אויפגעבען.

דער שלים־מזל שלעפּט זיך מיר נאָך נאָכ'ן פּושקאַרט אויך. ניחאָ זשע וואָלט ער מיר געהאָלפען אונטערשטופּען דעם פּושקאַרט, דאָס ניט.

אַ ביטערע פּרנסה דאָס פּעדלען. ניט גענוג וואָס מען דאַרף שלעפּען אזא משא אָפּט איבער בערג שנעע און מיסט וואָס זיינען אָנגעוואָרפען אין די סטריטען, דאַרף מען נאָך דערויף האָבען לייסענס; א כח הרשאה, אַן ערלויבנים פון די פּאָליציי, ווען איהר האָט עס ניט, טאָרט איהר ניט פּעדלען.

לעצטען דיענסטאג האָט מען מיך געשלעפּט אין סטיישאָן הויז און דוקא ניט מיט מיין פּושקאַרט, נור מיט א פּרעמדען'ס. איך האָב שוין גע־האַט מיין סטאָק אויספּערקויפט, איז א פּעדלער וואָס איז געשטאַנען נעבען מיר מיט א פּושקאַרט גלאָזווארג ערגעץ אַוועקגעגאַנגען און מיך געבעטען איך זאָל אויף זיין וועגעלע אכטונג געבען. דערווייליע איז אָנגעקומען א וויי־בעל און עפּעס געוואָלט קויפען פון מיין שכן'ס פּושקאַרט און וועהרענד איך האָב זיך מיט איהר געדונגען, איז א פּאָליסמאַן פּלוצלונג אזוי ווי פון דער ערד אויסגעוואַקסען און מיך צוגענומען. עס האָט ניט געהאָלפען קיינע טענות, איך האָב געמוזט דעם פּרעמדען פּושקאַרט שלעפּען אין אַל־די־שוואַרץ יאָהר אזש אין סטיישאָן הויז.

דער שכן מיינער איז נאכדעם געקומען, עפּעס גע'טענה'ט מיט'ן דזשאַדזש און מען האָט מיך אָבגעלאָזט, אָבער אָנגעזאָגט האָט מיר דער דזשאָדזש, אז מען וועט מיך נאָך א מאָל קעטשען אָהן לייסענס ביי א פּוש־קאַרט, וועל איך מוזען בעצאָהלען שטראָף.

אויף מאָרגען האָב איך שוין מורא געהאַט ארויסגעהן פערלען. אַן אייג־שטעלענים טאַקי צו פערלען אַהן לייסענס, ווען די פאָליסלייט האָבען שוין אַן אויג אויף מיר. עס איז דארום ביי מיר און ביי מיין אידענע פערבלי־בען איך זאָל געהן ארויסנעהמען לייסענס — אַ כפרה זיינען זיי ,וועט קאָס־טען אַ פּאָאר דאָלער, דערפאר אָבער וועל איך ניט דארפען מורא האָבען און געהען, ווי מען זאָגט, אויף אַן אייזערנעם בריק. איך האָב זיך דערפרעגט דעם פּלאַץ וואו מען נעהמט ארוים לייסענס און בין אהין אוועקגעגאַנגען.

געקומען אויפ'ן אָרט, ערשט עס איז ביזי, מען קען זיך גאָר ניט דער־שפּארען. עס שטעהן יונגע לייטלעך, עלטערע מענשען, ניגערס, ניגערטעס און ווייבלאַך און מיידלאַך פעהלען דאָרט אויך ניט. אנדערע געהען גאַנץ פיין געקליידט, דזשענטעללייט און דזשענטעללייריעס, פערקנאַקט אַזוי ווי צו אַ חתונה, און איך האָב זיך ניט געקאָנט אָבוואונדערען.

קלער איך ביי זיך: אַט דאָ קען מען ערשט זעהן דעם קריזיס, די ביטערע צייט וואָס עס איז ערשט אין אמעריקא. אזא נאַראַד, אַהן עין הרע, שטעהען און ווארטען אויף לייסענס. אז אַך און וועה, מאַנכע פון די וואָס שטעהן דאָ זיינען געווים געוועזען בוכהאַלטערם אָדער גרויסע ביזנעס־לייטע און ערשט וועלען זיי מסתמא געהן פערלען מיט בענש־ליכט אָדער מיט מעטשעס — מיט קיין פושקארטס וועלען זיי ניט קענען פערלען, דאָס איז ניט פאר זייערע כחות.

ווי איך שטעה מיר אַזוי און בעדויער מיינע צוקינפטיגע ברידער און שוועסטער, געהט צו אַ פּאָליסמאַן און טרייבט מיך אַוועק. טראַכט איך מיר: מען זאָגט אַז אין אמעריקא זיינען קיין אנטיסעמיטען ניטאָ, וואָל־טען זיי טאַקע אַזוי ניט געוועזן, ווי זיי זיינען דאָ — אַ גלות אַ ביסעל, יונגע שנעקעס לאָזט מען שטעהן און מיך, אַן עלטערען אידען, טרייבט מען. אַזוי לאַנג קרענקסטו, קלעהר איך ביי זיך, דיזען מאָל וועל איך דיר ניט פאָלגען, זאָלסטו אפילו אויפגעלאָפען ווערען ווי אַ בארג, וואָס בין איך עס ערגער פון אלמען? זיי דארפען מאַכען אַ לעבען און איך ניט?

בלייב איך שטעהן אויף מיין פּלאַץ און ריהר זיך ניט פון אָרט. געהט ווידער צו דער פאָליסמאַן און פרעגט מיר: „וואַט דו יו וואָנט?"

„אַי וואָנט לייסענס" — זאָג איך אַ ביסעל שטאָלץ.

„וועל“ — זאָגט דער בלויער ראָק — ווהער איז יור בראיד? גאָ ברינג יור בראיד.“

פערשטעה איך, אז ער מיינט עס מיין אַלטע און איך טראכט ביי זיך: דער קאָפּ מעג דיר קרענקען, דאָס איז א בעזונדער זאַך; אָבער שכל האָסטו! די אַלטע מיינע נעהמט מיך אָפּט איבער אויף א האַלבע שטונדע און זי שטעהט ביים פּושקארט, איז טאַקע גלייכער, אז איהר נאָמען זאָל אויך זיין פערשריבען אין די לייסענס, כדי די פּאָליסלייט, די רשעים, זאָלען איהר ניט טשעפּען.

איך בין נאכדעם צום שכל געקומען און פערשטאַנען, אז ניט אַלע ווייבלאַך וואָס שטעהען דאָרט געהען אליין זיין פּעדלערקעס, נור זיי זיינען געקומען מען זאָל זיי פערשרייבען אויף זייערע מענר'ס לייסענס, אום זיי זאָלען אויך מעגען שטעהן ביי די פּושקארטס.

איך בין אוועק און גערופען מיין אידענע, אָבער ביז מיר האָבען זיך אהין פערשלעפּט איז שוין געווען צו שפּעט און מיר האָבען עס אָבגעלייגט אויף מאָרגען.

דאָנערשטאג, ווען איך און מיין אַלטע זיינען אהין געקומען, האָבען מיר דאָרט ווידער געטראָפען א מאַסע מענשען. אין אַמעריקא איז דאָך ניטאָ עלטער און אינגער, דאָ געהט דאָך אַלעס נאָכ'ן נעקסט, האָבען מיר זיך אוועקגעשטעלט אין ליין און געוואַרט ביז אונזער נעקסט וועט קומען.

א סך פון די וואָס זיינען דאָרט געשטאַנען, האָבען זיך געהאַלטען מיט זייערע ווייבלאַך אונטער די הענד. איך, אַן עלטערער מענש, וועל דאָך ניט שטעהן מיט מיין אידענע געאָרעמט צווישען אַן עדה מענשען, האָב איך אריינגעטהאָן מיין האנד אין קעשענע פון איהר דזשעקעט, אום איך זאָל זי ניט פערליערען אין געדרענג.

ווי מיר שטעהען זיך אזוי, כאַפּט מיך אָן א פּאָליסמאַן ביים קאָלנער און הויבט אָן שרייען: „ווהאט דו יו דואינג דהעיר?“ און ער האָט מיך אָנגעהויבען שלעפּען.

„דהיס איז מאַי וויף“ — האָב איך זיך פערענטפערט — אי קאָם וויטה האָר פאָר לייסענס. ווהאט דו יו וואָנט? אי עם איי אנעסט מען.“ ער האָט אפנים פערשטאַנען, אז איך זאָג דעם אמת און ער האָט מיך אָבגעלאָזט.

אַלע האָבען אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער און איך האָב ביי זיך גע־

טראכט: אז אַך און וועה צו אייער משפּט; ווארט, ווארט, איהר וועט זיך נור איינשפּאַנען אין די האָליאַבליעס פון די פּושקאַרטס, וועט איהר לאַכען מיט אַן אנדער געלעכטער.

דערוואַרט איך זיך ווי עס איז אויף מיין נעקסט. איך און מיין איידענע זיינען מיר צוגעגאַנגען צום מאַן וואָס גיט די לייסענס.

קודם כל האָט ער מיך געפרעגט שמי ושם אבותי, מיין נאָמען און די נעמען פון מיין טאַטע און מאַמע, עליהם השלום; נאכדעם — ווי אַלט איך בין און פון וואַנען איך קום. און כאָטש איך בין ניט קיין גרויסער ענגליש־מען, דאָך האָב איך פערשטאַנען אַלעס וואָס ער האָט מיך געפרעגט.

ווען ער האָט אַלעס פערשריעבען, טהוט ער מיר אַ פרעג: „איז איט דהי פּוירסט טיים יו אר גאָאינג טו מערי?" קלעהר איך ביי זיך: ער איז ניט קיין נאַר, דער ערל, אַ גאַנץ גלייכע זאַך האָט ער געזאָגט, געהן פעדלען מיט אַ פּושקאַרט איז אַלעס איינס ווי חתונה האָבען. אַ פּעדלער איז איינגעשפּאַנט אין יאָך און דאַרף שלעפּען אַ משא און אַ מאַן וואָס האָט חתונה געהמט אויך אַ יאָך אויף זיך, ער דאַרף שלעפּען גאַנצע פּעק משא אזוי ווי די גמרא זאָגט: רחיים על צוארו, אַ פערהייראַטהער מאַן טראָגט גאַנצע מיהל־שטיינער אויף זיין האַלז; אַ פּעדלער ווערט פערפאָלגט פון פּאָליסמאַן און אז מען האָט חתונה, ווערט מען פערפאָלגט פון דער ווייב, און וועמען גאָט שיקט צו אַ ווייב אַן ארורה, איז נאָך ערגער ווי צעהן פּאָליסלייט.

טהוט מיר דער מאַן אַ פרעג די זעלבע פראַגע נאָך אַ מאָל. ענטפער איך: „שור דהי פּוירסט טיים". וואָס דען, איך וועל איהם דערצעהלען, אז איך פּעדעל שוין צוויי וואָכען? אַ מכה! אַ גוי איז אַ חזיר, אז איך וועל איהם דערצעהלען דעם אמת, וועט ער דאָך באַלד אָנהויבען פרעגען קשיות, פאַר וואָס האָב איך פריהער געפּעדעלט אָהן לייסענס, נו, האָב איך איהם אונטערגעבלאָפט.

מיין אידענע האָט ער אויך געפרעגט די זעלבע שאלות וואָס מיר און ווען עס איז געקומען צו דער לעצטער פראַגע, האָב איך צו איהר אַ זאָג געטהאָן: אשתי, דבר צום ערשטען מאָל, און זי האָט מיך געפאָלגט. דער מאַן האָט מיר געהייסען בעצאָהלען אַ דאָלער און ארויסגעגעבען מיר אַ שריפט.

מיך און מיין אידענע האָט זעהר הנאה געטהאָן וואָס מיר האָבען די לייסענס ארויסגענומען. ביליגער ווי באָרשץ — האָט די אַלטע מיינע צו מיר געזאָגט. אין אמת'ן לוינט זיך צוליעב א דאָלאַר זיין שטענדיג אין שרעק און מורא האָבען פאר יעדער שוואַרץ־יאַהר? צו איך האָב לייסענס, בין איך מיר א פריץ. א פּאָליסמאַן וועט מיך אוועקטרייבען פון איין פּלאַץ, וועל איך זיך שטעלען ערגעץ אנדערש — וואָס איז, ניו יאָרק איז קליין?

פרייטאג בין איך ארויס פעדלען מיט מעהר מוטה, מיט מעהר שטאָלץ, און ווען א פּאָליסמאַן איז געקומען אויף א רעוויזיע און גענומען פרעגען אַלעמען אויף לייסענס, בין איך מיר געשטאַנען זיכער, איך האָב א כתיבה, הער איך איהם ווי די ראַבע קאַץ, וואָס קען ער מיר טהאָן, וואָס? איך האָב איהם אין דער אדמה מיט זיין בלויען ראָק און מיט זיינע מעשענע קנעפּלעך.

ווען ער איז צוגעקומען צו מיר, האָב איך גאַנץ ברייטלאַך ארויסגענומען די לייסענס און איהם געצייגט, לאַכט ער זיך פערנאַנדער, דער המן, אויפ'ן קול און פרעגט מיך: „ווער איז יור לייסענס? קאם אָן, קוויק שאָו מיר יור לייסענס". טראַכט איך ביי זיך: ער איז מסתמא שכור. פרישינקע לייסענס, ערשט נעכטען ארויסגענומען, היינט וואָס פאר א פגימה האָט ער אויף זיי געקענט געפינען? אָבער ער טרעט פון מיר ניט אָב און שלעפּט מיך אין סטיישאָן הויז. און אז ער שלעפּט, מוז מען געהן.

אין סטיישאָן הויז האָבען אַלע געלאַכט, ווען דער פּאָליסמאַן האָט מיינע לייסענס געצייגט דעם דזשאָדזש, און עפּעס א איד, מסתמא איינער פון די מאַבערס, האָט מיר ערקלערט, אז דאָס איז גאָר מערידזש לייסענס, לייסענס אויף חתונה האָבען, ניט אויף פעדלען מיט א פושקאַרט. איך האָב, הייסט עס, פערבלאָנדזשעט, אָנשטאָט צו געהן אין דעם פּלאַץ וואו מען נעהמט ארויס לייסענס אויף פעדלען, בין איך פערקראָכען אין דער מערידזש לייסענס ביוראָ.

דער דזשאָדזש האָט מיך בעשטראָפט מיט דריי דאָלער און ווייל איך האָב ניט געהאט קיין מזומן'ע שקלים צו בעצאָהלען, האָט מען מיך פערזעצט אין געפענגניס, וואו איך האָב שבת געהאלטען און געזאָגט יוצרות פאר זיך, אָהן א מנין.

.33

טוביה חייקעל דער פליישיגער.

ער עפענט אַ בוטשער סטאָר, אָבער קיינער שמעקט אין איהר ניט אריין. — בשר כשר מיט אַ טהעאַטער־שטיק. — אַ שוחט אָהן אַ היטעל און אין גאַנצען אַ מאָד־נער פלאַנטער. — טוביה חייקעל שמועסט ארום די מערכה פון די בוטשערס. ער זאָגט, אַז דאָס פובליקום טהוט געגען זיי. של עולת.

כ"ז אדר שני, תרס"ח.

איהר ווייסט? איך בין שוין אין אַ גוטע שעה אַ בוטשער געוואָרען — זאָל זיין מיט מזל און הצלחה.

צו דיזער פרנסה האָב איך זיך גענומען נאָכדעם ווי איך בין אָבגעזעסען אַ פּאָאר טעג בישיבה של מטה (סעל בלע"ז) פאר פעדלען אָהן לייסענס, ווי איך האָב אייך שוין דערצעהלט, עס הייסט, דאמאָלס האָב איך אָנגעהויבען זוכען אזא ביזנעס; אָבער ניט אזוי טהוט זיך עס ווי עס רעדט זיך, מעהר ווי אַ וואָך צייט האָט עס גענומען ביז איך האָב אַ פּאַסענדען פּלאַץ דארויף גע־פונען און לעצטע וואָך איז געווען די גרענד אָפּענינג פון מיין בוטשער־סטאָר.

מיין סטאָר האָב איך איינגעפיקסט אין אַ עכט אידישען געגענד, אין אַ געגענד וואָס איז בעזעצט מיט פוילישע און גאַליציאנער חסידים, וואו אמת'ע בשר כשר קען האָבען אַ גוטען אָנגאַנג.

מיר האָט זיך געמאַכט צו קויפען אַ פערטיגעס געשעפט, מיט פיקטשורס, קאָסטאָמערקעס און מיט די ווערטער „בשר כשר משוחטים כשרים" אויסגע־פארבט אויפ'ן פענסטער; אבער מען האָט מיך דערפון אָבגעשלאָגען און אויף דעם ראטה פון אַ גוטען פריינד, האָב איך אליין איינגעפיקסט אַ „גרינע" סטאָר.

אַ קלעצעל, אַן אייז־באקס און אנדערע מכשירים וואָס אַ בוטשער דאַרף האָבען, האָב איך איינגעקויפט סעקאָנד־הענדיגע. איך האָב בעשטעלט אַ סיין־פּיינטער ער זאָל אויספּיינטען אויפ'ן פענסטער מיין נאָמען און „בשר כשר" מיט גרויסע אותיות; אָבער אזוי ווי עס איז פאר יום טוב און די פּיינטערס זיינען זעהר ביזי, האָט ער מיר אָבגעלייגט צו מאַכען דעם דזשאָב איז עטליכע טעג ארום. מען קען דאָך אָבער ניט עפענען אַ בוטשער־סטאָר

אַהן אַ „בשר־כשר" סיין, בין איך אוועק צו אַ בעקאַנטען פּרינטער און דער־ווייל געמאַכט אַ טעמפּאָראַרי סיין אויף פּאַפּיער.

אויף דעם סיין איז בלויז געשטאַנען מיט גאַנץ גרויסע אותיות די ווער־טער „בשר כשר", מעהר גאָר ניט. אַט דעם דאָזיגען „בשר כשר" אויפ'ן פּאַפּיר האָב איך אָנגעקלעפּט אין אַן אנזיכטיגען פּלאַץ אויפ'ן פענסטער און אָנגעהויבען טהאָן ביזנעס. איך האָב אָנגעשאַרפט די מעסערס, דעם טשאָ־פּער, געהייסען אראָבפיהרען פלייש און געוואַרט אויף קאַסטאָמער.

ווי איהר ווייסט, איז איינגעפיהרט, דאָס אין אַ בוטשער סטאָר העגנט מען אויף פּאָוסטערס פון טהעאַטערע, קאָנצערטס, באָלס און אַנדערע פאָר־שטעלונגען. אַ בוטשער שאָפּ איז אַ פּאָבליק פּליים — אַ פּלאַץ, וואו מענ־שען, מיין איך ווייבער, קומען אריין, און אז זיי זעהען וואו מען שפּיעלט און וואָס מען שפּיעלט, נעהמט זיי אָפּט אָן אַ חשק צו געהן אַ ביסעל אַמו־זירען זיך.

בשכר זה, דערפאַר וואָס מען ערלויבט אויפהענגען די דאָזיגע פּאָוסטערס און פערשטעלען די פענסטער, קריגט דער בוטשער פרייע פּעסעס, עס הייסט, מען וואַרפט איהם אָפּט צו אַן אומזיסטען סיט, געוועהנליך ניט אויבען אָן, נור ערגעץ אין דער הויך, אויפ'ן בוידים.

אַט די דאָזיגע פּעסעס בעלאַנגען ניט צום בוטשער. ניט ער אליין, ניט זיין פאַמיליע געהען אויף זיי אין טהעאַטער. ער מוז עס אוועקגעבען צו זיינע פּאַטראָנייזערקעס, צו די קאַסטאָמערקעס וואָס נעהמען ביי איהם פלייש. דאָס איז זייער בענעפיט און זיי זיינען בערעכטיגט דערצו.

אַ אידענע נעהמט אַ פּאָאַר פונט פלייש, עס מאַכט ניט אויס צו פאַר געלד, צו אָהן געלד, מוז מען איהר צולייגען אַ שטיקעל פעטס, אַ ביין, אַ שטיקעל קישקע, אָדער זי וועט ביי אייך אויסרייסען אַ שטיק לונג און לע־בער אַלס צוגאָב, און נאָך אַלעמען, וועט זי אייך בעטען אָדער הייסען געבען אַ פּעס אין טהעאַטער — און געבען מוזט איהר, ווייל מען טאָהר מיט אַ קאַסטאָמערקע ניט איינרייסען.

אַט די דאָזיגע כּללים האָט מיך געלערענט מיינער אַ לאַנדסמאַן, וועלכער איז אַ מאָל געווען אַ בוטשער און זיין פערמעגען איז געבליבען ביי די קאַס־טאָמער, וואָס האָבען גענומען פלייש און ניט בעצאָהלט. היינט איז ער אַן אונטער־בינלער און איז, ניט פאַר מיר געדאַכט, אַ קבצן מיט פליטערלאַך.

און מיין לאַנדסמאַן איז ניט דער איינציגער וואָס איז פון די בוטשער ביזנעס אַ קבצן געוואָרען. איך ווייס פון אַ סך אַזעלכע וואָס זיינען געווען בוטשערס, האָבען איבערגעפיהרט זייער געלד און זיינען פערבליבען ווי מען זאָגט: מיט׳ן בייטש. איך קען אויך אַזעלכע וואָס שטעהען נאָך ערשט אין די ביזנעס און זיינען גרויסע אביונים — אָי איז דאָך די קשיא, וואָס האָב איך זיך גענומען דערצו? איז דער תירוץ: אַז ווען עס איז ניטאָ וואָס צו טהאָן, כאַפּט מען זיך כאָטש אָן אַ הייסען שטיין.

אַ ציקאַווע זאַך! אַנדערע האָבען זיך איינגעשמועסט, אַז בוטשעריי איז אַ גלענצענדע ביזנעס. מענשען וואָס האָבען אויגען און זעהען ניט, רעכע־נען אונז בוטשערס צו צו דער קאַפּיטאַליסטישער קלאַסע, צו די וואָס שינ־דען די הויט פון אָרימען ארבייטער און זויגען זייער בלוט. געגען גראָסערי־לייט, מילך־לייט, בעקערס אָדער טאַבאַק־פּערקויפער רופט מען ניט ארויס קיין סטרייקס — מען לאָזט זיי צורוה, און געגען אונז העטצעט מען דעם עולם. די וואָס קעמפּפען געגען קאַפּיטאַל, קעמפּפען געגען אונז בוטשערס אויך און אַלע מאָל הערט מען, אַז דאָ אָדער דאָרט האָט אויסגעבראָכען אַ פליייש־סטרייק. מען רודף׳ט אונז, אקוראט מיר זאָלען זיין גרויסע עשירים און שארען געלד פון אונזערע פּראָפיטען.

אַ בוטשער מעלדען זיי אָב אַלס אַן אָבגעפרעסענער פעטער איד, מיט אַ רויטען פנים און אַ פּאָאר געזונדע הענד, כאָטש עס זיינען פאַראַן בוטשערס אויסגעדאַרטע, אויסגעקוואָרטע, בלויז הויט און ביינער. אַ בוטשערקע איז ביי זיי אַ דיקע, 300 פונטיגע אידענע וואָס טראָגט דיימאָנדס גרויס ווי קאַרטאָפעל! אָט איז שוין, אַ דאַנק דעם אויבערשטען, מיין אידענע אויך אַ בוטשערקע, כאָטש זי האָט ניט קיין דיימאָנדס און דאָס וואָס איהר פעהלט צו 300 פונט, זאָל עס מיר, רבונו של עולם, צוקומען אין געלד! און ניט נור איז מיין אידענע אַזוי, זאָנדערן עס זיינען פאַראַן אַלטע בוטשערקעס, וואָס זיינען אויך אַ שני בשני מיט איהר אין אַלע פּונקטים.

נור ניט דאָס בין איך אויסען. איך וועל זיך אומקעהרען צוריק צו דעם ענין פון די פּאָוסטערס און איך וועל אייך דערצעהלען ווי צוליעב אַ פּאָוסטער וואָס איך האָב אויפגעהאַנגען אין מיין סטאָר, האָב איך געהאַט אַ שעהן ביי־סעל עגמת נפש. עס האָט מיר געקאָסט אַ געזונד, אַ געלד און אַ סעודה האָב איך פּורים געהאַט, זאָלען זיך שוין אַזעלכע סעודות ניט אומקעהרען.

ווי איך האָב אייך שוין פריהער דערצעהלט, האָב איך מיין סטאָר גע־עפענט לעצטע וואָך. באַלד ווי איך האָב די סטאָר געעפענט, נאָך איידער איך האָב אָנגעזעהן אַ קאָסטאָמערקע אין די אויגען, זיינען געקומען צוויי יונגע לייט און מיר דערצעהלט, אז זייער סאָסייעטי געהט פעראַנשטאַלטען אַ בענעפיט פאָרשטעלונג, לכן זאָל איך זייערען אַ פּאָוסטער אויפהענגען ביי מיר אין סטאָר און דערפאַר וועל איך האָבען אי אַ מצוה, אי אַ פרייען איינ־טריט צו דער פאָרשטעלונג. זיי האָבען מיך דערלאַנגט אַ פּאָוסטער און אַ טיקעט און איך האָב זיי צוגעזאָגט, אז איך וועל דעם פּאַפּיער אויפהענגען אין אַ פּלאַץ וואו אַלע זאָלען עס זעהן.

וואָס אין פּאָוסטער שטעהט איז ניט מיין עסק. ניט איך געה אין טהעאַטער אָדער אויף בעלער און ניט איך אינטערעסיר מיך דערמיט. איך האָב געזעהן, אז דאָרט איז עפּעס פאַראַן גרויסע און קליינע ווערטער און עפּעס אַ פיגור פון אַ מענשען איז דאָרט אויסגעמאָהלט; אָבער וואָס און ווען, מיין באָבעס דאַגה איז עס. איך האָב שפּעטער גענומען דעם פּאָוסטער און אָנגעקלעפּט אויפ׳ן פענסטער אונטער מיין „בשר כשר“ סיין.

עס איז אַוועק אַ שטונדע נאָך אַ שטונדע, קיינער שמעקט ניט אריין אין מיין סטאָר. איך זעה ווייבער געהען מיט בעסקעטס, שטעלען זיך אָב נעבען מיין פענסטער; קוקען זיך איין אויף דער סיין און געהען אַוועק ווייטער. פון דער זעלבער הויז אפילו געהען ארונטער ווייבער און מענער, כאַפּען אַ בליק אויף מיין פענסטער, וואו עס איז אויסגעהאָנגען און אויסגע־לייגט פליישׁ, לונגען, לעבער און שמאַלץ; אָבער זיי פערדרעהען מיט די נע־זער און טראָגען זיך אָב.

ווער איך אָבהענדיג און עס ווערט מיר טרויעריג אויפ׳ן הארצען. אַוועק אַ טאָג און אפילו אַ סענט ניט געלייזט — הייגט איז דאָך פליישׁ ניט זווי־ערע אוגערקעס, מען קען עס דאָך לאַנג ניט האַלטען און טאָמער פערקויפט זיך עס ניט מאָרגען אָדער איבערמאָרגען, דאַרף מען דאָך עס ארויס־וואַרפען.

מאַך איך אַ רייד מיט מיין אידענע: „סטייטש וואָס וועט זיין? אַ ביטערער עסק, מען הויבט ניט אָן צו לייזען און מען קען דאָך חס ושלום בדיל הדל ווערען“. טרייבט זי מיר, מיין אַלטע, און גיט מיר צו פערשטעהן, אַז איך פּורים קויפט דער עולם טשיקענס, אַ סחורה וואָס ביי אונז אין סטאָר

איז ניטאָ, דערפאר מאָרגען וועלען מיר איה"ש לייזען. קלעהר איך ביי זיך: אַ אידענע ווייס בעסער, מסתמא איז עס טאַקע אַזוי.

אויף מאָרגען — מען לייזט ווידער ניט אַ סענט, אָבגעזעסען אַ גאַנצען טאָג אין סטאָר און אפילו אָן אָנהויב ניט געהאַט. זאָג איך צו מיין אַלטע: איך וועל ארויסגעהן צו די שכנים און בעטען, אַז זיי זאָלען אונז געבען אַ שאָו און נעהמען ביי אונז פלייש. קום איך אריין צו אַ מיסעס און שטעל זיך פאָר, אַז איך בין דער בוטשער פון דאון סטעירז און בעט איהר, אַז זי זאָל מיר געבען צו לייזען פאר פלייש.

הויבט זי זיך אָן בייזערען, די מיסעס, און מאַכט אַזוי:

„ווהיסקעלע גנב. איהר טראָגט דאָך כלומרשט אַ באָרד און איהר פער־קויפט טריפה פלייש! און ווען איהר גיט מיר אומזיסט, ווען איהר צאָהלט מיר נאָך אפילו צו, וועל איך ביי אייך נעהמען?"

אַזוי האָט זיך די מיסעס אָבגעזאָגט און איך בין געבליעבען שטעהן אַ צוטומעלטער. איך האָב געוואָלט ענטפערען אוואָרט, אָבער זי און איהר מאַן האָבען אַ מאַך געטהאָן מיט די הענד: „געהט, מיסטער, וואַרפט זיך ארויס און באָדערט ניט."

קלעהר איך ביי זיך: מסתמא דער אַנדער בוטשער פון בלאָק האָט עס אויף מיר אַ בלבול אויסגעטראַכט, ווייל ער וויל האָבען די קאַסטאָמער פאַר איהם. איך בין אריין צו אַן אַנדער שכן און דאָרט האָט מען מיר געענט־פערט „מיר עסען ניט פון אַזא שוחט'ס שחיטה, און ניט נור מיר, נור קיי־נער וועט ביי אייך קיין פלייש ניט נעהמען. וואָס דאַרף מען נעהמען ביי אייך, אַז מען קען אַזעלכע פלייש קריגען ביי אַ גוי און אַ סך ביליגער?"

אָט האָסטו דיר אַ תשובה! הייב איך אָן פרעגען: טאַטע זיסער, פון וואַנען ווייסט איהר ווער דער שוחט איז, אַז איך אַליין ווייס אויך ניט! וואָס הייסט? — ענטפער מען מיר — מען זעהט דאָך אַ מאַן וואָס געהט אָהן אַ היטעל און רופט זיך הערר יאַקאָב, מיט אַ גוי'אישען נאָמען גאָר! אַלע זעהען דאָך עס און מען בטל'ט בייזע חלומות צו אייער קאָפּ.

ווייס איך שוין גאָר ניט אויף וואָס'ער וועלט איך בין און הייב אָן פרעגען: וואָס? ווען? ענטפערט מען מיר: געהט און זעהט אייער אייגענע סיין אויפ'ן פענסטער.

איך לויף ארונטער און טהו א קוק אויפ'ן פענסטער פון מיין בוטשער שאפ פון דרויסען, ערשט עס שטעהט בפירוש אזוי:

בשר כשר

פון הערר יאקאב גארדין'ס

שחיטה

איך האב בעטראכט די פיגור וואס איז אויסגעמאהלט אונטען און אונ־טער וועלכע עס שטעהט אונטערגעשריבען דער פריהער דערמאהנטער נאמען, ערשט עס איז טאקע א מאן מיט א בלויזען קאפ און איהם פאסט אזוי צו זיין א שוחט, אקוראט ווי מיר פאסט צו זיין א גובערנאטאר.

איך האב באלד פערשטאנען, אז דער פאוסטער האט עס מיר אנגעמאכט די צרות און איך האב עס ארונטערגעריסען.

דארט איז פריהער געשטאנען מיט קלענערע שריפט פאלגענדע ווערטער:

„דער גרויסער קינסטלער מר. לאבודרע מיט זיין קאמפאניע וועלען דעם ערשטען אפריל געבען א פארשטעלונג אין ני־בע־ני־מע האלל. עס וועט גע־שפיעלט ווערען אייניגע זאכען און אויך דער ערשטער אקט"...

אבער דיזע פאאר שורות זיינען געוועזן פערשטעלט הינטער מיין „בשר כשר" סיין און דער פאוסטער האט זיך אנגעפאנגען מיט די ווערטער „פון הערר יאקאב" און אזוי ווייטער. מיין סיין מיט'ן פאוסטער האבען זיך אלזא געלעזען צוזאמען. דער פלאנטער איז דארום דערפון ארויסגעקומען און דער עולם האט אזא מיאוס'ען טעות געהאט.

איך האב נאכדעם ערפאהרען, אז „שחיטה" איז אזא מין פלעי און די פיקטשור וואס דארט איז געוועזן, שטוים איך מיך אליין אן, איז מסתמא איינער פון די קאמעדיאנטשיקעס.

ווען מיין אידענע האט זיך דערוואוסט וואס עס האט פאסירט, האט זי מיר זעלבסט־פערשטענדליך ניט געשאנעוועט און האט מיר געמאכט א פער־שטערטע סעודה.

די סחורה מיינע איז דערווייל געווארען „ישן" און איך האב עס אויף מארגען פערקויפט צו א כשר רעסטאראנט קיפער מיט 6 סענט א פונט.

איך בין נאכדעם געגאנגען פון הויז צו הויז און פון מיסעס צו מיסעס און אלעמען ערקלערט וואס דא איז געוועזן. דאנערשטאג האב איך ארייג־

גענומען א פרישען סטאק פלייש, און פרייטא, א דאנק גאט, כמעט אין גאנ־צען פערקויפט. איך וויים? אפשר וועט זיך איינרייבען און דער עסק וועט אוועקגעהן גוט.

.34

צוויי שלים־מזלות אויף איין חתונה.

טוביה חייקעל מיט זיין פרוי פאהרען על פי טעות צו א קבורה אנשטאט וואס זיי האבען געדארפט פאהרען צו א חופה. — די שלים־מזל'דיגע בעגעגעניס ביים אל מלא רחמים. — מחותנת'טעס הלש'ען און טוביה חייקעל האט קאלט און ווארים. — א ביסעל קריטיק וועגען אמעריקאנער חתונות.

ד' ניסן, תרס"ח.

לעצטען דינסטאג בין איך געווען אויף א חתונה. איך האב אפילו פון דער חתונה קיין פערגניגען ניט געהאט, פון דעסטוועגען מעגט איהר מיר אב־געבען מזל טוב — מזל שאדט קיינמאל ניט.

אין אמת זאגענדיג האב איך פיינד א היגע חתונה. א היימישע חתונה איז וואס אנדערש, אבער א היגע — האס איך ווי דעם טוידט. א חתונה דא, אין אמעריקא, איז נור גוט פאר יונגע לייטלעך, פאר מעגצער; אבער א עלטערער מענש ווי איך, למשל, קען דערפון קיין פערגניגען ניט האבען.

זייענדיג אויף א היגע חתונה, ווערט איהר פערטומעלט. מער גלושעט, א רעגולער יריד איז עס. ביי אונז אין דער היים, ווייס איך, געהען צו א חתונה בלויז געבעטענע מחותנים און דא איז, עס הפקר פעטרושקע! ווער עס האט פיס געהט צו א חתונה, צו מען האט עפעס א שייכות מיט די חתן־כלה צו ניט.

בעט איהר אימיצען צו א חתונה, דארפט איהר וויסען, אז ער וועט אראבקומען מיט א גאנצע פאליצמטרע. פון זיין משפחה איז אבגערעדט, ער וועט אייך נאך מיטברענגען זיין באארדער מיט דער באארדערקע, און טאמער האט דער באארדער א כלה אדער די באארדערקע א חתן, זיינען יענע אויך מחותנים. פעהאלט זיך די פאמיליע וואס איז געלאדען צו א חתונה גוט מיט זייערע נעקסטדאריגע, ווילען זיי, די נעקסטדאריגע אויך זיין געסט אויף אייער שמחה. היינט וואי זיינען אזוי בחורים מיט מיידלאך, וואס ווילען

כאַפּען א טענצעל און האָבען א גוד־טיים? אזעלכע זיינען פאַראַן א גאַנצע סך. פאַר א קלייניגקייט וואָס עס קאָסט זיי איינטריט אין האָל, טאַנצען זיי זיך אויס אויף אַלע זייטען און פערבייסען נאָך מיט א גוטע וועטשערע. בינו לבינו איז א מיש־מאַש, א הו־הא און אַן עלטערער מענש, מעג ער אפילו זיין א נאָהענטער מחותן, ווערט ער בטל בשישים.

איך וואָלט דאַרום שטענדיג ווען איך בין געלאַדען צו א חתונה מוחל געווען מיין מחותנ׳שאַפט במחילה גמורה און איך וואָלט נאָך עפּעס צוגע־צאָהלט, אבי מען זאָל עס ביי מיר צונעהמען. ווען איך קען זיך אויסדרעהען פון געהן צו א חתונה, דרעה איך מיך טאַקע אויס. איך שיק אָב דעם דרשה־געשאַנק ניט הערענדיג דעם חתנ׳ס דרשה און איך זיץ מיר אין דער היים.

פון דער דיענסטאג׳דיגער חתונה האָב איך זיך ניט געקענט אַרויסמאַכען, ווייל דאָרט בין איך געווען א מחותן מצד זוגתי תחיה — פון מיין אַלטער׳ס צד, און במקום וואו די פלונית׳טע איז דער עיקר מחותנת׳טע, איז גאָר קיינע תירוצים ניטאָ און מען מוז געהן.

ווען עס איז א חתונה ביי אייער ווייב׳ס משפחה, וועט איהר זיך אויף קיין פאַל ניט אויסדרעהען און איהר מוזט דאָרט אויך זיין. מעגט איהר קיין צייט ניט האָבען, מעג אייך ניט ליגען אין זינען, מעגט איהר קראַנק זיין, מעג אייך וועה טהון דער קאָפּ, דער בויך, מוזט איהר צו דער חתונה געהן — אַז די ווייב איז א מחותנת׳טע, מוזט איהר זיין א מחותן. טאָמער ווילט איהר אייער מחותנ׳שאַפט מוחל זיין, וועט זי, די אידענע אייערע, אייך אויפשפּיעלען א חתונ׳קע, אַז איהר וועט האָבען צו געדענקען. זי וועט אייך באַלד חושד זיין, אַז איהר שעהמט זיך מיט איהר און מיט איהר משפחה; זי וועט אייך פאַרלייענען איהרע יחוס־בריעף; אייך אויפצייגען, אַז זי איז די יחסנ׳טע, ניט איהר, און טרעהרען און קללות וועלען אייך אויך נישט פּהעלען.

און טאַקע מהאי טעמא, כדי איך זאָל ניט כאַפּען א פּאַרציע פון מיין אידענע, האָב איך זיך גאָר ניט געפּרובט אָבזאָגען פון צו געהן צו דער חתונה. אגב אורחא איז די כלה א יתומה, אָהן א מוטער, און א יתומה איז א מצוה צו משמח זיין.

געוואָרט האָט מיין אידענע אויף דער חתונה זייט א פּאָר מאָנאַטען.

זי האָט געצעהלט די וואָכען מיט די טעג און יעדע מינוט איז איהר געווען צו גרויס, ביז די גליקליכע שעה איז געקומען — ניט אַזוי צוליעב דער שמחה ווי צוליעב איהרע אַ שוועסטער און אַ שוואָגער וואָס האָבען געזאָלט קומען צו דער חתונה.

איהר שוועסטער און שוואָגער וואָהנען ערגיץ אין אַ קאָונטרי וויים פון דאנען. די אַלטע מיינע האָט זיי שוין עטליכע און צוואַנציג יאָהר ניט געזעהן, זאָגאר כמעט ניט געהערט פון זיי. דער כלה'ס פאָטער האָט זיי געשיקט אַן אינוויטיישאַן צו דער חתונה און זיי האָבען געענטפערט דורך אַ בריעף, אַז זיי וועלען איה"ש קומען. עס איז דארום קיין וואונדער וואָס זי, די אַלטע מיינע, האָט אַזוי אונגעדולדיג ערווארטעט דעם טאָג פון דער חתונה, ווייל זי האָט געוואָלט זעהן איהרע אייגענע, וועמעס געשטאַלט זי האָט שוין זאָגאר פערגעסען.

דער כלה'ס פאָטער ווי אויך דער צווייטער מחותן מצד החתן, זיינען וואָהלהאבענדע בעלי הבתים און עכט פרומע אידען. זיי האָבען פערלאַנגט, אַז די חתן כלה זאָלען פאַסטען דעם טאָג פון דער חופּה און צוליעב דעם האָ־בען זיי אַראַנזשירט, אַז די חופה זאָל זיין פריה, ניט שפּעטער ווי פינף דעם זייגער פאַר נאַכט, אום די חתן כלה זאָלען האָבען אַ קירצערען תענית.

לכבודי ולכבוד זוגתי — פון מיינעם און פון מיין ווייב'ס כבוד וועגען, האָט דער כלה'ס פאָטער צוגעזאָגט צו שיקען אַ קערידזש אויף פאָהרען צו דער חתונה. מיין אַלטע איז געווען זעהר שטאָלץ אויף דעם, וואָס דער מחותן וולעכער איז די סמעטענע פון איהר משפּחה, טהיילט איהר צו אַזאַ כבוד.

דערלעבט ווי עס איז דיענסטאַג, האָבען מיר באַלד ווי איך בין פערטיג געוואָרען מיט מיינע קאַסטאָמערקעס אין בוטשער סטאָר, זיך אָנגעהויבען מכין זיין צו דער חתונה. געזאָגט האָט די אַלטע מיינע, אַז דער קערידזש וועט קומען גאַנץ פריה, ווייל מען וועט פריהער דאַרפען פאָהרען צו דער כלה און פון דאָרטען אין האָל צו דער חופה. מיר האָבען אָבגערעדט, אַז זאַ באַלד ווי דער קערידזש וועט קומען, וועלען מיר ביידע אוועקפאָהרען און די קינדער אונזערע, וואָס האָבען קיין צייט ניט ביי־טאָג, וועלען קומען אין אָבענד.

ארום אַ זייגער פיער איז דער קערידזש געקומען. דער קערידזשמאַן

האָט אונז אָנגעזאָגט, אז מיר זאָלען זיך ניט באדערען לאנג, ווייל ער קען פיעל ניט ווארטען. מיר זיינען שוין געווען כמעט פיקס און פערטיג און מיר זיינען א ביסעל שפּעטער ארונטערגעגאנגען.

אין אונזער בלאָק זיינען געשטאַנען א סך קערידזשעס. וואָס דאָס זיינען געווען פאר א קערידזשעס און אויף וועמען זיי האָבען געווארט, האָב איך ניט געוואוסט. איך און מיין אידענע האָבען זיך אריינגעזעצט אין קערידזש, וואָס איז געשטאַנען פאר'ן טיהר פון מיין בוטשער־סטאָר און א ביסעל שפּעטער זיינען מיר אוועקגעפאָהרען.

מיר זיינען זיך געפאָהרען פּאמעלאָך ביז אונזער קערידזש האָט זיך אָבגעשטעלט און צוויי אידען זיינען אין איהם אריינגעגאנגען און זיך אוועקגעזעצט אַנטקעגען אונז. פערשטעה איך, אז די צוויי זיינען אויך מחותנים צו דער חתונה און דער מחותן האָט געדונגען איין קערידזש פאר אונז אַלע.

די צוויי אידען יענע זיינען געגאנגען אָנגעטהאָן גאָר ניט יום טוב'דיג, און מיך האָט פערדראָסען אויפ'ן מחותן וואָס ער האָט אונז צוזאמענגע־פּאָרט מיט א פּאָאר שלעפּערס; אָבער פערפאַלען, וואָס קען מען העלפען?

אין מיטען טהו איך א קוק, מיר פאָהרען גאָר אויפ'ן דעלענסי סטירט בריק. דער מחותן, ווייס איך, וואָהנט ערגיץ אין פאָרסייטה סטריט, הייגט ווי קומען מיר אויף א בריק? נור — קלעהר איך ביי זיך — מסתמא ווייס דער דרייווער וואָס ער טהוט. אגב וואָס האָב איך דאָ מורא צו האָבען? מיר זיינען דאָך ניט אַליין, עס פאָהרען דאָך נאָך מחותנים, אפשר דארף דער קערידזשמאַן נעהמען נאָך אימיצען פון ברוקלין, וועלען מיר זיך דער־ווייל דורכפאָהרען פאר די זעלבע געלד. די אידענע מיינע, פערשטעה איך, האָט אויך אזוי געדענקט און זי האָט געשוויגען.

ווען מיר זיינען אריבערגעפאָהרען דעם בריק און אריינגעפאָהרען א שטיק אין ברוקלין, האָב איך עפּעס אָנגעהויבען פערדעכטיגען, אז מיר בלאָנדזשען. טהו איך א פרעג יענע צוויי: „איהר פאָהרט אויף צו דער חתונה?

„נעווים — זאָגען זיי — אוי א חתונה! אזעלכע חתונות זאָלען ניט טרעפען ביי קיין אידען.

ווערט מיין אלטע אָן אויפגעציטערטע און טהוט א גשעריי: „וועה איז מיר, וואָס איז געשעהן?“

„וואָס איז געשעהן? — ענטפערען יענע — „איהר פאָהרט דאָך צו דער לויה, ווייסט איהר דאָך מסתמא, אז עס איז געבליבען אַן אלמנה מיט זיעבען יתומים. אמת, ער האָט בעלאָנגט צו עטליכע חברות און לאָדזשעס, די אלמנה וועט אָבנעהמען אינשורענס געלד, אָבער וואָס קען אַ פרוי אויפטהאָן?“

איך האָב דאָן פערשטאַנען, אז מיר האָבען זיך אַריינגעכאַפּט אין א פרעמדען קערידזש און מיר פאָהרען גאָר צו א לויה ניט צו א חתונה. איך האָב בחרפתי געהייסען סטאָפּען די פערד און איך בין מיט מיין אידענע ארונטערגעגאַנגען. מיר האָבען גענומען אַ קאר אויף צוריק און געקומען אהיים און צו דער חתונה זיינען מיר געגאַנגען צו פוס. אַ פּאָרציע האָט מיר, פערשטעהט זיך, מיין אידענע איינגעצאָהלט ניט קיין קליינע און איך האָב פערביסען די ליפּען און געשוויגען.

דער חופה איז ניט געווען פּינקט דעם זייגער, ווי די מחותנים האָבען געפּלאַנעוועט, ווייל דער עולם איז זיך ניט צוזאַמענגעקומען, און חתן כלה האָבען אַנגעביסען פאַר דער חופה.

מיין ווייב'ס שוועסטער און שוואָגער זיינען ניט געקומען און **זי**, די אלטע מיינע, איז דערפון זעהר אונרוהיג געווען.

ארום א זייגער צעהן איז געווען די חופה. ווען מען האָט געהאַלטען ביי דער סאַמע צערעמאָניע, האָט מען אָנגעזאָגט, אז א פּאָאָר פּאָלק זיינען געקומען פון קאָונטרי צו דער חתונה. דער רעווערענד האָט דאַמאָלס געמאַכט „אל מלא רחמים“ דער כלה'ס מוטער און די נור וואָס אָנגעקומענע מחותנים זיינען אריינגעקומען אין דער צייט ווען דער מסדר קדושין האָט געדרעהט מיט'ן גאָרגעל די ווערטער „בעבור שבתה הכלה נדבה צדקה“. באותה שעה האָט זיך מיין אַלטע אַ לאָז געטהאָן מיט אויסגעשטרעקטע הענד צו כאַפּען קושען די מחותנת'טע פון קאָונטרי, וועלכע זי האָט אָנגענומען פאַר איהר שוועסטער; אָבער איידער זי איז צו איהר צוגעקומען, איז יענע געפאַלען און גע'חלש'ט. מיין אלטע האָט עס דערזעהן, באַך! זי ליגענט שוין אויך אויפ'ן פלאָאָר א גע'חלש'טע.

עס איז געוואָרען אַ סומאַטאָכע, אַ מהומה, מען האָט זיי גענומען מינ־

טערען, אָבער בשום אופן נישט. עס איז אויסגעקומען — איך וויל עס פון מיין מויל ניט ארויסברייינגען — כאָטש היים דעם רעוורענד ומסדר קדושין יר זאָל זיי שוין מאכען נאָך א „מלא“.

ענדליך האָט מען זיי ווי עס איז אָבגעמינטערט, און ווי זיי האָבען זייערע אויגען געעפענט, האָט די פרעמדע אידענע געשריען „מאמעלע“ און מיינע האָט געליארעמט: „שוועסטריל“. א היבשע צייט האָט עס גענומען ביז מען האָט זיי צו זיך געבראכט און דאן איז ערקלעהרט געוואָרען פון וואנען דאָס חלש'ן האָט זיך גענומען.

די פּאָר פאָלק וואָס זיינען געקומען צו דער חתונה זיינען גאָר ניט געווען מיין שוואָגער און שוועגערין. זיי זיינען זאָגאר קיינע מחותנים ניט געווען צו יענער חתונה און זיי האָבען אהין פערבלאָנדזשעט דורך א טעות.

דער מאן איז א שני בשני מיט מיר, א שלים־מזל פון ניי־הייווען. ביי זיין פרוי'ס שוועסטער, וואָס וואָהנט צוזאמען מיט איהר מוטער דאָ אין ניו־יאָרק, דארף זיין חתונה אין דעם זעלבען האָל מאָרגען. האָט ער אבער א טעות געהאַט אין דאטום און איז מיט זיין ווייב געקומען לעצטען דיענסטאג אויף א פרעמדע חתונה.

אין מיטען האָבען זיי נאָך פערשפעטיגט די טריין און זיינען געקומען צו שפעט. זיי זיינען דארום פערפאָהרען גלייך צום האָל און ווען די פרוי האָט געהערט, אז מען מאכט הזכרת נשמות דער כלה'ס מוטער, האָט זי געמיינט, אז איהר מוטער איז געשטאָרבען. עס האָט איהר פערקלעמט ביים הארצען און איז געפאַלען אין חלשות. מיינע ווידער, מיינענדיג, אז דאָס איז איהר שוועסטער, האָט אויך געמאכט די זעלבע קונץ.

שפעטער איז אָנגעקומען א טעלעגראמע פון מיין אידענע'ס שוועסטער און איהר מאַן, אז זיי ווינשען אַלעמען א פיינעם מזל טוב און עס טהוט זיי זעהר לייד, וואָס זיי קענען צו דער חתונה נישט קומען.

.35

געוואָרען אַ גביר גדול.

טוביה חייקעל דערצעהלט אַ געשיכטע ווי אזוי ער איז אי א גביר עצום, אי אַ קבצן גדול. — ער קויפט אַ סאַלון צי עטליכע סאלונס און איז זשעדנע אַ גלעזעלע ביער. — ער וויצעלט זיך, דער שלים־מזל, און ער דערצעהלט די געשיכטע מיט רעטעניסען. — אָנפאנגס לעבט ער אַליין אויך אין טעות און ער מיינט, אז ער ווערט עולה לגדולה.

י"ב ניסן, תרס"ח.

פון מיין בוטשער סטאָר האָב איך ביז איצט קיין גליקען ניט געמאַכט. ביזנעס איז סלאָו און מען קען ניט ערוואַרטען דערפון אַליין ארויפצואַרבייטען זיך. איך האָב דארום גענומען אונטערפּעדלען זיך מיט מצה כשרה און יין גפן וויין שרף של פּסח און בין עולה לגדולה געוואָרען.

אבער ניט פון די בוטשעריי און ניט פון די פּסח'דיגע ביזנעס בין איך דערהויבט געוואָרען. פון די ביידע געשעפטען קען מען קיין באַנקיער ניט ווער'ען; עס האָט זיך מיר אָבער געמאַכט אַ זייטיגער צופאַל פון וועלכען איך בין אַ לייט געוואָרען.

וועט איהר עס גלויבען, צי ניט, איך בין ערשט אַ פאַלנער ביזנעסמאַן און טהו גרויסע ביזנעס. איך ווייס אַליין ניט וויפיעל מיין געשעפט טרעפט אָן, אבער זיכער בין איך, אז פיעלע פון אייך פערמעגען עס ניט.

איך בין פּלוצלונג, גאָר אָהן ערוואַרטעט, אַן עושר געוואָרען, אַ גרויסער עושר, מיין רייכטהום איז צוזעעט און צושפּרייט אין פיעלע פּלעצער, און ווען איך זאָל עס צוזאַמענעהמען און פערקויפען, וואָלט עס אריינגעבראַכט אַ גוזמא געלד.

פון וואַנען דאָס האָט זיך צו מיר פּלוצלונג גענומען, וועל איך אייך שפּעטער דערצעהלען. פאַרלויפיג וועל איך אייך בלויז זאָגען, אז עס געהט מיר פון אַלע זייטען און איך בין אַלל רייט אין אַמעריקאַ.

שטעלט זיך פאָר אז אין אַזאַ צייט, ווען דער עולם איז אזוי אָנגעשראָקען און מען איז זעהר פּאָרזיכטיג מיט געלד צוליעב דעם קריזיס; אין אַזאַ צייט וואָס איינער דעם אַנדערן האָט מורא צו באָרגען אַ גמילות חסד צוליעב די

באנקען וואס האבען געקראכט און צוליעב די פיעלע געשעפטען וואס האבען זיך אויפגעגעבען,— אין אזא צייט פון געלד־מאנגעל, האט מיר גאט געהאלפען און איך האב געקראגען לייטזעליגקייט אין לייטענס אויגען. מען האלט מיך פאר א גרויסען בטוח און מען טרויט מיר אן גאנצע פערמעגענס, אויף וואס קוקענדיג, ווייס איך אליין נים.

מען פארדערט פון מיר קיין געלד און מען גיט מיר איבער די גזעצליכע רעכטע אויף פערשיעדענע זאכען גאר אהן א סענט. איך בעקום נאך א יישר כח און עס איז רעכט, אז מען זאל מיר נאך צוצאהלען, אבי איך זאל עס נעהמען אונטער מיין רשות, אבי איך זאל אויסרעדען פון מיין מויל, אז דאס איז מיינס.

מען פערלאנגט פון מיר קיינע אבשרייבעכץ, קיין גאראנטיע, קיין סעקיוריטי; מען גיט מיר איבער פערמעגענס בלויז אויף מיין ווארט און אויף א אידישען קבלת קנין מיט א נאז־טיכעל. ווארום זיי טהוען עס, פרעגט קיין קשיות ניט. אז דער אויבערשטער וויל אויפהייבען א מענשענס מזל, ווערט אלעס איבערגעאנדערשט.

איך ווייס, אז די זעלבע וואס האבען ערשט געטרויען גלויבען אין מיר, וואלטען מיר אין אן אנדער צייט מורא געהאט צו בארגען א קוואדער, און היינט האבען זיך זייערע הערצער אומגעקעהרט צו גוטען און מיין ווארט איז ביי זי זיכער ווי די באנק אף ענגלאנד.

און מיינט איהר אפשר, אז איך בלאף אימיצען, און איך מיין ביי אימיצען אריינצוכאפען? חס וחלילה! איהר קענט דאך מיך, איהר ווייסט דאך אז איך בין אן עהרליכער מאן און פערלאנג חס ושלום ניט קיין פרעמדע און וועו איך זאל האבען דעם מינדעסטען ספק, אז מיין ביזנעס שטעהט ניט אויף א פעסטען באדען, וואלט איך עס גאר ניט אנגעפאנגען.

און אויב איהר דענקט, אז נור אונערפאהרענע מענשען האבען אין מיר אמונה, האט איהר, במחילת כבודכם, א גרויסען טעות. ביזנעס לייטע, פעהיגע גראסערי לייט און וואורשט סטאר קיפערס, זאגאר אויסגעמאכטע, ביטרע סאלון קיפערס וואס קענען, דאכט זיך, פערדרעהען די קעפ פון צעהן טוביה חייקעלס, ליעגען ערשט מיט זייערע פערמעגענס ביי מיר אין די הענד, און איך שווער אייך ביי מיין הן צדק, אז ניט איך און ניט זיי דארפען עטוואס מורא האבען. זאלען מיר אלע אזוי זיכער זיין מיט א כשר'ן

פסח ווי איך בין זיכער, אז עס וועט קיינעם ניט נחסר ווערען אפילו איין פרוטה.

איהר דענקט פיליכט, אז איך רעד פון וועג, אדער איך האלט אייך פאר משוגעים, פאר דומקעפ און וויל אייך איינשמועסען אזא אונגלויבליכע זאך; שווער איך אייך ביי מיין אידישקייט, אז אלעס וואס איך דערצעהל אייך איז אמת, אפילו איין האאר ניט איבערטריעבען. איך בין ערשט דער אייגענטהימער פון א סך עשירות, וועלכע איך האב ערוואָרבען אויף א זאנדער־בארען אופן, ניט ארייגלעגענדיג אפילו איין סענט א מזומנ'עם. אויב איך זאג אייך ליגען, זאל איך קראנק ליעגען.

און איך בין נאך ניט פערטיג. דער רבונו של עולם האט פאר מיר געעפענט די קוואלען פון הצלחה און עס גיהט מיר פון אלע זייטען. מען בעט זיך ביי מיר אן מיט פערשיעדענע סחורות און אלע טאג קומט מיר צו מעהר רייכטהום. איך האב אויסזיכטען, אז פאר היינט און מארגען וועט מיין פערמעגען פערדאָפעלט ווערען.

עס איז אמת, אז קיין מזומן האב איך ניט. זאל א שטייגער די צוקינפטיגע מלכה מיינע ערשט וועלען א שטיקעל דזשולערי אדער א נייע קלייד אויף פסח, וועט זי עס ניט קריגען, מעג עס מיר אפילו קאסטען מיין מלוכה, וועט זי אויך גאר ניט אויספיהרען, ניט ווייל איך בין חלילה א שלעכטער דאליעניק, נור ווייל עס פעהלען פשוט די קלינגערס; אין שוה כסף אבער בין איך רייך, און קוים איז עס ווערטה געלד, וועט עס מיט דער צייט זיין געלד.

הכלל אידען, איך בין גוט אב. איך האב געקראגען געטרויען גלויבען און יעדער איד מעג זיך עס ווינשען פערמעגען, וואס איך האב ערשט אונטער מיין רשות און איך האב פאלקאמענע רעכט עס צו פערקויפען אדער אוועק־שענקען וועמען איך וויל.

אזעלכע גליקען פאסירען ניט אלע טאג. דאס קען נור טרעפען איין מאל אין יאהר און איך, טוביה חייקעל, האב עס געקעטשט, ווי, וואס, ווען? אט וועל איך אייך דעם סוד מגלה זיין.

איהר ווייסט דאך, אז ערשט איז ערב פסח און היות אזוי ווי איך בין א מעורב עם הבריות, איך האב קאסטאמער וואס נעהמען ביי מיר פלייש און קאסטאמער וואס האבען ביי מיר געקויפט מצה און וויין, און היות אזוי

ווי זיי פוילען זיך אָדער זיי האָבען קיין צייט ניט אליין צו געהן צום רב פערקויפען דעם חמץ, האָבען כמעט אלע זייערע חמץ'ן אוועקגעשענקט אָדער פערקויפט צו מיר. איך בין אלזאָ ערשט בעל הבית איבער א פּאָאר סאלונס, א צוויי, דריי גראָסעריס, א וואורשט סטאָר און האָב אויך אונטער מיין האנד א שעהן ביסעל איינגעלעגטע קארשען, יאגדעס און אלערליי געפּרעגלעכצען. אויף די אלע זאכען האָב איך געזעצליכע רעכטע, אבער ווען איך זאָל עפּעס דערפון וועלען נעהמען, וועט מען מיר זיכער געבען איבער די הענד.

דער ערשטער וואָס האָט מיך אריינגעשלעפּט אין די „בוד־טאָ־בי" ביזנעס איז געווען דער סאלון־קיפּער פון עקראָס דהי וועי פון מיין סטאָר. דאָנערשטאג בין איך געווען ביי איהם אין סאלון. ער איז מיינער א קאָסטאָמער, דער סאלון־קיפּער, ער קויפט ביי מיר אָב אלע אָסטאָטקעס, שטיקלעך פליש און ביינער וואָס קלייבען זיך אָן נשאר אין עטליכע טעג און ער קאָכט דערפון „האָט לאָנטש". דערפאר גיב איך איהם א שאָו און טרינק ביי איהם אָפּט א גלעזעלע ביער. דאָנערשטאג בין איך אויך אריינ־געגאנגען טרינקען א גלאָז ביער. ווי איך שטעה אזוי ביים באר, מאכט ער צו מיר:

ר' טוביה חייקעל, קויפט אָב מיין סאלון." זאָג איך: „דארף מען דאָך האָבען געלד." שמייכעלט ער, דער סאלון־קיפּער אין זאָגט: „מען דארף ניט קיין געלד, איך וועל אייך איהם פערקויפען אָהן א סענט." פרעג איך: „איז עס עפּעס א גוטע ביזנעס?" מאכט ער: „אזא יאָהר אויף מיר, ר' טוביה חייקעל, פרעגט קיינע קשיות ניט, זייט זיכער, אז איך וועל אייך ניט אָבנארען."

קלער איך ביי זיך: „א פלאָן, וויבאלד אז די ביזנעס איז א גוטע, און געלד וויל ער מיר אויך ווארטען, איז עס פּאָר מיר אָן עסק. איך האָב איהם געגעבען א תשובה, אז איך וועל זיך מיישב זיין מיט מיין אידענע און בין אוועקגעגאנגען.

ווען איך האָב וועגען דעם דערצעהלט מיין אלטע, האָט זי זיך אָנפאנגס געברעקעלט. זי האָט געזאָגט אז זי וויל ניט זיין קיין סאלון־קיפּערקע און האָבען עסקים מיט שכור'ע גוים. איך האָב איהר אָבער איינגערעדט אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז זי איז מרוצה געוואָרען.

אין אמת זאָגענדיג האָט זי פריהער אויך חשק געהאָט דערצו, נור איהר

ווייסט ניט די ווייבער? אזא נאַטור האָבען זיי: איך וויל ניט און דו שלעפּ מיך. מילא קורץ דערפון, עס איז ביי אונז פערבליעבען, אז מיר זאָלען לאַנג ניט וואַרטען און דעם סאַלון צונעהמען; אבער אזוי ווי מיר זיינען גרין אין די ביזנעס, האָט די אַלטע מיינע געשיקט רופען איהרע קרובים פון אַפּטאָון זיי זאָלען אונז העלפען זיך אַבשרייבען און זיך פערזיכערען מיט אַלעם וואָס נויטיג איז.

איהרע קרובים זיינען געקומען און מיר זיינען אריין צום סאַלון־קיפּער רעדען ביזנעס. מאַכט דער סאַלון־קיפּער אַ גרויסען געלעכטער און דערצעהלט אונז די מעשה, אז ער האָט עס געמיינט פערקויפען אין חמץ, ווייל ער האָט קיין צייט ניט אַליין געהן צום רב, אגב איז ער אַ איד אַ נגיד, וואָס עס פּאַסט איהם ניט צו געבען דעם רב אַ קליינינקייט און גרויס געלד זשאַלעוועט ער פּשוט! נו, ווי געפעלט אייך אזא עסק?

קודם כל האָט מיר די אַלטע מיינע איינגעצאָהלט אַ היבשע פּאַרציע, און איהרע קרובים האָבען מיר גאַנץ גוט אויסגעזידעלט פאר וואָס מען האָט זיי אומזיסט געבאָדערט און זיינען אוועקגעפאָהרען ברוגז.

דעם חמץ האָב איך פון דעסטוועגען ביי איהם איבערגענומען. דאָך אַ קאַסטאָמער און אַ שכן, האָב איך איהם געמוזט די טובה טהון. דאָס ערגסטע וואָס מיר פערדריסט איז, וואָס די אַלטע מיינע האָט פּאַר עטליכע קאַסטאָמערקעס פערטרויעט אַ סוד אז מיר געהען אָבקויפען דעם סאַלון, דערווייל האָט מען אָנגעהויבען מורמלען אז דער בוטשער האָט זיך פיין אַרויפגעאַרבייט און איך האָב מורא, אז אויף דעם סמך וועלען זיי זיך געפינען אַ היתר ניט צו בעצאָהלען וואָס מיר קומט פון זיי פאַר פלייש.

.36

אַ גרוס פון דער בוטשער סטאָר.

ווי אַ בוטשער מוז זיין אַ חונף און ווי אַלע פערלאַנגען זיינע חניפות. — ווי קאַסטאָמערקעס נעהמען איהם דעם לעבער. — אַ מעשה מיט אַ קאַסטאָמערקע וואָס טוביה חייקעל'ס אַ באַטשיק האָט איהר צוהאַקט אַ פּוס. — ווי ער שטעהט מיט די ביזנעס אין אַלגעמיין.

ב' דחוהה"מ פּסח תרס"ח.

מיט מיין בוטשער סטאָר האָב איך ניט אזוי גוט געטראָפען. איך

ווים ניט ווי שפעטער וועט זיין; אבער דערוויל איז גרויסענע צרות.

אין דעם בלאק וואו איך האב זיך בעזעצט וואהנען אפילו ניט קיין וועגעטאריאנער. ניט צו פערזינדיגען, לייזען לייז איך פאר פלייש; אבער אהן מזל ברכה. איך שטעה ערשט אין די ביזנעס א פאר וואכען און איך האב שוין א היבשען צעטעל מיט חובות. איך האב מורא, אז עס וועט מיר ניט סטאיען, ווי מען זאגט: די חלה אויף דער המוציא.

היינט פון די קאפריזען פון די ווייבער איז, ווי איהר זעהט מיך א אידען, ניט אויסצוהאלטען. צו יעדער פונט פלייש נעהמען זיי ביי מיר הכרעה א שטיק פון מיין אייגענע הארץ, א טהייל פון מיין לעבען נעהמען זיי ביי מיר צו! מען דארף, זאג איך אייך, זיין א מלאך, אום צו קענען צופריעדען שטעלען זיי.

די הויז־קיפערקע, למשל, פון הויז פערלאנגט, אז דער בוטשער זאל איהר צוטהיילען כבוד. פון די טענענטס קען זי עס ניט קריגען, וויל זי דעם גאנצען כבוד, די גאנצע אכטונג געניסען פון בוטשער. ווען איהר עפענט אויף א בוטשער שאפ אדער איהר נעהמט איבער א פערטיגע סטאר פון אן אנדערען, וועט די הויז־קיפערקע ניט ארייננשמעקען צו אייך אין סטאר. זי וועטווארטען אז איהר זאלט איהר אבגעבען די עהרע און קומען צו איהר בעטען, אז זי זאל אייערע א קאסטאמערקע ווערען.

און מיט'ן בעטען זיינט איהר נאך ניט יוצא. איהר דארפט איהר ניט זשאלעווען א חניפה'לע און שווערען אויף אייער הן צדק, און דערמיט וואס זי וועט ביי אייך נעהמען פלייש, וועט זי אייך א גרויסע טובה טהאן, וויל אויף איהר קוקענדיג וועלען אלע טענענטס פון הויז אייך געבען צו לייזען. איהר דארפט איהר אויסער דעם לאזען מיט א סענט ביליגער און צו־ווארפען אפט א שטיקעלע קישקע אדער אן אנדער לאקאמען ביסען, וויל זי איז דאך די עקרת הבית, די בעל־הבית'טע פון הויז און מען מוז מיט איהר מטיב זיין.

אויב איהר זיינט א גרינער און איהר ווייסט ניט ווי צו עקטען מיט דער הויז־קיפערקע, וועט זי אויף אייך געפינען כל־ערליי פריטשעפקעס, זי וועט אייך פער'מסר'ן פאר'ן לענדלארד, פאר די שכנים און דער עסק קען אייך אמאל טהייער קאסטען.

היינט מעלדען זיך צו אייך אזוי פאטשאטנע אידענעס, וואס דער־צעהלען אייך, אז זיי האבען שטענדיג א שאו ביי די בוטשערס און זיי

קריגען פלייש מיט א סענט ביליגער ווי דער געוועהנליכער פרייז, ווייל זיי זיינען גוטע און ראיעלע קאסטאמערקעס, און זיי פועל'ן ביי אייך איהר זאלט אויך מאכען מיט זיי אן אויסנאהמע. זיי זאגען אייך אפילו צו, אז דאס וועט זיין א סוד און קיינער וועט דערפון ניט וויסען; אבער האט איהר שוין אמאל געזעהן, אז א פרוי זאל האלטען א סוד? זיי פויקען נאכ־דעם אויס פאר אלעמען, אז דער בוטשער איז מיט זיי מטיב, ווייל זיי זיינען אנגענומענע מענשען און צווישען די אנדערע קאסטאמערקעס ברעכט אפט אויס א גאנצע רעוואלוציע.

אויסער דעם ווייס איך ניט אויב אימיצען אין דער וועלט נעהמט מען אזוי די געדערים ווי אונז בוטשערס. שטעלט אייך פאר, אז אויף אייער איין קלאהרען קאפ, דארפט איהר טראגען פופציג־ערליי משוגעת'ן! פיעל קאסטאמערקעס איהר האט, אזוי פיעל משוגעת'ן דארפט איהר אויסשטעהן! וואס פאר א חלקים פלייש איהר זאלט זיי ניט געבען, טויג אלעם ניט. אלע ווילען נור דעם כהן'ס חלק, די חזה ושוק, די ברוסט און די ווייכע פלייש פון לאפאטקע — היינט גטה בעשאף זיי אקסען וואס זאלען זיין לויטער ברוסט און לאפאטקע! זיי מיינען אפנים, די ווייבער, אז א בוטשער האט אקסענע און קעלבערנע לונג און לעבערס, דארף ער שוין זיין אייגענעם לונג און לעבער אויסשפייען. אוי, סא'רא פאסקודנע פרנסה דאס איז, די בוטשעריי, מען מעג עס, אויף נאמנות, פערגינען אפילו דעם גרעסטען שונא.

אויב איהר האט א בעגריף און אויב איהר האט א חשק צו הערען, וועל איך אייך זאגען א שטיקעל תורה וואס אנבעלאנגט צו די קלאגעדיגע בוטשער־ביזנעס.

די גמרא זאגט, אז דער דור המדבר, די אידען וואס זיינען געגאנגען פון מצרים דורכ'ן מדבר, איז געווען א דור של דעה, א קלוגער דור, א דור פון לויטער חכמים. איז דאך די קשיא: פון וואנען האט עס די גמרא גענומען? וואס פאר א חכמה האט מען פון יענע אידען געזעהן? דארוף וועל איך אייך ענטפערען א תירוץ.

אין חומש שטעהט, אז ווען די אידען זיינען געגאנגען פון מצרים, האבען זיי געגוואלדעוועט: מי יאכילנו בשר — ווער וועט אונז געבען פלייש צו עסען! משמעות אז קיינע בוטשערס זיינען דאמאלס ניט געווען, און יעהט א קונץ, אז צווישען ששים רבוא אידען, צווישען 600,000 אידישע

פאַמיליען לייט, האָט זיך ניט געפונען אפילו איינער וואָס זאָל זיך אויס־רופען אַט איך וועל ווערען אַ בוטשער. נו, זיינען זיי ניט געווען חכמים? אזא יאָהר מיר ווי קלוג זיי זיינען געווען! וואָס דען, בוטשעריי איז אַ פרנסה? אויף מיינע שונאים געזאָגט.

צו אַלע גליקען, בין איך דאָך טוביה חייקעל, טשעפּען זיך נאָך צו מיר זייטיגע צרות. אַט האָב איך לעצטע וואָך געהאַט אַ שרעק וואָס איך וועל האָבען צו געדענקען גאַנץ לאַנג. איך וועל עס אייך דערצעהלען.

איך האָב אַ באָי'טשיק, העריי'לע רופט מען איהם. ער איז אַ יונגער אינגעל, נאָך קיין בר מצוה ניט; אָבער אַ לאופער איז ער אַ גרויסער, אַ כוואַטסקער יונגאַטש איז ער, דער בן־אָקעל מיינער, און עס קען זיין, אַז ער וועט אַ מאָל אויסוואַקסען אַ לייט. די אַלטע מיינע בענשט זיך מיט איהם, זי זאָגט אַז ער איז אין איהר געראָטען און ער וועט ניט זיין אַזאַ שלים־מזל ווי דער טאַטע — מיט די ווייבער איז דאָך שטענדיג אַזוי, די מעלות פון די קינדער רעכענען זיי צו צו זייער חלק; געפינען זיי ווידער אויף אַ קינד אַ חסרון, זאָגען זיי, אַז דאָס איז גענאַשט פון טאַטען.

ווען איך האָב געעפענט מיין בוטשער סטאָר, איז מיין העריל'ע געוואָ־רען אין סטאָר אַ גאַנצער מאַכער. כאַפּט זיך אָבוועגען אַ חלק פלייש, אָב־שניידען אַ קאָסטאָמערקע אַ שטיקעל לונגען, איבערהאַקען איהר אַ ביין, צומאָהלען האַק פלייש — אַ געבאָרענער בוטשער, זאָג איך אייך! איך לאָז איהם ניט צו די דאָזיגע מלאכות. — אַ קינד איז ער, ער וועט זיך נאָך חלילה איינשניידען אַ פינגער, אָדער ווייס איך וואָס; אבער ער הערט מיך אַקור־ראַט ווי איהר הערט מיך. קוים קעהר איך זיך אָב אָן אַ זייט, האַלט ער שוין דעם טשאָפּער אָדער דעם מעסער און העלפט מיר טענדען מיינע קאָס־טאָמערקעס, אַזאַ מזיק איז ער, העריי'לע מיינער.

און ווען ער גנב'עט אריין אָבהאַקען אַ שטיקעל פלייש, איז עס ביי איהם אַן עולם ומלואו, ער איז שטאָלץ דערויף און ער בעריהמט זיך, אַז ער קען טהאָן די מלאָכה פון אַ גרויסען.

צו בדיקת חמץ איז עס געווען, בין איך גראַדע ערגיץ אוועקגעגאַנגען. געהענדיג צוריק אַ היים, לויפט מיר אָן מיין העריי'לע אַנטקעגען, אַ פער־רויטיגטער, אַ פערסאָפּעטער און מאַכט צו מיר: „פּאַ, איך האָב די יונגע ווייבעל פון עקראָס דהי ועי צוהאַקט אַ פוס“. ווער איך אָן אָויפגעצייטער־

טער. עס פעהלט מיר נאָך צרות — טראכט איך ביי זיך — די ווייבעל יענע, מיסעס פינדזשיק, הייסט זי, איז אזא ערדעלע, אזא צופּעשצעטע, קוים וואָס זי ריהרט זיך, אפשר שטארק צוקאַליעטשעט און זי קען נאָך חלילה אוועקשטאַרבען. ווייל איך דעם אינגעל פרעגען ווי אזוי דער אונגליק האָט פּאסירט, אבער אַן אמעריקאנער לאופער, האָט ער מיר אָנגעזאָגט די בשורה, א שפּרונג געטהאָן און ער איז שוין ניטאָ.

בלייב איך שטעהן א צומישטער און ווייס ניט וואָס צו טהאָן, צו לויפען צו דער מיסעס פינדזשיק זעהן וואָס זי מאכט, צו לויפען זוכען מיין קדיש. נאָך אלעמען איז ער דאָך ניט מעהר ווי א קינד, ער האָט זיך אודאי דערשראָקען און ער קען נאָך ערגעץ אנטלויפען און פערפאַלען ווערען, אָדער וואָס טהוט מען אזא חברה־מאַן, אז ער שפּרינגט גאָר אריין אין ריווער?

און ווען א מענש איז צושראָקען, דאכט זיך איהם, חלום'ט זיך איהם אזעלכע זאכען וואָס פּאסירען גאָר ניט. דארף אויף צרות פארבייפאָהרען אַן אמבולאנס, ווייזט מיר אויס, אז דאָס פאָהרט מען צונעהמען די פרוי מיט דער צוהאקטער פוס אין האָספּיטאַל. דערזעה איך א פּאָליסמאַן, דאכט זיך מיר, אז ער געהט עס מיך ארעטירען פאר דעם פערברעכען וואָס מיין קינד איז בעגאנגען. איך ווער נאָך מעהר דערשראָקען און די צייהן אין מויל טרייסלען מיר.

א היבשע וויילע בין איך אזוי געשטאַנען אליין ניט וויסענדיג אויף וואָס'ער וועלט איך בין און איך האָב זיך נאָכדעם געלאָזט לויפען צו דער מיסעס פינדזשיק אויפ'ן טאָפּ פלאָאָר.

איך קום אריין אין הויז און געפין די ווייבעל ליגענדיג אויפ'ן לאָנדזש. א דאנק גאָט אבי אזוי — טראכט איך ביי זיך — און מיר איז א ביסעל גרינגער געוואָרען אויפ'ן הארצען.

— וואָס מאכט איהר? — טהו איך א פרעג. די ווייבעל ענטפערט ניט און קוקט מיך אָן מיט פערוואונדערונג.

— נוט צוהאקט די פוס? — טהו איך ווידער א פרעג.

— נוט, שלעכט — ענטפערט זי — וואָס איז די נפקא מינה? אבי צוהאקט.

קלעהר איך מיר: דאָס איז א הארטע בחור'טע, און כאָטש איך האָב געזעהן, אז קיין גרויסע סכנה איז מיט איהר ניט, דאָך האָב איך געדענקט,

אַז זי וועט מיר אויפשפּיעלען אַ חתונ'קע וואָס איך וועל האָבען צו געדענקען.

— איך וואָלט וועלען וויסען — זאָג איך — מיט וואָס האָט ער אייך צוהאַקט די פוס מיט'ן האַק אָדער מיט'ן טשאָפּער?

— וואָס מאַכט עס אויס — ענטפערט זי — אַבי צוהאַקט.

— איז מיין אַלטע דערבייַ ניט געווען? — טהו איך ווידער אַ פרעג. עס איז, האָט מיר קיין פאַראיבעל ניט, אַ ביסעל אַן עולה פון אייך. גלייַכער איז אַז מען קומט ווען איך אָדער מיין אַלטע זיצט אין סטאָר. נאָך אַלעמען איז ער דאָך ניט מעהר ווי אַ קינד.

אַז מיין ווייבעל כאַפּט זיך אויף פון לאַנדזש און מאַכט אַזוי מיט כעס:

— איך פערשטעה ניט, וואָס פאַר אַ סליעדסטוואָס זיינט איהר דאָ געקומען מאַכען? איך האָב חס ושלום די פוס ביי אייך ניט גע'גנב'עט, איך האָב אייערע ווייב בעצאָהלט, און אויב עס פעהלט אייך עפּעס, געהט אייך זוכען ערגיץ אַנדערש.

איך האָב פערשטאַנען, אַז עס איז אין גאַנצען געווען אַ מיספערשטענדניס. די פרוי האָט ביי מיר אין סטאָר געקויפט אַ פוס אויף פּעטשאַי, און מיין באָיטשיק האָט ניט דער מיסעם פּינדזשיק'ס, נור די קעלבערנע פוס צוהאַקט. און אַ שטיין האָט זיך מיר פון הארצען אַראָבגעקייקעלט.

איך האָב דער ווייבעל ערקלעהרט דעם טעות און איהר איבערגעבעטען. אָבער פון יענע שרעק בין איך נאָך היינט אויך קראַנק און הלואי זאָל איך דערפון גוט אָבשניידען.

.37

ער איז געוואָרען אַ וואָטשמאַן.

טוביה חייקעל נעהמט אָן אַ שטעלע צו היטען אַ געביידע וואָס האַלט זיך אין בוייען און ער דערצעהלט ווי עס געהט איהם אויף זיין נייעם דזשאָב. — אַ מעשה מיט אַ פּאָליסמאַן אַ גוטען ברודער. — טוביה חייקעל מעסט אָן דעם פּאָליסמאַן'ס בגדים און ער פּטור'ט דורך דעם זיין אייגענעם רעקעל.

כ"ג אייר, תרס"ח.

אמר טוביה חייקעל, טוביה חייקעל האָט געזאָגט: יתברך וישתבח, געלויבט און געדאַנקט איז דער בורא עולם, וואָס איך בין פּטור געוואָרען בּ...

מיין בוטשער סטאָר און איך בין ערשט א פרייע פויגעלע. איך מאַך מיר א שטילען, רוהיגען לעבען, אָהן זאָרג, אָהן דאגה, אָהן קאָפּ דרעהעניש, אָהן הארץ קלעמעניש און איך בין אָלל־רייט אין אמעריקא.

מיט מיין בוטשער סטאָר האָב איך באלד נאָך פסח אָבגעעקט איינס און צוויי און האָב נאָכדעם געקראָגען א שטעלע אלס וואטשמאן ביי א נייע געביידע, וואָס האלט זיך אין בויען. איך בין פון דיזען דזשאב זעהר צופריעדען, ניט וועיל איך פערדיען דערביי פיעל געלד, חס וחלילה! מיין געהאַלט איז גראדע ניט גרויס; אָבער מיר איז געפעלען די בעשעפטיגונג גופא, ערשטענס: איז מיט שטומע ציעגעל און שטיינער, טויטע ברעטער און קלעטצער בעסער צו האָבען אַ עסק ווי מיט לעבעדיגע ווייבער; והשנית: איז מיר מיין קאָפּ רוהיג; איך האָב צייט צו דענקען, צו טראכטען, צו הערען און צו זעהן וואָס ארום מיר טהוט זיך און איך קען דערפון עפּעס לערנען.

די הויז וואָס איך היט איז אין א אידישע געגענד. שכנים פון די ארומיגע הייזער זיצען ביי דער נייער געביידע ביז שפּעט נאָך האלבע נאכט. מאנכע דערצעהלען מעשה׳לעך, מאנכע וויצלען זיך, מאנכע זינגען ליעדלעך, און אַנדערע זיצען און שיילען ־ טעמישקעס. בינו לבינו בין איך ניט עלענד און מיר איז גאַנץ פרעהליך. אין די הייסע נעכט ווערט אין דער געביידע וואָס איך היט, א שטיקעל באָרדינג הויז. דער עולם מאכט זיך דאָרט גע־לעגערס און מען כאפּט א פּיינעם דרעמיל. אלץ בעסער איידער פּארען זיך אין זייערע וואָהנונגען אָדער וואלגערען זיך אויף די דעכער אָדער אויף די סטופּס.

איך בין זיי אָפּט מקנא די אורחים מיינע. איך וואָלט זיך אויך וועלען צושפּאַרען אביסעל כאָטש אויפ׳ן היילען פלאָאר; אבער סלוזשבא! איך מוז זיין וואכעדיג ווען אלע שלאָפען און ווען אלע זיינען וואכעדיג.

פון דעסטוועגען קען מען עס ניט אָנרופען א שלעכטע שטעלע, בפרט פאר א אידען ווי איך בין, איז געווים ניט צו פערזינדיגען. איך זעה אפילו ניט איין ווי אזוי מען קען פון אזא שטעלע אויפקומען; אָבער לייט זאָגען מיר אז אין אמעריקא איז אלעס מעגליך. ביי אונז אין דער היים זאָגט מען: „דער וואָס היט א פרעמדען גראָשען, העלפט איהם גאָט און ער האָט

אייגענע", היינט אַז איך היט אַ פרעמדע הויז, קען טאַקי זיין, אַז איך זאָל אַ מאָל האָבען אַן אייגענע.

טאָמער וועט מיר דער רבונו של עולם קיין הייזער ניט געבען, וועל איך צו איהם אויך קיינע טענות ניט האָבען. זאָל ער נור געבען אַ סך געלד וועל איך שוין אַליין וויסען וואָס איך האָב צו טהאָן.

די איינציגע זאַך, וואָס מיר איז ניט אַנגענעהם אויף מיין יעצטיגען דזשאָב איז, וואָס לאָופערס, ווייסע חברה'ניקעס רייצען זיך מיט מיר. שטעהט אָן דער אבענד איז פון זיי פשוט ניט אויסצוהאַלטען. וואו מען דאַרף זיי ניט קריכען זיי און מען קען זיך פון זיי ניט אָבטרייסלען, כל־ערליי צו להכעיס'ן טהוען זיי מיר, די שמד'אַדניקעס און עם פערדריסט מיר אָפּט צום טויט.

איך בעט זיך ביי זיי מיט גוטען, אָבער זיי הערען מיך ווי די קאַטץ; פּרוב איך ווייעדער מיט בייזען, דרעהען זיי זיך מיט מיר אַרום הקפות, לויף איך אין דער זייט, זיינען זיי אין יענער זייט; לויף איך אין יענער זייט, זיינען זיי אין דער זייט, און זיי שטעלען מיר אויס אַ צונג די שקצים. עס איז ביי זיי רעכט אָבצו'גנב'ענען מיין העט, מיין רעקעל עקסטרא, אבי איך זאָל נאָך זיי נאָכלויפען, ווייל זיי האָבען הנאה דערפון.

דורך דער צייט וואָס איך בין וואָטשמאַן האָט שוין מיט מיר אייניגע זאַכען פּאַסירט, אָבער איך וועל אייך ערשט בלויז דערצעהלען אַ געלעכטער מעשה'לע וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט לעצטע וואָך אין די גרויסע היצען און די איבעריגע וועל איך לאָזען אויף אַן אַנדער מאָהל.

אויסער די שטענדיגע געסט וואָס זיצען ביי נאַכט אויף די ברעטער און שטיינער נעבען דער הויז וואָס איך היט, האָב איך איינעם, אַן אורח נכבד — אַ דיקער און גרויסער פּאָליסמאַן, וואָס שטאָטעט מיר אָפּ וויזיטען כמעט יעדע נאַכט, אָבער גאַנץ שפּעט, דאַמאָלס ווען דער עולם געהט זיך פערנאַנדער. ווען מענשען זיצען נאָך שטעלט ער זיך ניט אָב, ער האָט מסתמא מורא פאַר עין הרע. בעקענט האָב איך זיך מיט איהם באַלד ווי איך בין אויף מיין שטעלע אָנגעקומען. ער האָט זיך מיט מיר צוזאַמענגע־רעדט אַ ביסעל מיט ווערטער, אַ ביסעל אויפ'ן וואונק און איך האָב איהם פערשטאַנען. ער האָט מיר געהייסען ברייגנען ביער פון סאַלון אויפ'ן קאָר־נער און איך האָב איהם געפאָלגט. זייט דאַמאָלס איז ער מיט מיר געוואָרען

א גאנצער פּאני בראַצי און ווען ער געהט דורך גיט מיר א שטורכע מיט זיין וואלגער־האַלז, ניט חלילה אוים שנאה, נור מעשה גוטער ברודער. איך ברייננ איהם אַלע מאָל ביער, ער טרינקט און לאָזט פאר מיר אויך איבער א ביסעל שיריים.

איך האָב ביז די לעצטע צייט געציטערט פאר א פּאָליסמאַן אימת מות. איך בין מיט די חברה בעקאַנט געוואָרען ווען איך בין געווען א פּעדלער. איך האָב ניט איין מאָל פרעזוכט זייערע מלקות און איך האָב געמיינט, אז זיי זיינען בערען. אַצינד אָבער בעטראַכט איך א פּאָליסמאַן פאר א מענש ווי אַלע מענשען. ווי איך פערשטעה איז א פּאָליסמאַן אויך א וואַטשמאַן, נור אָנשטאָט וואָס איך היט איין הויז, היט ער א סך הייזער און דערפאַר נעהמט ער מסתמא א גרעסערען געהאַלט פאר מיר.

איין זאַך קען איך ניט פערשטעהן פאר וואָס גיט איהם דער סאַלון־קיפּער ביער אָהן געלד; אָבער איך וועל נאָך מסתמא דעם סוד אויך דער־געהן. פאראַן א סך זאכען אין אמעריקא וואָס איך וויים נאָך ניט.

דיעזער קאָליעגע מיינער איז צו מיר געקומען מיטוואָך ביי נאכט, ווען די היטץ האָט געברענט און מיך געשיקט נאָך ביער כדרכו, ווי זיין שטייגער איז. נאָכדעם ווי ער האָט זיך גוט אָנגעכליאָבעט, איז ער אריין אינווענינ אין הויז, אויסגעטהאָן זיין ראָק מיט׳ן קאַפּעליוש און זיך צוגעשפּאַרט אין א ווינקעלע א דרעמיל טהאָן. מיר האָט ער עפּעס אָנגעזאָגט, און אָבוואָהל דער לשון זיינער איז מיר נאָך א ביסעל פרעמדליך, דאָך האָב איך פער־שטאַנען, אז ער מיינט עס איך זאָל אכטונג געבען טאָמער וועט ווער פון זיי־נע מענשען אָנקומען, זאָל איך איהם אויפוועקען. איך האָב איהם דורך א שאָקעל מיט׳ן קאָפּ געגעבען צו מערקען, אז זיין וואונש וועט ערפילט ווערען.

און הערט אויף ציקאַוועס וואָס א אידען קען איינפאַלען. ווען דער פּאָליסמאַן איז איינגעשלאָפען, האָט זיך מיר פערגלוסט אָנמעסטען זיין קאַפּאָטע מיט זיין קאַפּעליוש. ווי פערשטעהט איהר? קען עפּעס פּאַסען זיין בגד אויף מיר? מיר דאכט, אז דריי טוביה חייקעלס וואָלטען זיך אין זיין ראָק בעהאַלטען; פון דעסטוועגען האָב איך בשעת מעשה, ווען איך בין געווען אָנגעטהאָן אין די פּאָליצייסקע בגדים, געפיהלט עפּעס א מין גדלות. מיר האָט זיך דאמאָלס אויך זעהר געשלעפערט און איך האָב גע־

פּראַכט ביי זיך: הלואי וואָלט איך געווען אַן אמת'ער פּאָליסמאַן, וואָלט איך זיך אויך געקענט אַ ביסעל צושפּאַרען.

דערווייל האָב איך דערזעהן פון ווייטען ווי מעשענע קנעפּלעך רוקען זיך און קומען אַלע מאָל נעהענטער און נעהענטער. איך בין אריינגעלאָפען און אַ טורזע געטהאָן מיין אורח און פון איילענים האָב איך זיך פערגעסען, אַז איך בין פערקליידעט, ווי מען זאָגט: אין אַ פרעמד פעל. מיין פּאָליסמאַן וויעדער האָט זיך אויפגעכאַפּט ניט טויט, ניט לעבעדיג, אַ כאַפּ געטהאָן מיין רעקעל וואָס איז געבען איהם געלעגען און עס געוואָלט אָנטהאָן פיר זיינעם. ווי נור ער האָט גענומען רוקען זיינע גראָבע לאַפּעס אין די ארבעל, האָבען זיך די אַרבעל אויסגעריסען, די פּלייצע האָט געפּלאַצט פּונקט אין דער העלפט און פון מיין ראָק איז פערבליעבען אַ מין ארבע כנפות.

איך האָב זיך באַלד ארומגעזעהן וואָס דאָ געהט פאָר און איך האָב זיך שטאַרק דערשראָקען. איך האָב שנעל אויסגעטהאָן זיינע בגדים און איהם אוועקגעגעבען. ער האָט זיך אָנגעטהאָן און איז אוועקגעגאַנגען בורטשענדיג עפּעס אין דער שטיל.

פון דאַמאָלס אָן האָב איך איהם שוין מעהר ניט געזעהן. משמעות, אַז ער איז ברוגז געוואָרען דערפאַר וואָס איך האָב זיינע קליינער אָנגעמאָסטען. מיין לעצטע דאגה זאָל עס זיין. דאָס וואָס איך בין אָהן אַ רעקיל געבליעבען אַרט מיך מעהר ווי זיין רוגז.

38.

טוביה חייקעל קעטשט אַ קאָלד.

ער פערקיהלט זיך, ווערט קראַנק און פערלירט דורך דעם זיין שטעלע. — ער דערצעהלט סודות פון וואַטשמאַן טרייד. — אַ מסחר מיט צעמענט, טשוועקעס און אַנדערע מאַטעריאַלען. — זיין געניטשאַפט אין ריעל עסטייט ביזנעס. — טרינקט ביער אויף'ן פּאָליסמאַן'ס רעכענונג און לעבט אַ גוטען טאָג, אָבער אויף אַ קורצע צייט.

ט' סיון, תרס"ח.

אז עס געהט ניט, איז כאָטש טהו איך ווייס ניט וואָס. איך בין שוין וויעדער אין אַ נאָווינע פערבליעבען אָהן בעשעפטיגונג און בין, ניט פאַר קיין אידען געדאַכט, אויף צרות גדולות.

לענגער האָב איך אייך דערצעהלט, אז איך האָב אָנגענומען א שטעלע אלס וואטשמאָן ביי א נייע געביידע. איך בין פון דיזען דזשאב העגסט צופריעדען געוועזן און איך האָב געמיינט, אז איך וועל דערביי פערבלייבען אויף אימער. וואָס־זשע טהוט גאָט? מאכט זיך אמאָל א קאָלטע נאכט און איך קעטש א קאָלד, אין בין, לא עליכם, אָבגעלעגען עטליכע טעג, צו בעט און בינו לבינו האָט דער בעל הבית צוגענומען אַן אנדערען אויף מיין פּלאַץ און איך האָב די שטעלע פערלאָרען.

איך האָב שוין אויף מיין לעבען א סך זאכען איבערגעטהאָן. איך האָב געפּרובט פערשיעדענע ביזנעס, געטהאָן פערשיעדענע מלאכות און אָלערליי שטעלעס, אבער קיין זאך איז מיר נים געוועזן אזוי ליעב, אזוי טהייער און אזוי אנגענעהם ווי די וואטשמאָן־שטעלע, אָבוואָהל מיין רעגולע געהאַלט איז געוועזן קליין, בלויז זיעבען דאָלאר א וואָך.

און ניט אומזיסט איז מיר דער דאָזיגער דזשאב אזוי בעליעבט געוועזן. ערשטענס איז עס א לייכטע מלאכה, מען דארף ניט דרעהען דעם קאָפּ, מען דארף ניט שווער האָרעווען און פערדיענען פערדיענט זיך. איך זיץ מיר לעדיג און געה אום הין און צוריק און מיינס וואקסט. עס געהט אוועק א נאכט, ווייס איך אז איך בין רייכער געוואָרען מיט א דאָלאר; והשנית, איז רייבען זיך אַרום ריעל עסטייט אויך עפּעס ווערטה.

דורך דער קורצער צייט וואָס איך בין געוועזן א וואטשמאָן, האָב איך געקראָגען א היבשע ביסעל געניטשאַפט אין ריעל־עסטייט ביזנעס. איך האָב ערפאהרען אזעלכע זאכען וואָס איך האָב פריהער ניט געוואוסט. איך האָב זיך איבערצייגט, אז אַלע מאטעריאַלען וואָס ווערען בענוצט ביי בויען א הויז זיינען ווערטה גוטעם געלד. איך האָב זיך דערוואוסט פון דעם סוד, אז צעמענט, למשל, איז ניט הרוסת, און מען קריעגט עס ניט פאַר א גוט וואָרט; אז האָלץ, פּלאָמבינג און אנדערע זאכען איז אויך א סחורה; און אז זאָגאר טשוועקעס וואקסען אויך ניט אין וואלד און מען נעהמט עס ניט אומזיסט.

פון די דאָזיגע סודות האָב איך ערפאהרען באַלד ווי איך בין אויף מיין דזשאב אָנגעקומען. איינער האָט מיר געגעבען אָנצוהערעניס, אז די אַלע זאכען וואָס איך וואטש זיינען סחורות עובר לסוחר, און פערקויפענדיג א

ביסעל דערפון, קען מען לייזען שעהנעם געלד. אבער איך האָב ניט געוואָלט הערען און זעהען, ווייל דאָס האָט מיר אויסגעוויזען אַ שרעקליכער פער־ברעכען. שפּעטער אָבער האָב איך יאָ איינינע זאכען פערקויפט און געמאכט אַ פּאָאר דאָלאר אָן דער זייט.

און געטהאָן האָב איך עס ניט לשם גנבה, חס ושלום. וואָס איך בין, בין איך, אבער קיין גנב בין איך חלילה ניט. שטראָף מיך גאָט אויב איך האָב אפילו ווען אין זינען געהאַט אימיצען צו בע׳גנב׳ענען. איך האָב שוין אַלעס אין דער וועלט געטהאָן, אבער דעם טעם פון גנבע׳נען האָב איך נאָך ניט פערזוכט, הלואי ווייטער.

דאָ איז אָבער געווען אַן אנדער מעשה. איך בין ניט אויסען געווען צו גנב׳ענען אָדער הנאה צו האָבען פון פרעמדע; איך האָב עס נור געטהאָן כדי לעשות נקמה, כדי אָבצורעכענען זיך מיט איינעם וואָס האָט צוגענומען גנבות, און כדי ארויסצונעהמען אַ בע׳גנב׳עטען נעבעך פון שאדען.

אָט וועל איך אייך דערצעהלען ווי אזוי איך האָב די פּאָאר אומגעריכטע פּאָאר דאָלאר געמאכט.

ניט ווייט פון מיין פּראָפּערטי, עס הייסט, די פּראָפּערטי וואָס איך האָב געהיט, בילדט זיך נאָך אַ נייע הויז. איינמאָל שפּעט ביינאכט האָט דער וואָטשמאַן פון יענע הויז געבראַכט צו קאָטשען צו מיר אַ פּעסעלע צעמענט און געזאָגט, אז מיין באָס האָט געהייסען איך זאָל עס צונעהמען. קלער איך ביי זיך: אַ חלאת דיר אין קאָפּ, דו האָסט עס געווים גע׳גנב׳עט און מיין באָס האָט עס ביי דיר אָבגעקויפט. מיך האָט אפילו די זאַך פער־דראָסען, אבער פערפאַלען. מה שיאמר בעל הבית עשה, וואָס דער בעל הבית הייסט דארף מען פאָלגען. איך האָב די פּעסעלע צוגענומען אונטער מיין רשות און פּתח שיין, שאַ.

אויף מאָרגען ביי נאכט קומט דער קאָנטראַקטאָר פון דער צווייטער נייער הויז און באַט מיך אַז איך זאָל איהם פערקויפען אַ בארעלע טשווע־קעס, טראכט איך מיר: ער איז דאָך נעבעך אַ בע׳גנב׳עטער און וואו איז זיין גנבה פערבליבען, ביי מיין באָס; וועט עס זיין אַ צווייענדיגע מצוה, אז איך וועל איהם געבען אַ שאָו און מאכען אַ בארגיין. ראשית, וועל איך איהם אַ ביסעל אַרויסנעהמען פון שאדען און צווייטענס, איז מיין באָס, דעם

גנב, א מצוה לחסר. איך האָב איהם פערקויפט א פעטעלע טשוועקעס און טאקי גאנץ ביליג.

די קומענדע נאכט האָט דער וואטשמאן פון יענע הויז, אויף דעם בע־פעהל פון מיין באָס, געבראכט א בארעלע טשוועקעס און מיר דאכט, אז דאָס איז געווען טאקי די זעלבע וואָס איך האָב פערקויפט צו יענעם קאָנ־טראקטאָר. איך האָב עס צוגענומען און דערפאר שפעטער פערקויפט יע־נעם קאָטנראקטאָר א ביסעל פלאָמבינג בחצי חנם.

אזוי איז עס זיך געגאנגען נאכט־איין, נאכט־אויס, און איך האָב דערווייל געמאכט א שעהנע פאָר דאָלער.

נאָכ'ן חשבון נאָך קומט אויס, אז דאָס איז געווען זה נהנה וזה לא חסר. איך און מיין קאָליעגע, דער צווייטער וואטשמאן, האָבען אָבגעלעקט א ביינדעל און די בעלי הבתים אונזערע האָבען ניט פיעל געליטען. מען האָט ביי יענעם גע'גנב'עט א בארעל צעמענט, דערפאר האָט איהם געקאָסט ביליג די טשוועקעס; האָט מיין באָס געפעהלט די טשוועקעס, האָט ער מסתמא די צעמענט געקראָגען פאר א קלייניגקייט; האָט מען ווידער יענעם אָנגעפייפט אין די טשוועקעס, האָט ער געכאפט א בארגיין די פלאָמבינג, און אזוי כסדר.

קורץ דערפון. ווען דער אויבערשטער זאָל ניט געווען אָנשיקען אויף מיר די קראנקהייט און איך וואָלט ביי'ם דזשאב פערבליבען, וואָלט איך אפשר א לייט געוואָרען. וועל, מסתמא איז ניט בעשערט.

א חוץ דעם וואָס איך האָב ניט שווער געהאָרעוועט און ניט שלעכט פערדיענט, האָב איך די צייט וואָס איך בין געווען א וואטשמאן, געטרונקען ביער ווי וואסער און עס האָט מיר א סענט ניט געקאָסט. איך האָב מיר געלעבט א גוטען טאָג, מיין איך, א גוטע נאכט אויף אן אנדערען'ס רע־כענונג.

איך האָב אייך שוין דערצעהלט פון דעם פאָליסמאן וואָס פלעגט מיך שיקען אין סאלון נאָך ביער און ער פלעגט מיר אויך געבען א זופ טהאָן פאר'ן גאנג. דער דאָזיגער פאָליסמאן איז אויף מיר ברוגז געוואָרען דער־פאר וואָס מיר האָט זיך פערגלוסט אָנטהאָן זיינע מלבושים און ער האָט געכאפט א דרעמעל אין דער הויז, וואָס איך היט און ער האָט צוליעב דעם

געהאַט שרעק. ער איז עטליכע אבענדען שוין מעהר ניט געקומען און איך האָב געמיינט, אז איך האָב שוין פערשפּיעלט די ביער; אָבער א גוי, א חזיר, ער האָט נאָכדעם ווידער אָנגעהויבען קומען און איך בין צוריק גע־וואָרען זיין שליח צו ברענגען איהם ביער.

איינמאָל בין איך זיך מישב, א מכה איהם אין גאָרגעל, דעם גראָבען טרעמבאַך. למאי זאָל איך טרינקען זיינע שיריים נאָכדעם ווי ער שוויינקט אָב זיין חזיר׳שען פּיסק, אז איך קען עם טהאָן פריהער פאַר איהם? איך האָב זיך דארום אין האָל פון סאַלון גאַנץ גוט אָנגעזופּט מיט ביער און די איבעריגע האָב איך איהם געבראַכט. דער קונץ איז מיר איינגעגאַנגען און איך האָב אזוי געטהאָן אַלע נאַכט. איך האָב פון די ביער זעהר הנאה געהאַט — מים גנובים ימתקו, גע׳גנב׳עטע וואַסער איז זיס, היינט ווארום זאָל גע׳גנב׳עטע ביער זיין שלעכט?

איך וועל אייך דערצעהלען נאָך א סוד, אז איך האָב נאָכדעם א פּאָאָר מאָל אליין גענומען ביער אומזיסט אויפ׳ן פּאָליסמאַן׳ס רעכענונג. די מעשה איז אזוי געווען:

איינמאָל איז צו מיר געקומען א לאַנדסמאַן מיינער, האָב איך איהם געוואָלט מכבד זיין. נעהם איך דעם קעסעלע און געה אין סאַלון, פער־קרימט זיך דער סאַלון־קיפּער און מאַכט: שוין דאָ דער גראָבער חזיר? ער וויל שוין ביער? פערשטעה איך, אז ער מיינט דאָס איך בין געקומען נעה־מען ביער פאַר׳ן פּאָליסמאַן. דער סאַלון קיפּער האָט מיר אָנגעגאָסען א קעסעלע ביער און ניט ער האָט ביי מיר געפרעגט געלד, ניט איך האָב איהם געגעבען.

אז דער עסק איז מיר איינגעגאַנגען, האָב איך נאָך א פּאָאָר מאָל אזוי געטהאָן. עס קען זיין, אז דערפאַר טאַקי האָט מיך גאָט געשטראָפט און איך בין קראַנק געוואָרען. איך ווייס מיינט איהר? אפשר איז עס מאַקי גנבה.

.39

פערוויזען פ״ן קראַנקען־בעטפיט.

טוביה חייקעל דערצעהלט אַ מעשה ווי אַזוי ער איז געוועזן אויפ׳ן וועג צו פאָהרען ערגיץ, אָבער זיין יאזדע איז בטול געוואָרען. — לאַדזשען ברידער געפינען איהם אויפ׳ן בעט און אַ געלאַטעטען קאָרפעט אויפ׳ן פלאָר. — בעריכ־טען פון אַנדערע ברידער. — צו וויניג געקרענקט און אַנדערע קליימס.

ט״ז סיון, תרס״ח.

ווען איך בין, ניט היינט געדאכט, קראַנק געוועזן האָב איך אין זינען געהאַט, אַז ווען איך וועל געזונד ווערען וועל איך ערגיץ אַוועקפאָהרען, אפשר וועט עס מיר ערגיץ געהן בעסער, ווייל משנה מקום משנה מזל, לסוף בין איך פערבליבען אַ היעגער צוליעב אַ מעשה שהיה.

די אורזאכע וואָס האָט געשטערט מיין יאזדע איז, אָהן חרפה זאָגענדיג, עס פעהלט מיר אוים אויף דער הוצאה. איך האָב געהאַט אַן אויסזיכט אויף עטליכע דאָלאַר, וואָס וואָלט גענוג געוועזן פאַר מיר אויף רייזע־קאָסטען און עס וואָלט נאָך פערבליעבען עטוואָס צו איבערלאָזען פאַר מיין ווייב און קינדער, האָט זיך אָבער דערפון אויסגעלאָזט אַ בוידים, און עס איז ניטאָ קיין קלינגערס זיצט מען אין דער היים.

אַז איך בין, ניט היינט געדאכט, קראַנק געווען, ווייסט איהר דאָך אַלע, און אַז איך בעלאַנג צו סאָסייעטים פערשטעהט איהר דאָך מסתמא אליין — וועלכער איד אין אַמעריקא בעלאַנגט עס ניט צו אַ פּאָאַר סאָסייעטים? מיר דאכט, אַז איהר וועט אפילו איינעם אַזעלכען ניט געפינען.

און בעלאַנגען בעלאַנגט מען צו סאָסייעטים צוליעב פערשיעדענע צוועק־קען. מאנכע האָבען אין דעם אַן אויסזיכט אויף ביזנעס; מאנכע — כדי צו האָבען אַ פּלאַץ וואו צו פערברייינגען אַ ביסעל; מאנכע כדי צו ווערען בעלי דעה און האָבען כבוד; און פיעלע — כדי ווען זיי געהען שפּיעלען פּאָוקער אָדער אַנדערשוואו, זאָלען זיי קענען בלאָפען זייערע ווייבער און דערצעהלען זיי אַ מעשה, אַז זיי געהען צו אַ וויכטיגען מיטינג.

מיט מיין בלאַנגען צו סאָסייעטים האָב איך גראָדע בעצוועקט אַן אַנ־דער זאַך. איך בין אַ בן יחיד, וואָס קיין אמת׳ע, לייבליכע ברידער האָב

איך קיינמאָל ניט געהאַט, האָב איך געוואָלט פּרעזוכען דעם טעם פון האָבען כּאַטש חברה־ברידער.

און האָבען האָב איך זיי, אַהן עין הרע, א סך. איך בעלאַנג אי צו א חברה, אי צו אַלאָדזש, וועלכע צעהלען צוזאַמען א שעהנע פּאָאָר הונדערט מעמבערס (כן ירבו). דיעזע אַלע האָבען געשוואָרען ליעבע און טרייהייט צו מיר און איך ווידער האָב געשוואָרען, אז איך וועל זיי אַלעמן טריי זיין מיט'ן גאַנצען הארצען. קורץ דערפון: אי זיי, מיינע ברידער, אי איך האָבען זיך פערפּפליכטעט צו שטעהן איינע פאַר די אַנדערע ווי אַן אייזערנע וואנד און קעמפּפען איינער פאַר'ן צווייטען טאקי ווי פּאַניע זאָגט: דאָ פּאָסליעדנאַי קאפּלי קראָוו, ביז'ן לעצטען טראָפּען בלוט. דאכט זיך גוט, הא? לסוף א נעכטיגער טאָג.

ווי איהר ווייסט איז אין חברות, לאָדזשען און סאָסייעטים איינגע־פיהרט, דאָס ווען א ברודער איז, לא עלינו, קראַנק, צאָהלט מען איהם קראַנ־קען־בענעפיט, האָב איך גערעכענט, אז איך וועל פוןביידע סאָסייעטים כאַפּען עטליכע דאָלער פאַר דער צייט וואָס איך בין צו בעט געלעגען. ענד־ליך אָבער, האָט מען אייך עפּעס געגעבען קראַנקען־בענעפיט? אַזוי האָט מען מיר געגעבען.

איך וועל ניט זאָגען, אז מיינע סאָסייעטים זיינען אַזוי שפּאָרזאַם און זשאַלעווען ארויסנעהמען א דאָלער פון קאַסע. פערקעהרט, זיי האָבען גראדע אָפּענע הענד און איך מעג זיך ווינשען צו פערדיענען אַלע מאָנאַט וואָס זיי צוטהיילען, און ניט דוקא צו מיטגליעדער, זאָנדערן אפילו צו פרעמ־דע. אָבער צו נעהמען געלד פון א סאָסייעטי, דאַרף מען אויך האָבען מזל. אַז מען איז א בעל־מזל הויבען זיך די הענד פון די ברידער ביי'ם אָבשטימען אויף „יא"; און אז מען איז א שלים־מזל, הויבען זיך די זעלבע הענד אויף „ניט".

ווען איך בין קראנק געוואָרען, האָב איך עס געלאָזט וויסען צו מיינע ביידע סאָסייעטים און קאָמיטע־לייט זיינען מיר געקומען בעזוכען אַלע טאָג. די קאָמיטעס האָבען מיך שטענדיג געפונען ליעגענדיג צו בעט קראנק ווי אַלע קראנקע און זיי האָבען בעשיינפּערליך געזעהן, אז איך מאַך זיך חלילה ניט. בעהאַנדעלט האָבען מיך די סאָסייעטי־דאָקטוירים און ארויס־געגעבען אַטעסטען כתוב וחתום, אז איך בין אמת קראנק געווען. דאכט

זיך, כשר וישר, גוט געגוג און מען דארף גאר ניט בעסער; ווי עס איז אבער געקומען צו בענעפיט נעהמען, האבען זיך געפונען אבדזשעקשאנס און איך האב אפילו א סענט ניט געקראגען.

ביים מיטינג פון מיין חברה בין איך אליין געוועזן, נאכדעם ווי איך בין אויפגעשטאנען פון מיין געלעגער, און איך האב מיט מיינע אויערען געהערט ווי מיין קיים וועגען קראנקען בענעפיט איז פערהאנדעלט געווארען. איך וועל עס אייך אויף ציקאוועס איבערגעבען ווארט פאר ווארט.

ווען עס איז געקומען צו פערהאנדלען וועגען מיר, האט דער פרעזידענט גענומען פערהערען די קאמיטע־לייט, וואס האבען מיך בעזוכט. דער ער־שטער קאמיטע מאן וואס איז פארגערופען געווארען אויפ'ן וויטנעס סטנד, האט אבגעגעבען זיין בעריכט בזה הלשון:

„ווערטהער פרעזידענט און ברידער. איך בין בעאויפטראגט געווארען פון האספיטעלער צו געהן בעזוכען אונזער קראנקען ברודער טוביה הייקעל און אלס טרייער מיטגליעד פון דער חברה, האב איך מיין פפליכט ערפילט. איך בין געוועזן ביים ברודער אין הויז און האב איהם געפונען ליעגענדיג אין בעט; אבער עט די סיים טיים, איז אין פראנט רום אונטער א טישעל געלעגען א קארפעט און דארום בין איך מיט דער מיינונג, אז דער ברודער זאל קיין קראנקען בענעפיט ניט קריגען."

דער צווייטער האט אבגעגעבען זיין בעריכט מיט דיעזע ווערטער:

„איך האב דעם ברודער טוביה הייקעל בעזוכט און איהם ווירקליך גע־פונען אין א שלעכטע לאגע. ער איז געלעגען אין בעט צוגעדעקט מיט א פערענע און דאך האט איהם געווארפען אין קעלט; אבער איך בין פאל־שטענדיג דאגעגען, אז ער זאל קריגען בענעפיט, ווייל א טישעל אין פראנט רום, האב איך געזעהן, איז געוועזן צוגעדעקט מיט א טהייערען געשטריקטען טישטוך, אמת'ע האנד־ארבייט, וואס ניט איך און אפילו איהר, ברודער פרעזידענט, האט ניט אזעלכען."

דער דריטער קאמיטע־מאן האט זיך אויסגעהוסט, אבגעווישט דעם שטערען און אנגעפאנגען אזוי:

„פרעזידענט און ברידער. איך בין שטענדיג געוועזן און בין היינט אויך א טרייער מיטגליעד פון אונזער חברה. איך האב שטענדיג געטרייעט פאר'ן וואהל און בעסטען פיר די סאסייעטי און איך האף, אז איך וועל

איה"ש שטענדיג זיין א טיכטיגער מעמבער. איך בין אויך איינער פון די וואס האבען בעזוכט דעם ברודער טוביה חייקעל אין דער צייט ווען ער איז קראנק געוועז. עס איז אמת, איך האב איהם געטראפען ליעגענדיג אין בעט, אבער וואלט איהר זעהן, מיינע ווערטהע ברידער, וואס פאר א בילדער עס הייגגען ביי'ם בעטרעפענדען ברודער אויפ'ן וואנד? איך זאג אז דער ברודער טוביה חייקעל איז א סאקער און איז ניט ענטייטעלד צו בענעפיט."

די איבעריגע קאמיטע-לייט האבען עס געמאכט קורץ און שארף און אויף דער פראגע פון פרעזידענט, וואס זיי ווייסען וועגען מיר, האבען זיי געענטפערט: „דהי סיים".

דער פרעזידענט האט דאן די אלע טענות פארגעלייגט נאך א מאל פאר די ברידער און ערקלעהרט, אז עס ליעגט ביי זיי אין די הענד צו דעבאטירען דאריבער. אבער היות אזוי ווי עס איז שוין געוועז שפעט און מען האט געדענקט, אז דער האל-קיפער וועט באלד אויסלעשען די געז, האט מען מיין פראצעס אבגעלייגט אויפ'ן נעקסטען מיטינג.

אין גרונד גענומען פערשטעה איך נאך ערשט אויך ניט, ווי אזוי האט מען מיך געקענט אבדושעקטען פון קראנקען בענעפיט אויף די אויסזאגונג פון די קאמיטע-לייט? האט איהר געהערט א משל? יענער האט מיך געטראפען ליגענדיג אין בעט און דעם קארפעט אויפ'ן פלאאר! ווי דען האט ער געוואלט? דער קארפעט זאל ליגען אין בעט און איך, שונאי ישראל, אויפ'ן פלאאר? דער אנדערער ווידער האט דערצעהלט א מעשה, אז איך בין געוועזן צוגעדעקט מיט א פערענע און דער טיש מיט א טישטוך! ווי דען האט געדארפט זיין? איך האב געדארפט זיין צוגעדעקט מיט'ן טישטוך און דער טיש מיט'ן פערענע? דער דריטער חכם ווידער איז געקומען מיט א טענה, אז איך בין געלעגען אין בעט און די בילדער זיינען געהאנגען אויפ'ן וואנד! ווי דען קען אנדערש זיין? די בילדער זאלען ליגען אין בעט און איך זאל הענגען אויפ'ן וואנד? האקט מיר אראב דעם קאפ, הייב איך ניט אן צו פערשטעהן זייערע נארישע טענות, — וואס האט, דאכט זיך, א פאטש צו גוט שבת?

אז עס האלט שוין דערביי, וועל איך אייך דערצעהלען ווי אזוי די דאזיגע חפצים, וואס האבען מיר איבערגעפיהרט עטליכע דאלער, זיינען צו מיר געקומען.

דעם קארפּעט האָט די אַלטע מיינע געקויפט פאַר פּסח. אַ אידענע איז עס, וואָס זי זעהט ווילט זיך איהר! אז זי האָט געזעהן ביי לאַנדסלייט קאַרפּעט, דאַרף זי אויך קארפּעט! זי האָט דארום אויף אַ פּושקאַרט געקויפט עטליכע שטיקלאַך אַלטע, אָבגעניצטע ראַג און קארפּעט און זי האָט עס געמאַכט צום לייט.

וואָס איך זאָל ניט זאָגען אויף מיין אידענע, זי אי זאפשר אַ בייזליכע, זי איז אפשר ניט אזוי היינטוועלטיג; אָבער אַ בריה איז זי. זי האָט די שטיקלאַך קארפּעט אויסגעוואַשען, אויסגעקלינט, צוזאַמענגענעהט איינע מיט די אַנדערע און עס געמאַכט פאַר אַ שטיקעל סחורה. אמת, זיך גוט צוקוק־קענדיג קען מען בעמערקען, אז דאָס איז אַן איבערגעניצעוועטע זאַך. איהר נעפינט, למשל, אויפ׳ן קארפּעט אַ קאָפּ פון אַ לייב, אַ פּאָר הינטערשטע פיס פון אַ הונד, אַן עק פון אַ קאַטץ און אַ האַלבען צאָפּ פון אַ טשיינימאַן; אָבער וואָס מאַכט עס אויס? אבי אַ קארפּעט אין פראָנט רום.

דעם טישטוך האָט מיין אַלטע אַליין אויסגעשטריקט מיט עטליכע און צוואַנציג יאָהר צוריק, ווען זי איז נאָך אַ כלה געווען. זי האָט איהם ביז היינטיגען פּסח כמעט ניט גענוצט, אויסער ווען ניט ווען אויף אַ יום־טוב, נור ערשט האָט זי איהם וואָכעדיג געמאַכט.

די בילדער וויעדער, זיינען בסך הכל גאָר פרעמדע. אַ יונגערמאַן וואָס פּעדעלט מיט פּיקטשורס אין ריווינגטאָן סטריט, איז ביי מיר אַ באָרדער, הענגט ער אָפּט אויף אין הויז אַ פּאָר פּיקטשורס פון שעהנקייט וועגען.

מילא גאָר נישט. וואָס מאַכט עס אויס פון וואַנען די דאָזיגע אַנטי־קען קומען צו מיר? וואָס איז דער אונטערשיעד פון וואָס פאַר אַ יחוס זיי שטאַמען? אבי זיי האָבען געדיענט אלס אָבדזשעקשאָנס ניט צו געבען מיר קראַנקען־בענעפיט.

ביים נעקסטען מיטינג פון מיין חברה האָט זיך אויפגעהויבען אַ דע־באַטע וועגען מיין קראַנקען־בענעפיט. דאַן האָט זיך אויפגעשטעלט אַ ברו־דער, וואָס קליימט אז ער ווייסט לאָאָ (זיין שוועגערינס אַ בעקאַנטע מיידעל האָט אַ חתן וואָס וואָהנט נעקסט דאָר פון אַ לאָיער) און געמאַכט אַ „מאָר־שען" לאמר, אזוי צו זאָגען:

פּרעזידענט און ברידער. צו וואָס טויגען די דעבאַטעס? מיר טאָרען דעם ברודער ניט געבען קיין בענעפיט, ווייל דאָס איז פּאָזיטיוו אונגעזעצ־

ליך. אויסער די וויכטיגע אָבדזשעקשאָנס, וואָס די קאָמיטע לייט האָבען פאָרגעבראכט, האָב איך נאָך א מעהר וויכטיגען אָבדזשעקשאָן. היות, אזוי ווי דאָס געזעץ פון אונזער קאָנסטיטושאָן זאָגט, דאָס ווען א ברודער איז קראנק און ווערט געשטערט פון זיין ארבייט, קומט איהם קראנקען־בענע־פיט; און היות, אזוי ווי דער בעטרעפענדער ברודער איז געווען א וואטש־מאן, א נאכט־ארבייטער, איז נאָכ'ן געזעץ ניט אונזער עסק וואָס ער איז קראנק געווען ביי טאָג; און אזוי ווי די קאָמיטע לייט האָבען איהם ניט געזעהן קריינקענדיג ביי נאכט, איז ער ניט בערעכטיגט צו בענעפיט אפילו נאָך די לאָא פון די יונייטעד סטייטס".

דיעזען „מאָושאָן" איז אלעמען געפעלען געוואָרען. מען האָט דעם רעדנער, דעם פרעזידענט און די קאָמיטע־לייט בעדאנקט פאר זייער טיכטיגע ארבייט און איך בין אוועק מיט וואָס איך בין געקומען.

פון מיין לאָדזש בין איך אויך אוועק מיט ליידיגען. דאָרט איז דער עסק צוגעגאנגען שנעלער. א ברודער האָט אויפגעצייגט, דאָס אין קאָנ־סטיטושאָן פון לאָדזש שטעהט בפירוש, אז ווען א ברודער איז קראנק א פולע וואָך, קומט איהם בענעפיט, און היות, אזוי ווי איך בין קראנק גע־וואָרען פרייטאָג און נעקסטען מיטוואָך האָט ער מיך אליין געזעהן ארומ־טערגעהענדיג פון די שטיגען, לכן הייסט עס, אז איך האָב ניט ריכטיג געקרענקט און איך בין ניט בערעכטיגט צו בענעפיט.

איך האָב אפילו איבערצייגט, אז גראדע דאמאָלס האָט אויסגעבראָכען א פייער אין דער הויז וואו איך וואָהן און איך האָב זיך קוים ארויסגע־שלעפט, כדי צו רעטען זיך; אָבער די טענות האָבען ניט געהאָלפען. געזעץ איז געזעץ! אז אין קאָנסטיטושאָן שטעהט, אז מען דאַרף קרענקען א פולע וואָך, איז גאָר קיין תירוץ ניט.

בינו לבינו האָב איך אי געקרענקט, אי מיין שטעלע פערלאָרען, אי קיין בענעפיט ניט געקראָגען און דערצו נאָך געהאַט חרפות וביושים.

.40

ער ווערט א היברו טיטשער.

א היברו סקול אין בייסמענט. — א שוסטער און א גרינגס סטענד. — אין דער איין סקול. — א מעשה מיט א צו־פריהיגען בר מצוה. — צרות צוליעב א ווילנער לות. — געקנעלט מיט א בר מצוה און אפילו א טרונק בראנפען ניט געקראגען. — א שמועס וועגען אמעריקאנער בר מצוות.

כ"ג סיון, תרס"ח.

איהר ווילט וויסען, רבותי, וואו איך בין און וואס איך טהו? קען איך אייך מיטטהיילען, אז איך בין דא אין ניו יארק און בעשעפטיג זיך מיט מלמדות.

ווי אייך איז בעוואוסט, בין איך א לא יוצלח, א מענש וואס טויג צו קיין זאך ניט. עס הייסט, טויגען טויג איך שוין גאר, נור איך האב, ניט פאר אייך געדאכט, קיין מזל ניט. זעהענדיג, אז קיין זאך געהט מיר ניט, האב איך געפרובט מיין מזל אין מלמדות אדער לעהרעריי און איך בין גע־ווארען א היברו טיטשער.

דעם נאמען „היברו טיטשער" האב איך מיר געגעבען אויף דעם פער־לאנג פון מיינע קינדער. ווען איך האב אנגעהויבען פלאנעווען צו ווערען א מלמד, האבען זיי מיר באלד אויפמערקזאם געמאכט, אז איך זאל זיך ניט רופען „מלמד" אדער „רבי", נור „היברו טיטשער". עס איז א ריעל שיים — האבען זיי ערקלעהרט — צו זאגען אימיצען, אז זייער טאטע איז א מלמד אדער א רבי. זיי האבען מיר אויך שטרענג אנגעזאגט, אז אויב איך וועל לאזען מאכען א סיין, זאל דארט למה"ש ניט שטעהן „מלמד" אדער „חדר", נור „היברו טיטשער" אדער „היברו סקול", און איך האב זיי גע־פאלגט. א דאנה האב איך, רופט מיך ווי איהר ווילט, אבי פרנסה זאל איך דערפון האבען.

ווער עס האט א שטיקעלע הצלחה, איז מלמדות אדער, ווי מיינע קינ־דער ווילען, היברו טיטשינג, ניט קיין שלעכטע פרנסה, — תורה איז די בעסטע סחורה. דאס איז א קרעמעל וואס שעפט זיך קיינמאל ניט אוים פון קויש. פיעל קאסטאמער איהר זאלט ניט האבען, פיעל איהר זאגט פאר אייער סחורה ניט לייזען, פערבלייבט אימער אייער סטאק ביי אייך און ביי

די קונדען ניט א לעק. מלמדות איז ניט קיין גראָסערי אָדער אַן אַנדער ביזנעס, וואָס איהר דאַרפט אַלע מאָל פערקוקען אויף די פּאָליצעס טאָמער פעהלט אייך אוים סחורה — אין דעם איז גאָר אַן אַנדער מזל ברכה; מען קויפט ביי אייך סחורה, מען צאָהלט אייך געלד פאר איהר און מען נעהמט זי ניט. איהר דאַרפט דערצו לכתחילה קיין אויסלאַג, קיין עקסטרא פּלאַץ, קיינע טולס און איהר קענט ארייננעהן אין די ביזנעס מיט גאָר א קליי־ניגקייט.

אָט האָב איך מיר אַבגעדונגען א בייסמענט, האָב איך דאָרט אי א וואָה־נונג, אי א חדר אָדער א „היברו סקול", ווי עס שטעהט געשריבען אויף מיין סיין, און איך נהעם נאָך ארוים עטליכע דאָלער אויף רענט. דער חדר מיט'ן וואָהנונג קאָסט מיר גאָר א קלייניגקייט, הלואי וואָלט איך נור געמאַכט גוטע ביזנעס.

איין פענסטער פון מיין וואָהנונג האָב איך פערדונגען צו א שוה־מיי־קער, דאָרט האַלט ער זיין ווערקשטאַט און לאַטעט שיך, און א שטיקעל פּלאַץ אויטסייד האָב איך ארויסגעלאָזט פאר א גרינס סטענד. ווען איך האָב די דירה געדונגען, האָב איך מיט'ן לענדלאָרד אויסגענומען א תנאי, אז ער זאָל מיר ערלויבען צו מאַכען א שטיקעלע פּרנסה ביים אריינגאַנג צום בייס־מענט, נור אזוי ווי מיין אַלטע איז נאָך צו גרין צו האַנדלען מיט גרינס, האָב איך דעם פּלאַץ פּעררענט צו א פרעמדע אידענע, אַן אלמנה. ביידע, אי דער שוהמייקער, אי די אידענע, זיינען ביי מיר אין באָארד און איך דער־לייג וויעדער ניט דער באָבעס ירושה.

עס מאַכט זיך אפילו אָפט, אז די סטענד ליידי מאַכט מיר ענגליך מיט איהר סטאָק ציבעלעס, רעטאָך, בוריקעס און שאר ירקות וואָס זי האַלט ביי מיר אין הויז; אָבער עס בלייבט גענוג פּלאַץ פאר מיינע תלמידים און די ביסעל תורה אויך — מישטיינס געזאָגט, וואָס פאר א פּלאַץ די תורה אין אַלגעמיין פערנעהמט אין אמעריקא!...

און לערנען לערען איך ווי דער שטייגער איז — אַלעס, פון א"ב אזש ביז בר מצוה. איך לערן אוים מפטיר, א ספיטש צו בר מצוה און תפילין לייגען קאָמפּליט. דערצו שרייב איך בריעף און אדרעסען צו מעסיגע פריי־זען, אזוי זאָגט עדות די סיין איבער מיין פענסטער און עס איז חלילה ניט קיין בלאָף.

קיין סך תלמידים האָב איך ניט און די עלטערען פון די ביסעל קינדער וואָס איך האָב, זיינען אויך האַרטליך צו צאָהלען. שלעכטע צייטען היינט, דער עולם איז געדריקט און עס פעהלט אוים אפילו אויף בילכערע זאַכען ווי שכר לימוד. איך טרייסט מיך אָבער דערמיט, וואָס דערלייגט האָב איך נאָך צום עסק ניט און שטעה ביים קרן, און ווייל תורה איז א סחורה וואָס ווערט ניט פערלעגען, וואָס ווערט ניט פערדאַרבען, איז צו האָפען, אז עס וועלען אָנשטעהן בעסערע צייטען און עס וועט זיך בעצאָהלען.

די שלעכטע צייט האַלט אָב פיעלע עלטערען פון שיקען זייערע קינדער אין חדר; אָבער ביי וועמען א קינד דאַרף ווערען בר מצוה, איז גאָר קיין תירוץ ניט. מפטיר און א כפיטש דאָס מוז דער בר מצוה קענען און א „פּאַדי" מוז מען אויך מאַכען אין דעם שבת וואָס מען רופט איהם אויף, עס מעג אפילו דונערען און בליצען. ווען מען קעטשעט אריין עטליכע אַזעל־כע וואָס דאַרפען אָנהויבען לייגען תפילין, קען מען אָבלעקען אביינדעל; אָבער עפּעס רעכטס, פערשטעהט זיך, קומט צו טוביה חייקעל'ן ניט אָן. איך האָב גראַדע יאָ אריינגעקראָגען איינעם און דוקא א נישט־קשה'דיגען העכט; אָבער דער שלים־מזל האָט זיך אריינגעמישט און לאָ די וואָס איך האָב פון איהם ניט געהאַט וואָס א האָאר איז ווערטה, האָב איך נאָך געקראָ־גען געזידעלט און געהאַט חרפות וביושים. די געשיכטע איז אַזוי געוועזען:

באַלד ווי איך האָב מיין חדר געעפענט, איז געקומען אַן אונבעקאַנטער מאַן און מיך געפרעגט אויב איך וועל זיך אונטערנעהמען מאַכען זיינעם א באַי „רעדי" צו בר מצוה. געזאָגט האָט ער מיר, אז זיין באַי האָט שוין גע־דאַרפט אָנהויבען לייגען תפילין מיט א פּאָאר וואָכען צוריק, נור אַזוי ווי ער איז א שניידער קאָנטראַקטאָר און די גאַנצע צייט איז ביי איהם געוועזען סלעק, האָט ער עס געמוזט מאַכען א נדחה.

פאר אייך וועט עס אפשר פאָרקומען זאָנדערבאר, וואָס האָט סלעק צו תפילין לייגען? אָבער ביי מיר איז עס קיין נייעס ניט. איך ווייס פון א סך וואָס לייגען אָב זייערע קינדער'ס בר מצוה אויף בעסערע צייטען, כדי מען זאָל קענען מאַכען אַן אַנשטענדיגע „פּאַדי". אָפט ווערט עס אויך אָב־געלייגט צוליעב אַנדערע אורזאַכען. עס טרעפט א מאָל, אז אין דער ריכטיגער צייט ווען דאָס קינד דאַרף ווערען בר מצוה, איז אין יענעם שבת גראַדע א גרויסע הפטורה, ווייל מען דאָס קינד ניט „מוטשען" און מעז מאַכט עס א

נדחה אויף אַ פּאָאר וואָכען שפּעטער, ווען עס געפאַלט אַ קלענערע הפטורה. אַ מאָל ווידער מאַכט זיך, אַז מען זעהט זיך ארום צו שפּעט און עס איז ווייניג צייט אויסצולערנען דעם באַי דעם מפטיר מיט'ן ספּיטש און מען מוז דעם עסק אָבלייגען.

און עס איז חלילה קיין בייז ניט. וואָס מאַכט עס אויס? פאַנגט אַ אינגעל אָן לייגען תפילין שפּעטער, הערט ער אויף שפּעטער. עס טראָגט אויס איינס און דאָס זעלבע.

איך האָב דעם מאַן געפּרעגט אויף ווען אונגעפעהר ער וויל האָבען זיין באַי „רעדי" און ער האָט מיר געזאָגט, אַז אין צווייטען האַלבען מאָנאַט דזשון איז פאַר איהם די בעסטע צייט, ווייל דאַמאָלס וועט זיך ביי איהם אָנפאַנגען ביזי און ער וועט קענען אַפּאָרדען צו מאַכען אַ גרויסאַרטיגע שמחה. איך האָב אַ קוק געטהאָן אין מיין לוח און נאָך מיין רעכענונג איז אויסגעקומען, אַז שבת פרשה קרח געפאַלט אונגעפעהר דעם 20טען דזשון. דער מאַן איז אויף דיזען שבת מרוצה געוואָרען.

וועגען פּרייז האָט ער מיט מיר ווייניג וואָס גערעדט. אין דער צייט ווען עס רודערט זיך אין שאָפּ — האָט ער געזאָגט — שפּיעלט ביי איהם קיין ראָלע ניט אַ פינפערל און זאָגאר אַ צעהנערל, דער עיקר איז, אַז דער באַי זאָל נור קענען גוט דעם מפטיר מיט'ן ספּיטש און פון געלד איז קיין רייד ניט.

איך האָב דעם דזשאָב אָנגענומען און אָנגעפאַנגען קנעלען מיט'ן בחור. פינף קיילעכדיגע וואָכען האָב איך מיט איהם אָבגעהאַרעוועט און עס האָט שוין געהאַלטען אויף אַ שטיקעל לאַד. איך האָב גערעכענט, אַז דער באַי וועט ענדיגען זיין הפטורה און ספּיטש קורס און איך וועל דערפאַר כאַפּען אַ צעהנערל אָדער פיעלייכט נאָך מעהר. די אַלטע מיינע האָט אויף דיזען פּערדיענסט געגעהט אַ בייעטל. זי האָט שוין גהאַט אָבגע'סדר'ט, אַז זי וועט זיך נעהען אַ קליידעל, צוטרימען איהר העט און פאָהרען טאַקי מיט מיר אין קוני איילאַנד, לסוף האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידים מיט אַ פּאָליצע.

פאַראַכטאָגען שבת זאָגט מיר אָן דער פאָטער פון מיין בר מצוה, אַז איך זאָל קומען דאַוונען אין אַ שול'כעל אין לודלאָוו סטריט. געוואונדערט האָב איך, אַז דיזער בעל הבית מיינער איז ניט פון די דאַוונערס און די זאַך איז מיר אָריין אין נאָז ווי קומט ער עפּעס פּלוצלונג אין שוהל און צו וואָס דאַרף ער מיך דאָרט? אָבער איך האָב אויף שלעכטס ניט איבערגעטראַכט. איך האָב

געדענקט, אז ער האָט מסתמא יאָהרצייט און ער וויל מיר הייסען לערנען א פרק משניות, קיין אנדער סברה איז ביי מיר ניט געווען.

קומענדיג אין שוהל האָב איך געטראָפען דעם פאטער פון צוקינפטיגען בר מצוה אויסגעפוצט יום טוב'דיג און דער בר מצוה אליין איז געזעסען מעשה כטאַטיק מיט א זיידעמע טלית'ל אויף די אקסלען. איך האָב באלד פערשטאַנען, אז על פי טעות געהט מען דעם תכשיט אויפרופען מפטיר און איך בין אין דר'ערד מיט די ביינער, וויל אין דער הפטורה פון דעם שבת, וועט ער אפילו א פוס ניט קענען אריינשטעלען.

צום לייענען האָבען אלע געמאַכט מי שברך דעם בר מצוה און איך האָב געטראַכט ביי זיך, אז דעם בעסטען מי שברך וועל איך כאפען, ווען מען וועט מיין תלמיד אויפרופען מפטיר און ער וועט אפילו די עברי ניט קענען דורכקריכען, וויל ער האָט דיזע הפטורה ניט געלערענט; אָבער איך האָב גאָר ניט געקענט העלפען און געקלעהרט: וואָס גאָט וועט געבען, דאָס וועט זיין.

און כך הוא. מען האָט דעם חברה־מאַן אויפגערופען צו דער תורה און ער האָט די ברכות ווי עס איז אָבגעזאָגט. ווי אָבער ער האָט די ברכות געענדיגט און אלע, סאַי מענער, סאַי פרויען פון ווייבער־שטיבעל, האָבען אָנגעשטעלט מויל און אויערן צו הערען ווי ער וועט זינגען די הפטורה, איז ער אזוי ווי שטום געוואָרען און ניט גערירט זיך פון אָרט. דער גבאי האָט גענוקעט, דער שמש האָט גענוקעט, דער אבי הבן האָט גענוקעט און עס האָט ניט געהאָלפען. דער פאָטער איז בייז געוואָרען, מיך צוגערופען און מאַכט צו מיר מיט כעס: „אזוי שעהן האָט איהר עס איהם אויסגעלערנט דעם מפטיר?"

„עס איז אייער אייגענער מיסטייק" — האָב איך זיך אָבגערופען — „מען דארף איהם גאָר אויפרופען איבער צוויי וואָכען, פרשה קרח און היינט איז גאָר די סדרה בהעלתך."

„וואָס מיר קרח שמייראַך!" — האָט זיך דער פאָטער געפלאַקערט — „איהר האָט מיר צוגעזאָגט מאַכען איהם „רעדי" אויף'ן צוואַנציגסטען און היינט איז דער צוואַנציגסטער."

איך בין פערשעהמט, דערשראָקען און צוטומעלט געוואָרען און ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערען.

דער סוף איז געווען, אז די הפטורה האָט דער בעל קורא אליין געלייענט און דעם ספּיטש האָט מען אין גאַנצען דורכגעלאָזט.

נאָכ'ן דאַווענען איז פון דעסטוועגען דער עולם אוועק צום בעל שמחה אויף קידוש און איך בין א נידרעשלאָגענער אוועק אהיים. ווי איך האָב געהערט, איז דאָרט געווען א „ביג פּאַרטי" און דער עולם האָט א שעהנעם לעב געטהאָן.

שפּעטער האָב איך אויסגעפונען, אז דער טעות איז געקומען דורך דעם, ווייל איך האָב אריינגעקוקט אין א ווילנער לוח און לויט דעם רוסישען דאַטום קומט אוים פּרשה קרח דעם 21טען דזשון, דער פּאָטער פון בר מצוה האָט אָבער גערעכענט לויט די היגע צייט רעכענונג און אונזערע ביידענס חשבונות האָבען ניט געשטימט.

פון דעסטוועגען האָב איך פאר שבת געפּרובט אריינגעהן מאָהנען פאר מיין ארבייט, אָבער דער שניידער קאָנטראַקטאָר האָט מיר געבאָטען גאָר א קלייניגקייט, בלויז ארונטערצושלינדערען פון אלע שטיגען פאר די חרפות ובזיונות וואָס ער האָט דורך מיר געהאַט. איך האָב שכל געהאַט און האָב זיך שנעל אָבגעטראָגען.

41.

ער מאַכט צו מופען דעם שוסטער.

צוליעב אַ מעשה שהיה מאַכט טוביה חייקעל צו מופען דעם שוסטער וואָס האָט פערנומען אַ שטיקעל פּלאַץ אין זיין היברו סקול. — קריעגט געזידעלט און פערליערט תלמידים צוליעם אָבגעפּאַלענע פּאַדעשוועס. — אַ שמועס וועגען אידישע חדרים אין וואַקיישאַן־צייט. — דער שוסטער סטראַשעט מיט אַ נייע היברו סקול אין בלאָק.

י"א תמוז, תרס"ח.

מיין חדר האָט זיך, אָהן עין הרע, גאַנץ פּאָפּראַוועט. איך האָב אריינגעקראָגען א שעהן ביסעל תלמידים, גרעסערע און קלענערע, און איך האָב מיט וועמען צו קנעלען. אויב דאָס וועט לאַנג אָנהאַלטען און אויב איך וועל פון זיי עפּעס זוכה זיין, ווייס איך ניט. דערווייל רודערט זיך ביי מיר אין בייטמענט.

ווייזען ווייזט מיר אויס, אז די תלמידים וואָס איך האָב אַריינגעקראָגען זיינען „אויפגעבאַפּטע”. עס הייסט אַזעלכע, וואָס דער חדר איז ביי זיי א הוראת שעה, א צייט־זאַך, בלויז איבער'ן וואקיישען; שפּעטער אָבער ווען די סקולס וועלען זיך עפענען, וועל איך זיי פערליערען, און עס איז א גרויסער ספק אויב אַלע וועלען בעצאָהלען שכר לימוד.

געהערט האָב איך אַמאָל, אז אין דער צייט וואָס די סקולס זיינען געשלאָסען זיינען מלמדים ביזי, ווייל קינדער וואָס לערנען ניט א גאַנץ יאהר קיין אידישע לימודים, שיקט מען אויך אויף די פּאָאר מאָנאַטען אין חדר, ניט צוליעב תורה, נור כדי זיי זאָלען ניט אומגעהן שלינג און שלאַנג און „אַראָבדרעהען” די מאַמעס די קעפּ. אַצינד זעהט מיר אויס, אז דאָס איז טאַקע אמת.

מוטערס האָבען מיר געבראַכט באָיטשיקעס אין חדר, — באָיטשיקעס, אין דער היים וואָלטען זיי שוין ענטוועדער געלערנט א פּאָאר בלעטלעך גמרא, אָדער ווען ניט, וואָלטען זיי געדרעהט דראַטווע ביי שוסטערס, און איך האָב מיט זיי געדאַרפט אָנהייבען אלף בית. די מוטערס פון די דאָזיגע „תנוקות של בית רבן” האָבען געלייענט די תוכחה און אויסגעשאָלטען די געביין פון זייערע קינדער'ס פריהעריגע מלמדים דערפאַר וואָס זיי האָבען ביי זיי אומזיסט געלד גענומען. די תלמידים אַליין האָבען מיר אָבער נאָכהער אויסגעזאָגט דעם אמת, אז מעהר ווי וואַקיישאָן־צייט געהען זיי קיינמאָל ניט אין חדר, און פון איין יאָהר ביז'ן אַנדערען פערגעסען זיי די ביסעל תורה.

פאַראַן מאַמעס, וואָס ווען זיי ברענגען זייערע קינדער אין חדר פער־לאַנגען זיי פון אייך גאָר ניט, ניט קיין תורה, ניט קיין חכמה, ניט קיין דרך ארץ. עניוויי — זאָגען זיי — איז די געלד אַרויסגעוואָרפען אזוי ווי אין בלאָטע, זיי האָבען ניט געקענט און וועלען ניט קענען, נור אזוי ווי האַלטען זיי אין דער היים א גאַנצען טאָג, קען מען דאָך פון זיי קראַפּירען, מוזען זיי האָבען א שטיקעל עובדא, אבי מען זאָל זיי אין די אויגען ניט אָנקוקען, כאָטש א פּאָאר שטונדען א טאָג.

זעלבסטפערשטענדליך, אז קיין תורה דאַרפען זיי ניט, קיין חכמה ווי'לען זיי ניט, קיין דרך ארץ פערלאַנגען זיי ניט, און דאָס איינציגע וואָס זיי פאָרדערן איז, אז די תכשיטים זייערע זאָלען מיט זייערע מחילות כבודכם

זיצען אויף מיין ביינקעל, קען מען קיין סך געלד דערפאר ניט בעטען — און זיי ווילען טאקע ניט געבען, לסוף אבער לאָזט זיך אויס, אז ניט אויף מיין ביינקעל זיצען זיי, נור ביי מיר אין הארצען, טיעף אין הארצען זיצען זיי און מען דארף פון זיי מיט בלוט שפייען.

די זעלבע מאמעס וואָס האָבען פריהער, דאכט זיך, גאָר ניט פערלאנגט, קומען נאָכדעם אלע טאָג מיט טענות, מיט מסירות, אז זייערע בנים קענען גאָר ניט, ווייסען גאָר ניט, בעהייוועו זיך ניט גוט און פייטען זיך מיט זייערע שוועסטער. כל התורה כולה ווילען זיי איך זאָל זיי אויסלערנען אויף איין פוס און דערצו נאָך מאכען זיי פאר אנשטענדיגע מענשען.

היינט די בנים אליין. קאטערזשאנצעס זיינען זיי, ניט קינדער! רעגעלע מלאכי חבלה זיינען זיי. מען קען דען פון זיי אויסהאַלטען? אבער דאָס איז שוין א שטענדיג אָנשיקענים אויף אונז מלמדים. מיר זיינען שוין געוואָהנט אז מען זאָל אונז נעהמען די גערערים, אז מען זאָל פון אונז פאר א טאָפ לינזען, אָדער פיליכט פאר וואסער אויף לינזען, ווען צונעהמען דעם לעבען מיט דער נשמה, כי לכך נוצרנו, דארויף זיינען מישטיינס געזאָגט אונגליקליכע מלמדים בעשאַפען געוואָרען. דאָס ערגסטע איז, וואָס מיר זיינען מיט'ן טאָפ לינזען אויך ניט זיכער. ניט בעצאָהלען שכר לימוד, בייטען אלע מאָנטאג און דאָנערשטאג מיט די מלמדים ווי, להבדיל, א ציגיינער מיט פערד, איז דאָ א גאנץ געוועהנליכע זאך, און מען קען דערצו גאָר ניט העלפען.

אָבער מילא ווי די זאך איז, אויב די תלמידים וואָס איך האָב וועלען ביי מיר פערבלייבען; אויב מען וועט מיר בעצאָהלען שכר לימוד אָדער ניט, דאָס וועל איך שפעטער וויסען, דערווייל כל זמן דער רעדעלע דרעהט זיך, דארף מען דרעהען.

איך האָב אייך שוין דערצעהלט, אז איין פענסטער פון דעם בייסמענט וואו איך וואָהן און האַלט מיין חדר, האָב איך פערדונגען צו א שוהמייקער, און א שטיקעל פלאץ אויטסייד האָב איך ארויסגעלאָזט צו א אידענע, אן אלמנה פאר א גרינס סטענד און איך האָב געהאט צושטייער אויף רענט. ווען קינדער האָבען אָנגעהויבען צו קומען אין מיין חדר, האָב איך בעשלאָסען צו מאכען מופען דעם שוהמייקער, ערשטענס, ווייל מיט זיין ווערשטאט, טולם און אלטע שיך האָט ער מיר פערנומען א האלבע הויז און איך האָב

פאר מיינע תלמידים קיין פלאץ נים געהאט; והשנית, ווייל שוסטעריי מיט טלמדות גראמט זיך ניט און עס איז ניט קיין גלייכע פּאָאר קליידער. ווען איך האָב איהם געזאָגט אז ער זאָל זיך זוכען אן אנדער פלאץ, ווייל איך דארף די הויז האָבען פאר זיך, איז ער ברוגז געוואָרען. איך האָב שוין בדעה געהאט ניט צו פּראָווען מיט איהם געשעפטען און לאָזען איהם זיצען, האָט זיך אבער געמאכט א צופאל, אז איך האָב איהם געמוזט ארויסזעצען.

פאראכטאָגען פרייטאג פארנאכט איז עס געווען. זיץ איך מיר אזוי מיט א אידען און מיר פערהאנדלען וועגען צונעהמען זיינע צוויי באָיטשיקלעך אין חדר און א דריטען באַי זיינען פאַרבערייטען צו בר מצוה. קיינער אויסער מיר און דעם אידען זיינען דאמאלס אין הויז ניט געווען. ווען מיר האָבען זיך שוין כמעט פערגלייכט און דער עסק איז שוין שיער געווען געשלאָסען, לויפט אריין א אידינע און זאָגט זיך אָב פאָלגענדען פזמון אויפ'ן סאמע אויבער־קול'כיל:

„איהר זיינט א לומפ, ווייטער גאָר ניט! מען האָט אייך געזאָגט, אז מען וועט אייך בעצאָהלען פיעל איהר וועט הייסען, אבי איהר זאָלט דעם דזשאב מאכען פאר היינט, ווייל דער באַי ווערט בר־מצוה און מען מוז איהם מאָרגען אויפרופען, לסוף וועט עס ביי אייך ארויסקומען אויף איבער־א־יאהר! איך זאָל זיך געווען ריכטען, אז אזוי וועט זיין, וואָלט איך געקראָגען אן אנדערען, איהר זייט דאָך ניט קיין בן־יחיד אין אמעריקא, פאר געלד קריעגט מען!“

איך האָב די פרוי אָנגעקוקט און ניט פערשטאנען וואָס זי רעדט און וואָס זי וויל. איך האָב זיך געוואָלט אָברופען א וואָרט, אבער זי האָט מיך ניט געלאָזט רעדען און ווייטער פאָרטגעזעצט:

„ניעדערטרעכטיגער יונג, וואָס איהר זיינט! וואָרט, מיין מאַן וועט קומען, וועט ער אייך אויספּראסקען די מאָרדע! וואָס זאָל איך ערשט טהון! זאָל איך מיין זוהן'ס בר־מצוה אָבלעגען צוליעב אייך? טפו זאָלט איהר ווערען, פערשטעהט זאָל אייך אזוי ווערען אייערע שמחות ווי איהר האָט מיין שמחה פערשטערט.“

רעדענדיג דיזע ווערטער האָט די אידענע א שפּיי געטהאָן, א קלאפּ געטאָן מיט'ן טהיר און פאשאָל.

דער איד מיט די דריי תלמידים האָט געמאכט א זויערע מינע, א זאָג

געטאַן צו מיר: „אַזאַ מלמד זייט איהר? גוט וואָס איך האָב זיך דער וואוסט, גוד באַי.“ און איידער איך האָב צייט געהאַט זיך בעטראַכטען, איז ער שוין געווען אויף יענער זייט טהיר.

ערשט שפּעטער האָב איך ערפאַהרען וואָס דאָ איז געווען. די אידענע וואָס האָט מיר אָבגעליינט דעם פּזמון, האָט פאַר איהרען אַ באַיטשיק לכבוד זיין בר מצוה געקויפט אַ פּאָאַר נייע שיך. האָט ער מסתמא צופיעל געדזשאַמפּט אין זיי און די פּאַדעשוועס זיינען אָבגעפאַלען. נו, האָט מען די שיך אריינגעשיקט צו מיין שכן, דעם שוהמייקער, ער זאָל זיין פיקסען און מען האָט איהם אָנגעזאָגט, אַז דער דזשאָב מוז זיין פערטיג אויף שבת, ווייל זאָנסט וועט דער באַי ניט קענען געהן אין שוהל זיך אויפרופען. מיין שכן האָט דעם דזשאָב ניט געמאַכט, איז די מוטער אריין איהם איינצאָהלען אַ פּאַרציע, האָט זי הפנים מיך אָנגענומען פאַר'ן שוסטער און איך האָב געכאַפּט דעם חלק.

דער איד, וויעדער, מיט די דריי תלמידים האָט ניט געוואוסט וועגען וואָס עס האנדעלט זיך, אַקוראַט ווי איך האָב ניט געוואוסט. נאָך דער אידענעס רייד האָט איהם אויסגעוויזען אַז זי האָט צו מיר אַ טענה פאַר וואָס איך האָב קאַליע געמאַכט איהר בר־מצוה און דער עסק וואָס האָט געזאָלט געשלאָסען ווערען צווישען אונזביידע איז בטל געוואָרען.

אַז עס קען זיין אַזוי, אַז אַי ער מאַכט מיר ענג, אַי ער ספּאָילט מיר ביזנעס, האָב איך פאַר קיין זאַך ניט געקעהרט און דעם שוהמייקער געמאַכט צו מופען, אָבוואָהל ער איז מיר שולדיג געבליעבען פאַר עטליכע וואָכען רענט און באָארד.

ער האָט עס אפילו זעהר ניט געוואָלט און מיך געסטראַשעט, אַז ער וועט זעהן אריינזעצען אין דעם בלאָק נאָך אַ מלמד, אבער ווער האָט פאַר איהם מורא? אַ מאַנספּערזאָן קען אַזוי שאַדען אַ מלמד, אַקוראַט ווי די היגע רעוואָלוציאָנערע פּעראיינען קענען שאַדען דעם רוסישען קיסר. ניט די מענער מישען זיך דאָ אין מלמדות, ניט זיי פּערזאָרגען זייערע קינדער מיט מלמדים, ניט זיי קעהרען דערפאַר, ניט עס ליעגט זיי אין דער לינקער פּאָה און ניט זייער מייננגג וועגען די אידישע ערציהער פון זייערע קינדער, צי צו גוטען צי צו שלעכטען קען עפּעס ווירקען.

זעהט איהר, איך וואָלט חשק געהאַט צו מאַכען מופען מיין סטענד־

ליידי אויך; אבער מיט איהר האב איך מורא צו טשעפּען זיך, ווייל זי קען מירט אקע א רעה טהון. מלמדות ליעגט דא אין ווייבערשע הענד. זיי זיינען די מבין'טעם אויפ'ן לערנען, אויף די קענטנים פון מלמד, אויף זיינע מעטאָדעס, אויף זיין פרומקייט, אויף זיין עהרליכקייט און אויף אלעם. זיינט איהר נושא חן ביי אייערע בעלי הבית'טעם אָדער אפילו ביי סתם ווייבער, זיינט איהר „א טהייערער רבי"; רייסט איהר מיט זיי איין קענען זיי אייך מאכען פאר אוים „רבי". אַט אזוי איז איינגעפיהרט אין אַמעריקא.

.42

א יאזדע קיין קוני איילענד.

טוביה חייקעל מיט זיין אידענע נעהמען זיך אן חשק און פאָהרען בעזוכען דעם פרעהליכען אינזעל. זיי פאָהרען און פאָהרען און קומען ענדליך צום דילענסי סטריט בריק, ניו יאָרק. — טוביה חייקעל צוברעכט א ביין. — דעם צידה לדרך געמאכט צו מופען דורכ'ן פענסטער, און אַנדערע פורעניות.

כ"א תמוז, תרס"ח.

נו, בין איך שוין אין קוני איילענד אויך געפאָהרען, שוין דיזע עבודה זרה אויך געפּרובט דיענען, און זאָגט נים, אז איך בין א גרינער.

שוין פון לאנג אַן האָט מיר די אידענע מיינע געדרעהט א קאָפּ, אז איך זאל מיט איהר פאָהרען אין קוני איילענד; אבער עס איז ב"ה נים געלעגען אין זינען, האָב איהר אלץ אָבגעלעגט אויף מאָרגען, שפּעטער, ביז ענדליך האָט זי דאָך אויסגעפיהרט.

אז א אידענע שפּאַרט זיך איין אין עפּעס א זאך, מוז זי אויספיהרען. א נארר האָט עס די ווייבער א נאָמען געגעבען „דער שוואכער געשלעכט". איך זאָג אייך, אז זיי זיינען גבורים, שטארקער פון לייבען זיינען זיי. זיי קענען בעקעמפּפען די שטארקסטע מענער, און די גרעסטע העלדען זיינען געגען זיי שוואך ווי פליעגען. דאכט זיך פיזיש איז זי א שוואכע בריאה'לע, די אידענע, שטענדיג רק זי קוואקעט: דאָ טהוט איהר וועה די צייהן, דאָ האָט זי א העד אייק, דאָ נודעט איהר אָרום הארצען, דאָ ברעכען איהר די

פּיס, און פון דעסטוועגען דרעהט זי אייך אוים ווי א נאַסע אַניצע און איהר קענט געגען איהר ניט ביישטעהן.

איז דער סאַמע חשק צו קוני איילענד אָנגעקומען צו מיין אַלטע לעצטען דאָנערשטאַג, אום שבעה עשר בתמוז. זי איז שוין אביסעל אַמעריקאניזירט די אידענע מיינע און קעהרט ניט זעהר פיעל פאַר די „דריי וואָכען". האָט זי מיר אָנגעהויבען, ווי זי זאָגט, מן המצר'ן: „טוביה חייקעל, אויף היינט שטעהט די וועלט, היינט מוזען מיר פאָהרען אין קוני איילענד. מיט וואָס בין איך עס ערגער פון גאָר דער וועלט? וועלכע ווייבעל איז עס ניט געווען אין קוני איילענד? (די אַלטע מיינע רופט זיך אַליין ווייבעל) און אַז פאָהרען איז היינט די בעסטע צייט. אין א תענית איז גוט צו פערליפּטערען די אויגען, וועט ניט זיין אַזוי שווער צו פאַסטען."

הייב איך אָן מיט איהר טענה'ן, אַז עס פּאַנגט זיך שוין אָן די „דריי וואָכען", די טרויער־טעג און מען טאָר זיך קיין פערגניגענס ניט אָנטהון. זאָגט זי, אַז עס איז שוין גענוג חורבן וואָס זי האָט מיך פאַר א מאַן, אַז האָבענדיג אַזאַ דאַליע איז ביי איהר שטענדיג טרויער־טעג, און געה מאַך מיט איהר!

אין אמת זאָגענדיג האָב איך אַליין אויך חשק געהאַט צו זעהען די בעריהמטע קוני איילענד. איך בין נאָך ניט קיין זקן און דער יצר הרע איז נאָך ביי מיר ניט אָבגעשטאָרבען. איך בין זיך אויך מודה ומתודה, אַז ניט די „דריי וואָכען" איז מיר געשטאַנען אין וועג. ערשטענס בין איך גאָר ניט אַזוי פרום, והשנית האָב איך פאָראויס געוואוסט אַז פאָהרען מיט דער אידענע אין אַזאַ וועג איז ניט קיין גרויסער פּלעזשור און מען מעג עס אפילו אום סאַמע תשעה באב; אבער אָבגעהאַלטען האָט מיך די פינסטערע פרנסה מיינע — די מלמדות.

א מלמד איז א פערקויפטע נשמה. פערקויפט צו זיינע בעלי הבתים און סתם אַזוי צו גוטע און פרומע לייט. אויף איהם טאָר זיך דער מינדעסטער פלעק פון דער קלענסטער עבירה ניט געפינען, און נאָך מעהר קונץ: עלטערן, וואָס האַלטען ניט פון אידישקייט, וואָס שפּאָטען און לאַכען פון אַלע אידישע דינים און מנהגים, פערלאַנגען פון זייער קינדער'ס „רבי", אַז ער זאָל זיין פרום כאַטש ווי משה רבינו. דער טאַטע ארבייט אום שבת, רויכערט פּאַפּיראָסען אום שבת, שפּיעלט צו כל נדרי אין פּאָוקער און טהוט כל דבר

אסור פאַר זיינע קינדער'ס אויגען; די מאַכע קאַכט אום שבת, וואַשט וועש אום שבת און מאַכט חוזק פון איהרע שכנות וואָס בענשען ליכט, און זייער באַיטשיק'ס „רבי" טאָר אום שבת די נאָז־טיכעל ניט טראַגען, דאַרף פער־שטאָפּען די אויערען, ווען אַ קאַטערינקע שפּיעלט אין די טרויער־טעג!

רבונו של עולם, איך קען עס ניט פערשטעהן! ממה נפשך, ווילט איהר אַז אייערע קינדער זאָלען זיין פרומע אידען, דאַרפט איהר דאָך עס פריהער אַליין זיין; אַלאַ קעהרט איהר ניט דערפאַר, און איהר גיט אייערע קינדער אין חדר בלויז אַזוי זיך פון יוצא וועגען, היינט וואָרום זיינט איהר אַזוי מדקדק מיט'ן מלמד? וואָרום פערלאַנגט איהר פון איהם, אַז ער זאָל זיין פרומער פון גאָר דער וועלט?

אבער פערפאַלען, אַזוי איז עס! אַ מלמד מוז זיין כולו טהור און עס טאָר זיך אויף איהם קיין שפּרינקעלע ניט געפינען, זאָנסט איז ער אין געפאַהר מיט זיין פרנסה. אָט צוליעב דעם האָב איך זיך געוואָלט אויס־דרעהען ניט צו פאָהערן אין קוני איילענד אום שבעה עשר בתמוז, אויס מורא אַז מען זאָל זיך דערפון ניט דערוויסען און איך זאָל ניט פערפאַסטען מיט מיין קנעלונג. אבער אַז די אידענע האָט דוקא געוואָלט, איז דאָך קיין תירוץ ניט.

הכלל האָט מען זיך אָנגעהויבען קלייבען צו דער רייזע. ביי אַ מאַנסביל, ווייסט איהר דאָך, איז קורצע צערעמאָניעס. אַ מאַנסביל איז שטענדיג מוכן ומזומן, ער דאַרף ניט מאַכען קיין ברייטע הכנות, ער טהוט אָן אַ קאָלנער מיט אַ טאַי און שוין. וויל ער מאַכען דעם עסק אביסעל מעהר ספּאָרטיש, שוואַרצט ער אָב די שיך, דאָס אַלעס. מיט די ווייבער אָבער איז עטוואָס אַנדערש, ביי זיי געהט עס ניט צו אַזוי שנעל און זייערע וויבאָרעס צו פאָהרען ערגעץ געדויערן אָפּט מעהר ווי אַ גאַנצע נסיעה הין און צוריק. איך האָב מורא אַז ווען משיח וועט קומען אונז נעהמען קיין ארץ ישראל, וועלען די ווייבער פערלענגערן דעם גלות, ווייל מען וועט מוזען לאַנג וואַרטען ביז זיי וועלען זיך אויסקלייבען.

מילא האָט זיך די אַלטע מיינע אָנגעהויבען ישוב'ן וואָס פאַר אַ קלייד און וואָס פאַר אַ ווייסט זי זאָל אָנטהון. זי האָט עס אויך זיך אַליין ניט געוואָלט שטעלען און איז געגאַנגען אַן עצה האַלטען זיך מיט דער נעקסט־דאָרינער. נאָכדעם האָט זיך אויפגעהויבען אַ פראַגע אויב מען דאַרף פאָהרען

מיט אַדער אָהן אַ העמ. וועגען דעם איז געוואָרען אַ גאַנצע דיסקוסיאָן און עס האָט געדויערט אַ היבשע צייט ביז מען האָט די שאלה גע׳פּסק׳ענט. אחרי ככלות הכל האָבען אויסגעפעהלט פינס און מען האָט געדאַרפט געהן קויפען, דער פעדער פון דער העמ איז געווען אָן אַ זייט און מען האָט עס געמוזט פיקסען. בינו לבינו ביז זי איז פערטיג געוואָרען, איז שוין געווען שפּעטלעך.

זאָג איך צו מיין אידענע: „ווייסטו וואָס? עס איז היינט אַ תענית, ביז מיר וועלען קומען צוריק וועט שוין אפשר זיין האַלבע נאַכט, אָט לאָמיר מיטנעהמען אַ שטיקעל ברויט מיט זויערע אוגערקעס, וועלען מיר דאָרט ערגעץ אָנבייסען. די עצה איז איהר געפעלען און איך האָב איינגעפּאַקט דעם אָנבייסען אין אַ פּאַפּיער און מיר געהען שוין.

די קאַר אין וועלכע מיר זיינען געפאָהרען איז געווען געפּאַקט, און איך און מיין אַלטע האָבען קוים געקראָגען אַ סטראַפּ אָנצוהאַלטען זיך. ניט אַכטענד דאַרויף וואָס זי, מיין אַלטע האַלט זיך פאַר אַ ווייבעל, האָבען איהר הפנים די דזשענטעלליים וואָס זיינען געזעסען אין קאַר אָנגענומען פאַר אַן עלטערע פרוי, און קיינער האָט איהר זיין פּלאַץ ניט אָבגעטראָטען. ווען מיר זיינען אָבגעפאָהרען אַ שטיק וועג, כאַפּט זיך אַרוים אַ ליידי, וואָס איז נעבען מיר געשטאַנען, מיט קולות און הויבט מיך אָן צו זידלען און צו שילטען. וואָס איז? זי האָט זיך צוגעדריקט צו מיין פּעקעלע מיט די נאַסע אוגערקעס און פערפלעקט איהר נייע דרעס. די ליידי האָט פון כעס אַרויסגעכאַפּט דעם פּעקעדזש פון מיין האַנד און עס אַרויסגעשמיסען דורכ׳ן פענסטער און, קאַפּוט מיט׳ן אָנבייסען.

זאָג איך צו מיין אידענע: „אַ כפרה, קוני איילענד איז דאָך ניט קיין וואַלד. מיר וועלען קומען אַהין, וועלען מיר קריגען עטוואָס צו איבעררייבען די ציינער.“ זי איז אפילו אביסעל ברוגז׳לעך געווען; אבער פערפאַלען.

מיר פאָהרען אָב נאָך אַ שטיקעל וועג, ערשט איך זעה מיין אַלטע קרימט זיך עפּעס. וואָס איז דיר? — טהו איך איהר אַ פרעג — אודאי שוואַך פון תענית. טוביה חייקעלע — זאָגט זי — עס שטעכט, געוואַלד, עס שטעכט, ראַטעווע, האָב רחמנות, איך האַלט ניט אויס, איך חלש.

אָט האָסטו זיך אַן עסק! — קלער איך ביי זיך — און טהו איהר אַ פרעג: וואו שטעכט, וואָס שטעכט? אוי, — זאָגט זי — האַרצעלע,

קרוינעלע, עס שטעכט אזוי ווי מיט שפיזען, עס שניידט אזוי ווי מיט מעסערס, א ביינדעל ערגעץ אין זייט צוברָאכען, אוי, אוי, אוי, איך וועל עס ניט איבערלעבען! געוואלד עס שטעכט, טוביה חייקעלע עס שטעכט.

א ביינדעל אין זייט צוברָאכען, — טראַכט איך — גאָר א קלייניגקייט! עס קען זיין אימיצער האָט איהר מיט עפּעס א שטורך געטהאָן אין זייט און קאַליטשעט. אָבער וואָס טהוט מען? אַרונטערגעהן מיט איהר און פיהרען זי צו א דאָקטאָר? ווער ווייסט אין דער פרעמד וואו צו זוכען א דאָקטאָר?

און די אַלטע מיינע דרעהט זיך ווי א שלאַנג. מיט איין וואָרט: עס שטעכט אין זייט אונטער'ן פּאַכווע און זי איז אוים מענש. נעהם איך זיך פּאָרקען ביי איהר אונטער'ן אָרם, אפשר וועל איך אַנטאַפּען וואָס דאָרט איז אַזעלכעס, שיסען אַלע אוים מיט א געלעכטער און עס ווערט א פּאַטשעריי, אז מען האָט געקענט פערהילכט ווערען. זיי האָבען הפּנים געמיינט, אז ווייס איך וואָס... האָט מיר קיין פּאַראיבעל ניט, אז איך שטיה עס מיט מיין אַלטע און איך וויל איהר מאַכען צום לאַכען. זאָל זיי, רבונו של עולם, אזוי ליעגען אין זינען ווייס איך וואָס, ווי מיר איז דאַמאָלס געלעגען אין זינען אַזעלכע נאַרישקייטען.

קורץ דערפון, איך האָב זיך קוים דערוואוסט, אז א ביינדעל אָדער א שטיקעל שטאָהל פון קאָרסעט שטעכט איהר. איך האָב עס דורכ'ן ווייסט אַרויסגעשלעפּט און די שטעכענים איז איבערגעגאַנגען.

מען פאָהרט און מען פאָהרט ביז גאָט האָט געהאָלפען דער קאָנדוקטאָר האָט אויסגעשריען: אָלל אוט, טשענדזש קאַר!" עס איז שוין געווען נאַכט און מיך האָט שטאַרק געצויגען אונטער'ן ארבע כנפות. מיין אידענע איז אויך קוים איינגעשטאַנען אויף די פים פון הונגער — א קלייניגקייט איז עס, אזא טאָג א יאָהר אָבגעפּאַסט? אָבער מיר האָבען זיך געטרייסט דערמיט וואָס מיר וועלען שוין באַלד קומען אין קוני איילענד און דאָרט וועלען מיר מסתמא געפינען א כשר'ן פּלאַץ און קענען עפּעס נעהמען אין מויל אריין. מעשה שטן זיינען אָבער אַלע פּאַרבייגעהענדע קאַרס געווען אזוי גפּאַקט, אז עס איז אונמעגליך געווען אַרויפצושפּאַרען זיך.

א היבשע צייט האָבען מיר געוואַרט, ביז ענדליך האָבען מיר זיך דאָך אַרויפגעשפּאַרט אויף א קאַר און מען פאָהרט שוין ווייטער.

מען פאָהרט און מען פאָהרט פאַרביי פעלדער און וועלדער און אויף

דאָס ניי אין סטריטען מיט הויכע פּראָפּערטים איןביידע זייטען און קיין קוני איילענד זעהט מען נאָך אַלץ ניט! גליקליכערווייזע האָבען זיך אָבגעלייזיגט אַ פּאָאַר פּלעצער און איך מיט מיין אַלטע האָבען זיך צוגעזעצט, זאָנסט וואָלטען מיר אפשר גע'חלש'ט, אזוי הונגעריג און שוואַך זיינען מיר געווען.

מיר האָבען איינגעדרעמעלט. איך כאַפּ זיך אויף, ערשט מיר פאָהרען אויף אַ בריק, דאכט זיך דערזעלבער בריק מיט וועלכען מיר זיינען ארוים־געפאָהרען פון ניו יאָרק, און די זאַך איז מיר באלד קשה געוואָרען. מיר זיינען אריינגעפאָהרען אין אַ טונעל און אַ ווײלע שפּעטער האָט דער קאָנדוקטאָר אויסגעשריען: „אַלל אוט!" מיר זיינען ארויפגעגאַנגען אין דער הויך, ערשט מיר זיינען אין דילענסי סטריט! מיר האָבען זיך קוים דער־שלעפּט אהיים און די אידענע האָט מיר געגעבען אַן אָנבייסען, וואָס איך וועל האָבען צו געדענקען.

איך פערשטעה ערשט ווי די זאַך איז געשעהן. דאָרט וואו מיר האָבען געדאַרפט טשענדזשען די קאַר האָב איך זיך טועה געווען און אנשטאַט צו נעהמען אַ קאַר וואָס לויפט נאָך קוני איילענד, האָב איך גענומען אַ קאַר וואָס לויפט צוריק נאָך ניו יאָרק. בינו לבינו האָב איך אי הונגער געליטען, אי צרות געהאַט, אי קללות פון דער ווייב פערנומען און די בעריהמטע קוני איילענד דאָך ניט געזעהן.

43.

צדקה תציל ממות ביזנעס.

פון טוביה חייקעל'ס חדר מתוקן אָדער היברו סקול לאָזט זיך אוים אַ פּוסטער ווינדמיהל און ער נעהמט זיך צו אַ טויטע פּרנסה. — ער טרעפט אָן אויף אַן איירישען בר־מנן און קריעגט צובראָכען די ביינער. — אַ פּאָפּולערע ביזנעס אין ניו יאָרק, אבער טוביה חייקלען גילט עס ניט.

כ"ח תמוז, תרס"ח.

מיין חדר האָט אָנגעהויבען ביסלעכווייס צוקריכען, צוגעהן אזוי ווי אייז־קרים אויפ'ן זונן. איינינע תלמידים מיינע האָבען צומופּט; איינינע זיינען מיט זייערע מאַמעס אַוועקגעפאָהרען אין קאָונטרי; אַנדערע זיינען

אוועק פעדלען מיט פייפערס אדער מיט קענדי; מאנכע האבען גלאט אזוי זיך פערלארען דעם אפעטיט צום לערנען, און מאנכע האבען אנדערע מלמדים ביי מיר אויסגעכאפט. בינו לבינו האב איך איינגעזעהן, אז סוף כל סוף וועל איך פערבלייבען ביים בייטש, ביי דער טייטעל הייסט עס, און איך האב אנגעהויבען זוכען א נייע פרנסה.

און יגעת מצאת, אז מען זוכט געפינט מען. האב איך מיר אויסגע־זוכט א פרנסה וואס וואלט אייך קיינמאל ניט איינגעפאלען. עס איז אפילו א טויטע ביזנעס, אן אמת טויטע, פון דעסטוועגען, אז גאט העלפט קען מען דערביי מאכען א לעבען.

אויב איהר ווילט וועל איך אייך זאגען, אז ציהען חיונה פון מתים איז אלעם איינס ווי ציהען חיונה פון מלמדות — וואס מאכט עס אוים? והמתים אינם יודעים מאומה, טויטע ווייסען גאר ניט, און די תלמידים מיט וועלכע איהר קנעלט ווייסען אויך גאר ניט, ניט יענע קענען א שיטעל עברי און ניט די קענען.

אבער לאמיר גיהען צו דער זאך.

די פרנסה וואס איך האב אויסגעפונען איז ניט מיינע אן איינענע ער־פינדונג. קיין פעטענט דארויף האב איך ניט. דאס איז, ווי איך פערשטעה, א שטילע ביזנעס וואס געהט אן אין אמעריקא משנים קדמניות און איך האב דערפון צופעליג ערפאהרען. דאס איז א געשעפט אין וועלכען איהר דארפט ניט אריינלעגען קיין געלד און איינגעהמען נעהמט איהר איין, און טאקע קעש, אויפ'ן ערגסטען פאל זיינט איהר מיט'ן קרן שטענדיג זיכער. איהר זיינט אויך אונאבהענגיג, קיינער איז איבער אייך קיין בעל הבית ניט, קיינער זאגט אייך קיין דעה ניט, איהר זיינט סאם סאפאזשניק, ווי מען זאגט, און פיעל גאט שיקט אייך צו איז אייערס.

אלזא, ווי זאל איך אייך אנרופען די דאזיגע ביזנעס וואס איך זאג? איך וועל עס אנרופען: „טיק טאק, בריזג בראזג, צדקה תציל ממות ביזנעס", ד"ה: געהן מיט א בלעכענע פושקע צו לויות, שרייען „צדקה תציל ממות" און זאמלען סענטען.

איך רוף עס „ביזנעס", ווייל בימינו זיינען פאראן א סך טויטע פרנסות וואס מען רופט ביזנעס; אבער דאס וועל איך צוגעבען, אז טרייסלען א

בלעכענע טאַרבעטשקע און קלייבען סענטען איז ניט מעשה סוחר, נור פון פרנסה וועגען טהוט מען ערגערע זאַכען ווי דאָס אויך.

אצינד וועל איך אייך דערצעהלען ווי דער דאַזיגער עסק געהט אָן. פאר קאָנקורענץ האָב איך קיין מורא ניט, ווייל עניוועי, בין איך שוין פון די ביזנעס ארויסגעצאָגגען און עס קען מיר גאָר ניט שאדען.

ביי א לויה, ווי איהר ווייסט אַלע, איז איינגעפיהרט, אז מען געהט מיט א צדקה פושקע און מען זאמעלט סענטען צו משחד זיין דעם מלאך המות. צדקה תציל ממות, צדקה פערהיט פון טויט, און ווען מען זעהט דעם טויט פאר די אויגען, דאַן איז ער זעהר סטראַשנע, זעהר שרעקליך און יעדער איי־נער וויל זיך פון איהם אויסקויפען. זאָגאר אויף די ניט גרויסע מאמינים פאַלט דאמאָלס אָן א מורא און זיי וואַרפען זייערע סענטען אין סייף פון אריכת ימים — אזוי רוף איך די צדקה פושקע — פיעלייכט וועלען זיי דער־מיט דעם מלאך המות פערשטעכען די הענד.

ווער די דאַזיגע מענשען רעטער וואָס קלייבען די נדבות זיינען, און אויף וואָס פאר א צדקה זאך דאָס געלד געהט, פרעגט קיינער ניט. וועמע׳ס עסק איז עס? אידען זיינען מאמינים בני מאמינים, און כשם אזוי ווי מען גלויבט, אז מיט׳ן סענט קען מען פערשטאָפּען דעם מלאך המות דעם האלדז, אזוי גלויבט מען, אז די מאספים זיינען אנשים מהוגנים און זיי וועלען זעהן אז די געזאמעלטע סענטען זאָלען געהן פאר א וויכטיגע צדקה.

פאראַן חברות און סאָסייעטיס, וואָס ביי א טויטעס צופאַל פון זייערע א ברודער אָדער א שוועסטער שיקען זיי זייערע אייגענע מענשען מיט דער צדקה תציל ממות פושקע. פאר די סענטען וואָס מען קלייבט אויף זיינען זיך מאנכע נוהג צו מאכען ברכה אום צו מתקן זיין די נשמה פון טויטען, און אנדער גיבען עס אוועק אויף אנדערע וויכטיגע צוועקען. אָבער דאָס אַרט מיך ניט. די הויפּט זאך וואָס איך וויל אייך ערקלערען איז, אז זאָגאר די חברות וואָס האָבען זייערע אייגענע מאספים, קענען אויך ניט שטערען א פערמדען צו געהן מיט א פושקע און ראטעווען אידישע נשמות. קיינע ליי־סענס דארף מען דאָרויף ניט האָבען און יעדען איינעם איז עס ערלויבט.

אזוי הייסט עס, האָב איך אויסגעפונען און איך האָב איינגעזעהן, אז אָבגעבענדיג זיך צו דיזען טויטען עסק, קען מען מאכען א לעבען. ניו יאָרק אין א גרויסע שטאָדט מיט א סך איינוואָהנער און א סך מתים, אָהן עין

הרע (די איינוואָהנער מיין איך) און ווען מען קעטשט אַ פּאָאר לויה׳לעך און מען לאָזט ארונטער די אויסלייז געלד פאר די נשמות צו זיך אין קעשענע, קען מען שטענדיג אויסמאכען דעם טאָג ווײדזשעס. אי, וואָס וועט איהר זאָגען, דאָס הייסט געשנאָרט? נו, זאָל זיין געשנאָרט, אבי ניט גע׳גנב׳עט.

איהר ווייסט, רבותי, וואָס איך וועל אייך זאָגען? אז עס זיינען פאראַן ביי אידען פּרנסות, אמת׳ע, כשר׳ע פּרנסות וואָס ווערען בעטראַכט אַלס שנאָרעריי. אָט נעהמט, למשל, אַ קאָסטאָמער פּעדלער: ער ברענגט אייך סחורה אין הויז, איהר נעהמט איהם אַרויס די קישקעס מיט די געדערים ביז איהר קויפט ביי איהם עפּעס, נו, בעהאַנדעלט איהר איהם ווי אַ סוחר? צאָהלט איהר איהם אָרענטליך אין דער צייט? אנערקענט איהר, אז ער האָט אייך אַ טובה געטהאָן, וואָס ער האָט אייך די סחורה וואָס איהר האָט נויטיג געהאַט, געגעבען אויף באָרג? אַ נעכטיגער טאָג! ביי אייך הייסט עס נאָכ־דעם, אז איהר האָט איהם געגעבען אַ שאָו, אז איהר שענקט איהם עפּעס אַ נדבה, און עס איז פאר אייך רעכט ער זאָל קריכען די שטיעגען צו אייך אומזיסט און אומנישט.

ווען ער קומט אייך מאָהנען אַ חוב, ווערט איהר נאָך אָפּט בייז וואָס ער באַדערט אייך און קריכט אריין מיט זיינע פיס אין אייער פראָנט־רום. איך זאָג ניט אז אַלע זיינען אזוי; אָבער דאָס וועט איהר אַליין מודה זיין, אז עס זיינען פאראַן פאר אַ סך וואָס בעטראַכטען דעם פּעדלער פאר אַ בזוי, פאַר אַ שנאָרער, כאָטש אין אמת׳ען איז ער אַ איד אַ סוחר. עס זיינען פאראַן נאָך אַזעלכע ריינע און שעהנע פּרנסות ביי אידען וואָס ווערען אָנגענומען אַלס בזוי׳דיגע; אָבער איך וויל ניט אריינגעהן אין הויכע דרכים און אויס־רעכענען זיי אַלע.

הכלל, האָב איך מיר געקויפט אַ בלעכענע טאָרבעטשקע און אָנגעהויבען טרייען ביזנעס.

קודם כל האָב איך געזוכט אין ציטונגען פּיעלייכט זיינען אדווערטייזט לויות; טאָמער האָב איך אזא אַנאָנסע געפונען, בין איך געווען אין פּלאַץ צו דער צייט, ווען ניט, בין איך אזוי אומגעגאַנגען אין די סטריטען און וואו איך האָב געזעהן אַ טוידטען־וואָגען מיט קערידזשעס, האָב איך אָנגעהויבען בראָזגען מיט מיין פּושקע און עס האָט זיך אַ ביסעל געלייזט. דיזען כלל זאָלט איהר האָבען: קעטשט איהר נור אַ לויה׳לע, זיינען אַ פּאָאר בלאָק אַרום

אייערע און די גאַנצע וועג וואָס די לויה ציהט זיך איז אויך אייערע, און כולי האי פאַלען אריין א ביסעל סענטען.

נאָכדעם האָב איך געהאַט אַ פּאָאר טעג סלעק, האָב איך זיך מישב געווען אונטערגעהן אַ ביסל אַפטאָון אין די נאָמערירטע סטריטען, פיעלייכט וועל איך דאָרט עפּעס טרעפען. איך בין געקומען אין אַ סטריט, איך געדענק ניט אין וועלכע, ערשט איך זעה שטעהענדיג אַ טויטען־וואָגען מיט אַ סך קעַ־רידזשעס און אַ גרויסער עולם איז געשטאַנען אויפ׳ן סיידוואָק. קלעהר איך בײַ זיך דאָ איז מסתמא אַ רייכע לויה און מען וועט קענען מאַכען אַ פּאָאר סענט. איך האָב זיך צוגעקוקט צום עולם און איך האָב בעמערקט, אַז זייערע צורות זיינען עפּעס צו רויט, אַז דער צלם אלקים איז אויף זיי ניט שטאַרק קענטיג; אָבער אמעריקא איז עס, מען קען דאָ עפּעס דערקענען? מען קען דאָ עפּעס אונטערשיידען פון גוים צו אידען?

קלעהר איך מיר דאָס זיינען מסתמא דייטשע יאהודים און בײַ די חברה קען מען ערשט עפּעס מאַכען. וואָס זיי זיינען, די דייטשוקעס, זיינען זיי; אָבער פון צדקה געבען זאָגען זיי זיך ניט אָב. איך האָב געדענקט, אַז דאָ וועלען פאַלען ניקעלס, ניט פּענים און איך וועל האָבען אַ גוטען טאָג.

האָב איך מיר אָנגעהויבען טרייסלען מיין פּושקעלע און צוזינגען מיט אַ טרויעריגען ניגון: „צדאקא טאציל מימאוועס" (איך האָב געוואָלט נאָכטהאָן די דייטשען און ריידען מיט׳ן פּתח), געהט צו איינער פון די אבלים צו מיר און טהוט מיר אַפרעג: „וואַט דו יו וואָנט היר?"

„ווהאַ איי וואָנט?" — ענטפער איך — „צדקה תציל ממות" (אויך מיט פּתח׳ן). וואַרפט עפּעס אריין, פּעטערשי." האָט דער אבל אויסגעַ־גלאָצט אויף מיר אַ פּאָאר אויגען, און איך בין אַן אויפגעציטערטער געוואָרען.

דערווייל האָט זיך ארום מיר ארומגעקליבען אַ גאַנצער רעדעל און אײַ־מיצער האָט מיר פון הינטען דערלאַנגט אַ קלאַפּ אין קאַפּעליוש. דער קלאַפּ איז געווען אַ היבשער און ער איז דורכגעגאַנגען פון קאַפּעליוש אין קאָפּ.

איך האָב געפיהלט, אַז דער קלאַפּ איז עפּעס ניט קיין אידישער. עס האָט געשמעקט מיט והדים ידי עשו און איך האָב זיך שטאַרק דערשראָקען. איך האָב איינגעזעהן, אַז איך קען דאָ בלײַבען אַ קדוש און אפילו צדקה וועט אויך ניט העלפען, און איך האָב זיך אָנגעהויבען אוועקרוקען הינטער

זיך. האָב איך זיך אָבער אנגעשטויסען אָן עטליכע קולאָקעס. האָב איך גע־נומען לויפען פאַראויס, האָב איך אויך בעגעגענט בוכטשעס און סטוסאקעס אין קאָפּ, אין הארצען און אין אלע גליעדער.

הכלל שלעכט. וואָס טהוט טוביה חייקעל? הקול קול יעקב — האָב איך אָנגעהויבען שרייען געוואלד. אָבער איך שריי און זיי קלאַפּען, און נאָך אלעמען זאָגען זיי, אז זיי וועלען רופען א פּאָליסמאַן און מיך לאָזען ארעטירען.

איהר קענט זיך פאָרשטעלען ווי מיר איז בשעת מעשה געווען אויפ'ן הארצען, אָבער וואָס האָב איך געקענט העלפען?

קורץ דערפון. עפּעס ווי דורך א נס האָב איך זיך פון זייערע הענד ארויסגעדרעהט. די פּושקע מיט די ביסעל טשענדזש וואָס איך האָב אהין אריינגעוואָרפען איז ביי זיי געבליבען, מיין קאַפּעליוש האָב איך אויפגעהויבען פון דער ערד א צובראָכענעם אויף פּיטע פּיטצלאָך. איך אליין בין געווען צוקלאַפּט אזוי ווי א פּוילער עפּעל און איך בין קוים א לעבעדיגער אהיים געקומען.

געהענדיג אהיים האָב איך ערפאהרען, אז די לויה יענע איז גאָר געווען פון א רייכען איירישמאַן. אז עס קען זיין אזוי, האָב איך א נדר געטהאָן איך זאָל דעם עסק אויפגעבען און בעסער זוכען אָן אנדער בעשעפטיגונג.

.44

די רייזע אויפ'ן הייליגען אָרט.

טוביה חייקעל מיט זיין ווייב פאָהרען תשעה באב אויפ'ן בית עולם און פערפאָהרען גראָדע ניט אין קיין אומעטיגען פּלאַץ. — א מעשה מיט קנאָבעל פאַר טויטע און קנאָבעל־וואורשט פאַר לעבעדיגע. — זוכען קברים און קענען ניט געפינען. — א שניפּישאָקער טערק..

י"ג אב, תרס"ח.

נאָך מיין שלים־מזל'דיגע רייזע אין קוני איילאַנד — איהר געדענקט דאָך מכתמא די מעשה, אז איך בין מיט מיין אַלטע אהין אויסגעפאָהרען. מיר האָבען זיך גפּלאָגט, פערשוואַרצט געוואָרען אויפ'ן פּוד, לסוף זיינען מיר ניט געקומען קיין קוני איילאַנד, נור מיר זיינען פערפאָהרען צוריק אין

דילענטי סטריט. — איז נאָך יענער סיבה איז מיין אַלטע אויף מיר ברוגז געוואָרן.

מיך האָט עס ווייניג געקימערט, ווייל אין תוך גענומען איז אַפּט בדיעבד בעסער, אז די ווייב איז ברוגז. א חכם האָט א מאָל געזאָגט, אז א ווייבערשער רוגז קאָסט ביליגער ווי איהר שלום, און דאָס איז טאַקי אמת. ווען די אידענע אייערע איז מיט אייך ניט שוה בשוה, דרייעט זי אייך ניט דעם קאָפּ. זי מאַהנט פון אייך גאָר ניט און לאָזט אייך צורוה. קוים אָבער איז זי מיט אייך א נאָהענטע מחותנת׳טע, איז שטענדיג נור פּאַדאוואַי.

אָבער מאַן און ווייב קענען ניט זיין שטענדיג ברוגז. עס קומען צייטען וואָס מען מוז זיך איבערבעטען. און כך הוא. מיין אַלטע איז מיט מיר שלום געוואָרען און מיר ווידער אָנגעהויבען האָקען אין קאָפּעליוש איך זאָל מיט איהר אויספאָהרען.

איינמאָל מאכט זי צו מיר: טוביה חייקעל, אז אין קוני איילאַנד זייען מיר ניט געווען, זאָלסטו מיר כאָטש פיהרען תשעה באב אויפ׳ן בית־עלמין. זאָג איך צו איהר: „אויפ׳ן בית עלמין זאָל איך דיר פיהרען? אָח, עני טיים, מיט׳ן גרעסטען „פּלעזשור״ — אין אַן אנדער צייט וואָלט איך פאַר אזא וואָרט געכאַפּט א גוטע פּאַרציע, נאָר אין א גוט לעבען געהט אַלעס אוועק אין אַן המצאה. קורץ דערפון, איך האָב איהר צוגעזאָגט, און זייט דאמאָלס האָבען מיר ווענען דעם עטליכע מאָל איבערגערעדט.

ערב תשעה באב נאכט ביי די מילכיגע לאָקשען, האָט עס די אַלטע מיינע פּאָטווערדיעוועט און עס איז ביי אונז געבליבען בעשטימט, אז מאָר־גען באלד נאָך קינות זאָלען מיר פאָהרען.

די וויבאָרעס צו פאָהרען אויפ׳ן „הייליגען אָרט״ זיינען ניט געווען אזעלכע ווי דאמאָלס צו פאָהרען אין קוני איילאַנד. ערשטענס איז דאָך עס געווען תשעה באב ווען מען טאָר זיך ניט סטרויען; והשנית, פאַר וועמען האָט מען זיך געדארפט סטראָיען, פאַר די מתים? קיין עסענוואַרג האָבען מיר אויך ניט מיטגענומען, ווייל איך האָב דאָך געוואוסט, אז איך וועל מוזען קומען אהיים צו מנחה און דאווענען אין טלית און תפילין ווי דער דין איז. הכּלל, זיינען מיר ווי מיר שטעהען און געהען אוועק צום קאַר.

די קאַר איז דיזען מאָל אויך געווען געפּאַקט. עס זיינען געפאָהרען מענער, פרויען, מיידלעך, בחורים און קינדער. דאס ריב פון ייי האָבען מיט־

געפיהרט גאנצע קלומיקלאך מיט עסענוואַרג אזוי ווי צו א פיקניק. איך און מיין אידענע האָבען גראדע פערכאפּט סיטס און אנדערע זיינען געהאַנגען אויף די סטרעפּס. פאַהרענדיג איז געוועזן פרעהליך. יונגע לייטלאך האָבען געזונגען, זיך געוויצעלט, ניט אזוי ווי אויף'ן ניכטערען הארצען, אָבער וועמען אַרט עס?

נעקסט צו מיין אידענע איז געזעסען א פרוי, וועלכע האָט געהאַלטען נעבען זיך א פול־פערפּאַקטען בעסקעט, פון וועלכען עס האָט זיך געהערט א ריח פון קנאָבעל. ווי מיין אידענע האָט עס דערשמעקט, מאכט זי צו מיר: „טוביה חייקעל, סיינע ראבים (בעוונותינו הרבים) פערגעסען מיטנעהמען קנאָבעל. ווי קומט מען אויף'ן הייליגען אָרט מיט לעדיגע הענד? תשעה באב איז א מצוה צו ווארפען קנאָבעל אויף די קברים, כדי די טויטע זאָלען וויסען, אז אונז איז ביטער און אריינוואַרפען דאָרט א גוט וואָרט פאר אונז". זאָג איך „מילא, עס איז דאָך שוין א זאַך וואָס פערפאַלען. אָט בעט די פרוי וואָס זיצט נעבען דיר, וועט זי דיר שענקען א שטיקעל קנאָבעל."

פרעגט מיין אַלטע ביי איהר שכנ'טע: „איהר פאָהרט אויך, מיסעס, אויפ'ן הייליגען אָרט?"

„שור" — ענטפערט יענע — „ווער פאָהרט עס היינט ניט?"

רופט זיך אָב מיינע: „פון אייער קאַשיקעל שמעקט קנאָבעל, קענט איהר מיר אפשר מנדב זיין א שטיקעל?" טהוט יענע א פרעג: „קנאָבעל־וואורשט מיינט איהר?" ענטפערט מיינע: „וואָס מאכט עס אויס, אבי קנאָבעל". נעהמט זיך די פרוי פאַרקען ארום איהר קאַשיק און רעדט ווייטער:

„איך האָב אפילו ניט קיין איבעריגע. מיר פאָהרען א גאנצע געזינ־דעל אָהן עין הרע. מען וועט דאָרט דאַרפען געבען אלעמען צו שטיקלאך און איך ווייס ניט אויב עס וועט כטייען, נור אז א אידענע פערשמעקט א זאַך, טאָר מען איהר ניט אָבזאָגען. מסתמא אין די „קליינע מאָנאַטען", ווי די מאָדע איז... זאָל אייך גאָט העלפען און איהר זאָלט איבערקומען אין א מזל'דיגער שעה. איך וועל אייך זאָגען, מיסיס לעבען, אז אין אמעריקא לוינט זיך דער גאנצער עסק ניט. דאָ קומט אָן זעהר שווער צו האָדעווען קינדער, נור אז סע מאכט זיך, איז פערפאַלען."

מיין אַלטע האָט איהר אָנגעקוקט, ווי זי וואָלט פרעגען: וואָס רעדט די

אידענע? איך האָב יאָ פערשטאַנען וואָס זי מיינט און מיך האָט גע־וואונדערט, ווי קומט עס וואָס איך וויים גאָר ניט און זי וויים?

ווערענד די פרוי האָט גערעדט, האָט זי ארויסגעשלעפּט פון איהר קלור־מיקעל א צושניטענעם פּאַמפּערניקעל, א בעג מיט טאָמייטאָס, נאָך א בעג מיט זויערע אוגערקעס, א באָנטש רעטאָך און עטליכע הערינג איינגעוויקעלט אין א צייטונג. נאָכדעם האָט זי פון אן אנדער בעג ארויסגענומען א שטיקעל וואורשט און עס דערלאַנגט מיין אידענע.

„נאַט" — האָט זי געזאָגט — „דאָס איז אמת'ע קנאָבעל וואורשט, איי־גענע געמאכטע. עסט אייך געזונדערהייד און זאָל אייך וואויל בעקומען. דערפאר וועט איהר מיך איה"ש בעטען אויפ'ן ברית."

מיין אַלטע איז אן אויפגעציטערטע געוואָרען. „גאָט איז מיט אייך, דער לעבעדיגער איז מיט אייך" — האָט זי אָנגעהויבען שרייען — „סטייטש תשעה באב קאָלבאסעס, און אפשר נאָך טרפה אויך! איך האָב אייך געבע־טען א שטיקעל קנאָבעל צו ווארפען אויף די קברים, גהעט איהר און גיט מיר א קאָלבאסע! טפו זאָלט איהר ווערען, תשעה באב פאָהרט איהר אויפ'ן בית־עלמין מאכען סעודות?"

אַלע האָבען אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער און א יונגער מאן האָט זיך אָבגערופען: „אַמעריקאנער מתים גלייבען ניט קיין קנאָבעל."

די פרוי יענע האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען לאַכענדיג אפשר א האַלבע שטונדע נאָכאַנאַנד. נאָכדעם רופט זי זיך אָב צו מיין אידענע: „איך האָב, מיסעסיל, געמאַכט אַ מיסטייק. איך האָב געמיינט אפשר האָט איהר שווערע פאַסטעפּקעס און עס האָט זיך אייך פערשמעקט א שטיקעל קנאָבעל וואורשט."

מיין אידענע האָט דריי מאָל אויסגעשפּיגען, געמאַכט אן אונצופריעדע־נע מינע און א וואָרט ניט געענטפערט.

הכלל, פאָהרען מיר שוין וויטער אָהן קנאָבעל. דורך די פענסטער פון קאר האָט ארייגעבלאָזען א קיהלער ווינטעל און שוואך זיינען מיר גע־ווען פון תענית, האָב איך און מיין אַלטע איינגעדרעמעלט. פּלוצלונג טהוט מיר מיין אידענע א טורזע מיט'ן עלענבויגען און זאָגט „טוביה חייקעל, שטעה אויף, מען זאָגט, אז מען דאַרף שוין באַלד אראָבגעהן. איך כאַפּ זיך אויף, ערשט ניטאָ שוין די פרוי מיט'ן קאָשיק, ניטאָ שוין אַלע פּאַסא־

זשירען וואָס זיינען מיט אונז געפאָהרען, בלויז איינינגע פון זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט. ווערט מיר די זאַך קשה, אבער איך שווייג.

„דו זעהסט" — זאָגט צו מיר מיין אַלטע, אָנצייגענדיג מיט'ן פינגער — „טהו נור אַ קוק, טוביה חייקעל, ס'אַרא מצבות אויפ'ן היגען בית־עלמין, אזוי הויך ווי, להבדיל אלף הבדלות, דער שפּיץ קלויסטער." איך טהו אַ קוק, ערשט עפּעס טאַקע מאָדנע, משונה'דיגע טהורעמס און איך ווער עפּעס אזוי ווי צומישט. איך ווייס איך בין אַ מאָל געווען אויפ'ן בית־עלמין ביי אַ לויה פון מיינעם אַ חברה־ברודער און איך האָב אזעלכע מצבות ניט געזעהן. אָבער איך האָב זיך געטרייסט דערמיט, אפשר איז דאָרט אַן אנדער בית־עלמין.

אַ ווײַלע שפּעטער האָט זיך די קאַר אָבגעשטעלט און דער קאָנדוקטאָר האָט אויסגעשריען: „אָלל אוט".

מיר זיינען אראָב פון קאַר און זיך געלאָזט געהן. אָבער מיר האָבען דאָרט ניט געפונען ניט קיין מצבות, ניט קיין קברים. עס האָט דאָרט נע־שווינבעלט און געגריבעלט. מיר האָבען דאָרט געזעהן מאָדנע ברואים, סטראַש־נע פערשטעלטע ניסען און פון תשעה באב, פון חורבן איז דאָרט קיין זכר ניט געווען. מיר האָבען געהערט כלי זמר שפּיעלען, מען האָט געשריען, געליאַ־רעמט, אז מען האָט געקענט פערטויבט ווערען.

די אַלטע מיינע איז געווען אין איין שרעק. זי האָט זיך געהאַלטען אָן מיין פּאָלע און געציטערט ווי אַ פיש אין וואַסער.

אין מיטען האָבען מיר דערזעהן ווי בחורים מיט מיידלאַך פאַלען ארונ־טער עפּעס אין אזא ווענעלע פון אַ גאַנץ הויכען בארג און זיי קוויטשען מיט ווילדע קולות. מאַכט מיין אַלטע צו מיר: „וואוהין האָסטו מיך פערשלעפּט? ניט אַנדערש מיר זיינען אויף יענער וועלט און דאָס וואַרפט מען געווים די רשעים אין קאַפּע קאָל (כף הקלע)". און איך האָב איהר ניט צו פערדענ־קען וואָס זי האָט אזוי געמיינט. איך, וואָס איך בין אַ מאַנסביל, האָב אויך ניט געוואוסט אויף וואָס'ער וועלט איך בין.

געהן ווייטער האָב איך מורא געהאַט און מיר זיינען געבליבען שטעהן צושראָקענע. דערווייל האָב איך דערזעהען אַ אידען געהענדיג. געה איך צו איהם צו און טהו איהם אַ פרעג שטילערהייד (ריידענהויך האָב איך ניט גע־

קענט צוליעב די שרעק און צוליעב דעם תענית): „קענט איהר מיר, מיס־טער, ניט זאָגען, וואו איז דאָ ערגעץ א הייליגער אָרט?“

„וואס?“ — כאַפּט זיך ארויס דער איד — „הייליגע ערטער זיינט איהר אהער געקומען זוכען, א איד מיט א באָרד און נאָך אום תשעה באב! חרפה, בושה האָט איהר געדאַרפט האָבען.“

אזוי האָט דער איד אָבגעזאָגט, האָט א שפּיי געטהאָן און איז אוועק־געאנגען.

קלעהר איך ביי זיך, מסתמא האָט ער מיך ניט פערשטאַנען. טרעף איך אָן אן אַנדער אידען און טהו איהם א פרעג: „קענט איהר מיר, פעטער, ניט זאָגען וואו דאָ איז ערגעץ א בית־עלמין?“ שווייגט ער, דער איד. זאָג איך איהם איבער נאָך א מאָל: „דער בית־עלמין, וואו עס ליגען טויטע.“ „אָה“, — זאָגט ער — „איהר מיינט מסתמא „העוועז ענד העל“, וואו מען צייגט דעם גיהנום מיט׳ן גן עדן. עס, ניטאָ וואס צו זעהן, א פייק, א בלאָף, ארויסגעוואָרפען די געלד.“

בלייב איך שטעהן און איך וויים ניט וואס ער רעדט, אבער דער איד האָט ניט געוואַרט און ער האָט זיך שוין אָבגעטראָגען.

הכלל, שלעכט, וואס טהוט מען? דערזעה איך עפּעס א מין פּורים־שפּיעלער, מיט א רויטע יארמולקע און מאָדנע בגדים, אָבער די צורה זאָגט עדות, אז ער איז מאחינו בני ישראל. זאָג איך, איך וועל אקאָרשט איהם א פרעג טהאָן. ער איז מסתמא א היגער און ער וועט מיר זאָגען די ריכטיג־קייט. געה איך צו און פרעג איהם אויף פראָסט אידיש: „ווייסט איהר ניט וואו דאָ איז ערגעץ א בית הקברות?“

„איין בית הקברות איז דאָ פאַראַן?“ — ענטפערט ער מיר — „פאַראַן דאָ גענוג קברים. מען האָט דאָ היינטיגען סיזאָן גענוג געלד בעגראָבען. שלעכטע צייטען, מען לייזט ניט, מען מאַכט ניט און מען ליגט אין דער ערד. ווילט איהר איך זאָל אייך זאָגען אייער פאָרטשון, אייער גורל? בלויז צעהן סענט. אמאָל פלעגט מען נעהמען א האַלבען דאָלער, א דאָלער און היינט, וואס זאָל מען טהאָן?“ דערוויי׳ל איז עפּעס צוגעקומען א ליידי. דער פּורים־שפּיעלער האָט זיך אָנגעהויבען קרימען, ווי א משוגענער און צו מיר האָט ער א מאַך געטהאָן מיט׳ן האַנד איך זאָל אוועקגעהן.

קורץ דערפון. איך האָב זיך עפּעס ניט ווילענדיג מיט מיין אַלטע דער־

שלעפט צו א קאר. איך האב געזעהן, אז עס שטעהט אויף איהר אויפגע־שריעבען „ניו יארק“ און מיר האבען זיך געזעצט און געקומען אהיים.

לייט זאגען מיר, אז מיר האבען פערשלאפען און די קאר האט אונז פער־פיהרט אין קונג איילאנד. אויב אזוי פערדריסט מיך שוין וואס מיר האבען דעם פלאץ ניט בעקוקט ריכטיג. אפשר איז טאקע דארט פאראן וואס צו זעהן.

.45

ער נעהמט זיך ווידער צום קול.

טוביה חייקעל זוכט א חזנות־שטעלע אויף ימים הנוראים. ער גיט צוויי פראבעס און צו דער דריטער פערקריכט ער גאר אין אן אנארכיסטישער קלייזעל. — ונתנה תוקף מיט אויפגעדרעהטע האנטוכער. — בעשפרעכט א ביסעל די לאגע פון חזנים. — נעריצך׳לעך וואס בלייבען אויסען.

כ״א אב, תרס״ח.

שוער, אידען, צו מלחמה האלטען די מלחמת החיים, דעם לעבענס־קאמפף. וויפיעל וואפען האב איך שוין איבערגעניצט אין דער דאזיגער מלחמה און איך בין זיעגרייך קיינמאל ניט ארויס. וואס האב איך שוין ניט געטהאן אום צו פערבעסערן און פערלייכטערן דאס לעבען; אבער קיין זאך איז מיר נעלונגען. דער שיקזאל איז שטארקער פון אלע וואפען, און אז עס איז קיין מזל ניטא, ווערט א ביקס פערוואנדעלט אין א בעזים.

זייענדיג אזוי אויף צרות, ניט פאר אייך גערעכט, האב איך זיך גענומען צו דער אלטער אידישער וואפע — צום קול, מיינענדיג אז דאס וועט מיר עפעס העלפען. איך האב אייך נאך פאר־א־יאהרען דערצעהלט, אז גאט האט מיך געבענשט מיט א קול נגינה און איך קען דאווענען א ימים נוראים׳דיגען מוסף׳ל, און אזוי ווי ערשט איז דער סיזאן וואס מען זוכט חזנים און בעלי תפלה, האב איך אויך גענומען זוכען א חזנות־שטעלע אויף די קומענדע ראש השנה און יום כפור.

און זוכען א חזנות־שטעלע איז אויך ניט אזוי לייכט. והחזיקו שבע חזנים בעמוד אחד, אויף יעדען עמוד זיינען פאראן זיעבען בעלנים, וואס ווילען איהם פערנעהמען, אקוראט ווי לאיערלעך אויף יעדען קליענט אין די איסט סייד קאורטס.

שבת נחמו, ווען דער חזנים־יריד עפֿענט זיך אַלע יאָהר און די עקזאַמי־נייִשאַנס פאַנגען זיך אָן, עס הייסט, חזנים און בעלי תפילה הויבען אָן דאַוונען אויף פּראָבע, קומען יעדען שבת אין יעדע שול׳כעל און צו יעדער מנין צו עטליכע חזנים מיט אַמאָל און דער דאַוונען מוז צוטהיילט ווערען אויף עטליכע חלקים, אום יעדער איינער זאָל האָבען אַ שאָו צו צייגען וואָס ער קען. זעלבסטפערשטענדליך, במקום וואו עס זיינען פאַראַן קאָנקורענטען דאַרף מען האָבען זכות אבות און אַ צד אין טיש, אום מען זאָל געפעלען ווערען.

מאַכט זיך אַמאָל, אַז איהר גרייט צו אַ קנאַקענדיגען „תכנת שבת׳ל“ אָדער אַ „נעריצך׳ל“ און איהר האָפט אַז מיט זיי וועט איהר נעהמען דעם עולם אויף זיכער, לסוף ווען איהר קומט אין שול טרעפט איהר נאָך אַ פּאָאר חזנים וואָס זיינען אויך געקומען אויף פּראָבע, אויף אייער גורל פאַלט גאָר אוים צו דאַוונען שחרית און אייער קנאַקענדיגער „תכנת שבת׳ל“ אָדער „נעריצך׳ל“ בלייבט אויסען.

אבער דאָס איז נאָך קיין אונגליק ניט. איהר קענט נאָך האָפען, אַז איהר וועט אייער בעסטע סחורה אויך אויסברענגען, ווייל עניוויי זיינט איהר ניט יוצא מיט איין עקזאַמען, און מען הייסט אייך סאַי ווי סאַי קומען צו מנחה אָדער צום מיטינג און זאָגען עפּעס אַ שטיקעל. די צרה איז אבער, וואָס צו מנחה זיינט איהר אויך ניט קיין בן יחיד. איהר טרעפט זיך דאַמאַלס אויך מיט קאָנקורענטען און גראַדע אויף אייער מזל, האַקט איינער אריין אַ „מי שברך׳ל“ אָדער אַ „שמע ישראל“ מיט אַ געדרעהטען וואָלעכ׳ל און אייך איז מען מכבד צו זאָגען אַ „וכל מאמינים׳ל“, זינגען אַ „ויאתיו׳לע“ אָדער אַן אנדער ימים נוראים׳דיג שטיקעל און איהר בלייבט אַלץ אויס־געשטעלט מיט אייער קנאַקענדיגען „תכנת שבת׳ל“ אָדער „נעריצך׳ל“.

און אויב איהר פאַלט דורך, פערדריסט אייך די מעשה זעהר שטאַרק. עס דאַכט זיך אייך, אַז איהר האָט זיך געקוילעט דערמיט וואָס איהר האָט קיין געלעגענהייט צו צייגען עפּעס רעכטס, וואָס דער שטן האָט זיך אריינ־געמישט און דער עולם האָט אייער בעסטען סעמפּעל ניט געהערט; אָבער פערפאַלען. איהר קענט זיך ניט העלפען.

היינט גלאַט אַזוי די ערנידערונגען וואָס מיר חזנים האָבען אויסצו־שטעהן פון די קאָמיטעטען, „מבינים“ און גלאַט דעה זאָגערס. יעדער איי־

נער קריטיקירט אונז, יעדער איינער גיט איבער אונז א מיינונג און ביז מען דערשלאָגט זיך צום עמוד, דאַרף מען דורכגעהן אלע שבע מדורי גיהנום.

פאַראַן חברה'לאך וואָס האָבען גאָר ניט בדעה צו דינגען אַ חזן אָדער אַ בעל תפלה אויף ימים נוראים, פון דעסטוועגען וועלען זיי אייך הייסען קומען אויף אַ פּראָבע. וואָס אַרט עס זיי, אַז איהר רייסט די קעהל? עס קאָסט זיי עפּעס טהייער פון קראַם?

מיר ווייזט אויס, אַז איך האָב שוין דיזען סיזאָן אַרויסגעוואָרפען אַ פּאָר אַזעלכע אומזיסטע דאַווענס; אָבער פערפאַלען. געה כאַפּ עס צוריק.

אויף לעצטען שבת האָט מען מיך איינגעלאַדען איך זאָל ברייינגען מיין האַלז אויף אַ פּראָבע אין אַ שול, עס הייסט, צו אַ סאָסייעטי וואָס האַלט אָן אַ מקום להתפלל אויף אַ דריטען פלאָר אין אַ האָל. אין אַ ריכטיגע שול פון אַ קאָנגרעגיישאָן האָב איך נאָך, אין אמת זאָגענדיג, קיינמאָל קיין זכיה ניט געהאַט צו דאַווענען ביים עמוד אפילו אויף פּראָבע און איך ווייס ניט ווי דאָרט געהט עס צו. עס קען זיין, אַז די דאָרטיגע חזנים ווערען בעסער בע־האַנדעלט און אפשר האָט אַ גרעסערער חזן גרעסערע צרות.

לעצטער שבת, אויב איהר ווייסט, איז געווען שבת מברכים. איך האָב זיך דאַרום צוגעגרייט מיט אַ שעהנעם „יהי רצון" צו ראש חודש בענשען, מיט אַ „יחדשהו'לע", אמת ניט מיינער אַן אייגענער, נור אַ גנאַשטער פון סלאָנימער חזן; אָבער וואָס מאַכט עס אימצען אויס? אבי גוט. איך בין געקומען אין שול, האָב איך דאָרט געטראָפען זעהר אַ קליינעם עולם און מעהר איז ניט צוגעקומען. עס האָט מיר גראָדע דאָס מאָל אָבגעגליקט און איך בין געווען דער איין און איינציגער וואָס איז געקומען געבען אַ סעמפּעל תפלה און איך האָב אָבגעדאַווענט פון „שוכן עד" ביז נאָך „עלינו". עס איז מיר אויך געלונגען און דער גאַנצער דאַווענען איז אָבגעגאַנגען גלאַטיג, זיך אין ערגעץ ניט פערהאַקט, אין ערגעץ קיין מיסטייק געמאַכט און אַלעס איז געווען אָל־רייט.

נאָכ'ן דאַווענען האָבען מיר אַ פּאָאַר פון דער עדה הקדושה געזאָגט „גוט שבת" און אָבגעגעבען אַ יישר כח. דיזע, האָב איך פערשטאַנען, זיינען די סאַמע בעלי הבתים, די „פּני" און איך האָב זיי געפרעגט, וואָס וועט זיין ווייטער. „קומט אַריין צו מנחה" — האָבען זיי מיר געענטפערט — „וועלען מיר שמועסען."

פאר נאכט בין איך געקומען און דארט געטראפען בלויז איינינע מענ־שען, קוים א מנין. די זעלבע אידען וואס האבען מיר געהייסען קומען, האבען מיר ערקלערט, אז פון א שבת'דיגען דאוונען איז א מאל קיין ראיה ניט. א איד קען אפט זיין א שעהנער בעל תפילה אויף שבת און אויף ימים נוראים זאל ער ניט טויגען, דאריבער זאל איך פאר אומגוט ניט נעהמען און זאגען עפעס א שטיקעל ימים נוראים'דיגס. וואס זאל מען טהאן? איך בין דאך שוין ב"ה געוואהנט צו צרות, האב איך פאר זיי געזאגט א שטיקעל „אתה נגלת" און א „וכל מאמינים'ל" און ווי עס שיינט, איז עס זיי געפעלען געווען.

ווען איך האב גע'פטר'ט דעם צווייטען עקזאמען, האב איך א פרעג געטהאן? „נו, וואס וועט זיין ווייטער?

„איך וועל אייך דערצעהלען" — האט מיר איינער געענטפערט — „אונזער סאסייעטי פערמעגט אהן עין הרע, קרוב צו 200 מעמבערס, באשר זיי קומען ניט שבת דאוונען אבער ימים נוראים ווילען זיי אלע זיין, דאריבער קענען מיר אויף אונז אליין ניט שטעלען צו דינגען א חזן אהן דער הסכמה פון אלע ברידער. לכן וועט איהר אזוי גוט זיין ארויפקומען ביי נאכט צום מיטינג, זאגען עפעס א שטיקעל פאר אלע ברידער און מען וועט די זאך פערהאנדלען."

איך בין דערויף אויך מרוצה געווארען און צוגעזאגט, אז איך וועל קומען.

ביי נאכט בין איך געקומען אין שול. איך האב געמעלדעט דעם שומר הפתח (אינערוואכע), אז איך בין געקומען געבען פראבע פאר די מיטגליעדער.ער האט וועגען דעם געמעלדעט דעם פרעזידענט און א ביסעל שפעטער האט מען מיך אריינגערופען.

אין האל האב איך געטראפען א סך מענשען, איננערע און מיטעל־יעהרינע; אבער קיינע בעקאנטע פנים'ער האב איך ניט בעמערקט. איך האב געדענקט, אז יענע לייטע, וועלכע האבען מיט מיר גערעדט און וועלכע איך האב געזעהן ביים דאוונען, זיינען פיליטכ ניט געקומען אדער זיי זיינען ערגעץ ארויסגעגאנגען.

ווען איך בין אריינגעקומען, האט דער פרעזידענט גערופען צו ארדער און געבעטען דעם עולם, אז מען זאל זיך בערוהיגען, ווייל דער חזן וועט עפעס

זאָגען.

בעמערקט האָב איך, אז פיעלע זיינען עפּעס צו פרעהליך און האַלטען אין איין לאַכען. קלעהר איך ביי זיך: מען דאַרף זיי זאָגען עפּעס א גע־שמאַקע שטיקעל, וואָס זאָל זיי א ביסעל צוברעכען די הערצער און זאָלען זיי וויסען וואָס איך קען. איך האָב זיך אוועקגעשטעלט און אָנגעהויבען זאָגען „ונתנה תוקף“.

און עס איז מיר געלונגען אויך. אין ערגעץ ניט געשטרויכעלט געוואָרען אפילו אויף א האָאר און די ענדע האָב איך אויסגעלאָזט מיט א לאַנג־געצוי־גענעם טאָן אויף דער העכסטער אָקטאַווע, טאַקע ווי א גרויסער חזן און איך האָב געפיהלט, אז איך האָב געמאַכט א גוטע שטיקעל ארבייט.

באַלד ווי איך האָב געענדיגט, איז געוואָרען א פּאַטשעריי און א קלאַ־פּעריי צוזאמענגעמישט מיט קולות: הורריי! קעסלער! טעטרעזיני, קארוזאָ! פראַגער! שאַליאַפּין! הורריי! בראַוואָ! ביס!

איך האָב זיך ארומגעקוקט און געזעהן ווי אלע שטיקען זיך פון געלעכ־טער און איך האָב זיך אָנגעשטויסען, אז איך בין אריינגעפאלען. איך האָב זיך געלאָזט געהן צום טהיר און א פּאָאר אויפגעדרעהטע האַנטוכער האָבען מיך נאָכגעיאָגט און מיר געטראָפען גלייך אין פּאַטילניצע.

ווען איך בין ארויסגעגאַנגען האָב איך בעמערקט, אז איך בין גאָר ניט אויף דעם פּלאַאר וואו די שול אין וועלכע איך האָב געדאַווענט איז. אויפ'ן טהיר האָב איך געפונען א סיין מיט פאָלגענדען אויפשריפט:

„דער פרייער, פּראָגרעסיווער, אַנאַרכיסטישער עלעמענט פון לאַכודקאַ־ווער לאַנדסלייט מיטעט הייטע היער.“

דערפון האָב איך זיך איבערצייגט, אז איך בין על פּי טעות ארויף אויף א פלאָאר העכער און איך האָב אומזיסט און אומנישט ארויסגעוואָרפען אזא טהייערען „ונתנה תוקף“ ניט אין ריכטיגען פּלאַץ.

א היבשע צייט בין איך געשטאַנען ביז איך בין צו זיך געקומען. ארונ־טערגעהענדיג א פּלאָאר נידעריגער איז מיר אָנגעקומען אנטקעגען איינער פון די בעלי הבתים, וואָס האָבען מיט מיר גערעדעט צו מנחה אן ער מאַכט צו מיר אזוי:

„אָט ערשט געהט איהר? וואו זיינט איהר געווען פריהער? מען האָט

געוואָרט און געוואָרט אויף אייך און אז איהר זיינט ניט געקומען, האָבען מיר געמאַכט אַ וואָרט מיט אַן אנדער חזן."

.46

צוויי נייע דורכפעלע.

טובית חייקעל ווערט שוין שיער אַ חזן אין אַ זומער־פּלאַץ, אבער ער בענאַרעשט זיך מיט אַ וואָרט און מען טרייבט איהם דורך. — אין אַ צווייטען פּלאַץ איז שוין אַלעס אַלל־ראַיט, כאַפּט ביי איהם אַן אַנאַרכיסט אוים די שטעלע און ער האָט נאָך תרפות וביושים.

כ"ז אב, תרס"ח.

איך האָב שוין טשוט, טשוט צוויי מאָל געקראָגען אַ חזנות שטעלע אויף ימים הנוראים.איך בין שוין אזוי גוט ווי פערטיג געוואָרען מיט אַלעס; אָבער עס איז צו נישט געוואָרען. אין איין פּלאַץ האָב איך זיך אַליין קאַליע געמאַכט און אין צווייטען האָט קאַליע געמאַכט מיין פּראַכטאָגעדיגע פּראָבע.

דאָס איז געווען אין מיטען וואָך, האָט מען מיך רעקאָמענדירט אַלס בעל מוסף ביי אַ פּריוואַט מנין אין אַ זומער פּלאַץ. קיין גרויסער עולם, האָט מען מיר געזאָגט, איז דאָרט ניטאָ; אָבער די ביסעל מענשען וואָס זיינען פאַראַן זיינען נגידים, גבירים אדירים און מען קען פון זיי עפּעס דערלעבען.

פון דעם כלל האָלט איך שטענדיג, אז אָרום אַ פעטען טאָפּ איז גוט צו רייבען זיך. איך האָב געדענקט, אז ביי רייכע לייט און דערצו נאָך אידישע מענשען וואָס ווילען ימים נוראים דאַווענען בציבור, שפּיעלט אַ דאָלער קיין ראָלע ניט און קוים וועל איך ביי זיי אויסנעהמען, וועלען זיי מיך מסתמא ניט קריוודען און וועלען מיך גאַנץ שעהן בעפרידיגען.

אגב נאָך אַ זאַך: זיין אַ מליץ יושר, אַ בעטער פאַר רייכע איז געווים בעסער איידער מתפלל זיין פאַר אָרימע, ווייל רייכע האָבען זיכער אַ פּול, אַ צד אין דער פמליא של מעלה — זאָנסט וואָלטען זיי דאָך ניט געווען רייך — און מען קען גיכער אויסבעטען פאַר זיי אַ גוט יאָהר מיט געזונד, פּרנסה און אַלעס.

אַ שטיקעל חסרון האָב איך אפילו געפונען אין דער דאָזיגער שטעלע, וואָס די רייכע האָבען פיינד מען זאָל זיי לאַנג באַדערן און זיי ווילען מען זאָל

זיי מאכען דעם דאווגען בקיצור. עס איז אפילו נים שעהן צו זאגען און מען דארף עס ניט זאגען; אבער פון אמת קען איך ניט אוועקגעהן און איך מוז אייך פערטרויען דעם סוד, אז אונזערע מענשען שפארט אפט אן דער חזנות געפיהל און עס ווילט זיך אונז ארויסברענגען אונזערע סחורה, אקוראט ווי א בהמה, להבדיל, מיט א פולען אייטער איז גערן זיך אבצומעלקען; אבער וואס זאל מען טהאן? פון פרנסה וועגען מוזט איהר א מאל דערשטיקען אייערע געפיהלען אין זיך. ווען עס שטעהט צו פערדיענען געלד, זיינט איהר ניט ביי זיך אין די הענד און איהר מוזט מבטל זיין אייער ווילען צוליעב דעם ווילען פון אנדערע.

הכלל איך בין צופריעדען געווען אנצונעהמען די שטעלע; אבער עפעס איז אויף מיר געפאלען א מורא. דאס ליגט שוין אין נאטור פון מענשען, אז פאר א נגיד שרעקט מען זיך. ווען איהר דארפט מאכען א שטיקעל אר־בייט פאר א רייכען כאפט איהר א ציטער. עס דאכט זיך אייך, אז איהם וועט ניט געפעלען ווערען דאס וואס דעם אלגעמיינעם עולם געפעלט. אגב זאגט מען טאקע, אז עס זיינען פאראן גבירים וואס האבען פיינד דעם סקאר־באווען, אומעטיגען „הנני העני“... וואס ווילען ניט הערען דעם תחנונים'די־גען „שמע קולנו“... און פערשטאפען די אויערען פון געוועהנליכען „יעלה תחנונגנו“... פאר זיי דארף מען גאר ארויסגעהן מיט אנדערע נגונים, מיט אנדערע מעלאדיען, וואס זייערע אויערען זאלען קענען פערנעהמען. איך האב דארום צוגעגרייט א פאאר עקסטרא געשמאקע שטיקלאך, זיי גוט איינ־געשטודירט און איך בין אוועקגעפאהרען אהין אויף פראבע.

די פראבע האב איך געדארפט מאכען אין א האטעל ביי די אנוועזענ־הייט פון דזשענטעללייט און לײדיעס. דערזעהענדיג דעם עולם פאר וועל־כען איך האב זיך געדארפט שטעלען צום עקזאמען, בין איך אויפגעציטערט געווארען; אבער איך האב זיך אנגענומען מיט קוראזש, מיט עזות פנים און איך בין די פראבע דורכגעגאנגען בשלום. ווי עס שיינט בין איך זיי געפע־לען געווען און איך וואלט זיכער פערבליבען זייער בעל תפלה, ווען איך וואלט זיך נים בענארישט און ניט ארויסצייגען צופיעל עזות פנים.

נאך דער פראבע האט מען מיך אריינגענומען אין מיטען און מען האט זיך אנגעהויבען וויצלען, זאגען גלייכווערטלאך און א ביסעל חוזק מאכען פון מיר, גלאט אזוי זיך אין גוטען מוטה. נגידים האבען דאס רוב א נאטור צו

חכמה'נען זיך ווען אַן אָרימער איז פאַראַן אין זייער מיטע און אריינוואַרפען איהם שטעכווערטלאַך. זיי מיינען, אז א קבצן'ס לייב פיהלט ניט קיין שטאָך, אז די נשמה פון אַן אָרימאַן בעגרייפט ניט ווען מען טרעט אויף איהר אָן. איינער פון דער קאָמפּאַניע, דער סאַמע מאַכער פון מנין, האָט געוואָלט אויסבריינגען אַן אַלטען וויטץ און ער האָט א פרעג געטהאָן:

„פאַר וואָס זאָגט די וועלט אַז א חזן איז א נאַר?“ ער האָט אַליין גע־פרעגט און אַליין געענטפערט: ווייל דאָס וואָרט „חזן“ מאַכט: חזנים זיינען נאַראָנים. און אַלע האָבען אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער.

מיך האָט די זאַך זעהר פערדראָסען און זייענדיג פול מיט עזות פנים פון דער פּראָבע, האָב איך איהם אָבגעגעבען א קלאַפּ פאַר א קלאַפּ: „נעהמט זשע“ — זאָג איך — „און קעהר איבער דעם וואָרט „חזן“, וועט עס מאַכען: נגידים זיינען חזרים.“

דער עולם איז געבליבען אָבהענגדיג. מיין חוצפה'דיג ענטפער איז גע־ווען צו שאַרף פאַר זיי און זיי האָבען זיך געפונען בעליידיגט. מען האָט מיר אָנגעוויזען וואו די מזוזה איז און איך בין אוועק אבל וחפוי ראש.

איך בין געווען בייז אויף זיך אַליין און אויפ'ן פּראַקליאַטען צונג, וואָס צוליעב איהם האָב איך א שטעלע פערלאָרען; אָבער פערפאַלען. איך האָב שוין צוריק ניט געקענט כאַפּען. פאַר דער אידענע האָב איך פון דרך שלום וועגען געזאָגט, אז איך האָב דאַרט ניט געקענט דורכקומען מיט'ן מקח און דאַוונען אין דער פרעמד און נאָך פאַר א קלייניגקייט, לוינט זיך ניט. מיין אַלטע האָט דעם תירוץ אָנגענומען און געשענקט די נגידים עטליכע קללות דערפאַר וואָס אויף אַלע שוואַרץ יאָהרען, אויף אַלע נאַרישקייטען סטאַיעט זיי און אויף דינגען א רעכטען בעל תפלה, ווערען זיי קאַרג.

אצינד וועל איך אייך דערצעהלען ווי אזוי מען האָט מיך אין אַן אנדער פּלאַץ גע'פסול'ט פון בעל תפלה גאָר אונשולדיגערהייד. איהר געדענקט דאָך מסתמא, אז פאַראַכטאָגען שבת צונאַכט האָב איך דורך א טעות פערבלאָנ־דזשעט עפּעס אין אַן אַנאַרכיסטישע קלייזעל און איך האָב דאָרט געזאָגט אַן „ונתנה תוקף“, הערט זשע וואָס היינטיגען שבת איז געווען.

אויף לעצטען שבת האָב איך געמאַכט אַן אַפּאָינטמענט מיט א חברה, אַז איך וועל צו זיי קומען געבען א סעמפּעל. יענע חברה איז א שטרענג אָרטהאָדאָקסישע און איז זעהר א „פּריטיקלע“, ניט אזוי אויף נגינה, ווי אויף

עהרליכקייט און פרומקייט. די גבאים האָבען מיר געזאָגט, אז עס איז פאר זיי רעכט וויניגער זינגען, וויניגער טראַראַרייקען און דער עיקר ווילען זיי, אז דער בעל תפלה זאָל זיין א איד מיט א ריינע, כשר'ע הארץ און אזוי ווי זיי האָבען געהערט, אז איך בין אַן עהרליכער איד, וועל איך זיכער זיין מרוצה לקהל און מען וועט זיך מיט מיר פיעל ניט דינגען.

איך האָב ביי זיי שבת געדאַווענט און אלעס איז אוועק כשורה. איך האָב נאָכ'ן דאַווענען געמאַכט א רייד מיט א פּאָאר פון די סאמע בעלי הבתים און זיי האָבען מיר געזאָגט, אז אום זיי וועט קיין מניעה ניט זיין.

איך האָב אפילו פערשטאַנען, די ווערטער „אום אונז וועט קיין מניעה ניט זיין" בעדייטעט א טרעט אויפ'ן פוס, א מין אָנצוהערעניש, אז אויב אום זיי וועט יא זיין א מניעה, וועט ניט טויגען; אָבער מיר איז ניט איינגעפאַלען, אז זיי זאָלען מיינען צו פערדיענען דערביי קאָמישאָן און איך האָב זיי גאָר ניט געענטפערט.

ביי נאַכט בין איך געקומען צום מיטינג מושוה ווערען מיט'ן פרייז. יענע פּאָאר מאכערס האָבען זיך געדרערט ארום מיר, אריינגעגאַנגען מיט מיר אין פערשיעדענע געשפּרעכען; זיי האָבען מיר דערצעהלט וואָס פאר א מאכט זיי האָבען אין דער חברה, ווי קיין זאַך ווערט ניט געטהאָן אָהן זייער הסכמה, ווי זיי האָבען פאר־א־יאָהרען גענומען א חזן, כאָטש די גאַנצע חברה איז געווען דאַגעגען, און נאָך אזעלכע מיני שמועסען. ווען מען האָט אָנגעהויבען פערהאַנדלען וועגען מיר, איז איינער ארויסגעטרעטען און מאכט אזוי:

„פּרעזידענט און ברידער!" דיזער מאַן איז ניט ראוי, אז ער זאָל ביי אונז דאַווענען, ווייל ער איז א טרייפניאַק, א גוי גמור, ער גלויבט ניט אין גאָט און טהוט כל דבר האסור. מיר קענען אייך איבערצייגען, אז ער געהט צו די מיטינגען פון דעם פּרייען, פּראָגרעסיווען, אַנאַרכיסטישען עלעמענט פון די לאַנדסלייט און אז אזא מענש זאָל שטעהן ביים עמוד איז א חילול השם."

אַן אויפגעציטערטער בין איך געוואָרען הערענדיג די דאָזיגע רייד.

„איך האָב אָהין פערבלאָנדזשעט, דורך א טעות בין איך אָהין געקומען" — האָב איך זיך גענומען פערענטפערן, אָבער יענער האָט זיך אָבגערופען:

„מיר קענען אייך. מיר וויסען אייערע חברה לייט. איהר פערבלאָנ־

דזשעט אָפּט נאָך כל נדרי אין אַ גוי׳אישען רעסטאָראַנט אויך. איהר פער־בלאָנדזשעט אָפּט אין מאנכע על חטא׳ם און נאָכדעם פערבלאָנדזשעט איהר צום עמוד.“

אַלע האָבען אויף מיר אָנגעהויבען קוקען מיט פעראכטונג און מען האָט מיר געהייסען געהן.

איך האָב נאָכדעם ערפאהרען, אַז אַ מיטגליעד פון יענער אנארכיסטי־שער סאָסייעטי האָט מיך פערראַטהען און ער אַליין האָט דאָרט אָנגענומען די חזנות שטעלע. די פּאָאר הויפּט מאַכערס פון דער שטרענג אָרטהאָדאָק־סישער חברה האָבען דערביי געמאַכט אַ פּאָר דאָלער.

.47

די שלים־מזל׳דיגע שמשות.

טוביה חייקעל קריעגט אַ שמשות שטעלע אין אַ שוהל, אבער עס פּאַסירט מיט איהם אַ זאָנדערבאָרע סיבה און ער פערליערט די לאַסקע ביי די בעלי־הבתים. — אינטערעסאַנטע בריוועלעך פון די מעמבערס פון די קאָנ־גרעגיישאָן. — אַ צעטעל פון „מי שברך׳ס“ און „הזכרות“.

ז׳ אלול, תרס״ח.

איך בין געוואָרען אַ שמש אין אַ שול פון אַ דאון טאונער קאָנגרעגיישאָן.

וועלל, אַ שמשות־שטעלע איז ניט שלעכט. אפילו אין אַ קריזיס, אין שלעכטע צייטען, ווען ביי פיעלע טריידס איז סלעק און פיעלע פּרנסות ווערען אָבגעשניטען, פיהלט זיך עס ניט אין שמשות. דיזע פּרנסה שטעהט שטענדיג אויף איין מאָס, ווייל דעם עיקר הכנסה האָבען שמשים פון „אל מלא רחמים׳ס“ און „מי שברך׳ס“, זאכען וואָס געהען קיינמאָל ניט אויס.

מענשען ווערען קראַנק און שטאַרבען אין שלעכטע אזוי גוט ווי אין גוטע צייטען, און אפילו דער מלאך הממונה על ההריון — דער מלאך וואָס האָט צו זאָגען אויף שוואַנגערשאַפט טהוט אויך שטענדיג זיין שליחות און סודי טודי מאַכט זיך אַ מי שברך׳ל פאַר אַ יולדת און אַ שמש קריעגט דערפאַר בעצאָהלט.

אָבער אַלץ די אייגענע מעשה: מען דאַרף צו שמשות אויך מזל האָבען, ווען נים טויג עס אויף כפּרות.

די שול אין וועלכע איך בין שמש געוואָרען איז מיר בעקאַנט. איך פלעג ־אָרט אָפּט פריהער אויך דאַוונען. די קאָנגרעגיישען איז אַן אַלטע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען מיט יאָהרען צוריק. דאָס רוב מיטגליעדער פון דער קאָנגרעגיישאָן קומען כמעט קיינמאָל ניט דאַוונען. אייניגע האָבען ארויסגעמופט אפטאון און זיינען געוואָרען האַלבע דייטשען. מאַנכע האָבען געקויפט ריעל־עסטייט אין בראָנזוויל און זיי מוזען דאָרט וואָהנען און היטען זייערע הייזער, אַז די ציגען זאָלען קיינע שאָדענס ניט מאַכען. אַנדערע וויעדער וואָס וואָהנען אפילו ניט ווייט, זיינען אָבער ביזי און האָבען קיין צייט צו קומען דאַוונען אפילו שבת.

אָבער אפילו די אפטאַונער האַלבע דייטשען און די בראָנזווילער ריעל־עסטייט לייטע פערלאָזען אויך ניט אין גאַנצען זייער שול, און אָבוואָהל זיי קענען ניט אָדער ווילען ניט קומען כאַפּען א מפטיר׳ל אָדער אַן עליה ביי זייערע אייגענע, לאָזען זיי זיך אָפּט געפינען מיט זייערע נדבות אויפ׳ן שול אונטער די אויגען.

האָט איינער יאָהרצייט, גיט ער צו וויסען דעם שמש, אַז ער זאָל מאַכען א „מלא“ און אָנצינדען א ליכט. ווערט אימיצער ביי זיי קראַנק, זאָגען זיי אָן, אַז דער שמש זאָל מאַכען א „מי שברך“ מיט א „בעבור שנדב“. ווערט ביי איינעם געבאָרען א קינד, שרייבט ער צום שמש, אַז ער זאָל מאַכען „מי שברך“ דער יולדת — ווען א מיידעל, ווערט אָפּט דער שמש בעאויפטראַכט צו געבען עס א נאָמען. זעלבסטפערשטענדליך פערלאַנגט מען עס ניט אומזיסט און אי די שול האָט דערפון עפּעס, אי דער שמש נאַרט זיך אויך ניט.

ווען איך האָב דעם דזשאָב איבערגענומען, האָב איך אָנגעהויבען בעקומען גאַנצע באַנטשעס פּאָסטאַל־קאַרדס און פערמאַכטע בריעף פון מעמבערס, וועלכע האָבען מיך געבעטען שבת צו מאַכען „מי שברך׳ס“ און „הזכרות“, מאַנכע פון די בריעף זיינען געשריעבען אין אידיש פון די מעמבערס גופא און אַנדערע זיינען אין ענגליש, וואָהרשיינליך האָבען עס זייערע קינדער געשריעבען.

איך וועל אייך אויף ציקאַוועס איבערגעבען א פּאָר פון די דאָזיגע בריוולעך. איינער שרייבט, למשל, אזוי:

„מיסטער שאָטעס. מיר דאַכט, אַז עס איז שוין דער חיידעש עלעל.

לאָחיין פערגעסט ניט פליהז שאַבעס מאַכען מיין מאַמען א מאָליי. מען האָט איהר געראָפען יאַכנע סאָסע באַס רעב כאַיים בעריל. מאַכט שוין, איך בעט אייך, פאַר איין וועגס מיין שוויגער אויך. איהר נאָמען איז שפרינצע באַס רעב יאָקעל באָרוח. פון מיר מיסטער בארנעט געלדזאַק.“

אַן אַנדער בריוועלע אין ענגליש לעזט זיך אַזוי:

„דיר סאַיר. פליז גיוו איי ניים טו מאַי ניו באָרן טשאַילד. לעט בי האָר ניים ברײנע גיטעל עפטער מאַי מאָדהער, אָר טריינע דוואָסיע עפטער מאַי מאָדהער אין לאָא. דאָנט פאָרגעט טו מייק מאַי וואַיף מי שברך. האָר דזשוּאיש ניים איז ציפּע יענטע, דאָדהער אָוו מיסטער געציל גרונם. דאָנייט אין מאַי ניים איי דאָלאַר פאָר דהי חברה ענד איי העף איי דאָלאַר פאָר יורסעלף. רעספּעקטפולי, דזשאָו פאַסטערנאַק.“

נאָך א פאָסטאַל־קאַרד, צום ביישפּיעל, האָט פאָלגענדען אינהאַלט:

ר. שמש. היות אַזוי ווי מיין ווייב איז, לא עליכם, ניט מיט אַלעמען, לכן זייט אַזוי גוט און מאַכט איהר שבת א „מי שברך“. זייט מנדב פון מיינטוועגען א חצי דאָלאַר על החברה און עשרים וחמשה (דיטאָ 25 סענט פאַר אייך. איהר נאָמען וועט איהר געפינען פערשריעבען ביים אַלטען שמש. ער פלעגט איהר אַלע מאָל מאַכען מי שברך. ממני מנחם מענדעל פינטשיק.“

אונגעפעהר אַזעלכע בריעף האָב איך ערהאַלטען א סך. געדענקען אַלעמען אויסענוועניג מיט די נעמען און ווער עס דאַרף גלאַט אַזוי זיך א „מלא“, אָדער א „מלא“ פאַר א יאָהרצייט; א „מי שברך“ פאַר א חולה אָדער פאַר א יולדת, איז אונמעגליך. מען דאַרף דערצו האָבען א קאָפּ פון א מיניסטער. איך האָב דאָרום אָנגעהויבען פיהרען וועגען דעם א גאַנצע בוכהאַלטעריע און איך האָב אַלע מיינע קליענטען פערשריעבען אין א ביכעלע, „מלא’ס“ בעזונדער, „מי שברך’ס“ פאַר יולדת בעזונדער און פאַר חולאים ווידער בעזונדער.

פרייטאָג פאַרנאַכט האָב איך איבערגעקוקט מיין צעטעל און אויס־געפונען, אַז איך האָב פיער און צוואַנציג שטיק צו מאַכען „הזכרות“ און „מי שברך’ס“. איך האָב אויסגערעכענט, אַז אפילו שוין ניט זאָגען קיין סך, בלויז צו קוואָדער א שטיק, וועט עס אויך אויסמאַכען זעקס דאָלאַר. הייגט זיינען דאָך פאַראַן אַזעלכע וואָס גיבען צו פופציג סענט און מעהר אויך, און וואו זיינען די, וואָס מען וועט אויפרופען צו דער תורה? מסתמא וועלען

זיי דאָך אויך עפּעס מנדב זיין „על השמש“. אויף דעם סמך האָב איך געהייסען מיין אידענע מאַכען אַ גוטען קוגעל. אַז עס פּערדיענט זיך, פּערגינט זיך, — האָב איך איהר געזאָגט — און אַז גאָט האָט געהאָלפען, לאָמיר עפּעס הנאה האָבען פון דער וועלט.

שבת ביים דאַווענען האָב איך געהייסען דעם גבאי ער זאָל מיר געבען אַן עליה און איך האָב אָבגעמאַכט אַלע „מי שברך׳ס“, וואָס איך האָב געהאַט אויפ׳ן צעטעל. צווישען די יולדות האָב איך געהאַט פערשריעבען די פרוי פון מר. ציבולסקי, פון אַפּטאָון, דער רייכסטער מעמבער פון דער קאָנגרע־גיישען, וועלכע האָט לויט מיין צעטעל געבאָרען אַ אינגעל און איך האָב איהר געמאַכט אַ „מי שברך עם בנה הנולד למזל טוב“. דיזער ציבולסקי, האָב איך געהערט זאָגענדיג, האָט אַן אָפּענע האַנד און עס איז ביי איהם רעכט צו שענקען אַ שמש אַ פּאָאַר דאָלאַר מיט אַמאָל, בפרט נאָך פון אַ ברית, האָב איך געדענקט, וועל איך געוויס פון איהם כאַפּען אַ שעהנע מטבע.

נאָך „יקום פורקן“ האָב איך אָנגעהויבען טענדען די אָרדערס אויף „הזכרות“. אין מיטען די „הזכרות“ איז געקומען מר. פּופּקין, אַ רייכער מעמבער וואָס איך האָב געהאַט אויפ׳ן צעטעל, אַז איך דאַרף מאַכען זיין ווייב אַ „מלא“. מיסטער פּופּקין האָט צו מיר אַ וואונק געטהאָן, גלייך ער זאָל פרעגען: האָט איהר שוין מיין דזשאָב געמאַכט? איך האָב אַ שאָקעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ, ווי איינער רעדט: עס האַלט שוין באַלד ביי אייער ווייב.

אַ נגיד, — האָב איך מיר אַ טראַכט געטהאָן — קען נאָך אַ מאָל פּער־דריסען, וואָס איך לאָז איבער זיין ווייב אויף שפּעטער. איך האָב דארום אַ פּאָאַר פון מיין צעטעל איבערגעהיפּט און גענומען מאַכען אַ „הזכרה“ דער מיסעס פּופּקין. לכבודו האָב איך דיזע „הזכרה“ געמאַכט יום־טוב׳דיג, הויך אויפ׳ן קול און ערטערווייז אַ ביסעל צוגעדרעהט, כדי מיין בעל הבית זאָל צופריעדען זיין. אַ שמש, יו נאָו, מוז זיינע בעלי הבתים אונטער׳חנפ׳ענען.

די ווערטער: „את נשמת האשה הצנועה מרת חנה גענעסיע בת ר׳ חייקעל זלמן שהלכה לעולמה“ און ווייטער, האָבען איך געמאַכט אויף אַ חזנ׳ישען שטייגער, און ווערענד איך האָב געדרעהט אויף מיין העלזעל די ווערטער „בעבור שבעלה“, האָב איך געקוקט אויף מר. פּופּקין, ווי איינער רעדט: דאָס מיינט מען איך. פּלוצלונג איז מר. פּופּקין געוואָרען רויט און

בלאָס און זיינעביידע הענד זיינען געפאַלען אויף מיינע באַקען מיט אַזא האַסט, אַז איך האָב דערזעהן מיין באָבע פון יענער וועלט.

„אַ מיתה משונה זאָל אויף אייך קומען!" — האָט ער געשריען — „אין ליילעכער וועט מען אייך פון דאַנען אַוועקטראָגען, שטיק גלאָמפּ וואָס איהר זיינט!"

איך בין געבליבען שטעהן ווי אַ צומישטער און אַליין ניט געוואוסט פון וואַנען דאָס איז מיר געקומען. אין שול איז געוואָרען אַ גערודער און אַלע זיינען צוגעלאָפען צום באַלעמער. וואָס איז דאָ געוועזן? — האָט אַלע ערשטוינט געפרעגט — און מר. פּופּקין האָט דערצעהלט:

„איך האָב געוואוסט, אַז איך וועל ניט קענען קומען צו לייענען אין שול, שיק איך איהם אַריין אַ פּאָסטאַל־קאַרד, אַז מיין ווייב האָט געהאַט אַ אינגעל און ער זאָל איהר מאַכען אַ „מי שברך", געהט ער גאָר און מאַכט אַן „הזכרת נשמות! אַרויספליהען זאָל פון אייך די טרפה'נע נשמה אייערע."

מר. פּופּקין האָט מיר געוואָלט שענקען נאָך אַ מתנת יד; אָבער מען האָט איהם אָבגעהאַלטען. נאָכ'ן דאַווענען איז דער עולם אַוועק צו מר. פּופּקין אויף קידוש און איך בין אַוועק אַהיים מיט אַ צובראָכענע האַרץ.

נעכטען האָט מען מיר אָבגעגעבען אַ גרוס, אַז מיט מר. צימבולסקי'ס „מי שברך" בין איך אויך אַריינגעפאַלען. חברה ברידער זיינען געפאָהרען אָבגעבען „מזל טוב" דער אשה היולדת, לסוף איז זי גאָר קיין יולדת ניט. זי איז גאָר געפעהרליך קראַנק און מר. צימבולסקי האָט די ברידער געזאָגט, אַז ער האָט מיר גאָר געבעטען דורך אַ בריעף, אַז איך זאָל איהר מאַכען אַ „מי שברך לחולה" בינו לבינו איז ער אויף מיר אש להבה און ביי אַלע מעמבערס פון דער קאָנגרעגיישען האָב איך שוין אויך די לאַסקע פערלאָרען.

איך פערשטעה ערשט, אַז איך האָב על פי טעות פערביטען די אָרדערס און ניט פערשר'יעבען אַלעמען אויפ'ן ריכטיגען פּלאַץ און דערפון זיינען די צרות אַרויסגעקומען.

.48

ער זוכט ווידער פרנסה.

דער שלים־מזל'דיגער טוביה חייקעל פאהרט ארויס אויפ'ן סעמעטערי מאכען „מלא'ס" פאר די וואס קומען אויף קבר אבות, אבער מען לאזט איהם צו דיזע דזשאבס ניט צו. — ווי די פראפעסיאנעלע „מלא" מאכערס קעטשען קאסטאמער. — א „מלא" מאכער א דאטש און א שפיצעל פון א באנדע לויפערס.

י"ד אלול, תרס"ח.

אז איך בין א שמש געווארען אין א שול, ווייסט איהר שוין, און אז איך בין ביים ערשטען אויפטריט אין די שמשות דורכגעפאלען מיט א פאאר קלייניגקייטען און פערלארען די לאסקע ביי די בעלי הבתים האב איך אייך שוין אויך דערצעהלט. אצינד וועל איך אייך דערצעהלען א נייע מעשה.

מורא האבענדיג, אז מיין שטעלע האלט זיך, ווי מען זאגט: אויף היהנערשע פיסלעך, האב איך דערווייל אנגעהויבען זוכען צו מאכען א פאאר דאלאר פון אן אנדער זאך, און אז מען זוכט געפינט מען.

איך האב געהערט, אז ערשט אין אלול איז דער סיזאן, ווען דער עולם געהט אויפ'ן הייליגען ארט אויף קבר אבות, און אזוי ווי איך האב א שטיקעל קול נגינה און ווען איך טהו אן מיין סטאוו־פייפ קוק איך אויס מעשה רעוורענד, האב איך זיך מישב געווען, אז עס איז פאר מיר א פלאן ארויס־צופאהרען אויפ'ן סעמעטערי און זוכען צו פערדיענען א פאאר דאלאר פון מאכען „הזכרת נשמות".

דער עיקר ביזי אויפ'ן הייליגען ארט איז זאנטאג. די אורזאכע דערפון איז גאר פשוט, ווייל זאנטאג דארף מען דאך סאי ווי סאי ערגעץ אויספאהרען, פאהרט מען אויס מיט דער גאנצער פאמיליע אויפ'ן סעמעטערי און מען גיט פאר איין וועגס די פערשטארבענע עלטערן, קינדער אדער קרובים אויך א שאו.

לעצטען זאנטאג האב איך זיך אויסגעסטראיעט אין א ווייסען קאלער מיט א שעהנעם נעקטאי, אנגעטהאן מיין סטאווופאיפ ווי עס פאסט פאר א כלי־קודש'ניק און איך בין אוועקגעפאהרען אויף וואשינגטאן סעמעטערי.

די קאר אין וועלכע איך בין געפאהרען איז געווען געפאקט מיט פאסאזשירען, מייסטענס פרויען. פון די געשפרעכען וואס זיי האבען געהאט

צווישען זיך האָב איך ערפאהרען, אז זיי פאָהרען אלע אין דעם זעלבען וועג וואָס איך — אויפ'ן בית עלמין. מאנכע אויף די קברים פון זייערע עלטערן; אנדערע אויף די קברים פון זייערע קינדער, און אלמנות — אויף די קברים פון זייערע מענער.

„אט די אלע — האָב איך געטראכט ביי זיך — וועלען דאָך דאָרט אויפ'ן הייליגען אָרט דארפען מאכען „מלא'ס", און ווען די אלע „מלא'ס" זאָלען אריינפאלען צו מיר, וואָלט איך געמאכט א טהייערען טאָג וויידזשעם; די פראגע איז אָבער, ווי בעקומט מען זיי ?

מאכען בעשטעלונגען אין קאר האָט מיר ניט געפאסט. דאָס איז עפּעס מעשה שנאָרער. איך האָב דארום זיצענדיג אביסעל אונטערגעזוכגען, כדי זיי זאָלען זיך אליין אָנשטויסען ווער איך בין און עס זאָל מיר גרינגער זיין דאָרט אויפ'ן פּלאַץ צו פערכאפּען זיי פאר קאָסטאָמער.

קומענדיג אויפ'ן פּלאַץ, האָבען זיך ביים קאר בעוויזען עטליכע אידען אין סטאָוו פּייפּס. קיין חתונה, פערשטעהט זיך, איז דאָרט געווים ניט, האָב איך זיך באלד אָנגעשטויסען, אז דאָס וועלען זיין מיינע קאָנקורענטען, און מיר איז זוויער געוואָרען אויפ'ן הארצען.

און מיין נבואה איז מקוים געוואָרען. באלד ווי מיר זיינען ארונטער פון קאר, זיינען די דאָזיגע אידען מיט די הויכע קאפּעליושען צוגעלאָפען און אָנגעהויבען שלעפּען די מענער פאר די פּאָלעס און די לײדים פאר די קליידער, אקוראט ווי די פּולער אין העסטער סטריט. און קולות האָבען זיך געהערט אזוי ווי ערב שבת אויפ'ן פיש מארק.

און געשריען האָבען זיי אויף פערשיעדענע לשונות: ליטווישע אידיש, פּוילישע אידיש, און גאליציאנער אידיש. היער זיינען איניגע ביישפּיעלע:

— א האזקורע (הזכרה) מיסים לעיבען ? נאָך ועימען ?

— איהר דארפט א „מלא", מאדאם ? קומט, וועל איך אייך מאכען.

— ער קען אזוי מאכען א „מלא" ווי מיין לינקע פּאָדעשווע.

— עפּיץ ברויכט א מולע (מלא) ? קומען זיי נור מיט מיר.

— הערט איהם ניט. ער איז אליין „מלא", שכור ווי לוט איז ער.

— צײלעם קאפּ. א חלאַת דיר אין פּיפּיק.

— איך בין א ריעל רעוורענד. זיי זיינען אלע גראָבע יונגען.

— ער האָט א קול פון א זויערן בוראָק.

— ער קען ניט אַ שייטעל עברי. אין דער היים אַ בעל עגלה געווען.

מיך האָבען זיי ניט געטשעפּעט. הפּנים זיי האָבען פערשטאַנען אַז איך בין געקומען אויף זייערע קעפּ, און זיי האָבען געדאַנקט גאָט אַבי איך שווייג.

און געשוויגען האָב איך, ווייל איך קען זיך ניט ארומרייסען. מאַכט זיך עפּעס צו פערדיעענען גלאַטיג, איז אָלל־רייט; ווען ניט איז אויך פערפאַלען.

אויפ׳ן בבית עלמין גופא האָב איך געטראָפען נאָך אַ סך „מלא״־מאַכערס. איינער פון זיי אַ גלוח וואָס רעדט חצי דייטש, פּאָלאָווינא ענגליש. דיזער, האָב איך געהערט, רעדט איין די קאַסטאָמערס, אַז ער איז אַ רעווערענד און ער קען טראַנסלייטען אַלע ברוכעס (ברכות) אויף ענגליש. ער האָט, זאָגט ער, אַ פּרעיער בוק, וועלכען קיינער האָט ניט. איך בין, טענה׳ט ער, איי ריעל האזקורע (הזכרה) מייקער און די איבריגע זיינען שנאָרערס. אויב עס געפינען זיך אַזעלכע וואָס טרויען אויף איהם אָן די נשמות פון זייערע קרובים, ווייס איך ניט.

אַ שעהנע סצענע האָב איך בייגעוואוינט אויף אַ סעמעטערי פון אַ לאָדזש. איינער איז צוגעגאַנגען צו אַ אידענע וואָס איז געשטאַנען און געלייענט אַ מצבה, און מאַכט צו איהר אַזוי:

— וועט איהר לאָזען מאַכען אַ „הזכרה״ אייער זעליגען פאַטער, עליו השלום?

— בייסט זיך אָב דעם צונג. מיין טאַטע לעבט ביז הונדערט און צוואַנציג יאהר.

— וועמען דען, אייער מאַן?

— אַ שווארצער חלום אויף אייער קאָפּ. ווערט אַ כפּרה פאַר מיין מאַן׳ס מינדסטען נאָגעל.

— זייט ניט בייז, מיין ליעבע אידענע. איהר זיינט דאָך מיין קאַסטאָמערקע פון פאַר־אַ־יאהרען, פון פאַר צוויי יאהרען. איך האָב זיך פערגעסען, אַז איהר מאַכט אַ „הזכרה״ אייער מוטער. ווי האָט זי געהייסען?

— טפו זאָלט איהר ווערען! וואָס עס האָט געזאָלט זיין מיין מאַמע, זאָל אויסגעהן צו אייער קאָפּ! געהט צו אַל־די שווארצע יאהר! זיין קאַסטאָמערקע בין איך! איך בין פאַר־אַ־יאָהרען דאָ גאָר ניט געווען.

דער „מלא״־מאַכער האָט זיך אָבגעטראָגען בבושת פּנים.

איך האָב אויך געפּרובט אָנבעטען אייניגע אפשר וועלען זיי מיר לאָזען מאַכען א „הזכרה“; אָבער די פּראָפעסיאָנעלע „מזכירים“ זיינען אויף מיר אָנגעפאַלען און זיך פּשוט געכאַפּט שלאָגען פאַר וואָס איך וויל צונעהמען זייער פּרנסה.

איך בין אומגעגאַנגען פון איין בית־עלמין אויפ׳ן צווייטען און קיין דזשאב האָט זיך מיר ניט געמאַכט. ענדליך האָב איך אָנגעטראָפען א יונגען מאַן, וועלכער האָט מיר געהייסען מאַכען א „מלא“ זיין פאַטער. זיין נאָמען, האָט ער געזאָגט, איז געווען שמריהו בר׳ גרונם ברוך.

איך האָב א נאַטור, אַז ווען איך מאַך א „הזכרה“ האַלט איך דעם קאָפּ פערריסען און די אויגען צוגעמאַכט. דאָס רוב חזנים האָבען אַזאַ טבע. עפּעס זעהט אוים אידישליכער, פרימער, מעשה חסידות. הכלל האָב איך מיר אָבגעזאָגט דעם גאַנצען „אל מלא רחמים“ און ווען איך האָב געענדיגט „ונאמר אמן“, האָב איך געעפענט די אויגען און געוואָלט אויסשטרעקען די האַנד פאַר די פּאָאַר סענט, ערשט איך זעה והנער איננו, דער יונגער מאַן איז ניטאָ! געה שריי „חי וקים“.

מיך האָט די זאַך שטאַרק פערדראָסען, אבער פערפאַלען, אבגעטהאָן איז אָבגעטהאָן.

איך בין אוועק אויף אַן אנדער בית עלמין און געטראָפען עטליכע יונגע לייט מיט א פּאָאַר מיידלעך זיצענדיג אויפ׳ן גראָז. „אפשר א הזכרה?“ — טהו איך א פרעג.

— אָלל־רייט, — רופט זיך אָב איינער — פיעל קאָסט עס?

— פיעל איהר וועט געבען. — ענטפער איך.

— וועלל, טו מאַכט מיין שוואָגער, דזשאָו — יאָסעל, הייסט עס, בר׳ לייזער מענדעל.

איך האָב אָבגעמאַכט א שעהנעם „הזכרת נשמות“ און ווען איך האָב געהייסען בעצאָהלען, האָבען זיי אַלע אויסגעשאָסען מיט א געלעכטער.

— זאָל דער בר־מנן בעצאָהלען. — האָט דער יונגערמאַן, וואָס האָט מיר דעם אָרדער געגעבען, געזאָגט.

— וואָס הייסט דער בר־מנן זאָל בעצאָהלען? — פרעג איך.

— אָט דער, — מאַכט יענער, אָנצייגענדיג אויף איינעם פון דער

קאַמפּאַניע — איז עס דער יאָסעל בר' לייזער מענדעל. זאָגט איהם מיסטער דעם פּסוק: זאַפּלאַטי פּאַן זא כאַצקו.

איך האָב איינגעזעהן, אז איך האָב דאָ צו טהון מיט א באַנדע לאָופּערס און איך בין אַוועקגעגאַנגען.

בקיצור, איך האָב זיך דאָרט אַבגעוואַלגערט א גאַנצע טאָג, ניט געגעסען, ניט געטרונקען און איך בין געקומען אהיים מיט גאָר ניט.

49.

פערזאָרגט אי א קבר אי א מצבה.

טוביה חייקעל ווערט גוט אָב אין אַמעריקאָ. ער קויפט אַ לאָט און וויל זיך בעזאָרגען מיט אייגענע פּיער ווינקעלער, לסוף זעהט ער זיך אָרום, אַז זיין קניה איז גאָר אַ קבר. — זיין פּלונית'טע וויל א דיימאַנד, וויל ער איהר על פּי טעות פערזאָרגען מיט אַ מצבה. — קיין נחת האָט ער פון די ביידע זאַכען ניט.

ג' דחוה"מ סוכות, תרס"ט.

עס געהט מיר ב"ה גאָר נישט־קשה'דיג. גיט מיר, איך בעט אייך, קיין עין הרע ניט.

איך האַלט זיך נאָך ביי די שמשות און מאַך ניט שלעכט. דערצו פּעדעל איך א ביסעל מיט שנאַפּס, מיט לאָטערי צעטלאַך און אַנדערע זאַכען. די אַלטע מיינע האָט איינגעפיהרט א שטיקעלע פּרנסה אין שטוב. זי האָט געמאַכט א שטיקעל רעסטאָראַנט פאַר אייגענע מענשען און מען פערדיענט דערפון כמעט דעם אייגענעם עסען.

אונטער די אויגען מעג מען לויבען. די אַלטע מיינע איז אַפּטמאָל א בייזליכע, אָבער וואָס אמת איז אמת, קאָכען קען זי. זי איז אין דעם פּאַך א בריה נפלאה. דעריבער פעהלען אונז ניט קיין קאָ־טאָמער און מיר דענ־קען שוין נעהמען גרעסערע רומס, ווייל די רומס וואו מיר וואָהנען זיינען צו קליין און אונזערע עסערס האָבען אָפט ניט וואו צו זיצען.

א דאַנק גאָט, מען מאַכט א לעבען און עס פערבלייבט נאָך א זאַפּאַס־נער דאָלער.

אז די צייט איז אונז אוועק בעסער, האָב איך מיט מיין אידענע אָנגע־

הויבען דענקען וועגען א תכלית. מיט א פּאָאר וואָכען צוריק האָבען מיר געמאכט א רייד וועגען דעם און ביי אונז איז פערבליבען צו קויפען א לאָט און אז גאָט וועט העלפען וועלען מיר די לאָט אויסצאָהלען, און מיר וועלען ארויפשטעלען א הייזקע און זיך דערשלאָגען, ווי מען זאָגט, צו אייגענע פיער ווינקלאך.

אָנפאנגס האָט אפילו די אידענע מיינע ניט איינגעשטימט מיט דיזען פּלאַן. „מען דארף זיך ניט פערדרעהען קיין קאָפּ“ — האָט זי גע'טענה'ט — „מען דארף ניט קריכען הויך, ווייל אז מען קריכט הויך, קען מען נאָך חלילה ארונטערפאלען“; אָבער מיינע רייד און דער חשק צו האָבען אַן איי־גענע הויז און זיין א בעל הבית'טע פאר זיך האָבען גובר געוועזן און זי איז דארויף מרוצה געוואָרען.

איך בין אוועק צו א ריעל עסטייט אַגענט און איהם דערצעהלט, אז ביי מיר און מיין אַלטע איז פערבליבען, מיר זאָלען קויפען א שטיקעל ערד. „גאָט ווייסט“ — זאָג איך — „וועמעס לעבען עס איז, אָט אז מען וועט אריינכאַ־פען, וועט זיין.“

דער אַגענט האָט מיר געצייגט צייכנונגען און פּלענער; אָבער איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, אז איך האָב אין דעם קיין געפיהל ניט, ער האָט מיר גזעאָגט, אז ער וועט מיר געבען א פיינע שטיקעל לאָט פאר 100 דאָלאר, — 10 דארף איך ערשט איינצאָהלען און די איבריגע אין א צייט ארום, איך האָב איהם געטרויעט אויפ'ן וואָרט, איינגעצאָהלט דעם צעהנטעל און דער מסחר איז געשלאָסען געוואָרען.

פאָהרען אָנקוקען די סחורה האָב איך ניט געפונען פאר נויטהיג. ערד איז ערד, וואָס מאכט עס אויס? דער אַגענט אָדער דער בעל הבית פון די לאָטס האָט מיר ארויסגעגעבען א כתב און איך בין געקומען אהיים מלא שמחה.

די אָבשרייבאכץ האָב איך גמעאַכט אויף מיין ווייב'ס נאָמען און איך האָב עס איהר אוועקגעגעבען בתורת מתנה. „אָט דאָ האָסטו“ — האָב איך צו איהר געזאָגט — „א תוספת כתובה און זאָג ניט, אז איך בין א שלעכטער מאַן.“ מיין אידענע איז עס זעהר געפעלען געוואָרען און זי האָט מיך פון גרויס איבערראַשונג שיער ארומגענומען, און א קוש געטהאָן, אזוי צופריעדען איז זי געוועזן.

אין הויז ביי מיר איז געווען ששון ושמחה. אלע האבען זיך געפרעהט, אלע זיינען צופריעדען געווען, אלע האבען געהאפט און ערווארטעט, אז מיר וועלען מיט דער צייט פטור ווערען פון צר הצורר — פון לענדלארד און מיר וועלען אליין זיין לענדלארדס. די אלטע מיינע האט געפלאנעוועט, אז ביז עפעס וועט זיין, זאלען מיר דערוויילע אונזער לאט ארומצאמען און עפעס פערזעען, אוגערקעס, טאמייטאס אדער גאר קארטאפעל. דארט וואהנען דאך מסתמא ערגעץ אידען, וועלען מיר בעטען, זיי זאלן אכטונג געבען אויף אונזער גארטען, די קינדער האבען זיך פארגעשטעלט, אז עס וועט זיין אייגענע פאטייטאס, וועט די מאמע אלע טאג מאכען לאטקעס און עס וועט זיין ליהודים.

פאראכטאגען איז עס געווען, עס איז געווען א שעהנער, ווארימער זאנטאג, האבען מיר זיך מיישב געווען אונטערפאהרען זעהן אונזער לאט, אונזער אייגענטהום. איך, מיין פרוי און די קינדער האבען זיך אלע אויסגעסטראיעט און מארש.

דער אגענט איז מיט אונז מיטגעפאהרען, אום אנצוצייגען אונז אויף אונזער שטיקעל ערד, און וואס איז דארט געווען? — א קלאג, א יאמער, א בית עלמין, און אן א זייט אין א פערווארפענעם ווינקעל, א שטיקעל ערד פאר צוויי קברים, וועלכעס האט בעלאנגט צו אונז.

איהר פרעשטעהט שוין אליין, אז די אידענע מיינע האט מיר געמאכט א מארק, דאס וועט עס זאל דארט זיין א פערטיגער קבר, וואלט איך זי לעבעדיגערהייד אריינגעלייגט און א סוף פון די צרות.

צום אגענט אדער צום סוחר האב איך קיינע טענות ניט געקענט האבען, ווייל ער האט מיר געצייגט שווארץ אויף ווייס, אז ער אדווערטייזט בפירוש דאס ער האט צו פערקויפען ערד פאר סעמעטעריס, אלא איך בין א שלים־מזל און איך האב עס פערזעהן, איז ער ניט שולדיג. מילא, האב איך געלאזט פאלען די צעהן דאלער וואס איך האב געגעבען דעפאזיט און אויס לאט, אויס אוגערקעס, אויס פאטייטאס, אויס אייגענע פיער ווינקעלאך און אויס אלעס.

אמאל, ניט היינט געדאכט, ווען די צייט איז געווען שלעכט, וואלט איך אפשר איך ווייס ניט וואס צוליעב די צעהן דאלער, היינט אבער, אז דער דאלער ווארפט זיך אין די הענד, האב איך עס באלד פערגעסען. די אידענע

מיינע האָט זיך אויך גיך איבערגעשריען און שאַ, אזוי ווי גאָר נים געווען.

איז זי אָבער אין א פּאָאר טעג ארום אראָבגעפאָהרען מיט אַן אנדער, גאָר א שפּאָגעל נייעם פּזמון. „טוביה חייקעל", זאָגט זי, „איך וויל, אַז דו זאָלסט מיר קויפען א שטיין, אבער ניט אבי וועלכען, נור טאקע עפּעס רעכטס, עס זאָל זיין אויף וואָס צו קוקען." דערביי דערצעהלט זי מיר א מעשה, אַז מר. דער און דער האָט פאר זיין אידענע געקויפט א שטיין וואָס פערבלי‍אָס־קעט די אויגען און פאר וואָס זאָל זי זיין ערגער פון יענער?

קוק איך איהר אָן, דער אידענע, און קלעהר ביי זיך אַז זי רעדט פון וועג; אָבער זי לאָזט מיר ניט בעטראַכטען זיך און חזר'ט איבער דאָס זעלבע נאָך א מאָל.

מאַך איך צו איהר: „נאַרעלע, וואָס איילסט דו זיך? אזעלכע זאכען דארף מען פריהער ניט פערזאָרגען. גאָט וויים ווער ווערמען עס וועט איבער־לעבען, אָבער איבער הונדערט יאָהר, אַז עס וועט זיין א קבר, וועט מסתמא קיין שטיין אויפ'ן קבר אויך ניט פעהלען."

פאַלט זי אָן אויף מיר און זידעלט מיר כאחד מן הריקים, מאַכט מיר צו אש און צו בלאָטע, שיט אויף מיר אוים די קללות פוןביידע תוכחות און גיט מיר ניט קיין געלעגענהייט א וואָרט צו ענטפערען. אזוי לאַנג און אזוי ברייט ביז זי איז אוועק אין בעדרום, זיך אוועקגעלייגט אין בעט, איינגעגאָרעט די קאָפּ אין קישען און אָנגעהויבען כליפּען.

טראַכט איך ביי זיך, איך וויים? מאַלע וואָס א מענשען קען איינפאַ־לען? אפשר פיהלט זי עפּעס? אפשר זאָגט איהר דאָס הארץ? איך האַלט אפילו דערפון ניט, אָבער מען זאָגט דאָך פאָרט, אַז א מענש מיט א צייט פאר'ן טויט פיהלט, אַז ער וועט זיך אין גיכען אריבערפּעקלען אויף יענער וועלט. מעגליך, אַז זי שפּירט די טריט פון מלאך המות און ווייל זי האַלט מיר פאר א שלעכטען, פאר א קאַרגען, וויל זי זיך בעזאָרגען מיט א שעהנע מצבה פאר איהר לעבען. און אפשר, האָב איך זיך מיט זיך אַליין איבער־לייגט, איז עס בלויז אַן איינבילדונג, א מין משוגעת, אָבער ווי אזוי קען מען עס וויסען?

איז מיר געוואָרען זויער אויפ'ן הארצען; עס איז אזוי שלעכט, אזוי שלעכט; איך האָב געדענקט, געטראַכט און ניט געוואוסט וואָס צו טהון,

טראכט איך ביי זיך, אז ביז עפּעס וועט זיין, וועט זי דאָך מיר מקצר זיין די יאָהרען, איך האָב דארום ביי זיך בעשלאָסען נאָכצוגעבען איהר פער־לאַנג. איך בין אוועק צו א מצבה־קריצער און אָנגעקוקט שטיינער. אָבער איך האָב ניט געוואָלט שטעלען אויף זיך אין אויסקלייבען איינעם פון זיי. איך בין דארום אוועק און גערופען איהר, דער בעל דבר'טע אליין, זי זאָל זיך אליין אויסקלייבען, וואָס איהר וועט געפעלען ווערען.

ווי איך האָב איהר געבראכט אין פּלאַץ און געהייסען אויסקלייבען וועל־כען שטיין זי וויל, אז מיינע פאַלט עס ארויף אויף מיר מיט אזעלכע זלזולים, מיט אזעלכע געוואלדען, אז גאָט זאָל מציל ומשמר זיין. זי האָט זיך מיר איינגעטשעפּעט מיט די נעגעל אין פּנים און איך האָב געמיינט, אז איך וועל שוין פון איהרע הענד קיין לעבעדיגער ניט ארויס. וואָס פאר א נאָמען האָט זי מיר ניט אויסגערופען? לומפּ, באָם, טרעמפּ און אלעס וואָס אין קאָרט שטעהט.

ווען מענשען זיינען צוזאמענגעלאָפען און מען האָט איהר א ביסעל בער־רוהיגט, האָב איך ערשט ערפאהרען וואָס פאר א מיאוס'ען טעות איך האָב געהאָט. זי האָט ניט געמיינט קיין שטיין, נור א דימענט, עס הייסט א פינ־גערי׳ל מיט אַ דימענט און אז איך האָב איהר געפרעגט: „סטייטש, פייגע, גזלן, פאר וואָס האָסטו מיר דייטליך ניט געזאָגט וואָס דו האָסט געמיינט?" האָט זי געענטפערט:

„אין דער היים רופט מען קארטאָפעל און דאָ פּאָטייטאָס; אין דער היים רופט מען אוגערקעס און דאָ פּיקעלס; אין דער היים זאָגט מען אַ פענס־טער און דאָ אווינדע; אין דער היים זאָגט מען דימענטען און דאָ שטיינער. אין וואָס פאר א שוהל מען קומט, אזא קדושה שפּרינגט מען."

בינו לבינו האָט זי מיר דערלאַנגט סטאק, אז עס איז מיר געוועזן קאַלט און ווארעם. איך בין אוועק צו א בעקאַנטען קאָסטאָמער פעדלער און געקויפט טאקע אן אמת'ען שטיין, א שטיין וועלכען זי האָט געוואָלט און זי איז מיט מיר שלום געוואָרען, על כל פשעים תכסה מתנה, איהר מעגט ווי זינדיגען געגען אייער ווייב, קוים ברענגט איהר פאר איהר א פּרעזענט, וועלכען זי גלייכט, ווערען אלע וואונדען פערהיילט און אלעס ווערט פערגעסען.

.50

מיסטער טאָביאַס סאָלאָמאָן!!!

טוביה חייקעל איז שוין ניט מעהר טוביה חייקעל שלים־מזל. ער איז שוין אַ איד אַ נגיד און הייסט מיסטער טאָביאַס סאָלאָמאָן. — ער איז אַ גאַנצער קנאַקער און פאָהרט מיט זיין קיין וואַשינגטאָן צו די אינאָגאָריי־שען פון פּרעזידענט טעפט, אבער דער שלים־מזל פרישט זיך אָב און טהוט זיך מיט איהם אַ רייץ אָביסעל.

10־טער מאַרטש, 1909.

שוין לאַנג, גאַנץ לאַנג האָב איך זיך ניט געלאָזט הערען. מעגליך אז איהר האָט שוין גאָר פערגעסען, אז עס לעבט ערגעץ א מענש, וועלכען מען רופט טוביה חייקעל. ווען מיר איז, ניט פאַר קיינעם געדאַכט, געגאַנגען שלעכט, האָב איך אייך אלע מאָל דערצעהלט פון מיינע געשעהעניסען און זייט מיר איז אוועק בעסער, האָב איך זיך אָבגעלאָזט און איך גיב אייך גאָר ניט צו ווי־סען פון מיר.

פאַראַן פערשיעדענע נאַטורען ביי מענשען. אנדערע שעהמען זיך דער־צעהלען פון זייערע צרות, פון זייער דלות און קוים ווערען זיי עטוואָס בעסער אָב, פויקען זיי עס אויס פאַר דער וועלט; און אנדערע ווידער זיינען פער־קעהרט: ווען עס געהט זיי שלעכט, שרייען זיי קאַראַאול און ווען דער רעדעלע טהוט זיך א דרעה צום גוטען, ווערען זיי, שונאי ישראל, פערשטומט.

איך בעלאַנג צו דער צווייטער קלאַסע און איך האָב פיינט צו בעריהמען זיך, ניט ווייל איך האָב מורא פאַר אן עין הרע, נור איינפאַך צוליעב דעם, ווייל איך וויים, אז מענשען אינטערעסירען זיך דאָס רוב מעהר מיט'ן צוויי־טענס אונגליק ווי מיט זיין גליק, מענשען האָבען דאָס רוב מעהר הנאה ווען זיי הערען פון יענעם'ס צרות איידער ווען זיי הערען פון אימיצענס מזל, פון אימיצענס הצלחה. א מענש האָט גרויסע אויגען, ער קוקט שטענדיג אויף העכערע פון איהם און איהם פערדריסט וואָרום ער קען זיך ניט צושלאָגען צום צווייטענס מדרגה.

אלזאָ, איהר וועט מיר ענטשולדיגען פאַר מיין שטילשוויינען ביז יעצט און אצינד וועל איך אייך דערצעהלען וואָס מיט מיר האָט פּאַסירט אין א גו־טען אופן.

קודם כל זאָלט איהר וויסען, אז איך הייס שוין ניט מעהר טוביה חייקעל שלים־מזל, מיין נאָמען איז שוין מיסטער טאָביאס סאלאמאן און איך בין, אָהן עין הרע, א שטיקעל נגיד. פון וואנען צו מיר האָט זיך גענומען נגיד'־שאפט, זאָלט איהר ניט פרעגען, פאראַן ערגערע פון מיר וואָס האָבען זיך אין אמעריקא ארויפגעארבייט און זיינען געוואָרען לייט. א ליכטיגען גן עדן זאָל האָבען קאָלאָמבוס, ער האָט אויסגעפונען א טהייערע מדינה, אזא יאָהר אויף מיר און אויף אייך! איהר קענט זיך מעלדען, אז איך, דער אמאָליגער שלים־מזל, דער אמאָליגער לא יוצלח, האָב שוין היינט בעקאַנטשאפט מיט רייכע לייטע, מיט פּאָליטישענס און בין אליין אויך געקומען צו אזא מדרגה, אז איך האָב מיר לעצטען מיטוואָך פערגונען צו פאָהרען מיט מיין אידענע קיין וואשינגטאָן צו די אינאָגיורײשען פון נייעם פּרעזידענט מיסטער טאפט, און נאָך ווי פאָהרען? טאַקע ניט אבי ווי, נור כמנהג נגידים אין א סליפּינג קאר, א זאך וואָס ניט פיעל אידען קענען זיך פערגינען.

איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, אז איך וואָלט עס אייך אפשר ניט דערצעהלט, נור ווייל ביי דיזער יאַזדע האָט זיך דער שלים־מזל אָבגעפרישט און זיך מיט מיר א ביסעל א רייץ געטהאָן, וויל איך אייך עס דערצעהלען, ווייל איך ווייס זיכער, אז איהר וועט מיט די יאַזדע ניט מקנא זיין.

קיין גרויסער גביר בין איך נאָך אפילו ניט, דאָך האָב איך נאָך מיט עטליכע וואָכען צוריק בעשלאָסען צו פאָהרען מיט מיין ווייב קיין וואשינגטאָן בייצוואוואָהנען די קאָראָנאציע פון נייעם פּרעזידענט אָדער אינאָגיורײשען, ווי מען רופט עס דאָ. מעהר ווי איין מאָל לעבט ניט א מענש, דארף מען אמאָל זעהן א ציקאווע זאך. אגב האָב איך א בעקאנטען, א גרויסען פּאָלי־טישען, וועלכער האָט מיר צוגעזאָגט, אז ער וועט אונז פיהרען אין ווייסען הויז, צייגען אלעס און אונז פאָרשטעלען פאַר'ן פּרעזידענט, ווער שמועסט די אלע צערעמאָניעס און פּאראַדען וואָס וועלען פאָרקומען אויטסייד, וועלען מיר געוויס זיין די ערשטע צו זעהען. אזא געלעגענהייט איז זיכער א שאָד ארויסצולאָזען און עס איז ביי אונז פערבליעבען, אז מיר זאָלען פאָהרען און נאָך מיט צוויי וואָכען פריהער האָבען מיר זיך אָנגעהויבען גרייטען צו דער יאַזדע. איין זאך האָב איך אָבער מורא געהאט, טאָמער וועט דער וועטער אין יענעם טאָג א שפּיעל טהון א צו־להכעיס און מען וועט פון דער

שמחה ניט אזוי פיעל הנאה האָבען, אזוי ווי עס פּאַסירט דאָס רוב ווען א נייער פּרעזידענט נעהמט איבער זיין אמט.

יוען עס האָט געטראָפען א רעגענדיגער טאָג אָדער ווען עס האָט געשנעעט, האָב איך געטרייסט מיך און מיין ווייב: א דאנקה — האָב איך געזאָגט — זאָל היינט אָברעגענען אָדער אָבשנעען, דערפאר וועט איה"ש דער פיערטער מארטש, ווען מיר וועלעןביידע זיין אין וואַשינגטאָן, זיין א שעהנער טאָג. עטליכע טעג פאר'ן פיערטען האָב איך נאָכגעקוקט אין די צייטונגען די וועטער אויסזיכען. האָט דער וועטער נביא צוגעזאָגט שעהנעס וועטער, בין איך מיט מיין אידענע געוועזען העכסט צופריעדען; האָט ער ווידער א טאָג נביאות געזאָגט אויף רעגען אָדער שנעע, האָבען מיר זיך געטרייסט מיט דער האָפנונג, אז ביז יענעם גליקליכען טאָג וועלען די שלעכטע וועטערן מיידען.

ויהי ערב ויהי בוקר יום רביעי. עס איז געקומען מיטוואָך, דער טאָג פאר אינאָגוריישען. די זון האָט געשיינט און דער וועטער איז געווען אנגענעהם. דער וועטער־נביא היושב בוואַשינגטאָן האָט ניט געזאָגט קיין שלעכטע נביאות אויף מאָרגען אויך, און איך מיט מיין אידענע זיינען געווען פרעהליך איבער פרעהליך און אין הויז ביי אונז איז געווען שמחה וששון.

אין אבענד זיינען מיר אַרויסגעפאָהרען און מיר האָבען געדענקט, אז מיר וועלען קומען אין וואַשינגטאָן ביינאַכט און זעהען ווי די שטאָדט איז שעהן אילומינירט לכבוד דעם נייעם פּרעזידענט. געפאָהרען זיינען מיר, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, אין א סליפּינג קאַר, כמנהג גבירים און מיר האָבען זיך צוגעלעגט א ביסעל שלאָפען, אום די קעפּ זאָלען מאָרגען זיין קלעהרער און מיר זאָלען אַלעס ריכטיג קענען זעהען, הערען און בעטראַכטען.

ליעגענדיג אויפ'ן געלעגער האָט זיך מיר געדאַכט, אז איך בין שוין אין וואַשינגטאָן ביי דער אינאָגוריישען צערעמאָניע און אז איך מיט מיין ווייב זיצען בראש הקרואים ניט ווייט פון די אַמבאַסאַדאָרס און אנדערע גדולים און מיר שעפּען נחת מיט פולע הויפענס, און אָט וויזט מיר אויס, אז מיר זיינען שוין אין ווהייט הויז און איך שויק הענדס מיט'ן נייעם פּרעזידענט, איך ווינש איהם „גוד לאַק" און מר. טאַפט דאַנקט מיר דריקענדיג מיין האַנד פריינדליך. איך פיהל, אז עס ווערט מיר וואַרם איבער'ן גאַנצען קערפּער, איבער אַלע גליעדער און איך פיהל עפּעס א מאָדנעם תענוג, א

מאָדנע הנאה, טאַקע פשוט מחיה נפשות. עס דאַכט זיך מיר ווייטער, אַז איך געה אַרוים פון פּרעזידענט'ס פּאַלאַסט צוזאַמען מיט קאָנגרעס־לייט און אַנדערע גדולים און טויזענדער מענשען וואָס שטעהען אויסגעזייד זיינען מיר מקנא, שלינגען פשוט די שפּייעכץ, זיי וואָלטען אויך וועלען רעדען מיט'ן פּרעזידענט און איהם אָבגעגעבען מזל טוב; אָבער לא כל אדם זוכה צו אַזאַ כבוד, צו אַזאַ גדולה.

פּלוצלונג כאַפּ איך זיך אויף. איך זעה די טריין שטעהט. „וואו זיינען מיר?“ — פרעג איך אַ פּאַרטער וואָס איז גראַדע פאַרבייגעגאַנגען. „אין פילאַדעלפיא“ — ענטפערט ער. אין פילאַדעלפיא? — טראַכט איך ביי זיך — אַ ציקאַווע זאַך, ווען איך האָב זיך צוגעלעגט שלאָפען זיינען מיר שוין זיכער געווען ניט ווייט פון פילאַדעלפיא און אין דער ווײַלע האָט זיך מיר אַזוי פיעל אָנגע'חלום'ט! מען דאַרף ווייטער שלאָפען — האָב איך צו זיך אַליין געזאָגט — ביז מיר וועלען קומען אין וואַשינגטאָן קענען זיך נאָך צוואַנציג אַזעלכע חלומות חלום'ען און אַז מען זעהט אַ גוטען חלום האָט מען דיזעלבע הנאה ווי מען זעהט עס אויף דער וואָהר.

דערווייל פערגלוסט זיך מיר אַ קוק טהון אויפ'ן זייגער ווי שפּעט עס איז, איך טהו אַ קוק, ערשט עס איז פינף דער זייזגער — פינף פאַרטאָג! וואָס איז דאָס? — טראַכט איך מיר — אין גאַנצען דאַרף די רייזע פון ניו יאָרק ביז וואַשינגטאָן געדויערן פינף, זעקס שטונדען, הייסט ווי קומען מיר ערשט זיין אין פילאַדעלפיא?

אַ היבשע ווײַלע האָב איך געטראַכט און פּלוצלונג האָב איך זיך אָנגעשטויסען וואָס דאָ מוז זיין. „איך פערשטעה שוין, — האָב איך צו זיך אַליין געזאָגט — „מיר זיינען שוין געווען אין וואַשינגטאָן; אָבער מען האָט אונז פערגעסען אויפוועקען און מיר פאָהרען ערשט צוריק קיין ניו יאָרק מיט דער זעלבער טריין. אָבער איך וועל דערביי גאָר ניט דערלעגען. איך וועל די ריילראָוד קאָמפּאַניע פערקלאָגען אויף הונדערט טויזענד דאָלאַר דעמעדזשעס. ווער הייסט עס מיר זאָגען, אַז איך בין געפאָהרען קיין וואַשינגטאָן בלויז בייצוואוואָהנען די אינאַגיוריישען צערעמאָניע? איך בין גאָר געפאָהרען אַהין פאַר ביזנעס, און דורך דעם וואָס די טריין האָט מיך פערשלעפּט צוריק, האָב איך געהאַט הונדערט טויזענד דאָלאַר שאַדען! עס וועט אַ רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אריין, איך וועל זיי שוין צייגען

ווער איך בין און די צערעמאָניעס און די פאַראַדען וואָס וועלען פאָרקומען אין וואַשינגשאָן, וועלען מיר נאָך אויך זעהן! איך וועל ערשט נעהמען א טריין און השיבנו נאַזאַד און מיר וועלען קומען ריכטיג אין צייט. הכלל, איך וועל ערשט האָבען די גליקליכסטע רייזע וואָס איך האָב ווען־עס־איז געהאַט."

אזוי האָב איך זיך געטראַכט און איך בין געגאַנגען אויפוועקען מיין ווייב און דערצעהלען איהר פון דער שמחה. דערווייל איז אָנגעקומען א טריין־אָנגעשטעלטער און מאַכט צו מיר אזוי:

„וואָס דו יו טהינק אָף דהאַט? מיר שטעהען שוין דאָ שעהנע עטליכע שטונדען און מען קען ווייטער ניט פאָהרען, ווייל די טרעקס זיינען פערשאָטען מיט בערג שנעע. א מאוס'ער עסק, אבער מען קען זיך ניט העלפען."

דערהערענדיג די דאָזיגע דבורים איז מיר געוואָרען זויער אויפ'ן הארצען. קיין קלאַגע אויף הונדערט טויזענד דאָלאַר קען מען שוין ניט מאַכען און עס איז בקל אז מען זאָל קומען קיין וואַשינגטאָן שוין נאָך אַלעמען. אבער וואָס העלפט עס? מען קען בעסער ניט מאַכען.

די טריין שלעפט זיך לאַנגזאַם ווייטער. מען קומט צו א סטיישאָן און דאָרט ווידער סטאָי! מען מוז וואַרטען ביז מען וועט די טרעקס אבריינינגען. עס איז שוין א זייגער אכט און דער שנעע הערט ניט אויף צו פאַלען, און יעדער שטיקעלע שנעע וואָס פאַלט ארונטער, איז גלייך ווי א שווערע שטיין זאָל פאַלען מיר און מיין אידענע אויף די הערצער.

„וואָס וויל פון אונז די ווייסע פליאגע?" — זאָג איך צו מיין פרוי — „עס קאָסט אזוי פיעל געלד און לסוף וועלען מיר קומען שוין נאָך דער חתונה!" אבער די נאַטור אאַרט ניט אז מען האָט אויף איהר תרעומות, אז מען בייזערט זיך אויף איהר און זי טהוט זיך איהרעס.

די ווייזערס אויפ'ן זייגערס ריהרען זיך און פונקט אזוי ריהרט זיך די טריין. דער זייגער איז שוין איינס, צוויי, דריי און מען האַלט נאָך אַלעס אין פאָהרען.

נאָט האָט געהאָלפען ארום פינף דעם זייגער פאַרנאַכט זיינען אונזערע פאַסאַזשירען אָנגעקומען ווי־עס־איז אין וואַשינגטאָן. מיר זיינען פער־פאָהרען אין א האָטעל, אבער מען האָט אונז געזאָגט, אז קיינע לעערע צימערען

זיינען דאָרט ניטאָ. מיר זיינען אוועק אין אַ צווייטען, אין אַ דריטען האָטעל, אבער איבעראַל די זעלבע תשובה, אומעטום פערנומען מיט געסט וואָס זיינען אָנגעפאָהרען צום אינאָגיורײשען. עס איז אונז אויסגעקומען ניט אַנדערש כאָטש גיין אין הכנסת אורחים אָדער אין אַ בית המדרש.

איך האָב ווי עס איז אויסגעזוכט עפּעס אַ נאַכטלאַגער ערגעץ הינטער'ן שטאָדט, אקוראַט אזוי ווי בראָנזוויל און ניו יאָרק. איך האָב זיך געטרייסט, אז דערפאַר מאָרגען, פרייטאג וועט אונז מיין בעקאַנטער פּאָליטישען פיהרען אין ווהייט האוז און ער וועט אונז פאָרשטעלען פאַר'ן פּרעזידענט, אבער דערפון האָט זיך אויך אויסגעלאָזט אַ בוידעם.

שלאָפען האָבען מיר זיך געלעגט גאַנץ שפּעט, ווייל מיר האָבען לאַנג פערבראַכט מיט אַנדערע געסט וואָס זיינען דאָרט געשטאַנען און די רום אין וועלכע מיר זיינען געשלאָפען איז געווען אַ פינסטערע. איך האָב זיך אויפגעכאַפּט, אָנגעצונדען אַ מעטש און אַ קוק געטהאָן אויפ'ן זייגער, ערשט עס איז אַ קליינינקייט נאָך זיעבען. נאָך צייט גענוג — האָב איך ביי זיך געטראַכט און איך בין ווידער אנשלאָפען געוואָרען. שפּעטער האָט אַ משרת פון האָטעל אָנגעקלאַפּט אין טהיר און אונז מודיע געווען, אז עס איז שוין איינס אַ זייגער נאָכמיטאג און עס איז צייט אויפצושטעהן. ניט טויט ניט לעבעדיג האָב איך זיך אויפגעכאַפּט און איך האָב זיך איבערצייגט, אז מיין זייגער שטעהט גאָר פון נעכטען אבענד אָן.

איינס דעם זייגער נעהמט שוין דער פּרעזידענט ניט אויף קיין געסט, און מיר האָבען אַלעס פערלאָרען.

אָט אזוי האָט זיך מיין אַלטער בעקאַנטער, דער שלים־מזל מיט מיר אַ רייזע געטהאָן; אבער איך הער איהם ווי דעם קאָטער, אבי איך האָב געלד האָט ער צו מיר אַ קליינע שליטה.

ע נ ד ע.

אויפ'ן פידעל, ערצעהלונג פון שלום עליכם, 5

אונגליקליכע אמאליע, א היסטארישער ראמאן פון ז. קארנגאלד, 200

אונשולדיג אין משוגעים הויז, ראמאן פון י. ראבינאוויץ, 200

אוריאל אקאסטא, א בעשרייבונג איבער דעם גרעסטען דענקער און פילאזאף „אוריאל אקאסטא" וועלכער איז געווען דער גרעסטער קעמפפער פון פא־נאטיזמוס און אבערגלויבען, בעארבייטעט נאך די בעסטע היסטארישע קווע־לען פון יאהאן פאליי, 10

אחשורוש, אדער קעניגין אסתר, אפערעטא אין 3 אקטען פון א. גאלדפאדען, 10

אין שטראם פון רעוואלוציאן, פון מ. דאנצעס, 5

אידיש אמעריקאנער רעדנער, א זאמלונג פון 521 רעדעס אין אידיש, העברעאיש און ענגליש פערפאסט פון די גרעסטע אידישע רעדנער און שריפטשטעלער, רעדאקטירט פון פראפ. ג. זעליקאוויץ, 150

אידישע ביהנע, ערשטער טהייל, ערצעהלונגען און הומאריסטישע סקיצען וועגען אידישען טהעאטער און זיינע בעזוכער, 25

אידישע ביהנע, צווייטער טהייל, פאלקס ליעדער, טהעאטער ליעדער, קאנצערט ליעדער, ארבייטער ליעדער און דעקלאמאציאנען, 40

אידישע ביהנע דיטא, פיין געבונדען, 60

אידישע געשיכטע, פון אברהם אבינו ביז די יעצטיגע צייט, פאלשטענדיג אין איין באנד, פון פ. וויערניק, פיין געבונדען, 75

אידישע קרבנות, א ראמאן אין וועלכען עס איז דורכגעפלאכטען דיא אידישע צרות און פאגראמען פון די גזירות פון נאנטא, בעארבייטעט פון ב. גארין, 15

אייז מעער, אדער א רייזע איבערן ים הקרח, פון זשול ווערן איבערזעצט פון א. טאנענבוים, 20

אינדיאנער פירסט, א ראמאן איבער דאס לעבען פון די ערשטע עמיגראנטען אין אמעריקא, פון א. טאנענבוים, 40

אלט נייי־לאנד, א ראמאנטישע ערצעהלונג, וואו עס ווערט פארגעשטעלט דיא אויספיהרונג פון ציוניזמוס ווי אזוי פאלעסטינא איז שוין געווארען איין אי־דישער שטאאט און ווערט פערוואלטעט פון איין אידישע רעגירונג. דר. הערצל, 50

אמעריקאנישע הגדה, מיט ספורי נפלאות, זעהר וויטציג, הומאריסטיש און סאטיריש, פון א. מ. שארקאנסקי, 3

אמעריקאנער וויטצלינג, ענטהאלט 116 שעהנע וויטצען זעהר סאטיריש צום לאכען 5

אמעריקאנער סיטיזען, נאך'ן נייעם געזעץ, א מעטהאדע זיך אויסצולערנען אלעס וואס איז נויטהיג צו וויסען אום צו ווערען א בירגער (סיטיזען) פון דיא פעראייניגטע שטאאטען, פון אלכסנדר הארקאווי, 5

אנעקדאטען בוך, ענטהאלט 200 וויטצען, זעהר סאטיריש צום לאכען, 5

ארבייטער וויטצען, פון א נודניק, 10

אריטהמעטיק, א פראקטישע מעטהאדע זיך לעהרנען רעכענען, ד. א. פרידמאן, 10

אשמדאי אדער דער שרעקליכער חלום, ערצעהלונג פון א. דאמעראצקי, 5

באבע מיט'ן איניקעל, מעלאָדראמע אין 3 אקטען א. גאלדפאדען, 10

בוכהאלטונג פיר אידען, ווי צו פיהרען ביכער, שרייבען קאנטראקטען און אלע געשעפטליכע קארעספאָנדענץ אין אידיש און ענגליש, אלכסנדר הארקאווי, 25

ביטערע נקבה, א ראמאן, פון ליטווישען פיליאזאף, 25

ביידע קוני לעמיל, אפערעטא אין 4 אקטען, פון א. גאלדפאדען, 10

ביים טהיר פון גן עדן, א פאנטאסטישע ערצעהלונג, פון מ. זייפערט, 5

בלאנדער יונגערמאנטשיק, אָדער דער ליבליג פון פאריזער דאמען, פון ג. דעמאפאסאן, 25

בערויבטער קבר, אדער איך וויים ניט אויב איך בין איך, א שוידערהאפטע ערצעהלונג פון אידישען לעבען, פון ליטווישען פילאזאף, 10

בר כוכבא, מעלאדראמא אין 4 אקטען, מיט 14 בילדער, פון א. גאלדפאדען, 10

בר מצוה רעדעס, א זאמלונג פון 75 בר מצוה רעדעס אין אידיש, העברעאיש און ענגליש, געזאמעלט פון די גרעסטע אידישע רעדנער און שריפטשטעלערם און רעדאקטירט פון פראפ. ג. זעליקאוויץ, געבונדען אין פייפער באנד, 35

בר מצוה רעדעס, דיטאָ פיין געבונדען אין קלאָטה באנד, 50

ברוך שפינאזא, א בעשרייבונג איבער זיין לעבען און ווירקען, נאך בערטהאלד אויערבאך, פון ב. גארין, 20

גאטהייט, א פילאזאפישע אבהאנדלונג און ערקלעהרונג איבער וועלט, גאט און נשמה, פון ד. מ. הערמאלין, 10

גאלד־גרובען פון קאליפארניע, א בעשרייבונג איבער אלע לענדער פון דער סאוטה און וועסט, פון א. טאנענבוים, 60

א גאסט פון יענער וועלט, א פרעהליכע ערצעהלונג, פון מ. זייפערט, 5

דושועפי גאריבאלדי, א ראמאן, פון א. טאנענבוים. 65

גהעטטא ליעדער, פון מיכל ארּאָגסאָהן געדרוקט אויף שעהנעם פּאַפּיר און פיין געבונדען 25

גוטער טייפעל, איין אינטערעסאנטע ערצעהלונג פון נ. מ. שייקעוויטש, 35

גירוש שפאניע ופורטיגאל, פון א. ראָזענבערג. 5

גלות מאסקווא, א ראמאן פון דעם געגענווערטיגען אידישען לעבען אין רוסלאנד פון נ. מ. שייקעוויטש, (שמ״ר), 1.50

געבילדעטער מערדער אדער דעם הענקערס זאהן, א קרימינאל ראמאן פון דעם אריסטאקראטישען אלגעמיינעם לעבען, פון מ. מ. דאליצקי, 1.50

געהיימער מארד, א ערצעהלונג וואס האט א מאהל פאסירט אין רוסלאנד, 5

געהיימע יודען, א ראמאן פון דער אידישער געשיכטע אין שפאניען, פון נ. מ. שייקעוויטש, (שמ״ר), 15

געזוכט און געפונען, א ראמאן פון א. טאנענבוים, 60

געטויפטער אינגעל, אָדער רבי און פּאָפּ, מ. בוקאָנסקי, 15

גערויבטע קינד, א ראָמאן בעאַרבייטעט פון יצחק ראבינאוויץ, 2.00

געריהמטער טרעפער, אדער ספר הגורלות, גיעבט ריכטיגע אנטווארטען אויף אללע פראגעס, וועלכע קומען זעהר אפט פאָר יעדען מענשען אין זיין לעבען, פון בעל שם פ. ט. 5

געשיכטע פון אמעריקא, ענטהאלט דיא ענטדעקונג פון אמעריקא און דיא געשיכטע פון דיא פעראייניגטע שטאאטען, אין טאשען פארמאט, 15

גראספירסט קאנסטאנטין, א ראמאן פון נ. מ. שייקעוויטש (שמ״ר), 1.25

גראף מאנטא קריסטא, פון אלכסנדר דיומא, איבערזעצט נאך דעם פראנצויזישען, פון י. יאפפע, 40

גראף עסטערהאזי אדער זאלא׳ס משפט, א ראמאן פון עליכם שלום, 40

גראף פאטאצקי אדער דער גר צדק, א ערצעהלונג וויא אזוי דער גר צדק וועלכער איז געוועזן א זאהן פון קאטהאלישע עלטערן און איז ערצויגען געווארען אין לוקסוס, גלאנץ און פראכט, האט דאס אלעס פערלאזען אום אנצונעהמען דיא אידישע אמונה, און דאפיר האט מען איהם אין ווילנא א לעבעדיגען פערברענט, 5

גרעסטער דעטעקטיוו, פון א. קאנאן דאיל, איבערזעצט נאך דעם ענגלישען, פון ה. מ. הערמאלין, א שילדערונג איבער דיא מארמאנען אין יוטאה, וועלכע האבען געהאלטען דיא לעהרע פון זייער נביא אז וואס מעהר ווייבער מען האט קומט מען אלץ שנעלער אריין אין גן עדן, 10

דאן קיכאט, א קלאסישע ווערק פון דעם בעריהמטען שפאנישען שריפטשטעלער מיגועל צערוואנטעס, איבערזעצט אין אידיש, פון אלכסנדר הארקאווי, 75

דאקטאר און צויבערער, א וויסענשאפטליכער ראמאן וועלכער בעהאנדעלט וויסענשאפט און כשוף (צויבעריי) וועלבע פון דיא צוויי איז שטארקער, פון א. טאנענבוים, 10

דאקטאר אלמאסאדא, אדער דיא אידען אין פאלערמא, היסטארישע אפערעטא אין 5 אקטען, פון א. גאדלפאדען, 10

דאקטאר בוך, פון דר. לאנדעס, בעהאנדעלט אללערליי קראנקהייטען פון א קינד ביז איין עלטערן מענשען און יעדער פאל ווערט גענוי אונד פינקטליך געשילדערט וויא מען זאל דאס מיט הויז מיטלען היילען, בעזאנדערס איז דער „דאקטאר בוך" ניצליך פיר יונגע לייט, וועלבע ליידען פון געהיימע קראנקהייטען אונד שעהמען זיך צו פערטרויען פיר איין אנדערען, צו דיעזע לעהרענט ער וואס מען דארף טהאן, 25

דור הולך ודור בא, פערגאנגענע און צוקינפטיגע גענעראציאנען אין צוויי טהייל פון א. גאלדפאדען, 25

דייטש פיר אנפאנגער, א לעהרען בוך צום אויסלעהרנען זיך לעזען דייטש פון ג. ברוידא, 5

דריי פארשוינען, ערצעהלונג פון דיא 70ער און 80ער יאהרען, פון מ. ספעקטאר, 5

דרייפוס, אדער דיא געהיימניסע פון דער פראנצויזישער רעפובליק, דיא גאנצע געשיכטע פון קאפיטאן דרייפוס פערוויקעלט אין איין אינטערעסאנטען ראמאן, פון יאהן פאליי, 1.50

הגדה פיר אמעריקאנער בארדער, א הומאריסטישע הגדה פול מיט וויטצען אנעקדאטען און שעהנע מעשה'לאך, פון חייקעל בטלן, 3

הייראטה, א רעאליסטישעס בילד פון אידישען לעבען איבער דיא ערציהונג פון אידישע קינדער ביי פאנאטישע עלטערן, דאס פריהע יוגענד זינד וואס רואינירט זייער לעבען און דיא אפטע גט'ען ביי יונגע פאאר־פאלק גלייך נאך דער חתונה, פון ד. מ. הערמאלין, 25

הימעל און וואסער, א וויסענשאפטליכער ראמאן פון א. טאנענבוים, 45

היפנאטיזמוס, איין ערקלעהרונג וויא מען היפנאטיזירט און דיא ווירקונגען און רעזולטאטען פון דיעזער קראפט אלס וויסענשאפט, פון ד. מ. הערמאלין, 8

המן'ס מפלה, א הומאריסטישע ערצעהלונג וואס עס האט פאסירט אין א קליין שטעדטעל מיט א פורים שפיעלער, פון יעקב טער, 3

הערשעלע, א בעשרייבונג פון קליין שטעדטילדיגען לעבען פון יעקב דינעזאהן, 20

הערשעלע, אסטראפאליער, וויטצען, 10

וואשינגטאן, א בעשרייבונג פון דזארדזש וואשינגטאן דער ערשטער פרעזידענט אין אמעריקא, עס ווערט געשילדערט זיין גאנצער לעבענס לויף, זיינע געדאנקען, זיינע

זיינע פעהיגקייט, פאטריאטישע געפיהלען אלס שטאאטסמאן אונד זיין גייסט
אונד שטרעבען פיר דעם אלגעמיינעם וואהל זיין פיר דער מענשהייט בע־
ארבייטעט נאך די בעסטע היסטארישע קוועלען, פון. ב פייגענבוים, 10

וויכנע דוואשע פאהרט נאך אמעריקא, א פרעהליכע ערצעהלונג וויא
איין אלט־מאדישע פרוי רייזט נאך אמעריקא, פון ע. בלאשטיין, 2

וויכנע דוואשע פאהרט צוריק פון אמעריקא, איינע פון דיא
גרעסטע וויטציגע ערצעהלונג וואס א ליטעראַרישע פעדער האט נעקענט
בעשאפען פון ע. בלאשטיין, 5

**וויכנע דוואשע דיא שדכנ'טע און וויכנע דוואשע גט זיך מיט'ן
מאן,** צוויי לוסטיגע ערצעהלונגען פון אידישען לעבען, פון מ. זייפערט, 10

ווילדע מענשען, א נאטור געשיכטליכע רייזע בעשרייבונג איבער דעם לעבען
פון די ווילדע מענשען אין אפריקא, 10

אין ווילדען אפריקא. (צווייטער טהייל פון יונגען שיפס קאפיטאן), פון זשול
ווערן בעארבייטעט פון א. טאנענבוים, 10

ווידער אין דער היים, אדער א רייזע אין א לופט באלאן, פון זשול ווערן
פריי בעארבייטעט פון א. טאנענבוים, (צווייטער טהייל פון א רייזע אין
אונבעקאנטע געגענדען), 10

א וועלט אהן טרעהרען, א שילדערונג ווי עס דארף אויסגעבעסערט ווערן די
וועלט, פון ק. ר. אינגערסאל, 3

וועלט באנדיטען, א ראמאן פון ל. זאלאטקאף, 45

וועלט בעריהמטע אפעראס, 25 פון דיא בעסטע איטאליענישע, פראנצויז־
שע אונד דייטשע אפעראס, בעארבייטעט אין אידיש פון וו. עדלין, בראשירט, 35

וועלט בעריהמטע אפעראס דיטאו, געבונדען 50

זאלא'ם לעבענס בעשרייבונג, בעארבייטעט פון מ. קאטץ. 10

זילבערנע האכצייט, א ראמאנטישע שילדערונג, פון יאהאן פאליי, 10

חאדשי סטאוראס, דער רויבער הויפטמאן בעארבייטעט פון א. טאנענבוים, 10

חייקעל דער ליץ, אדער דער בעריהמטער וויצלינג, פון מ. קרוין, 5

חכמת היד, אדער די סמנים פון דער האנד, 3

חנה פעסילס מענה לשון, פון א. ד. אגוז, 25

חרם דרבנו גרשם, א ערצעהלונג פון דר. לעהמאן איבער רבנו גרשם וועלכער איז געוועזן דער ערשטער וואס האט פערבאטען צו האלטען צוויי ווייבער, וואס איז מן התורה ערלויבט, 10

טיראן, א ראמאן פון דער היינטיגער טיראנישער רעגיערונג אין רוססלאנד פון נ. מ. שייקעוויטש, (שמ״ר) 1.25

טיראנישע מוטער, א היסטארישער ראמאן פון מ. וייספערט, 2.00

טיראנישע רעפובליק, א ראמאן בעארבייטעט פון בן פורת, 40

טערקישער משיח, א ערצעהלונג פון ד. מ. הערמאלין, איבער דעם לעבען אוןווירקען פון דעם וועלט שווינדלער שבתי צבי, 5

טרילבי, נאך דע־מאריער, בעארבייטעט פון א. טאנענבוים, דיעזעס ווערק בעהאנדעלט דיא קונסט פון היפנאטיזמוס, עס בעווייזט וויא אזוי איינער קען מאכען דורך דיא קראפט פון היפנאטיזמוס דעם אנדערן טהאן וואס ער וויל מיט איהם, 10

יאסעלע, א בעשרייבונג פון קליינשטעדטילדיגען לעבען פון יעקב דינעזאהן 15

יאקום בעמבע, אדער דיא פערדישע אלמנה, א מעשה׳לע פון א גלגול, פון ליטווישען פילאזאף, 3

יודישע פאלקס־ליעדער, פון אליקום צונזער, (20 ליעדער) עקסטרא שעהן געדרוקט און פיין בראשירט, 25

יודישער קאנגרעס אין באזעל, א בעשרייבונג פון דעם ערשטען ציוניסטישען קאנגרעס אין באזעל, איבערגעגעבען פון דר. מ. מאנדעלשטאט, בעארבייטעט אין אידיש פון שלום עליכם, 8

יודקע שמערקעס פאהרט נאך אמעריקא, א ערצעהלונג פון (שמ״ר) 5

יודקע שמערקעס גליקען אין אמעריקא, פון שמ״ר, 10

יונגער שיפס־קאפיטאן. א רייזע בעשרייבונג פון דיא ווילדע געגענדען אין אפריקא פון זשול ווערין, בעארבייטעט פון א. טאנענבוים, 10

ישו הנוצרי אדער יוסף פאנדרי, א ערצעהלונג איבער דיא געבורט פון קריסט־ליכען משיח, און דיא וואונדער וואס ער האט בעוויזען, איבערזעצט פון מעשה תלוי לח״ק, 10

ישוע הנוצרי, זיין ערשיינען, לעבען און טויט, געשילדערט פון א היסטא־רישע שטאנדפונקט, פון ד. מ. הערמאלין, 10

כשופמאכערין, (צויבערין) אפערעטא אין 5 אקטען און אין 8 בילדער פון א. גאלדפאדען, 10

לֹא תרצח, ערשטער טהייל, איין אבהאנדלונג איבער דיא וועגעטאריאניזם, וועגעטאריאניזם הייסט ניט עסען קיין פלייש, פיש און אללעס וואס האט אין זיך פריהער געהאט א געפיהלפאלען לעבען, פון א. ה. פריינקעל, 10

לא תרצח, צווייטער טהייל, פון א. ה. פריינקעל, 15

לא תרצח, דריטער טהייל, פון א. ה. פריינקעל, 15

לא תרצח, פיערטער טהייל, פון א. ה. פריינקעל, 15

לאיער, אללע וויכטיגע געזעטצע פון דיא פעראייניגטע שטאאטען וועלבע ויינען זעהר נויטהיג פיר יעדען אידען אין אמעריקא צו וויסען, 10

ליטווישער קעניג פון דיא שנארערס, א ראמאן פון דעם אידישען לע־בען אין רוסלאנד און אמעריקא, פול מיט וויטץ, הומאר און שארפזינן, פון מ. וייפפערט, 25

ליעבע, א וויסענשאפטליכע שילדערונג איבער אלע ארטען ליעבע און נאטור'ס צוועקמעסיגקייט, פון ד. מ. הערמאלין, 10

ליעבע און מילליאנען, אדער דורך פייער און אייזערנע קייטען, א ראמאן אוים דעם פראנצויזישען, בעארבייטעט פון ל. זאלאטקאף, 45

ליעבע און ראכע, אדער פאלש בעשולדיגט, א ראמאן, פון נ. מ. שייקע־וויטש, (שמ"ר) 85

ליעדער אלבום, א זאמלונג פון אללע אידישע טהעאטער ליעדער, קאנ־צערט ליעדער, קופלעטען און פאלקס ליעדער, 20

לעצטער בלוט שטורץ, דיא געשיכטע פון איין אונגליקליכע דערצעהלט פון איהר זעלבסט א רעאליסטישע שילדערונג, פון ד. מ. הערמאלין, 10

מאדאם באבעטא, נאך באקאטשיא, בעארבייטעט פון ד. מ. הערמאלין, א שילדערונג איבער ליעבע, אייפערזוכט און מארד, 10

מאדקע חב"ד, וויטצען, שפיטצען, הוקעס און שטוקעס וואס ער האָט אָבגעטהאָן, 180 וויטצען צום אמעזירען, 5

מאסליאנסקי'ס דרשות, אין אידיש 2 טהייל, 150

מאריא מאגדאלענא, א בעשרייבונג איבער ישוע הנוצרי, פון א גייסטלי־כען פון דער קאטהאלישער קירכע, 3

מגלת דרייפוס, אדער דיא געשיכטע פון איין אונשולדיגען, מיט 18 בילדער דיא גאנצע געשיכטע פון דעם אונשולדיגען קאפיטאן דרייפוס, פון מ. וייפפערט, 3

מזיקים, און אנדערע ערצעהלונגען פון ב. גארין, 10

מחמד, א ערצעהלונג פון ד. מ. הערמאלין איבער דעם לעבען און טהעטיג־קייט פון דעם מוסולמאנישען געזעטצגעבער, און דיא רעזולטאטען פון זיין רעליגיאן אין דער וועלט, 5

מסתרי פאריז, דיא געהיימניסע פון פאריז, בעארבייטעט נאך דעם פראנצויזישען פון יאהאן פאליי, 75

מעשה בראשית, דיא וואונדער פון דיא אמאליגע וועלט און דיא געשיכטע וויא זיא איז בעשאפען געווארען, פון ב. פייגענבוים 15

דער משוגענער פילאזאף, א פילאזאפישע אבהאנדלונג און א שטארקע קריטיק וועגען דער יעצטיגער צייט, פון אברהם גאלדפאדען, 25

ניהיליסטען, אדער דער טוידט פון אטיראן, ראמאן פון א. טאנענבוים 100

ניקאליי דער ערשטער, א ראמאן פון דעם פערגאנגענעם און געגענווערטיגען אידישען לעבען אין רוסלאנד, פון נ. מ. שייקעוויטש (שמ"ר) 10

נקמה פון א בר־מנן א ראמאן ווילד, משונה'דיג, שרעקליך שפאנענד און נאטירליך, פון ליטווישען פילאזאף, 15

נתן דער חכם, (נאטהאן דער וויזע) פון גאטטהאלד אפרים לעססינג, פריי בעארבייטעט אין אידיש, פון ב. גארין, 10

סאפהא, א שילדערונג וויא א פרוי וועלכע האט פערקעהרט מיט פיעלע מענער איז זיך מקריב א יפ'ן מזבח פון ליעבע פאר איהרען א געליעבטען וועלכער האט איהר אוועקגעווארפען, פון אלפאנז דאדע, בעארבייטעט פון יאהאן פאלייא, 15

סטעמפעניו, א רעאליסטישעס בילד פון א כלי־זמר אין דער ליטא, דיא בעגייסטערונג פון דיא אידען אין דער ליטא איבער מוזיק און זייער קריטיק וויא אזוי א אידישע חתונה אין דער ליטא ווערט געפייערט מיט טומעל, געשרייען און געפילדער, פון שלום עליכם, 15

סיבירישער אייזענבאהן, אדער דער בלינדער פאסאזשיר, א וויסענשאפטליכע רייזע בעשרייבונג פון דעם גרויסען פראנצויזישען שרייבער זשול ווערן, בעארבייטעט פון א. טאנענבוים. דער „סיבירישער אייזענבאהן" מאכט אייך בעקאנט מיט דיא סיבירישע וויסטענים און מיט פערשיעדענע לענדער און פעלקער, פון וועלכע איהר האט פיללייכט דעם נאמען ניט געהערט און איז אזוי שפאנענד און אינטערעסאנט, אז מען ווערט בעגייסטערט לעזענדיג, 25

פאוסט פון געטהא, בעארבייטעט אין א ערצעהלונגס פארמע פון א. טאנענבוים, 10

עדעלשטאט'ס שריפטען, א זאמלונג פון אללע זיינע פאעטישע שריפטען וואו ער שילדערט דאס ארבייטער לעבען אין אמעריקא. 10

עדעלשטאט'ס פאלק'ס געדיכטע, א זאמלונג פון אללע זיינע ליעדער, 50

דער עמיגראנט, די געזעץ פון די פעראייניגטע שטאאטען וועגען איינוואנדערונג און עצות פאר די וועלכע פאהרען קיין אמעריקא, פון אלכסנדר הארקאווי. 10

פאסקארעלא, א רעאליסטישע שילדערונג פון בוקאטשיא, בעארבייטעט פון ד. מ. הערמאלין, 10

פליה מאשין, א וויסענשאפטליכעס ווערק פון זשול ווערן, בעארבייטעט פון א. טאנענבוים. ווען איהר לעזט דיעזע וויסענשאפטליכע ערצעהלונג דוכט זיך אייך, אז איהר זיצט אין א פליה מאשין 2000 פוס הויך און איהר בעטראכט דיא גאנצע וועלט, מיט דיא פליה מאשין פליהט איהר דורך גאנץ אמעריקא, אייראפא, אזיע, אפריקא און אויסטראליע און איהר בע־אבאכטעט אלעס וואס איז ווערטה צו זעהן און צו וויסען, 10

פלעווגא, א היסטארישער ראמאן פון דעם רוססיש־טערקישען קריעג, פריי אי־בערזעצט פון א. טאנענבוים, 25

פסח מאגאזין, א זאממלונג פון ארטיקלען פון דיא בעסטע אידישע שרייבער, 10

דער פעדלער, א ראמאן פון נ. מ. שייקעוויטש, 15

דער פעטער שמואל א ראָמאַן פון מ. יאַפּפע. 10

פערברעכען אוים ליעבע, ראָמאַן פון י, ראַבינאָוויץ, 65

פערלארענע שיף, אדער א רייזע ארום דיא וועלט, א רייזע בעשרייבונג פון אייראפא, אזיען, אפריקא, אמעריקא און אויסטראליען, פון א. טאנענבוים, 50

פראנצויזישע רעוואלוציאן, א היסטארישער ראמאן פון סאנאווסקי, 25

פרוכט פון זינד, א רעאליסטישע שילדערונג פון ג. דע מאפאסאן, בעארביי־טעט פון ד. מ. הערמאלין, 10

פרייע ליעבע, פון ד. מ. הערמאלין, אין דיעזען בוך צושטעטערט דער פער־פאסער דיא פינסטערע און אבערגלויבישע מנהגים פון אלטע צייטען וואס האבען רואינירט און פערונגליקט מיליאנען מיידלעך, פרויען, מוטערס און טעכטער, 15

פרינצעסין צולייקא, א ראמאנטישע ערצעהלונג וואס האט פאסירט אין אריענט אין דיא גאנץ אלטע צייטען, פון באקאטשיא, בעארבייטעט פון ד. מ. הערמאלין, 10

פרינץ אלם דעטעקטיוו אדער דיא ירושה, א ראמאן פון געארג פ. בארן, איבערזעצט פון מ. וייפפערט, 45

פרץ'ס מעשה'לעך, א זאמלונג פון זיינע קליינע, שעהנע און וויטציגע ער־צעהלונגען, 5

פרץ'ס שריפטען, א זאמלונג פון אלע נייע שריפטען געבונדען אין פראכט באנד, 1.50

פתרון חלומות אדער טרוים בוך, לעהרנט וויא פותר צו זיין חלומות וואס קומט פאר אונטער פערשיעדענע מענשען, וויא אויך צו אונטערשיעדען וועלכע חלומות עס האבען א בעדייטונג און וועלכע ניט, 5

צוואנציגסטער יאהרהונדערט, א ליטעראַרישע אויסגאבע, פון אלכסנ"ר
הארקאווי, 10

צוויי פארלאך, א רעאליסטישע ווערק וואס ענטדעקט דעם לעזער א בארג
סודות פון דער מענשליכער געזעלשאפט, נאך באקאטשיא, בעארבייטעט
פון ד. מ. הערמאלין, 10

קאברין'ס שריפטען, ענטהאלט 13 פון זיינע בעסטע ערצעהלונגען, 25

קאך־בוך, פיר אידישע פרויען וויא צו מאכען אלערליי געריכטען, 25

קאלומבוס, אָדער דיא ענטדעקונג פון אמעריקא, פון אלכסנדר הארקאווי 3

קאמיליענדאמע, ראָמאן איבער דעָם אויסגעלאסענעם לעבען פון פאריז, 30

קארמען, אדער דעם טייוועל'ס פאכטער, אקורצער ראמאן פון שפאנישען לעבען, 5

קאנסטיטוציאן, פון די פעראייניגטע שטאאטען און דער סיטיזען נאכ'ן נייעָם
געזעץ, אין ענגליש און אידיש, איבערזעצט פון אלכסנדר הארקאווי, 10

קאקעטע דאמען, א קאמעדיע אין 4 אקטען מיט א פראָלאג פון נ. מ.
שייקעוויטש (שמ"ר), 10

קאשינגס האנד־בוך, ענטהאלט אללע רעגלען וויא צו פיהרען מיטינגען
און לאדזשען, חברות, פעראיינען, סאסייעטים אונד איז א שלחן ערוך
פיר פרעזידענטען, וויס־פרעזידענטען, סעקרעטארים א. ז. וו. יעדער איר
וועלכער בעלאנגט צו אירגענד וועלכער סאסייעטי, דארף קויפען אונד
שטודירען דיא געזעצע פון קאשינגס האנד־בוך, בעארבייטעט אין ושאר־
גאן פון א. טאנענבוים, עלעגאנט בראשירט, 25

קאשינגס האנד־בוך דיטא, פיין געבונדען, 35

קבצנזאהן עט הונגערמאן, אדער דיא קאפריזנע כלה־טויד, מעלאדראמא
אין 4 אקטען און אין 5 בילדער, פון א. גאלדפאדען, 10

קובא אדעָר דיא שפאנישע אינקוויזיציאן פון 19טען יאהרהונדערט, א היסטאָ־
רישער ראמאן פון מ. וייפפערט, 1.00

קין'ס צואה, דיעזע ווערק איז א קריטיק איבער דיא מענשליכע פערדארבענ־
הייט און צייגט וויא וויט דער מענש איז בלוט־דורשטיג און אז ער
שטעהט ניט פיעל העכער פון א ווילדעס טהיער און אין דער זעלבער
צייט איז עס א וויסענשאפטליכע ווערק, וועלכע מאכט אייך בעקאנט
מיט פיעלע אינטערעסאנטע זאכען, 15

קליינע מענשעלאך, א רייזע בעשרייבונג פון א לאנד וואו דיא מענשען
זיינען אזוי גרויס וויא דיא פינגער פון אונזערע הענד, ווער עס וועט

דיעזען בוך לעזען, וועט האבען צו לאכען און צו דערצעהלען אויף יאה־
רען לאנג איבער דיעזער מערקווירדיגער רייזע, פון יאנאטהאן סוויפט,
איבערזעצט אויס דעם ענגלישען פון ד. מ. הערמאלין, 10

קלעאפאטרא אדער דער קאמפף אום דיא מיליארדען, פון יאהאן פאליי, 1.00

קעטטען און קראהנען אדער שווארצע קונסט, א ראמאן פון א. ע. בראכ־
פאגעל, פריי בעארבייטעט פון ב. הילקאוויץ, 50

ראטהשילד, א בעשרייבונג פון ר׳ מאיר אנשיל ראטהשילד אויס פראנקפורט,
וועלכער איז געוועזן דער פאטער פון דער איבעראל בעוואוסטע רייכע
פאמיליע ראטהשילד, 10

ראמאנען אלבום, א זאממלונג פון ערצעהלונגען פון דיא בעסטע שרייבערס, 15

רוסישע געהיימניסע, א ראמאן בעארבייטעט פון א. טאנענבוים, 1.50

דיא ריעזען, א רייזע בעשרייבונג פון א לאנד וואס דיא מענשען זיינען 100
מאל אזוי הויך וויא מיר זיינען, און יעדער פון זייא קען ארייננאפען
איינעם אדער צוויי פון אונזערע מענשען אין א קעשענע און דער איי־
גענטהימער זאל גאר פערגעסען וועטען ער האט ארייגעלעגט, פון
יאנאטהאן סוויפט, איבערזעצט אויס דעם ענגלישען פון ד. מ. הערמאלין, 10

א רייזע אין אונבעקאנטע געגענדען, פון זשול ווערן, פרייא בעארביי־
טעט פון א. טאנענבוים, 10

א רייזע ארום דער וועלט אין 80 טעג, א רייזע בעשרייבונג פון אינ־
דיען, כינא, יאפאן און נארד אמעריקא, פון א. טאנענבוים, 25

א רייזע אין הימעל, נאך בערנשטיין, פון ד. מ. הערמאלין, דיעזע וויסענ־
שאפטליכע ווערק מאכט אייך בעקאנט מיט פיעלע אינטערעסאנטע זא־
זאכען פון וועלכע איהר האט קיינמאל קיין בעגריף ניט געהאט, אז
אזעלכעס זאל גאר קענע פאסירען, 10

א רייזע צום זיד פאל, אין דיעזען בוך ווערט געשילדערט אונבעקאנטע
אינזלען, עס דערצעהלט איבער אזעלכע ברואים, וואס עס שטעלען זיך אונז
דיא האר קאפויר, ווען מיר הערען פון זייא, און דאס וויכטיגסטע וואס
דער זיד־פאל איז, און וואס דארט איז א מאל געוועזן, פון עדווארד
קעללי, איבערזעצט אויס דעם ענגלישען פון ד. מ. הערמאלין, 15

רעגינע אדער טויט פון א פעררעטהער, א שילדערונג איבער דער פאטריא־
טיזמוס פון דאס פאטערלאנד, פון ה. זודערמאן, 15

רמב״ם׳ס לעבענס־בעשרייבונג, זיין לעבען, זיינע ספרים און זיין וויק־
קונג אויף דער אידישער נאציאן, פון י. ח. זאגאראדסקי, 8

שיילאק אדער דער קויפמאן פון ווענעדיג, פון וויליאם שעקספיער, איבער־
זעצט אין אידיש, פון י. באוושאווער, 15

שוואנגערשאפט, געבורט און קינדער ערציהונג, א בעלעהרענדעס בוך וויא זיך צו בענעהמען אין דער צייט פון שוואנגערשאפט, געבורט אונד וויא אזוי קינדער צו ערציהען, דאס איז א ניצליכעס בוך פיר יעדען פאטער אונד מוטער צו האבען אין הויז, בעארבייטעט נאך דיא בעסטע אונד נייעסטע קוועלען, פון משה הערדער, 15

שולמית אדער בת ירושלים, א מוזיקאלישע מעלאדראמא אין רייםען, אין 4 אקטען, און אין 15 בילדער, פון א. גאלדפאדען, 10

שווארצע דיאמאנטען, א וויסענשאפטליכער ראמאן, פון א. טאנענבוים, 15

שווארצע האנד, א ראמאן פון ל. זאלאטקאף, 45

שווארצע חברה אדער נויארק ביי טאג און ביי נאכט א ראמאן פון דיא נויארקער געהטטא, פון יאהאן פאליי. אין דיזען ראמאן האט דער פערפאסער פאטאגראפירט „דיא שווארצע חברה" און האט איבערגעגעבען אלעס וואס אין נויארק געהט פאר ביי טאג און ביי נאכט, 25

שווארצע קונסט, פון א. טאנענבוים, (צווייטער טהייל פון „דאקטאר און צויבערער"), 10

דער שווינדלער, בעארבייטעט אין זשארגאן, פון י. ראבינאוויץ, נאך דעם העברעאישען „שמחת חנף", פון פרץ סמאלענסקין, 10

דער שטאדט מסור, א שילדערונג איבער דאס לעבען פון אונזערע ברידער אין רוסיש-פוילען, וויא דיא חברה קדישא לייט, שטאדט בעלי-טובות, רעדעל-פיהרער, רייסען אראפ דיא הויט פון דיא ארעמע און לעבען אליין א גוטען טאג, בעארבייטעט אין זשארגאן פון י. ראבינאוויץ, נאך דעם העברעאישען „קבורת חמור" פון פרץ סמאלענסקין, 15

שטארקער פון אייזען, אדער דער געקרוינטער באנדיט, א ראמאן פון אידישען לעבען, פערפאסט פון מ. מ. דאליצקי, 85

שטומער בעטלער, א ראמאן פון א. טאנענבוים, לעזענדיג דעם ראמאן זעהט מען וויא אין א שפיעגעל אללעס וואס א רייכע פאנטאזיע, א טאלאנטפאללע פעדער איז אימשטאנדע צו לייסטען, שולד און גערעכטיגקייט, פון העכסטען גראד גוטסקייט ביז דער לעצטער שטופע פון נידערטרעכטיגקייט און פערדארבענהייט, וויא שאטען און ליכט קעמפפען איינע נעגען דיא אנדערע ווערט געשילדערט אין דעם ראמאן דער „שטומער בעטלער". דיעזער ראמאן איז זעהר אינטערעסאנט פון אנפאנג ביז ענדע זא דאס מיר זיינען זיכער, אז דער וואס וועט נור אנפאנגען צו לעזען, וועט שוין ניט אוועק ווארפען און וועט מיט דער גרעסטער אונגעדולד ערווארטען דיא ענדע, 1.25

שטיינערנער מענש, איין אינטעראסאנטער ראמאן פון אידישען לעבען, פון
נ. מ. שייקעוויטש, 50

שייקע פייפער, ענטהאלט וואונדער שעהנע וויטצען, מעשיות פון משוגעים
און תורת פון גוטע אידען, 5

שעהנע העלענא, איינע היסטארישע געשיכטע, אוים דער צייט דער יאקא־
בינער אין פראנקרייך, פון אייזיק מאיר דיק, 5

שפאנישע אינקוויזיציאן, פון נ. מ. שייקעוויטש (שמ"ר), 10

דער שפאניש־אמעריקאנישער קריעג, אין דיעזען בוך ווערט געשיל־
דערט דער גאנצער שפאניש־אמעריקאנישער קריעג פון אנפאנג ביז ענדע,
און דערביי איז פערוויקעלט א אינטערעסאנטער און שפאנענדער ראמאן,
פון ד. מ. הערמאלין, 50

א שפאציער דורך דעם גיהנום, אדער דיא געהיימניסע פון יענער וועלט
א פאנטאסטישע־לוסטיגע ערצעהלונג, פון מ. זייפפערט, 3

א שפיצעל פון א פורים שפיעלער און פיעלע אידישע וויטצען שפיט־
צען, אנעקדאטען וויטציגע ערצעהלונגען, הומאריסטישע ליעדעלעך, פון
א. מ. שארקאנסקי, 3

שרעקליכע געהיימנים, א ראמאן פון נ. מ. שייקעוויטש, 15

תחית המתים, אדער חלק לעולם הבא, א ערצעהלונג פון מאקס נארדוי, אי־
בערזעצט פון מ. זייפפערט, 3

קליינע געשיכטען, 50 פערשיעדענע סארטען, פרייז 1 דאלער פער 100.

(וועהניגער אלס א הונדערט ווערט ניט פערקויפט).

אלע כתבים פון מענדעלע מוכר ספרים

(ש. י. אבראמאוויץ).

אלטע מעשה אדער א נאכט אין צרות, א בילד פון אידישען לעבען אין דער ליטא, 10

ווינש פינגעריל, א מתנה פיר דיא ליעבע אידישע קינדער, 15

דיא טאקסע אדער דיא שטאדט בעלי טובות, א מייסטערהאפטע קריטיק איבער דעם אידישען צושטאנד אין רוסלאנד, אין דער צייט ווען אידען האבען זיך אהן א טאקסע ניט געקענט בעגעהן, 15

יודעל, א ספור המעשה אין שירים, אין דיעזע ווערק איז אבראמאוויץ דורכגעגאנגען דיא גאנצע יודישע געשיכטע פון אנפאנג ביז היינטיגען טאג, 15

ישראליק דער משוגענער, א מייסטערהאפטע קריטיק איבער דיא לעצטע פאגראמען אויף אידען אין רוסלאנד, 10

לעצטע שריפטען א זאמלונג פון זיינע לעצטע שריפטען. 35

פישקע דער קרומער, א מעשה פון אָרימע יודישע לייט, 15

דער פריזיוו, א דראמא אין 5 אקטען. 15

דיא קליאטשע אדער צער בעלי החיים, דאס איז דיא בעסטע מייסטערווערק וואס איז ארויס פון אבראמאוויץ'ס פעדער און האט געמאכט א שטורם צווישען דעם לעזע־פובליקום אין דער גאנצער וועלט. „דיא קליאטשע" איז אויך איבערזעצט געווארען אין אללע וועלט שפראכען און ווערט גערעכענט פיר א ליטעראַרישען אוצר אין דער גאנצער וועלט ליטעראטור, 15

דאס קליין מענשעלע, א מייסטערהאפטע ווערק וועלכע איז פולל מיט וויטץ, הומאר אונד שארפזינן אונד דערביי איז עס א גוואלדיגע קריטיק איבער דיא אידישע שטאדט־בעלי־טובות, רעדעל־פיהרער אונד סתם בעלי־צדקות אונד גוטע אידען פון רוסלאנד, 15

א רייזע־בעשרייבונג פון בנימין דעם דריטען, וויא ער איז אויף זיינע נסיעות פערגאנגען גאנץ ווייט, אז אונטער דיא הרי חושך, און האט זיך געגוג אנגעזעהן און אנגעהערט חדושים, שעהנע זאכען, וועלכע זיינען זעהר אינטערעסאנט צו לעזען. 10

שלמה ר' חיים'ס, א שילדערונג פון דעם אידישען לעבען אין דער ליטא, וועלכע איז זעהר אינטערעסאנט, שפאנענד און בעלעהרענד, און ווערט גערעכענט פיר איינע פון דיא בעסטע ווערק וואס מענדעלע מוכר ספרים האט אין דער לעצטער צייט ארויסגעגעבען. 10